په اسلام کې
د ژوندانه آداب

Aghalibrary.com

ليکوال : مولانا محمد يوسف " اصلاحی "
ژباړن : سيد فضل مولا " لټون "

احمد شاه احمدی
0340-9170692
0306-5926429

دا کتاب د عقیدې د کتابخانې سایت
نه داونلود شوی دی.

www.aqeedeh.com/pa

برېښنا لیک: book@aqeedeh.com

د موحدینو ګروپ ویب پاڼو

www.mowahedin.com
www.videofarsi.com
www.zekr.tv
www.mowahed.com
www.aqeedeh.com
www.islamtxt.com
www.shabnam.cc
www.sadaislam.com

contact@mowahedin.com

په عقیدې سایت کې ددغه کتاب خپرول،
دهغه د ټولو محتواوو سره دسایت د همغږۍ
په معنا نه ده.

د کتاب پېژندنه

د کتاب اردو نـوم : آداب زندگی

د کتاب پښتو نوم : په اسلام کې د ژوندانه آداب

لیکوال : مولانا محمد یوسف " اصلاحی"

ژبـــاړن : سید فضل مولا " لټون "

خپروندوی : د پیغام خپرنـدوی مـرکز

د چاپ دریم ځل : ۱۴۲۹ هجری قمـری کال

د چاپ شمیر : ۱۰۰۰ ټوکه

د چاپ او چار د خپروندی لپاره خوندی دی

اوسنې پته : ډهکی منورشاه قصه خوانی بازار پیښور - ننګرهار جلال آباد ښار شرین دل پلازه شپږم نمبر دوکان ځمکتلی د نقیب الله کتاب پلورنځی.....

موبائل : ۰۰۹۳۷۸۶۹۳۶۸ - ۰۰۹۳۷۰۰۹۵۶۴۲۳

Aghalibrary.com

بسم الله الرحمن الرحیم

کتب فروشی احمد شاه احمدی

د پیغام خپرندوی مرکز
موخې او اهداف

درنو لوستونکیو !

مونږ ستر ښښتن تعالی جل جلالہ شکر ادا کوو چی د پیغام خپرندوی مرکز له لاری خپلو درنو هیوادوالو ته فرهنګی خدمت کوو .

دغه مرکز به انشاء الله داسې آثار خپروی چې زمونږ د درانه اولس دینی او ملی جذبی او احساسات یې هیله لري .

پیغام یوه سوچه خپلواکه او افغانی اداره ده چې یو شمیر با احساسه فرهنګیالو بنسټ ایښې دی هر افغان لیکوال یې د غړیتوب ویاړ تر لاسه کولی شی او یوازینی مرخه یې د اسلامی - افغانی فرهنګ وده او غوړونه ده .

انشاء الله موږ به هڅه وکړو چی داسی آثار خپل درانه اولس ته وړاندی کړو چی د نن او سبا نسلونو ته پر غوره پیغام برسیره یو معیار ولری چې د علم او فن خاوندان پری قانع وي .

له ستر پروردګار څخه غواړو چی خپلو درنو قلموالو په مرسته او ملاتړ (پیغام خپرندوی مرکز) د هیواد په یوه لوی او با اعتبار فرهنګي مورچل بدل شی .

عبدالناصر "غواص"

د پیغام خپرندوی مرکز سرپرست

پېژندنه

له ژوندانه نه پوره ګټه تر لاسه کول، په زړه پورې خونــدونه اخيستل او واقعاً بريالى ژوندون تېرول په رښتيا سره چې ستاسې حق دي، خو دا هله کېداى شي چې تاسې د ژونـدانه پر آدابو وپوهېږې ! د بريالي ژوندانه له اصولو او آدابو نــه خبر اوسی او نــه يوازې دا چې ترې خبر اوسې بلکه په عملي توګه پر دغو اصولو د خپل ژونـدانه برابرولو او د ښکلي او ښايسته کولو پــه پرله پسې کوښښونو کې مشغول هــم اوسى .

ادب او سليقه، درنښت، پاکوالي او سپېڅلتيا، غوره او ښه انتخاب، ترتيب او د خپلي سپېڅلتيا خيال ساتل، د ښکلا سره مينه او احساس، ښه راشه درشه او غوره اخلاق، همدردي او خير غوښتنه، ښه چوي او خوږې خبرې، تواضع او عاجز خويې، ايثار او قربانې ، بې غرضي او اخلاص، هوډ او خپلو کې، د مسئووليت احساس او استعداد ، له خدايه ويره او تقوي، پر الله جل جلاله توکل او زړوتوب، دا د اسلامي ژوندانه هغه په زړه پورې ښنى ښانې دي چې شته والى يې په مؤمن کې ژوندنيزه ښکلا او په خلکو کې داسې ژور محبوبيت پيدا کوي چې نه يوازې صحيح مسلمانان بلکه له اسلام سره نا بلد انسانان هم بې واکه د هغه لوري ته راګرځي او عامه ذهنونه پردي سوچ کولو اړکوي چې کوم انسانيت پال دين چې د ژوندانــه ښکلي کولو او سمولو او د بې اندازې جاذبيت د خپلولو لپاره انسانيت ته دا ارزښتناک اصول او آداب وربښې، هغه په رښتيا سره د هوا او رڼا په څير د ګرد بشريت ميراث دي او بې له شکه د دي وړ دي چې ګرد بشريت د هغه د منلو پر اساس خپل ځانګړې او ټولنيز ژونـدون پــه برياليتوب سره آباد کړي، چې پــه نړۍ کې يې هم ژونــدون د راحت او آرام او د خوښي او خوشحالي او د امن او عافيت ځانګو شي او د اخرت پــه ژونـدانه کې هم هغه څه تر لاســه کړې چې د کامياب او فلاح ميندونکي ژونــدانه لپاره ضروري دي .

د نظر لاندې د (ژوندانه آداب) کتاب کې د اسلامي تهـذيب پورتني اصول د تاليف او تصنيف په دود لارو چارو د وړانـدي کولو کوښښ شوي دي، د کتاب

الله، نبوي سيرت او د اسلامی تلپاتي ښښو ښښانو په لاربښوونه او د اسلامی فطرت او مزاج په رڼا کې د ژوندنيز درناوي زده کوونکي دغه ټولګه (مجموعه) ترتيب کړای شوي ده چې پنځه مهم فصلونه (څپرکې) لري:

لومړی څپرکې: تهذيب او سليقه.

دويم څپرکې: د بنده ګې ښکلا.

دريم څپرکې: ټولنيزه ښکلا.

څپرکې: دين ته بلنه.

پنځم څپرکې: د بنده ګې احساس.

په دغو پنځو څپرکيو کې نږدې د ژوندانه په ټولو اړخونو پورې د اړونـدو (مربوطو) اسلامی آدابو اغيزمن ترتيب، آسانه او ساده ژبه، د هر چاله پوهې سره سمه او په زړه پورې تشريح او له سترګو روښانوونکيو دلايلو سره په وينا وال انداز کې په پرله پسې نمبر وړاندې، کړای شوي دي.

هيله ده چې د ژوندانه د آدابو دغه ټولګه (مجموعه) به د هر پاټکی (طبقی) او د هر عمر مينه والو لپاره د الله جل جلاله په فضل او کرم خو راګټوره ثابته شي، له اسلام سره مينه لرونکي خويندي وروڼه به د همدي ارزښتناکو او سوز لرونکيو دعاګانو په رڼا کې خپل ژوندون برابر کړي او د خپلو کوچنيانو د اخلاقو او کړو وړو په سمو جوړولو کې به هم کوښښ وکړي او تر کومه چې امکان لري خپلو کوچنيانو ته به دغه دعاګانې زده کړي، پر دغو آدابو ښکلي کړای شوي ژوندون ته به په دي نړۍ کې هم د درناوي په سترګو کتل کيږي او په آخرت کې به هم د اجر او ثواب وړ وګڼل شي.

د کتاب په ترتيب کې چې له کومو کتابونو او حوالونه فايده اخيستل شوي د هغې يادونه به پخپل ځای کيږي.

الله جل جلاله ته دعا ده چې دي خدمت ته د منني شرافت ورو‌بښی او مسلمانانو ته وس ورکړی چې هغوي د دغو آدابو پر وسيله خپل ژوندون جوړ او ښکلي کړی، د اسلام لپاره يې په زړونو کې د مينی او محبت ولولي پيدا شي، او دغه مجموعه، د الله جل جلاله بنده ګان د الله جل جلاله د دين په لور راوستلو کې اغيزمنه وسيله او د ترتيبوونکی لپاره د ښښنی لامل شي. او د دين

هغه خدمتګاران یې په خیر او ثواب کې شریک کړی . له کومو ارزښتناکو کتابونو نه چې استفاده شوې ده .

محمد یوسف "اصلاحی"

رامپور ۳۰ اګست ۱۹۶۷ میلادي کال

لومړی څپرکی (فصل)

له حضرت جابر رضی الله عنه نه روایت دي :

یوه ورځ پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم د خبرو اترو لپاره زموږ خواته تشریف راووړ، هغه ولیدل چې یو سړی په ګرد او دوړو ککړ دي او ویښتان یې انجړ پنجړ ببر دي ، هغه وفرمایل : آیا له ده سره ګومنځ نشته چې خپل ویښتان پری ګومنځ کړی !

او یو بل سړی یې ولید، چې جامي یې ډېري خیرنې وي، هغه وفـرمایل چـې: آیا له ده سـره هغه څیز هـم نشته چې خپلې جامي پـری ووینځی او پاکی یې کړی؟

[مشکوٰة المصابیح]

د پاکوالی او سپیځلتیا اداب

الله تعالی هغه وګړی خپل دوستان ګڼی چې د پاکې او سپیڅلتیا پوره پوره خیال ساتي او د پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وسلم لاربښوونه ده " پاکي او سپیڅلتیا نیم ایمان دي " یعنی نیم ایمان تویه ده چې سړی خپل روح پاک او صاف وساتي او نیم ایمان دا دي چې سړی د بدن د پاکې خیال وساتي، د روح پاکوالي او صفایې دا ده چې د کفر او شرک او د ګناه او ګمراهیو له چټلیو نه وساتل شي او په صالح ګروهي (عقیده) او سپیڅلیو اخلاقو ښکلي کړای شي او د بدن پاکی او سپیڅلتیا دا ده چې له ظاهري پلیتیو نه په ساتلو یې د نظافت او سلیقي پر آدابو ښکلي کړای شي.

◉ له خوبه د راویښیدلو نه وروسته دي د لاسونو مینځلو پرته د اوبو په لوښي کې لاس نه وهي، څه معلومه ده چې په خوب کې یې لاسونه په کوم کوم ځای لګیدلي دي.

◉ دلمبا په ځای کې د تشو متیازو کولو نه ځان وساتي په ځانګړی توګه چې د لمبا ځای ځمکه سمنټ شوي نه وي.

◉ د قضای حاجت پروخت به نه قبلي ته مخه کوي او نه به ورته شاګر ځوي له او زګارید وروسته په لوټه او اوبو استنجاء وکړی یا یوازي پر اوبو خپل ځانونه پاک کړی ، پر خوشیانو، هډوکیو او سکرو او نورو استنجاء مه کوي او له استنجاء وروسته پر خاورو او یا صابون لاسونه ښه پریمینځئ.

◉ کله مو چې هر ډول قضای حاجت ته اړتیاوي نو د خوړو خوړلو ته مه کښینئ، د قضای حاجت نه د اوزګاریدو وروسته خواړه وخوری.

◉ د څه خوړلو په وخت کې ښې لاس کاروي په اوداسه کې هم له ښې لاس نه کار اخلی، د استنجاء کولو او پوزی پاکولو لپاره له چپ لاس نه کار واخلی.

◉ پر پسته ځمکه متیازی کوي چې پر جامو مو ځاځکي پری نه ووزی او تل پر ناسته متیازی کوي، هو! که ځمکه د ناستی وړ نه وي او یا کوم واقعی مجبوریت وي، نو پر ولاړه متیازی کولای شي، خو په عامو حالاتو کې ډېر بد عادت دي چې باید په ټینګه تری ځان وساتل شي.

⊙ د ویالو او نهرونو پر غاړو، پر عمومي لارو او سیوري لرونکي ځایونو کې د قضای حاجت له پاره مه کینئ، له دي نه نور خلک هم په تکلیف کیږي او دا کار د ادب او تهذیب پر خلاف هم دي.

⊙ کله چې ډکو متیازو ته ځئ نو څپلۍ په پښو او خولۍ پر سر کړئ او د تلو پروخت دا دعا ولولئ:

اَللّٰهُم اِنِیُ اَعُوذُبِکَ مِنَ الُخبثِ وَالُخَبَایِثِ [صحیح بخاری ، صحیح مسلم]

(الهی! تاته پناه دروړم له شیطانانو څخه، له هغو شیطانانو څخه چې نران دي، او له هغو نه هم چې ښځې دي).

او کله چې له متیازو نه بیرته راوګرځئ، دا دعا ولولئ:

اَلحَمُدُلِلّٰهِ الَّذِیُ اَذُهَبَ عَنِّیُ الاَذیٰ وَعَافَانِیُ [سنن نسایی، سنن ابن ماجه]

(د الله جل علی شانه شکر دي چې زما نه یې تکلیف لرې کړ او سلامتي یې راوبښله).

⊙ د پوزې ځوړ کولو او بلغم توکولو لپاره احتیاط سره توف داني استعمال کړئ او د خلکو نه پناه خپله اړتیا پوره کړئ.

⊙ هر ځلې په سپړمو کې ګوتې وهل او له پوزې نه د ګړنګانو ایستلو نه ځان وساتي، که د پوزې پاکولو ته اړتیا وي نو د خلکو نه پناه خپله اړتیا پوره کړئ.

⊙ په دسمال کې د بلغمو توکولو او مړلو نه ځانونه په کلکه وژغورئ، دا ډېر بد عادت دي، مګر دا چې مجبوري وي.

⊙ چې خوله مو له پان او نسوارو نه ډکه وي داسې خبرېې مه کوئ چې پر مخاطب مو ځاځکې پریوزي او هغه په تکلیف شي، همدا رنګه که تمباکو او پان ډېر خوري نو د خولې پاک ساتلو ته زیاته پاملرنه وکړئ، او د دي هم خیال وساتي چې د خبرو کولو پر وخت چاته خوله نږدې نه کړئ.

⊙ په اودس کولو کې ښه احتیاط کوئ او که هر مهال امکان نه لرئ نو زیاتره په اوداسه سره اوسیدلو کوښښ وکړئ، چیرې چې اوبه نه وي نو تیمم وکړي، د بسم اللّٰهِ الرَّحمن الرحیم په ویلو اودس پیل کړې او د اودس کولو پر وخت دا دعا ولولئ: اَشهَد اَن لاَ اِلٰهَ اِلاَ اللّٰهُ وَحدَهٗ لاَ شَرِیکَ لَهٗ وَاَشهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبدُهٗ وَرَسُولُهٗ اَللّٰهُم اجعَلنِی مِنَ التَّوابِینَ وَاجعَلنِی مِنُ المَتَطَهِرِینَ [جامع ترمذی]

زه ګواهي ورکوم چې له الله جل جلاله پرته هېڅوک معبود نشته هغه يوازي او ځانله دي او هيڅوک ورسره شريک نشته، او زه ګواهي ورکوم چې محمد صلی الله عليه وسلم د الله بنده او رسول دي، الهي! ما په هغو خلکو کې شامل کړې چې ډېر زيات توبه کوونکي او ډېر زيات پاک او سپيڅلي اوسيدونکي دي.

او چې له اوداسه نه اوزګار شي دا دعا ولولی: سُبۡحَانَکَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمۡدِکَ اَشۡهَدُ اَنۡ لا اِلٰهَ اِلا اَنۡتَ اَسۡتَغۡفِرُکَ وَاَتُوۡبُ اِلَيۡکَ [سنن نسايی]

الهي! ته پاک او تر هر څه لوړ يې د خپل حمد او ثنا سره، زه ګواهي ورکوم چې هيڅوک پرته له تانه معبود نشته مګر همدا ته يې، زه له تانه د بښنې غوښتونکې يم او هم تاته راجع کېږم.

د حضور اکرم صلی‌الله عليه وسلم ارشاد دي چې د قيامت پـه ورځ بـه زما د امت نښه دا وي چې د هغوي کوچولي او د اوداسه غړي به له نـوره ځليږي، نو چې څوک خپل نور زياتول غواړي زيات دي کړي [صحيح بخاری، صحيح مسلم]

◉ له پابندي سره مسواک استعمالوي د حضور اکرم صلی‌الله عليه وسلم ارشاد (لارښوونه) ده که ما د امت د تکليف خيال نه ساتلای نو په هر اوداسه کې به مې هغوي ته د مسواک حکم کړی وو، يو ځلی هغه ته څو کسان راغلل چې غاښونه يې ژېړ شوي وو، هغه صلی‌الله عليه وسلم چې وليدل، د مسواک وهلو ټينګار يې پرې وکړ.

◉ په هفته کې خو يو ځلی غسل خامخا وکړی، د جمعی په ورځ د غسل کولو خيال ساتې او د پاکو او سوتره جامو په اغوستو سره د جمعی په لمانځه کې ګډون وکړي، پيغمبر صلی‌الله عليه وسلم فرمايلي چې: د امانت ادا کول سړی جنت ته بيايې، صحابه رضی الله عنهم پوښتنه وکړه يا رسول الله! د امانت نه مراد څه شي دي؟ وي فرمايل: د ناپاکی نه د پاکوالی لپاره غسل کول، تر دي ستر امانت الله تعالی نه دي ټاکلی، کله چې چاته د لمبلو اړتيا پيښه شي نو غسل دي وکړي.

◉ د ناپاکې په حالت کې نه جومات ته لاړ شي او مه پر جومات تيرېږی، او که د غسل کولو امکان نه وي نو تيمم وکړی او جومات تـه ورشي او يا پرې تير شي.

⊙ ویښتانو ته د تیل ورکولو او ږومنځولو خیال ساتی. د ږیرې اوږده او بې ترتیبه ویښتان په بیاتې (قیچی) برابر کړی، په سترګو کې رانجه استعمالوي، د نوکانو پرې کولو او پاک ساتلو خیال ساتی ، او له ساده او اعتدال سره د مناسبې ښکلا خیال وساتی.

⊙ د پرنجی په وخت کې خولې ته دسمال ونیسی، چې پر جامو مو څاڅکی پرې نه وزی له پرنجې وروسته اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ (الله لره ټوله ثنا ده) ووایې او اوریدونکی. دي یرحمک الله (الله دي پر تاسی رحم وکړی) ووایی. او د هغې په ځواب کې یَهْدِیْکُمُ اللهُ (الله دي تاسی ته هدایت وکړی) ووایاست.

⊙ خوشبوي زیاته کاروي د پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وسلم خوشبوي ډېره خوښه وه، هغه صلی‌الله علیه وسلم به له ویده کیدو وروسته چې کله د نورو اړتیاو نه فارغ شو نو خوشبويې به یې خامخا لګوله.

❀❀
❀❀❀

د روغتیا آداب

* روغتیا د الله تعالی ستر نعمت دي او ستر امانت هم، د روغتیا ارزښت وپیژنئ او په ساتنه کې یې هیڅکله بې پروایي مه کوي، یو ځلی چې روغتیا خرابه شي نو بیا په ډېره ګرانه بیرته ځای ته راځي، لکه څنګه چې کوچنۍ وینه لویې لویې کتابخانې خاوري ایرې کوي او له مخه یې وړي، همدا رانګه ډېره کوچنۍ بې پروایي او کوچنۍ ناروغي ژوندون تباه کوي او پای ته یې رسوي ، د روغتیا له غوښتنو نه سترګې پټول او په ساتنه کې یې بې پروایي کول د الله جل جلاله ناشکري هم ده او بې حسي هم .

د بشري ژوندانه اصلي جوهر عقل ، اخلاق ، ایمان او شعور دی او د عقل، اخلاقو، ایمان او شعور د روغتیا دارو مدار هم تر ډېره حده په بدنـي روغتیا پورې اړه لري، د عقل او دماغ وده د غوره اخلاقو غوښتنه او دیني فرایضو د ادا کولو لپاره بدني روغتیا د بنسټ حیثیت لري ، د ناتوانــه او ناروغ بدن عقل او دماغ هم ناتوانه وي او کار کول یې هم بې انـدازې حوصله ماتوونکي ، او چې کله ژونـدون له هیلو، ولولو، او حوصلو نه بې برخې وي او ارادې کمــزورې ، ولولې سـړې او ویجاړې نو داسې بې خونده ژوندون د بې ځواکه بدن لپاره روحي عذاب وي .

په ژوندانه کې چې مؤمن باید کومې غوره کار نامې سرته ورسوي او د خلافت کوم ستر مسئوولیت چې باید سرته ورسوي، د دي لپاره ضروري ده چې په بدن کې روح وي، په عقل او دماغ کې قوت وي، په ارادو کې محکمتیا وي، حوصلې یې لوړې وي او ژوندون یې د ولولو، هیلو او غوره ارزوګانو نه ډک وي، له روغو او ژوندي زړیو وګړیو نه ژوندي قامونه جوړیږي او همداسې قامونه د ژوندانــه په اړو پیچ کې د غوره قربانیو په ورکولو د ځان لپاره غوره مقام پیدا کوي او د ژوندانه پر ارزښت او سترتوب پوهیږي .

* تل ترو تازه خوښ او خوشحاله تکړه او چالاک اوسی ، د ښـه خوي، ښو اخلاقو، موسکا او ژوندي زړیتوب په وسله ژونـدون ښکلي او راښکونکي کړی،

له غم ، غوسې، بې ځایه فکرونو، کینې او حسد، تنګ نظرۍ او مړ اویتوب او له دماغي زوروني ځان وژغورۍ ، دغه اخلاقي ناروغۍ او ذهني پریشانۍ پر معده بده اغیزه پریباسي او د معدې ناروغۍ د دروغتیا بدترین دښمن دي ، د نبي صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده، ساده اوسم اوسی ، منځني ژوند غوره کړي او ترو تازه اوسی .... [مشکوة]

یو ځلې پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم یو بوډا سړی ولید چې د دوه زامنو پر اوږو یې لاسونه ایښي د هغوي تر منځ ګوډ ګوډ روان دي، هغه وپوښتل پردي بوډا څه شوي دي؟ خلکو وویل چې ده تر بیت الله پورې پیاده تلل نذر منلي و، نبي صلی الله علیه وسلم ارشاد وفرمایه " الله جل جلاله له دي نه بې نیازه دي چې دا بوډا خپل ځان په عذاب اخته کړي " او هغه بوډا تـه یې حکم وکړ چې سپور شه او خپل سفر پوره کړه .

حضرت عمر رضی الله عنه یو ځلې ولید چې مړاوي روان دي، هغه ودراوه او تري وي وپوښتل څه ناروغ یې؟ ځلمي وویل، هیڅ ناروغی می نشته ، هغه دوره راپورته کړه او وه یې ویراوه، ورته وي ویل : ښه چابک پر لاره درومه .

پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم به چې پر لاره تـه نو ډېر درانـه ګامونه بـه یې ایښودل او له داسې زور سره به روان و لکه پر ځوړې چې راکوزیږي .

حضرت عبدالله بن حارث رضی الله عنه وایی : ما له رسول الله ﷺ نه زیات موسکا کوونکي سړی نه دي لیدلی ... [جامع ترمذی]

او نبي صلی الله علیه وسلم چې خپل امت ته کومه دعا ورزده کړي د هغې هم خیال ساتي .

اَللّٰهم اِنِّیْ اَعُوْذُبِکَ مِنَ الْهَمِّ وَ الْحُزْنِ وَ الْعَجْزِ وَالْکَسْلِ وَ ضَلَعِ الدَّیْنِ وَغَلَبَهِ الرِّجَالِ .... [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

اَلله ! زه خپل ځان ستا په پناه کې درکوم له پریشانۍ ، له غم نه ، له بیچارګۍ نـه، له سستۍ او لټۍ نه، د پور له بار او له دي خبرې نه چې خلک مې د فشار لاندي وساتي .

٭ پر خپل ځان له ځانه زیات بارمه باروي، بدنـي ځواکونه مـه ضایع کوي، د بدني ځواکونو دا حق دي چې د هغې ساتنه وکړای شي او له هغې نه د توان سره

سم کار واخیستل شي ، حضرت عایشه رضی الله عنها فرمایی چې د پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وسلم لارښوونه ده : همدومره عمل کوي د څومره چې په تاسی کې توان وي، ځکه چې الله نه بیزاره کیږی تر څو چې تاسې پخپله بیزاره نه شي ... [صحیح بخاری]

حضرت ابو قیس رضی الله عنه فرمایی چې زه د نبي صلی‌الله علیه وسلم په خدمت کې په داسې وخت کې حاضر شوم چې هغه خطبه ورکوله، زه لمر ته ودریدم، نبي صلی‌الله علیه وسلم حکم وکړ سیوري ته شوم. . . [الاداب المفرد]

او پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وسلم د دي نه هم منع فرمایلی چې د چا د بدن دي یوه برخه سیوري او یوه برخه لمر ته وي.

د باهله قبیلی یوه میرمن حضرت مجیبه رضی الله عنها بیانوي چې یو ځلی زما پلار پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وسلم ته د دین زده کولو لپاره ولاړ او (د دین څو مهمی خبری یې معلومی کړی) کور ته بیرته راغلی ، بیا یو کال وروسته د هغه په خدمت کې حاضر شو، نو نبي صلی الله علیه وسلم هغه بیخي ونه پیژانده، نو هغه تری وپوښتل یا رسول الله صلی الله علیه وسلم زه دي ونه پیژندم؟ هغه وفرمایل : نه ! ما خو ته ونه پیژاندي ، خپل ځان راوپیژنه ؟ هغه وویل : زه د باهله قبیلی یو سړی یم تیر کال هم ستاسي په خدمت کې حاضر شوي وم " نو نبي صلی‌الله علیه وسلم ورته وفرمایل " دا پر تا څه شوي دي!! تیر کال چې ته کله راغلی وي ستا حالت ډېر ښه و! هغه ورته وویل: د کومی ورځی نه چې زه له دي ځایه تللی یم له هماغه ورځی راهیسی روژې نیسم، یوازي د شپی خواړه خورم، هغه ورته وفرمایل تاسی خامخا خپل ځان په عذاب اخته کړی دي او خپل صحت مو خراب کړی دي، بیا هغه ورته لارښوونه وکړه چې: د روژی میاشت پوره روژې نیسه او سربیره پردي په هره میاشت کې یوه روژه نیسه هغه ورته وویل: محترمه ! له یوې ورځی نه د زیاتو اجازه راکړی ، ورته وي فرمایل ښه نو په هره میاشت کې دوه ورځی روژه نیسه، هغه بیا وویل عزتمنده د لږ څه زیاتو اجازه راکړی، هغه وفرمایل ښه نو په هره میاشت کې دری ورځی، هغه وویل : حضور یو څو نوری پری ورزیاتی کړی. حضور اکرم وفرمایل ښه نو هر کال په محترمو میاشتو کې روژه نیسه او نورې پریږده، همداسې هر کال کوه،

د دي ارشاد فرمايلو پر وخت يې په خپلو دريو مبارکو ګوتو اشاره وکړه او سره يو ځای يې کړې، او بيا يې پرېښودي (له دي نه دا ويل هدف و چې په رجب، شوال ، او ذيقعده او ذالحجه کې روژې نيسه او ځينې کلونه يې نيسه هم مه) او د پيغمبر اکرم صلی‌الله عليه وسلم لاربښوونه ده، " د مومن لپاره پکار نه دي چې خپل ځان ذليل کړي " خلکو پوښتنه وکړه " مومن به څنګه خپل ځان خواروي؟ وي فرمايل چې هغه له توانه په پورته ازميښت کې ځان واچوي... [جامع ترمذی]

⁕ تل د زيارګالنې، زحمت ګالنې ، کوښښ زيار او زړورتوب ژوند تيروي ، د هر ډول مشکلاتو زغملو او ګرانو حالاتو سره د مقابلې عادت زده کړې د کلک بدنې، ساده او مجاهدانه ژوندانه تيرولو کوښښ وکړي ، آرام غوښتونکي آسان طلب، ناز نخري خوښوونکی ، لټ او بيکاره، مزې چړچې خوښوونکي، پست همته او دنيا خوښوونکې مه کيږې .

پيغمبر اکرم صلی الله عليه وسلم چې کله حضرت معاذ بن جبل ﷺ يمن تـه د والې په توګه ليږه نو ورته وي فرمايل چې معاذه! خپل ځان له مزو چړچو نه وژغوره، ځکه چې د الله بنده ګان عيش خوښوونکی نه وي ...[مشکوه]

او حضرت ابو امامه وايي چې پيغمبر اکرم صلی‌الله عليه وسلم وفرمايل: ساده ژوندون تيرول د ايمان نښه ده. . . [سنن ابو داود]

پيغمبر اکرم صلی‌الله عليه وسلم تل ساده او مجاهدانـه ژونـدون تيراوه او تل به يې د خپل مجاهدانه قوت د زياتولو او ساتلو کوښښ کاوه، هغه له لمبا سره هم زياته مينه لرله ځکه چې د لمبا په وسله د بدن ښه ورزش کيږي ، يو ځلی پـه يوه ډنډ کې هغه د څو تنو صحابه و سره لمبل، هغه د لامبو وهونکيو نه يـوه يـوه جوړه، جوړه کړه چې هر څوک دي د خپل ملګري په لور لامبو ووهي ، پـه دي ترڅ کې د نبي اکرم صلی‌الله عليه وسلم ملګري حضرت ابو بکر صديق ﷺ وټاکل شو، هغه په لامبو ځان تر هغه ورساوه او هغه يې له غاړې راونيو.

د سپرلې لپاره د پيغمبر اکرم صلی‌الله عليه وسلم آس ډېر خوښ و، هغه به د خپل آس خدمت پخپله کاوه، پخپل لستونی به يې د آس خوله مينځله او پاکوله، د آس د څټ ويښتان به يې پخپله سمول او فرمايل به يې نيکبختی د آس له تندي سره تر قيامه تړلی ده .

حضرت عقبه رضی الله عنه فرمايي چې نبې علیه السلام فرمایلی چې غشی ویشتل زده کړی پر اسونو سپرېږی ، غشي ویشتونکی راته پر آسونو سپریدونکیونه زیات ګران دي او چا چې غشي ویشتل زده کړل او بیا يې پرېښودل هغه د الله جل جلاله د نعمت نا شکری وکړه .

حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما فرمايي چې پیغمبر اکرم ﷺ فرمایلی دي: چا چې د خطرې په شپه د مجاهدینو څوکۍ وکړه دغه شپه يې د قدر شپې نه زیاته غوره ده [حاکم]

پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم صحابه کرامو ته په خطاب کې وویل : زما پر امت داسې وخت راتلونکی دي، چې نور قامونه به پرې داسې راپرېوزی لکه وږې کسان چې د خوړو پر دسترخوان را پرېوزی نو چا ترې پوښتنه وکړه یا رسول ال له! آیا په هغه وخت کې به زموږ شمیر دومره لږ وي چې زموږ د لاندي کولو لپاره به نور قامونه سره یو ځای کیږی او پر موږ به را پرېوزی ارشاد يې وفرمایه نـه ، هغه مهال به ستاسی شمیر لږ نه وي، بلکه ستاسی شمیر به زیات وي البته ستاسی وزن به په سیلاب کې د بهیدونکیو خاشو په څیر وي، ستاسی د دښمنانو له زړونو به ستاسې رعب ووځی، او ستاسې په زړونو کې به بې همتی ځای ونیسی، پردي یو سړی پوښتنه وکړه یا رسول الله! دا بې همتی به په موږ کې د څه له امله پیدا کیږی ؟ هغه ﷺ وفرمایل له دي امله چې تاسې به له دنیا سره محبت او د مرګ نه به کرکه کوي .

د حضرت ابو هریره رضی الله عنه وینا ده چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي: غوره ژوندون د هغه چا دي چې د خپل آس واګی يې نیولی وي او د الله جل جلاله په لاره کې يې ځغلوي، چیری چې د کومی خطرې خبر اوری د آس پر شا سپور ځغلي، له مرګ او مړینی داسې بې ویری وي، ګواکی چې د هغوي په لټه کې وي [صحیح مسلم].

* ښځی هم باید د زیارګالنې، مشقت او مشکلاتو ژوندون تیر کړی، د کور چارې باید پخپله سرته ورسوي، ګرځیدلو را ګرځیدلو او تکلیف زغملو سره عادت زده کړی، د آرام غوښتنې او مزو چړچو نه باید ځان وژغوری او خپل اولاد هم باید په مجاهدانه ژوندانه کې ورروزی په کور کې که ملازم وي بیا هم

اولاد باید په هر کار کې د ملازم سره له مرستی نه منع نه کړی او پر دي یې عادت کړی چې کوچنیان هم خپلی چاری پخپله سرته ورسوي، صحابیه میرمنو د خپل کور چاری پخپله سرته رسولی ، د پخلنځی کار به یې پخپله کاوه، میچنی به یې گرزولی ، اوبه به یې راډکولی ، جامي به یې مینځلی، د گنډلو او پیوندولو کار به یې پخپله کاوه، او د زیار او زغم ژوندن به یې تیراوه، او د اړتیا پر وخت به یې د جنگ په ډگر کې د زخمیانو مرهم ، پټی او د اوبو رسولو چاری هم سرته رسولی، له دي سره به د زنانه و صحت هم ښه و، اخلاق به یې هم ښه و، او پر کوچنیانو به یې هم ښه اغیز پریووت، د اسلام په نظر کې غوره میرمن هغه ده چې د کور د چارو په سرته رسولو کې مشغوله وي او شپه او ورځ په خپلو کورینو چارو کې داسې مشغوله وي چې له خیری نه یې سترپیا هم ښکاره کیږی او د پخلنځی تورکې هم پری پراته وي ، د پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وسلم مبارکه لاربښونه ده: زه او د مړنجن مخ میرمن به د قیامت په ورځ داسې یو (هغه د شهادت او منځنی گوته سره یو ځای کړی او وي ویل).

✳ سهار د وختی پاځیدلو عادت زده کړی په ویده کیدلو کې د اعتدال خیال ساتی، مه دومره لږ ویده کیږی چې بدن مو په پوره اندازه آرام ونه کړای شي او غړی مو سست او ستومانه وي او مه دومره ویده کیږی چې لټ او بې کاره شی ، د شپی ژر ویده کیدلو او د سهار وختی پاځیدلو سره ځانونه عادت کړی ، سهار چې پاځی د الله ﷻ بنده گي پر ځای کړی او په چمن یا میدان کې تفریح لپاره ووزی، د سهار تازه هوا پر روغتیا ښه اغیز پریباسی، هره ورځ د خپل بدنی قوت په لحاظ د مناسب او یوه اندازه ورزش خیال ساتی او پیغمبر ﷺ د باغ سیل خوښاوه او کله کله به یې په خپله هم د باغ سیل ته تشریف وړ، هغه د ماسختن وروسته ویښ اوسیدل او خبریې کول منع کړی او فرمایلی یې دي چې له ماسختن وروسته هغه څوک ویښ پاتی کیدای شي چې څه دینی خبریې اتری کوي او یا یې د خپلي میرمنی سره څه ضروری خبریې اتری وي.

✳ د نفس په واک کې ساتلو عادت زده کړی ، خپل جذبات ، خیالات، غوښتنی، او شهوانی توان په واک کې وساتي، خپل زړه له ښوییدلو، خیالات له خوریدلو او نظر له بیځایه کیدلو نه وژغوری ، د غوښتنو او هیلو له بې

لاریتوب او د نظر له ګمراهۍ نه زړه او د ماغ له آرام او عافیت نه بې برخې کیږي او داسې څیرې د ځوانۍ د ښکلا او ښایست او د شان او پر تمینتوب د سړیتوب له زړه رانښکونکیو صفاتو نه بې برخې کیږي ، او بیا د ژوندانه په هر ډګر کې بې همته ، بې زړه او بې صبره ثابتیږي .

د پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: د سترګو زنا بد نظر کول او د ژبې زنا بې حیا خبرې کول دي، نفس غوښتنې کوي او شرم ځایونه یې یا تصدیق کوي او یا تکذیب .

یو پوه او حکیم ویلي دي مسلمانانو! بدکارۍ ته مه ورنږدې کیږئ په دې کې شپږ خرابې دي ، درې خرابې خو په دې دنیا کې دي او درې پـه اخرت کې، د دنیا درې بدې دا دي چې له دې سره په دنیا کې د سړي د څیرې ښکلا او ښایست ورکیږي، پر سړي د فقـر او مفلسۍ مصیبت را نازل شي او دریم یې ژونـــدون لنډ شي .

* د نشه لرونکیو شیانو نه ځانونه وژغورئ، نشه لرونکي شیان پر دماغ هم اغیز پریباسي او پر معده هم، شراب خو حرام دي خو تر دې پرته کوم شیان چې نشه تری پیدا کیږي له هغو نه هم ځانونه وساتي .

* په هر کار کې د اعتدال او ساده ګۍ خیال ساتئ، په بدنی کارو زیار کې په دماغي کارونو کې، په ازدواجي اړیکو کې، په خوراک څښاک کې، په ویده کیدلو او آرام کې، د غم په زغم او خندلو کې، په تفریح او عبادت کې، په رفتار او ګفتار کې لنډه دا چې په هر څه کې اعتدال غوره کړئ اؤ خیر او ښه والی سرچینه یې وګڼئ د پیغمبر اکرم ﷺ لارښوونه ده: په خوښي کې میانه روي څومره ښه ده، په بې وسۍ کې د اعتدال رویه څومره غوره ده، او په عبادت کې منځنۍ درجه څومره بهتره ده [مستند بزاز، کنز العمال] .

* خواړه تل پر خپل وخت خورئ ، له زیات خوراک نه ځانونه ساتئ، هر وخت د شخوند وهلو نه ځان وساتي، خواړه د وږي کیدلو پر وخت خورئ او چې لا یو څه وږي یاست نو پاڅئ، د ولږې نه زیاته مه خورئ ، د نبي ﷺ لارښوونه ده: مومن یې پر یوه ژامه خوري او کافر یې پر اوو ژامو خوري [جامع ترمذی]

د روغتیا دارو مدار د معدې پر روغتیا دي، او په زیاتو خوړلو معده خرابېږي، پیغمبر اکرم صلی‌الله علیه وسلم یې په مثال کې داسې واضع کوي: معده د بدن لپاره د ډند په څیر ده او رګونه د دې ډنډ نه څښونکي دي، نو که معده روغه جوړه وي نو رګونه هم له روغتیا نه مړېږي او که معده خرابه او ناروغه وي نو رګونه هم ناروغي څښي [بیهقي]

د لږو خوړو په مینه وال کولو کې نبي علیه السلام دا هم فرمایلي: "د یوه سړي خواړه د دوه کسانو لپاره بس دي".

* تل ساده خواړه خوری، د بې چاڼه وړو ډوډۍ خوری ډېرو ګرمو خوړو له خوړلو ځان ساتی، د مسالو، سرو کړیو او له اړتیا نه د زیاتو خوندورو شیانو هیله مه کوي، داسې خواړه خوری چې ژر هضمېږي او ساده وي او بدن پری روغ او توانمن وي.

یوازي په مزو چړچو او د خولې په سرو کړیو پسې مه درومې.

د پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم د بې غلبیله اوړو ډوډۍ خوښه وه، نرې او د ترمیده وړو فتیرې یې خوښي نه وي، ډېر ګرم خواړه به یې چې تاوېونه بـه تری ختل نه خوړل لا چې سړېدو ته به یې انتظار کاوه د ګرمو خوړو په باب بـه یې کله فرمایل چې الله جل جلاله پر مونږ اور نه خوروي او کله به یې فرمایل پـه ګرمو خوړو کې برکت نه وي، د هغه غوښه خوښه وه په ځانګړې توګه یې د لاس، ورمیږ او لنډې غوښه خوښوله، په حقیقت کې د بدن د قوي کولو او د مجاهدانـه مزاج د پیدا کولو لپاره غوښه یوه مهمه او غوره غذا ده او د مومن سینه باید تل د مجاهدانه ولولو نه ډکه وي د پیغمبر آکرم صلی‌الله علیه وسلم لارښوونه ده: څوک چې د الله جل جلاله په لار کې له جهاد کولو پرته مړ شو او په زړه کې یې د جهاد هیله هم نه وه هغه د نفاق په یو حالت کې مړ شو [صحیح مسلم]

* خواړه ښه په آرام او اطمینان او ژولو ژولو سره خوری، د غم، غوسې، تکلیف او ویرې په وخت کې د خوړو له خوړلو ځان وساتي، د خوښي او ذهني آرام په حالت کې چې کوم خواړه په اطمینان سره خوړل کیږي، هغه بدن ته قوت ورکوي او د غم او فکر او ویرې په حالت کې چې کوم خواړه خوړل کیږی هغه پر معده بده اغیزه پریباسی او بدن تری په زړه پوری قوت نه تر لاسه کوي، پر دستر

خوان نه بیخي چپ او غم ځپلی کښینئ او مه د اندازې نه زیاته خوشحالي ښکاره کوي چې پر دستر خوان مو قهقهې پورته شي، د خوړو په وخت په زوره خندل ځینې وختونه د بدن لپاره د خطرې لامل کیږي.

پر دستر خوان پخپله اندازه موسکا او خبرې کوي، په خوښي او خوشحالي سره خواړه خوری او د الله په درکړای شویو نعمتونو د هغه شکر ادا کوي او چې کله ناروغ شي په مکمله اندازه پرهیز کوي.

ام منذر رضی الله عنها وایې چې نبي اکرم صلی الله علیه وسلم زمونږ کره راغی، زمونږ کره د خرما خوشي ځوړندي وي، حضور صلی الله علیه وسلم له هغو نه په خوړلو پیل وکړ، حضرت علی کرم الله وجهه هم ورسره و، هغه هم ورسره په خوړلو شروع وکړه، نو نبي ﷺ هغه منع کړ، چې ته اوس له ناروغی نه راپورته شوي یې، ته یې مه خوره حضرت علی رضی الله عنه بس کړل، او رسول اکرم صلی الله علیه وسلم خوړلې، ام منذر رضی الله عنها وایې چي بیا می لږ څه د اوربشو وړه او چغندر پاخه کړل ، نبي ﷺ حضرت علی کرم الله وجهه ته وویل علی! دا وخوره دا ستا لپاره مناسب خواړه دي [شمایل جامع ترمذی].

د پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم پر دستر خوان به چې څوک میلمه و نو هغه صلی الله علیه وسلم به ورته بار بار فرمایل خوری ، نوره وخوری کله به چې میلمه ښه موړ شو او بې اندازې انکار به یې کاوه نو بیا به هغه ټینګار نه کاوه یعنې هغه به په ډېره ښه فضاء او د خوښي په چاپیریال کې د ښو او مناسبو خبرو اترو تر څنګ خواړه خوړل.

* د غرمې ډوډۍ له خوړلو وروسته قیلوله (لږ څه آرام وکړی او د شپې ډوډۍ له خوړلو وروسته تر یو ځایه لاړ او راشي او د ډوډۍ خوړلو وروسته په سملاسی ډول کوم ګران دماغی او یا بدنی کار هیڅکله مه کوي، د عربې مشهوره مقوله ده : (تغد تمد تعش تمش) چې د غرمې ډوډی وخوری و غزیږی او چې د شپې ډوډی وخوری نو وګرځه را وګرځه.

* د سترګو د ساتنې پوره خیال ساتنی، د تیزې رڼا سره سترګې مه جنګوی، لمر ته نیغ مه ګورئ، په ډېره لږه او ډېره زیاته رڼا کې لوست مه کوي، تل په صافه او برابره رڼا کې مطالعه وکړی، له ډېرې بې خوبی نه ځان وژغوری، د

لوګو او دوړو نه سترګې وساتي، رانجه استعمال کړی او تل د سترګو پاکو ساتلو کوښښ وکړی، په فصلونو، بڼونو او شنو شنو ځایونو کې سیل او تفریح کوي، د شنو ځایونو په لیدلو پر سترګو ښه اغیز پریووزی.

سترګې د بد نظر نه هم وساتي، له دي سره سترګی بې ډوله کیږی او پر صحت یې هم اغیز پریوزی، نبې صلی‌الله علیه وسلم فرمایل "ستاسې د سترګو هم پر تاسې حق دي" پر مؤمن فرض دي چې د الله جل جلاله د دي نعمت درناوي وکړی، د الله جل جلاله رضا سره سمی یې په کار واچوي . د ساتنی او پاکوالی خیال یې وکړی، هغه تولی لاری چاری غوره کړی چې سترګو ته تری فایده رسیږی، او له هغو خبرو ځان وساتي چې سترګو ته تری زیان رسیږی ، همدا رنګه د بدن د نورو غړیو د قوت ساتلو ته خیال کوي، د پیغمبر اکرم ﷺ لارښوونه ده : خلکو! سترګو په رنجو کوي، رانجه د سترګو خیری لری کوي او ویښتان رازر غونوي [جامع ترمذی]

* د غاښونو پاکوالی او ساتنی ته پام وکړئ ، د غاښونو له پاکو ساتلو نه خوشحالي حاصلیږی او پر هاضمه یې ښه اغیز پریوزی او غاښونه کلک هم پاتی کیږی ، د مسواک سره ځانونه عادت کړئ ، کریم او د غاښونو پاکوالی پودر هم استعمالوئ، پر پان یا نسوارو زیاتو استمالولو غاښونه مه خرابوي، د خوړو وروسته هم غاښونه ښه پاک کړی، د غاښونو له چتلی نه ډول ډول ناروغی پیدا کیږی د همدي لامله د نبې صلی‌الله علیه وسلم معمول ؤ چې کله به له خوبه راویښ شو نو په مسواک به یې خپله خوله پاکوله [صحیح بخاری او صحیح مسلم]

حضرت عایشه رضی الله عنها وایی چې (مونږ به د نبې علیه السلام لپاره د اوداسه اوبه او مسواک تیار ساتل چې کله به د الله جل جلاله حکم وشو هغه به راویښ شو کیبه ناست بیا به یې مسواک استعمالاوه بیا به یې اودس وکړ او لمونځ به یې اداء کاوه [صحیح مسلم]

حضرت انس رضی الله عنه وایې چې نبې اکرم صلی الله علیه وسلم وفرمایل : ما تاسې ته د مسواک وهلو ډېر ټینګار کړی دي [صحیح بخاری]

د حضرت عایشه رضی الله عنها وینا ده چې نبي علیه السلام مبارکه لاربنوونه وکړه: مسواک د خولی پاکوونکي او د الله جل جلاله راضی کوونکي دي [سنن نسایی]

د نبي اکرم صلی الله علیه وسلم لاربنوونه ده: که زما د امت لپاره گرانه نه وای نو مابه د هر لمانځه پر وخت مسواک وهلو حکم کړی وٍ [سنن ابو داود]

یو ځلی د هغه د لیدو لپاره څو تنه مسلمانان په خدمت کې حاضر شول، د هغوي غاښونه د ناپاکۍ له امله زیړ شوي وو، هغه چې ولیدل ورته وي ویل: ستاسې غاښونه څنگه زیړ زیړ ښکاره کیږي مسواک استعمالوي [مسند احمد]

* که تشو او یا ډکو متیازو ته مو اړتیا پیښه شي نو په سملاسی ډول خپله اړتیا پوره کړئ، د دي اړتیاو د نه پوره کولو له امله پر معده او دماغ بد اغیز پریووزی.

* د پاکی، طهارت او نظافت ډېر خیال ساتئ په قـرآنکریم کې دي: الله جل جلاله هغه کسان خپل دوستان گرځوي چې ډېر زیات پاک او صاف اوسیږي [التوبه]

او د پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم ارشاد دي: پاکی او سپیڅلتیا نیم ایمان دي.

د پاکی او سپیڅلتیا د همـدي اهمیت د پـه نظر کې نیولو لـه مخی نبي ﷺ پاکوالي په باب مفصل احکام ورکړی دي او په هره چار کې یې پر پاکی او سپیڅلتیا ټینگار کړی دي.

د خوراک څښاک شیان پاک او پټ ساتی، د چټلتیا نه یې ژغوری او مچانو ته یې مه پریږدي. لوښی پاک او صاف ساتی، جامي او د ناستی ملاستی بستري ساتی، د ناستی ولاړی ځایونه مو باید پاک وي، د بدن د پاکوالي لپاره د اوداسه او غسل خیال ساتی، د بدن، جامو او د اړتیا د شیانو د پاکوالی نه د سړی روح خوشحاله او سوکاله کیږی، او بدن هم تر او تازه کیږی، او په مجموعی ډول یې د انسان پر روغتیا ښه اغیز پریوځي.

حضرت عدي بن حاتم رضی الله عنه فرمایي د کله نه چې مې ایمان راوړی دي د هر لمانځه لپاره په اوداسه کې یم:

یو ځلی نبي اکرم ﷺ حضرت بلال رضی الله عنه ته وویل، سبا به ته له مانه څنگه مخکې جنت ته داخلیږی؟ هغه وویل: یا رسول الله چې کله زه آذان ووایم

نو دوه رکعته لمونځ ضرور ادا کوم او چې کله مي اودس مات شي نو سملاسی نوي اودس کوم ، تل په اوداسه اوسیدلو کوښښ کوم .

حضرت ابو هریره رضی الله عنه وایي چې نبي صلی الله علیه وسلم فرمایلی : پر هر مسلمان د الله جل جلاله حق دي چې په هره هفته کې یوه ورځ غسل وکړي او خپل سر او بدن ومینځی [صحیح بخاری]

❀❀

د جامو آداب

☜ جامې داسې اغوندې چې د شرم او حیاو غیرت او شرافت او بدن پټولو او ساتلو غوښتنې پوره کړي او تهذیب او سلیقه او ښکلا او جمال تري ښکاره وي.

په قرآنکریم کې الله جل جلاله د خپل دي نعمت د یادونې په ترخ کې فرمایې:
يَابَنِي آدَمَ قَدْ أَنزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوى ذَلِكَ خَيْرٌ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ (ای د آدم اولادې ! مونږ تاسې ته جامې نازلې کړې دي چې ستاسې د بدن شرم ځایونه وپوښې او ستاسې د بدن د ساتنې او ښکلا وسیله هم وي او ډیره غوره جامه د پرهیزګاری جامه ده داد الله له نښانو څخه یوه نښانه ده ، په کار ده چې خلک ورڅخه درس وخلي)

ریش په اصل کې د مرغانو ښکو ته وایي، د مرغانو ښکې د هغو لپاره د ښکلا او ښایست وسیله هم ده او د بدن د ساتنې هم، په عامه اصطلاح کې د ریش کلمه د ښکلا او ښایست او غوره جامو لپاره استعمالیږي.

د جامو هدف ښکلا او ښایست او له موسمي اغیزو څخه ځان ساتنه هم ده، خو لومړنی هدف تري د شرم ځایونو پټول دي، الله جل جلاله شرم او حیا د بشر پــه فطرت کې پیدا کړیده، همدا لامل دي چې کله د حضرت آدم علیه السلام او حضرت بي بي حوا نه د جنت ویاړلي جامي کوزي شوي، نو د جنت د ونو په پانو یې خپل بدنونه پټول، د دي لپاره په جامو کې دغه هدف تر ټولو لومړی وګڼي او داسي جامي د ځان لپاره وټاکي چې د ځان پټولو هدف تری په ښه توګه پوره شي، ورسره د دي خیال ساتی چې جامي مو د موسمی اغیزو نه د بدن ساتوونکی هم وي او داسې ورنسی جامی هم وي چې د ښکلا او ښایست او د اخلاقو وسیله هم وي، داسې نــه وي چې تاسې یــې واغوندي او کوم حیرانونکی یا د لوېواله درنه جوړه شي ، او د خلکو د خندا شي.

☜ د جامو اغوستلو پــر وخت دا فکر وکړئ چې دا هغه نعمت دي چې الله تعالی پری په ګردو مخلوقاتو کې یوازي انسان نازولی دي، نور مخلوقات تری بې برخی دي، پر دي امتیازی بخشش او انعام د خپل الله شکر ادا کړی، او

د دي غوره انعام د سر لوړې له امله هيڅکله د الله د ناشکرۍ او نافـرمانۍ عمل مه کوي، جامي د الله جل جلاله ډېر غوره نعمت دي، جامي چې واغـوندي نو دا احساس را ژوندي کړی او د شکر په ولولو د هغې دعا الفاظ ووایاست.چې پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم مؤمنانو ته زده کړی ده .

☜ غوره جامي د تقوا جامي دي، د تقوا له جامو نه باطنی سپیڅلتیا هم مراد ده او د ظاهری تقوا جامي هم، یعنی داسې جامي واغوندي چې د شریعت په نظر کې د تقوي لرونکیو جامي وي، چې کبر او غرور تری نه ښکاره کیږی چې نه د ښځو لپاره د سړو سره مشابهت ولری او نه د سړو لپاره د ښځو سره مشابهت ولری ، داسې جامی واغوندي چې لیدونکی تری احساس کړی چې اغوستونکی یې څوک له خدایه ویریدونکی او نیک انسان دي او ښځی دي په جامو کې د هغو حدودو خیال وساتي چې شریعت د هغوي لپاره ټاکلی دي او سړی دي د هغو بریدونو خیال ساتی چې شریعت د هغوي لپاره ټاکلی دي .

☜ چې نوي جامي اغوندي نو د رخت نوم واخلی او د الله تعالی شکر ادا کړی چې الله جل جلاله پخپل فضل او کرم دا توټه رابښلی ، او د شکر او شکرانې په جذبه نوي جامي واغوندئ او دا دعا لولئ چې رسول اکرم ﷺ به لوستله : حضرت ابو سعید خدری رضی الله عنه فرمایي چې رسول الله ﷺ به چې نوي جامي، پټکی، کمیس او یا څادر اغوست نو د هغې نوم به یې یاداوه او فرمایل به یې :

اللهم لک الحمد انت کسوتنیه ، اسئلک خیره وخیر ما صنع له واعوذبک من شره وشرما صنع له [سنن ابو داود]

(خدایا! ستا شکر دي تا پرما دا جامي واغوستی ، زه یې له تانه د خیر غوښتونکی یم او زه خپل ځان ستا په پناه کې درکوم د دي جامو له بدي نه او د دي د مقصد د هغه بد اړخ نه چې دا ورته جوړې کړای شوي دي) .

د دعا مطلب دا دي چې خدایه ته ماته توفیق راکړی چې زه ستا دا ښښل شوي جامي د هغه اهدافو لپاره وکاروم چې ستا په نزد سپیڅلي اهداف دي او ماته توفیق راکړی چې زه پری خپل ځان پټ کړی شم او د بې حیایی او بې شرمی له خبرو نه پرې خپل ښکاره او پټ وژغورلای شم او د ښکلا او ښایست وسیله یې

کړای شم او د شریعت د اصولو دننه پرې د خپل بدن ساتنه وکړای شم، چې جامي واغوندم نو نه به پر نورو ځان لوړ ګڼم، نه به غرور او تکبر کوم او نه به ستا د دي نعمت په استعمالولو کې د شریعت هغه حدود مات کړم چې تا د خپلو بنده ګانو لپاره ټاکلي دي.

د حضرت عمر رضی الله عنه وینا ده چې نبي ﷺ فرمایلي دي: چې څوک نوي جامي واغوندي که هغه توان لري نو پخوانی جامي دي کوم غریب ته خیرات ورکړي او نویو جامو اغوستلو پر وخت دي دا دعا ولولی:

الحمد الله الذی کسانی ما اواری به عورتی واتجمل به فی حیاتی.

(ټوله ثنا د هغه الله جل جلاله لپاره ده چې ماته یې دا جامی واغوستی چې زه پرې خپل شرم ځایونه پټوم او زما لپاره په ژوندانه کې د ښکلا او ښایست وسیله ده).

څوک چې د نویو جامو د اغوستلو پر وخت دا دعا لولي، الله تعالی به یې د دنیا په ژوند کې هم او له مرګه وروسته هم په خپل حفاظت او پالنه کې ساتی [جامع ترمذی]

☜ د جامو اغوستلو پر وخت د ښي لوری خیال ساتی، کمیس، کوت، کرتی، او نور چې اغوندي نو لومړی ښی لستوڼی واغوندي، او په همدي ډول پرتوګ او نور چې اغوندي نو لومړی په ښی پښه کې پایڅه دننه کړئ نبي کریم صلی‌الله علیه وسلم به چې کله کمیس اغوسته نو لومړی به یې ښی لاس په ښی لستوڼی کې دننه کاوه او بیا به یې چپ لستوڼی کې دننه کاوه، همدا ډول به یې چې کله کوښی په پښو کولی نو لومړی به یې ښی پښه پـه کوښه کې دننه کوله بیا به یې چپه پښه په چپه کوښه کې دننه کړه او چې کله به یې څپلی ایستلی نو لومړی به یې چپه څپلی له پښی نه ایستله او بیا به یې ښـی پښه له ښی څپلی نه ایستله.

☜ جامي چې اغوندي نو لومړی یې خامخا وڅنډئ، کیدای شـي چې کمه مضره حشره پکی ننوتي وي او الله جل جلاله مـه کړه چې تاسې ته ضررونـه رسـوي نبي صلی‌الله علیه وسلم یو ځلی په یوه ځنګل کې خپلی موزی په پښو کولی، د لومړی موزی په پښو کولو وروسته یې چې کله د دویمې موزې د پښو

کولو اراده وکړه، نو کارغه راغی او هغه موزه یې پورته کړه او یو یې وړه، او چې ښه پورته ولاړ موزه یې راخوشي کړه، موزه چې له پاسه کښته را پریوته نو د راپریوتو له زوره د هغې نه یو مار لرې پریووت، هغه چې ولید د الله تعالی شکر یې ادا کړ او ارشاد یې وه فرمایه د هر مسلمان له پاره ضروری ده چې کله د موزو اغوستلو اراده وکړی نو هغه دي وڅنډی [طبرانی] .

سپینی جامې اغوندي، سپینی جامې د سړو لپاره ډېرې غوره دي د نبې علیه السلام لارښونه ده: سپینی جامې اغوندي، دا غوره جامې دي، سپیني جامې په ژوندانه کې اغوستل پکار دي او په سپینو جامو کې باید مړی دفن کړای شي [جامع ترمذی] .

یو بل مهال رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: سپینی جامې اغوندي، ځکه چې سپینی جامې ډېرې پاکې او سوتره ښکارې او په همدې کې خپل مړي په کفن کوئ .

له پاک او سوتره نه مراد دا دي چې که پر سپینو جامو کوچنی شان داغ هم پریووزی نو ژر احساسیږی او سړی یې ژر مینځي او صافوي یې او که کومه رنګ لرونکې توټه وي، نو پر هغې داغونه ژر نشي ښکاره کیدای او ژر مینځلو ته یې د چا نه پام کیږی.

په صحیح بخاری کې دي چې رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم سپینی جامې اغوستی یعنی هغه پخپله هم سپینی جامې خوښولی او د امت مړیو ته یې هم د سپین کفن اغوستلو ترغیب ورکړی .

پرتوګ، لنګ او نور د پښو له غوزانو (پړکی یا بجلک) نه پورته ساتئ ، کوم کسان چې په غرور او تکبر کې خپل پروګ او لنګ راځوړندوي، د رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم په نظر کې دا نامراده او ناکام کسان دي او د سخت عذاب وړ دي، د رسول الله صلی‌الله علیه وسلم لارښوونه ده، درې ډوله کسان داسې دي چې الله جل وعلی شانه به د قیامت په ورځ نه له هغوي سره خبرې کوي او نه به د هغوي په لور ګوری او نه به هغوي پاک او صاف کړی او جنت ته به یې داخل نه کړی، بلکې هغوي ته به درد ناک عذاب ورکوي، حضرت ابو ذر غفاری رضی الله عنه پوښتنه وکړه چې یا رسول الله صلی الله علیه وسلم دا ناکام او

نامراد کسان څوک دي؟ وي فرمایل : یو هغه څوک چې خپل پرتوګ د تکبر او غرور له امله د پښو له غوزانو (پړکیو یا بجلک) ښکته راځوړندوي ، بل هغه څوک چې احسان باروي او دریم هغه څوک چې د درواغو په سوګندونو خپلې سوداګرۍ ته رونق ورکول غواړي [صحیح مسلم] .

حضرت عبید بن خالد رضی الله عنه خپله یو پیښه بیانوي: زه یو ځلې په مدینه منوره کې روان وم چې ما د شا لورې دا غږ واورید " خپل پرتوګ پورته کړه، چې له دې سره سرې له ښکاره پلیتۍ نه هم پاک پاتې کیږې او د دننۍ مردارۍ نه هم، ما چې مخ ور واړاوه نو نبي اکرم صلی الله علیه وسلم مې ولید . عرض مې وکړ " یا رسول الله! دا خو یو معمولې شان څادر دي، نو پر دي څنګه غرور او لویې کیدای شي رسول الله اکرم صلی الله علیه وسلم ارشاد وفرمایه: آیا ستا لپاره زما پیروي ضروری نه ده، ما چې د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دا وینا واوریده سترګې مې د هغوي پر تنګ ولګیدي ومې لیدل چې د هغوي پایڅې مبارک د پنډیو مبارکو په نیمایې کې دي .

د نبي اکرم صلی الله علیه وسلم دا وینا چې له غوزانو پورته پرتوګ او نور ساتل سړې د هر ډول ښکاره او پټو مردارېو نه ساتې لویه معنې لرونکي ده، د دي مطلب دا دي چې کله جامې لاندي ځوړندي وي نو د لارې پر مردارۍ خرابې او خیرنې کیږې، پاکې او صافې نه پاتې کیږیاو دا خبره د پاکوالې او نظافت لرونکیو لپاره ډیره ګرانه تمامیږي ، بیا داسې کول د کبر او غرور له امله کیږي او کبر او غرور باطنې مردارې ده او که دا مصلحتونه هم نه وي نو د مؤمن لپاره دا فرمان هر څه دي چې: رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په ژوندون کې ستاسې لپاره غوره نمونه ده [القـران]

او د سنن ابو داود په حدیث کې خو هغه د دي کار ډیره لرزونکې سزا بیان کړیده، هغه فرمایلې: د مؤمن پرتوګ باید د پنډۍ تر نمایې پورې وي او تر غوزانو پورې یې په تیټدلو کې هم کومه بدي نشته، خو له غوزانو چې د چا پایڅې ځوړندي وي هغه به په اور کې سوځې ، او څوک چې د کبر او غرور له مخې خپلې پایڅې زیاتې تیټوي، د قیامت په ورځ به الله جل جلاله هغه ته نه ګوري .

☜ وريښمينې جامې مه اغوندي دا د ښځو لباس دي او نبي ﷺ سړي د ښځو په څير جامو اغوستلو نه په کلکه منع کړيدي.

حضرت عمر رضی الله عنه فرمايې چې د رسول اکرم صلی‌الله عليه وسلم لاربښوونه ده: وريښمينې جامې مه اغوندئ، ځوک يې چې په دې دنيا کې اغوندي هغه يې په آخرت کې اغوستلای نه شي [صحيح بخاری، صحيح مسلم].

يو ځلې پيغمبر اکرم صلی‌الله عليه وسلم حضرت علی رضی الله عنه ته وفرمايل: دا وريښمينې[1] ټوټې خيرې کړه او د فاطمه[2] په نامه بيبيانو يې وه ويشه [صحيح مسلم].

له دې نه دا هم معلومه شوه چې د ښځو لپاره وريښمينې جامې اغوستل غوره دي، نو ځکه هغه حکم وکړ چې بيبيانو ته ترې لوپټې جوړې کړه او که نه نو ټوټه د نورو شيانو لپاره هم په کار راتلای شي.

☜ ښځې دې داسې جامې نـه اغوندي چې بدن يـې ترې ښکاره او نـه دې داسې تنګې جامې اغونـدي چې اندامونـه يې ترې جلا جلا ښکاريږي او نظر جلبوي او د جامو له اغوستلو سره سره لوڅې ښکاري، رسول اکرم ﷺ دا ډول ښځو ته د عبرتناک انجام خبر ورکړی دي: هغه ښځې دوزخيانې دي چې د جامو له اغوستلو سره سره لوڅې ښکاري، نور ځانته ليوال کوي او پخپله پر نورو ليوالې وي، د ناز نخرو له امله غاړه د اوښ په څير پورته وړي، داسې ښځې به نه جنت ته ځي او نه به د جنت خوشبوي ومومي، په داسې حال کې چې د جنت خوشبويي تر ډېره لرې لرې ځي [رياض الصالحين].

---

[1] ـ دا ټوټه نبی اکرم صلی الله عليه وسلم تـه "اکيدر" د دومه حاکم په تحفه کې راليږلې وه.

[2] ـ د فاطمه بيبيانو نـه مراد درې بيبيانې دي: فاطمـه زهرا رضی الله عنها د رسول الله صلی الله عـليه وسلم ګرانه لـور او د حضرت عـلی رضی الله عـنه ميرمن، فاطمـه بنت اسد رضی الله عـنه د حضرت عـلی رضی الله عـنه محترمه مور او فاطمه د سيد الشهداء حمزه رضی الله عنه لور ده.

يو ځلې حضرت اسماء رضی الله عنها نرۍ جامې اغوستې وې، د رسول الله صلی‌الله علیه وسلم په خدمت کې حاضره شوه، هغه مبارکه بې بې چې کله ورمخامخ شوه نو هغه تر مخ واړاوه او وې فرمايل:

اسماء کله چې نجونۍ ځوانۍ شي د هغوي لپاره روانه دي چې له مخ او لاسونو پرته يې د بدن بل ځای وليدل شي.

☜ د پرتوګ او لنګ په اغوستلو سره سره هم له داسې ملاستې او ناستې نه ځان وژغورئ چې د تن ښکاره کيدلو انديښنه ترې موجوده وي ، د نبي ﷺ لارښوونه ده: يوه ځپلۍ پرپښو په لاره مه درومئ او په لنګ کې په يوه زګاونه مه کښيني پر چپ لاس خوراک مه کوي او څادر د ټولو بدن نه داسې مه تاوه وي، چې د کاَر کولو او لمونځ ادا کولو لپاره يې راونه ايستلای شي، په ډډه لګولو کې يوه پښه پر بله مه اړوي، چې په دې ډول په ځان پټونه کې هم د بې احتياطئ انديښنه وي.

☜ په جامو کې دې ښځې او نارينه يو ډول شکل او رنګ نه غوره کوي، د نبي صلی‌الله علیه وسلم لارښوونه ده چې الله تعالی پر هغو نارينه و لعنت فرمايلی دي چې د ښځو په څير رنګ او شکل غوره کوي، او پر هغو ښځو يې هم لعنت فرمايلی دي چې د نارينه وُ پيښې کوي [صحيح بخاری].

حضرت ابو هريره رضی الله عنه فرمايي چې رسول الله صلی‌الله علیه وسلم پر هغو سړيو لعنت فرمايلی دي چې ښځو په څير جامې اغوندي، او پر هغه ښځه يې هم لعنت فرمايلی دي چې د نارينه په څير جامې اغوندي [سنن ابو داود].

يو ځلې حضرت عايشه رضی الله عنها ته چا يادونه وکړه چې يوه ښځه ده چې د سړيو په څير ځپلۍ په پښو کوي، نو هغې وفرمايل: رسول الله ﷺ پر داسې ښځه لعنت وايي چې ځان د سړيو په څير کولو کوښښ کوي.

☜ ښځې بايد د ځوړکۍ (ټيکرۍ) په سر کولو خيال وساتي او پر هغې بايد خپل سر او سينه پټه کړي، داسې نرۍ لوپټه بايد پر سر نه کړي چې د سر ويښتان يې ښکاري، د لوپټې پر سر کولو مقصد همدا دي چې ښکلا پرۍ پټه کړای

شي، په قرانکريم کې د الله جل جلاله لارښوونه ده : وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ [1] (او پر خپلو سينو د خپلو لوپټو پلو راخپور کړئ).

يو ځلې نبي اکرم صلى‌الله عليه وسلم ته د مصر جوړ شوي نرۍ ململ راغي ، هغه ترې يوه برخه څيرې کړه او د حيه کلبې ته يې ورکړه او ورته وي فرمايل له دي نه يوه برخه څيرې کړه او ته پر خپل کميس جوړ کړه او يوه برخه يې خپلې ميرمنې ته د لوپټې جوړولو لپاره ورکړه، خو هغې ته ووايه چې لاندې ترې بله توټه وګنډې چې بدن ترې نه ښکاره کيږي [سنن ابو داود] .

د کتاب او سنت دا ښکاره لارښوونې په نظر کې ونيسي او الهي احکام عملي کړي .

او د ګز ځلورمې برخې يوه نرۍ توټه مه د غاړې هار کوي او مه د الله جل جلاله او رسول الله صلى‌الله عليه وسلم په احکامو پورې خندا کوي .

حضرت عايشه رضى الله عنها فرمايي چې: کله دا حکم نازل شو نو بيبيانو نرۍ رختونه پرېښول او له پرېړو رختونو نه يې څروکې جوړ کړلو [سنن ابو داود] .

☜ جامې تل د خپل توان او طاقت په اندازه اغوندي ، مه داسې جامې اغوندي چې وياړ او ځان ښودنه ترې ښکاره کيږي او تاسې نور خلک له ځانه سپک وګڼئ او د خپلې شتمنۍ بې ځايه ښودنه وکړئ او مه داسې جامې اغوندي چې ستاسې له توانه پورته وي او د بد خرڅې پر ګناه اخته شي او مه داسې بد حاله کيږئ چې تل ستاسې په باب پوښتنه راولاړيږي ، او له شتو سره سره تاسې بې برخې ښکاره شي، بلکې د خپل توان او اقتصاد په اندازه برابرې او پاکې صافې جامې اغوندئ .

ځينې کسان څيرې، پيوندي او زړې جامې اغوندي او بد حاله ښکاره کيږي او دا کار ديندارۍ ګڼي يوازې همدا نه بلکې چې هغوي هغه کسان دنيا دار ګڼي چې پاکې او صافې جامې اغوندي، حال دا دي چې د ديندارۍ دا ډول فکر بيخې غلط دي، حضرت ابو الحسن على شاذلى رحمه الله عليه يو ځلې ډېرې ښې جامې اغوستې وي، کوم بد حاله صوفى د هغه پر شان شوکت اعتراض

---

[1] ـ د النور سورت ۳۱ آيت

وکړ، چې الهي مينه والو ته د داسې ارزښتناکو جامو اغوستلو څه اړتيا ده؟ حضرت شاذلي رحمة الله عليه ځواب ورکړ ورو ره دا شان او شوکت د عظمت او شان د څښتن (الله) د حمد او شکر ښکاره کونه ده، او ستا دا بد حالي د سوال ښبه ده ته د حال په ژبه د خلکو نه سوال کوې ، په اصل کې دينداري پــه زړو، پيوندي او څيري جامو اوستلو پورې تړلې نه ده او نه دنيا دارۍ په ښو جامو اغوستلو پورې تړلې ده، د دينداري دار مدار د سړي په روغ نيت او سم فکر پورې دي، سهي خبره دا ده چې سړی په هره چار کې د خپل توان او طاقت په خيال ساتلو د اعتدال او توازن لار خپله کړي، نه دا چې په خرابو جامو اغو ـ ـ د خپل نفس مړولو وخت تر لاسه کړي او نه بايد په غوره جامو اغوستلو ځانته د وياړ او تکبر شرايط برابر کړي .

د حضرت ابو الاحوص رحمة الله عليه پلار خپله يــوه پيښه بيانوي چې يــو ځلې د رسول الله صلی الله عليه وسلم په خدمت کې حاضر شوم، هغه مهال مې پر تن ډېرې زړې او خرابې جامې وې ، هغه پوښتنه وکړه آيا له تا ســره مال دولت شته؟ ما ورته وويل هو! پوښتنه يې وکړه څه ډول مال دي ؟ ما ورتــه وويل الله جل جلاله ماته هر ډول مال راکړی دي، اوښــان هــم شته ، غويان هم شته، اوزې هم شته، آسونه هــم شته او غلامان هم، هغــه وفــرمايل : چې کله الله پاک ته په دومره مال او دول نازولی يې، نو د هغه د فضل او احسان اغيز ستا پر بدن بايد ښکاره شي .

مطلب دا دي چې کله الله جل جلاله دا هر څه تاته در کړي دي نو بيا ستا شکل د بې وسې او فقيرانو په څير ولې دي؟ دا خو د الله ناشکري ده .

د حضرت جابر رضی الله عنه وينا ده چې يو ځلې نبي صلی الله عليه وسلم د خبرو اترو لپاره زمونږ خواته تشريف راووړ، نو هغه يو سړی وليد چې په گرداو د وړو ککړو او ويښتان يې انجړ بنجړ وو، هغه وفرمايل: آيا د دې سړي سره ږمنځ هم نه وه چې خپل ويښتان يې پرې صاف کړي واي ؟ هغه يو بل سړی وليد چې خيرنې جامې يې اغوستې وې ، هغه وفرمايل :آيا د دې سړي سره هغه څيز (صابون او نور) هم نشته چې خپلې جامې پرې ومينځي ... [مشکوة]

يو سړي رسول الله صلى الله عليه وسلم ته وويل يا رسول الله! زه غواړم چې زما جامي دي ډېري غوره وي، سر مي غوړ کړي وي، څپلۍ مي هم نازکې وي ، دا ډول هغه د ډېرو شيانو يادونه وکړه، تر دي چې هغه وويل زما زړه غواړي چې زما آس ډېر غوره وي نبې صلى الله عليه وسلم د هغه خبر يې اوريدي او بيا يې ورته وفرمايل: دا ټولي غوره خبرېې دي او الله جل جلاله دغه ډول غوره ذوق ته په ښه نظر ګوري [مستدرک حاکم] .

حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما فرمايي : ما لـه رسول الله ﷺ نه پوښتنه وکړه ، يا رسول ! ايا دا تکبر دي چې زه غوره او ښکلي جامي واغوندم هغه وفـرمايل نـه ، بلکې دا خو ښکلا ده او الله ﷻ دغـه ډول ښکلا خوشـوي [سنن ابن ماجه] .

او د همدي حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما وينا ده چې پيغمبر اکرم صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې په لمانځه کې دواړه جامي (کميس پرتوګ) اغوندئ (ځان په مکملو جامو ښکلي کړی) الله جل جلاله ډېر حق لري چې د هغه جل جلاله په حضور کې سړی ښه ښکلي او ښايسته ولاړ وي [مشکوه]

د حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه وينا ده چې نبې ﷺ فرمايلی دي چې په کوم زړه کې د ذرې اومره غرور وي هغه به جنت ته نه ځې. يو سړي وويل، هر څوک دا غواړي چې د هغه جامي دي ښکلي وي، د هغه څپلی دي غوره وي ، پيغمبر اکرم ﷺ وفرمايل الله جل جلاله پخپله د جمال څښتن دي او ښکلا يې خوښه ده (غوره او ښايسته اغوستن غرور نه دي) غرور خو په اصل کې دا دي چې سړی د حق نه بې نيازه شی او وګړې سپک او خوار وګڼې...[صحيح مسلم]

☜ په اغوستلو او له ځانه تاوه ولو کې د ډول او سينګار او د ذوق او سليقی پوره پوره خيال ساتی ، خيری ګرځيدل، ښی او چپ صدفونه ګنډل يا يوه پايڅه پورته کول او بله کښته کول او يوه څپلی په پښو ګرځيدل يا ويښتان انجړ ساتل، دا ټولی خبرې د ذوق او سليقی پر خلاف دي .

يوه ورځ رسول اکرم ﷺ په جومات کې تشريف لاره چې په دي کې يو سړی جومات ته راغی چې د سر او ږيرې ويښتان يې انجړوو، رسول الله ﷺ پخپل مبارک لاس د هغه په لور نغوته (اشاره) وکړه، چې مطلب يې دا و چې لاړ شه د

خپل سر او ږیرې ویښتان برابر کړه هغه سړی ولاړ او د خپل سر او ږیرې ویښتان یې جوړ کړل او راغی ، نو هغه وفرمایل : چې ایا ښکلا او ښایست له دي نه ښه نه دي چې د سړی ویښتان انجړ بنجړ وي ؟ او داسې معلومیږي چې ګواکې هغه شیطان دي [مشکوة] .

حضرت ابو هریره رضی الله عنه فرمایلی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي چې یوه څپلۍ په پښه مه درومی یا دواړه په پښو کوي روانیږی او یا دواړ اوباسې او پښیبله ګرځی . [جامع ترمذی]

او د همدي حدیث په رڼا کې دین پوهانانو یو لستونی او یوه موزه په لاس او پښو کول هم منع کړی دي .

☜ د سره او شوخ رنګ او د ځلیدونکو او نمایشی تورو او ګلابې رنګو جامو اغوستلو نه هم ځانونه وژغورئ، د سور شوخ رنګ او د ځرکیدونکی جامي د ښځو لپاره مناسبي دي او هغوي هم باید د اسلامی حدودو خیال وساتي، پاتي شوي نمایشي اوږدي اوږدي چپنی یاد تورو او ګلابې رنګو جامو اغوستل او د نورو په مقابل کې خپل لوړاوي ښودل او خپل غوره والی ثابتول نو دا خو بیخی د کبر او غرور نښی دي- همدا رنګه داسې حیرانوونکې او خندا وړ جامي هم مه اغوندي چې تاسې پرې د تعجب وړ او د خندا وړ ښکاره شی .

☜ تل ساده با وقاره او سپیځلی جامي اغوندي او تل پر جامو د خپلي وسی په اندازه لګښت کوي، په جامو کې د عیش خوښونی او د اړتیا نه د زیاتو نزاکتونو نه ځان وژغوری ، د رسول الله صلی الله علیه وسلم ارشاد دي :

له مزو چړچو نه ځان وساتي ځکه چې د الله جل جلاله محبوب بندګان په چړچو پسي نه ګرځي [مشکوة]

او پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلی دي چې چا د وسی او توان سره سره یوازي د تواضع او خاکساری له مخی پـه جامو کې ساده ګی اختیار کړه نو الله جل جلاله به یې د شرافت او مشرتوب پـه جامو ښکلي کړي [سنن ابو داود]

صحابه کرام رضی الله عنهم یوه ورځ ناست وو او د دنیا یادونه یې کوله، نو نبي صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې د جامو ساده ګی د ایمان له نښو نه یوه نښه ده [سنن ابو داود]

یو ځلی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې د الله تعالی زیاتره بنده ګان داسې دي چې ظاهري حالت یې ډېر معمولي وي ، ویښتان یې ګډ وډ او په دوړو ککړ وي جامې یې کم ارزښته او ساده وي ، خو د الله تعالی په نظر کې د هغوي مرتبه دومره لوړه وي چې که هغوي په کومه خبره سوګند یاد کړی نو الله جل جلاله د هغوي سوګند پوره کوي، له دي ډول خلکو نه یو براء بن مالک رضی الله عنه دي [جامع ترمذی]

☜ د الله پاک د دي نعمت د شکر ادا کولو لپاره یې پر هغو بې وسي خلکو هم واغوندي له چا سر چې د تن پټولو لپاره هیڅ نه وي، د نبي ﷺ فـرمان دي څوک چې پر کوم مسلمان جامي اغوندي او د هغه تن پټوي نو الله تعالی به د قیامت په ورځ د جنت شنی جامي ورواغوندي او بدن بـه یې پـری پټ کړی [سنن ابو داود].

او رسول اکرم ﷺ دا هم فرمایلي دي : که کوم مسلمان خپل مسلمان ورور ته جامي واغوستی نو تر کومه چې هغه جامي اغوستونکی د ده جامي اغوندي دي به د خدای جل جلاله په حفاظت او ساتنه کې وي [جامع ترمذی]

☜ خپلو هغو نوکرانو او مزدورانو ته هم د خپلي وسی سره سم جامي جوړی کړی چې ښه او ورځ ستاسې خدمت کوي.

نبي اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلي وینځه او غلام ستاسې خویندې وروڼه دي، هغوي الله پاک ستاسې په واک کې درکړی دي، نو له تاسې نه یې چې د چا په واک کې څوک ورکړیدي نو هغه ته لازم دي چې هماغه پری وخوري چې پخپله یې خوری او هماغسی جامي پری واغوندي چې پخپله یې اغونـدي او دومره کار تری واخلي چې له توانه یې زیات نه وي او که هغه کار کوي نو پخپله د هغه مرسته وکړی [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

د خوراک ، څښاک آداب

* له خوړلو د مخه لاسونه پريمينځئ ، د پاکوالي او نظافت غوښتنه ده چې په خوړو کې پر لګيدونکيو لاسونو زړه باوري وي .

* بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ولولئ او په خوراک پيل وکړئ او که بِسْمِ اللّٰهِ ... مو هيره شي نو د ياديدلو وخت کې (بسم الله من اوله واخره) ووايأست ، ياد ساتئ پر کومو خوړو چې د الله جل جلاله مبارک نوم نه اخيستل کيږي هغه شيطان د ځان لپاره روا کوي .

* د خوړو لپاره تکيه کړې مه کينئ، په تواضع سره د پښو په سر کينئ ، يا دواړه ځنګونونه ولګوئ او کښينئ او يا يو زنګون او دوروي او بل څملوي کښينئ، د الله جل جلاله له استازي حضرت محمد صلی‌الله عليه وسلم همداسې کيناسته .

* تل خواړه پرښي لاس خورئ، د اړتيا پر وخت له چپ لاس نه هم مرسته اخيستي شي .

* خواړه په درې ګوتو خورئ او که اړتيا وي نو څلور ګوتې هم استعمالولای شي، او ګوتې تر پای ککړولو نه ځانونه وژغورئ .

* مړۍ (کپ) مه غټه اخلئ او نه کوچنئ او د يوې مړۍ د تيرولو وروسته بله مړۍ خولې ته يوسئ .

* پر ډوډۍ هيڅکله ګوتې مه پاکوې دا ډېر بد عادت دي .

* د ډوډۍ ځيرې کولو او ګذارولو نه ځان وژغورئ .

* په کاسه کې خپل لورۍ نه خوراک کوي، مه يې له منځه خورئ او نه يې د نورو له مخې کې خورئ .

* که مړۍ مو له لاس پريوته نو را پورته يې کړئ يا يې پاکه کړئ او يا يې ومينځئ او وي خورئ .

* خواړه په ګډه خورئ په ګډو خوړلو سره مينه او محبت پيدا کيږي او برکت هم.

* په خوړو کې هيڅکله عيب مه را اوباسئ که خوښه مو نه وي مه يې خورئ .

* ډېر ګرم او سوزوونکی خواړه مه خوری .
* د ډوډۍ خوړلو پر وخت کې له قهقهو او زیاتو خبرونه ځانونه وژغورئ .
* له ضرورت پرته خواړه مه بوي کوي دا بد عادت دي، د ډوډۍ خوړلو پـه وخت مو خوله داسې مه وازوي چې ژولی خواړه مو په خوله کې ښکاره شي او مه هر ځلی په خوله کې ګوته ننباسی او له غاښونو څه مه راباسې له دي نه پر دسترخوان ناستو خلکو ته کرکه پیدا کیږي .
* خواړه په ناسته خوری او اوبه په ناسته څښې ، هو! د ضرورت پر وخت میوه او نور پر ولاړه خوړلای شي او اوبه هم څښلای شي .
* په کاسه کې چې څه پاتې شي که نرم وي نو وه یې څښې او که ټینګ وي نو پر ګوته یې وڅټې او کاسه پاکه کړئ .
* د خوراک څښاک شیانو ته پوکی مه کوي، د بدن له دننه نه راتلونکی هوا خرابه او زهرجنه وي .
* اوبه په درې ساګانو په وار وار وڅښې له دي سره اوبه هم د ضرورت په اندازه څښل کیږي او اسوده ګې هم وي او په یو وار ټول کټوری څښل ځینی وختونه تکلیف هم پیدا کوي .
* په ټولنیزه خوړه کې، د تیزو خوړونکیو او د ورو خوړونکیو خیال وساتي او د ټولو یو ځای بس کړی .
* د خوړونه چې وزګار شي ګوتی وڅټې او بیا لاسونه ومینځی .
* که میوه او نور څه خوري نو دوه دوه دانی او یا دوه دوه قتری په یووار مه پورته کوئ .
* د لوټې یا کوزی او نورو پر مښوکو اوبه مه څښئ ، په داسې لوښیو کې اوبه څښې چې د څښلو پر وخت خولی ته راتلونکی اوبه لیدل کیږي، چې کوم مردار او یا ضرري څیز له اوبو سرنه تیر نه کړئ .
* د خوړونه په وزګاریدو دا دعا ولولی : اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ اَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مِنَ الْمُسْلِمِیْنَ (د هغه الله جل جلاله ثنا ده چا چې پر مونږ وخوړل وڅښل او چا چې مونږ مسلمانان ګرځولي یو) .

د ویده کیدلو او ویښیدلو آداب

کله چې د ماښام تیارۍ خپرېږي کوچنیان کورونو ته راوبولی او بیرون یې لوبو ته مه پرېږدي، هو! چې کله د شپې یوه برخه تیره شي نو له کوره د وتلو اجازه ورکولای شي، احتیاط په دې کې دي چې له شدید ضرورت پرته کوچنیان د شپې له کوره وتلو ته مه پرېږدي، د نبي صلی‌الله علیه وسلم فرمان دي : چې ماښام شي نو کوچنیان په کور کې ایسار کړې، ځکه چې دا مهال شیطانان په ځمکه کې خپرېږي البته چې د یوه ساعت په اندازه وخت تیر شي نو کوچنیان پرېښوولای شي [صحاح سته او د حصن حصین په حواله] .

چې کله ماښام شی دا دعا ولولی ، پېغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم صحابه کرامو ته د همدي دعا د لوستلو تلقین کړی وُ : اَللّٰهُمَّ بِکَ اَمْسَیْنَا وَبِکَ اَصْبَحْنَا وَبِکَ نَحْیَا وَبِکَ نَمُوْتُ وَاِلَیْکَ النُّشُوْرُ ... [جامع ترمذی]

الله! مونږ ستا په توفیق ماښام کړ او ستا په مرسته مو سبا کړ، هم ستا د مهربانۍ له مخې ژوندي یو او هم ستا په اشاره به مرو او بالاخره به هم ستا په حضور کې درېږو. [جامع ترمذی] .

او د ماښام د آذان پر وخت دا دعا ولولئ :

اَللّٰهُمَّ هٰذَا اِقْبَالُ لَیْلِکَ وَاِدْبَارُ نَهَارِکَ وَاَصْوَاتُ دُعَاتِکَ فَاغْفِرْلِیْ ... [جامع ترمذی ، سنن ابو داود]

الله! دا وخت دي ستا د شپې د راتللو، ستا د ورځې د تللو او ستا د مؤذنانو د بلنې، نو ته ماته بښنه وکړه.

د نماسختن تر لمانځه د مخه له ویده کیدلو ځانونه وساتئ، دغه ډول زیاتره د نماسختن لمونځ په خطر کې پر یووزی او څوک خبر دي د خوب تر دي مرینې وروسته الله جل جلاله د بنده روح واپس کوي او که د تل لپاره یې اخلی ، نبي اکرم صلی‌الله علیه وسلم به په داسې کور کې د ویده کیدلو نه ډډه کوله چې رڼا به په کې نه وه شوي .

د شپې له راتلو سره سم په کور کې رڼا ولګوي، نبي صلی الله علیه وسلم به په داسې کور کې د ویده کیدلو نه ډډه کوله چې رڼا به پکې لګیدلې نه وه.

د شپې تر پلې پورې د ویښ اوسیدلو نه ډډه وکړی، د شپې د ژر ویده کیدلو او سهار د ژر ویښیدلو سره ځان بلد کړی، د رسول اکرم ﷺ فرمان دي: د ماسختن د لمانځه وروسته خو یا سړی د الهي ذکر او یا د کوروالاو سره د ضروری خبرو اترو لپاره ویښ پاتي کیدای شي.

د شپې ویښ اوسیدلو او ورځی د خوب پوره کولو نه ډډه وکړی، الله جل جلاله شپه د آرام او سکون لپاره پیدا کړی ده او ورځ یې له خوبه د بیداریدلو او د ژوندانیزو اړتیاو د پوره کولو د منډو ترړو لپاره پیدا کړی ده، په الفرقان سوره ۴۷ ایت کې دي: وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا (او همدا الله جل جلاله دي چې شپه یې ستاسې لپاره پرده پوښ او خوب یې د آرام او سکون او ورځ یې د ویښیدلو لپاره وګرځوله).

او په النباء سوره کې دي: وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا()وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا()وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا (او مونږ ستاسې لپاره خوب آرام او سکون ، شپه پرده پوښ او ورځ مو د روزی ګټلو د منډو ترړو وخت ګرځولی دي).

او په النمل سوره ۸۶ آیت کې دي : أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ (آیا دي خلکو دا ونه لیدل چې مونږ شپه (تیاره) کړه چې دوي پکې آرام او سکون حاصل کړی او ورځ مو روښانه (چې منډی ترړی پکی ووهی) بې شکه په دي کې د مؤمنانو لپاره د فکر کولو اشارات دي).

شپه تیاره او د آرام او سکون وخت ګرزولو او ورځ د منډو ترړو او د کار او زیار لپاره روښانه کولو کې اشاره دا ده چې د شپې د ویده کیدلو پابندي وکړی، او په ورځ کې د خپلو اړتیاو لپاره د کار او زیار کوښښ وکړی، د ورځی په رڼا کې د خپلو اړتیاو لپاره په مکمله توګه د کار او زیار څه وکړی، تر دي چې ستاسې د بدن غړی ستړیا احساس کړی، په داسې وخت کې نو بیا د شپې په آرامه او پرده پوښه فضا کې د آرام و راحت سره غاړه شي او د ورځی په راختو سره بیا د الله جل جلاله نوم یاد کړی، تازه او دمه د کار میدان ته راکوزی شي، کوم کسان چې د آرام غوښتنی او سستیا له امله د ورځی خوبونه کوي یا په مزو

چرچو او چتیاتو کې شپې ویښې تیروي هغوی د قدرت حکمتونه وژني او خپله روغتیا او ژوندون بربادوي، د ورځې څو باره ویده کیدونکی د ورځې خپل مسئوولیتونه هم په ښه توګه سرته نشي رسولای او تن او روح هم له ارامه بې برخې کوي، ځکه چې د ورځې خوب د شپې بدل نشي کیدای نبي ﷺ دا هم خوښ کړې نه دي چې سړی د شپې ویښ وي او د الله عبادت وکړي او خپل ځان په تکلیف او زحمت اخته کړي.

له عبدالله بن عمر رضی الله عنه څخه یو ځلی نبي اکرم صلی‌الله علیه وسلم وپوښتل آیا دا خبره چې ماته ویل شوي ده صحیح ده چې ته په پابندي سر د ورځې روژه نیسې او ټوله شپه لمونځونه کوي حضرت عبدالله رضی الله عنه وویل هو! خبره خو صحیح ده، رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم وفرمایل نه! داسې مه کوه کله روژه نیسه او کله خوره ښنبه، همدا رنګه ویده کیږه هم او پاڅیږه لمونځ هم ادا کوه ځکه چې ستا د بدن هم پر تا حق دی او سترګې هم درباندې حق لري [صحیح بخاری].

☜ ډېره آرام ورکوونکي بستره مه استعمالوي، په نړۍ کې د مؤمن لپاره د آرام غوښتنې، عیش خوښونې او آسان چلی نه ځان ساتل پکار دي او مؤمن باید زحمت کې با عزمه او زیار ګالونکی وي، د حضرت عایشې رضی الله عنها وینا ده چې د نبي اکرم صلی‌الله علیه وسلم بستره د څرمنې وه چې د خرماو پوټکی یې پکې اچولی ؤ. [شمایل جامع ترمذی].

د حضرت حفصه رضی الله عنها نه چا پوښتنه وکړه چې تاسې کره د نبي صلی‌الله علیه وسلم بستره څه ډول وه؟ وې فرمایل : د وړغنو یو ترپال ؤ چې دوه قاته کړی مو ؤ او د نبي صلی‌الله علیه وسلم لاندې مو غوړاوه، یوه ورځ فکر راغی چې که دا څلور قاته شي او بیا وغوړول شي نو یو څه نرم به شي، لکه چې هغه مو څلور قاته وغوړاوه، سهار هغه پوښتنه وکړه د شپې دې زما لاندې څه غوړولي وو، ما ورته وویل: هماغه د وړغنو ترپال ؤ، هو! خو د شپې می څلور قاته غوړولی ؤ چې یو څه نرم شي، نبي صلی‌الله علیه وسلم وفرمایل، نه هماغسې دوه قاته یې پریږده، د شپې د بستر نرموالی د تهجدو لپاره په پاڅیدو کې خنډ شو [شمایل جامع ترمذی]

حضرت عايشه رضی الله عنها فرمايي چې يو ځلی يو انصاری ميرمنی راغله او هغې د نبې صلی‌الله عليه وسلم بستره وليده، کورته ولاړه او هغې ميرمن يوه بستره جوړه کړه، هغه يې له وړيو ډکه کړی او ښه يې نرمه کړی وه، او نبې عليه السلام ته يې راوليږله، پيغمبر اکرم صلی‌الله عليه وسلم چې کورته راغی او هغه نرمه بستره يې ايښی وليده نو وي فرمايل دا څه دي؟ ما عرض وکړ يا رسول الله! فلانی انصاره ميرمن راغلی وه او ستاسې بستره يې ليدلی وه، اوس هغې دا ستاسې لپاره جوړه کړی او راليږلی يې ده، رسول الله صلی‌الله عليه وسلم وفرمايل: دا بيرته ورولیږه، زما هغه بستره ډيره خوښه وه، نو ځکه مې زړه بيرته ليږل نه غوښتل، خو رسول الله صلی‌الله عليه وسلم دومره ټينګار وکړ چې ما هغه بيرته وليږله. [شمايل جامع ترمذی]

پيغمبر اکرم صلی‌الله عليه وسلم يو ځلی پر يو پوزی ويده وُ، پر پـوزی د ملاستی له امله د هغه پر بدن د پوزی نښی معلوميدي، حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه فرمايی، ما چې وليدلی په ژړا شوم. هغه چې زه پـه ژړا وليدم وي فرمايل: ولی ژاړی؟ ما عرض وکړ يا رسول الله! قيصر او کسری خو دي ورينښمو په بسترو ويده کيږی او تاسې دي پر پوزی! نبې ﷺ وفرمايل: دا د ژړا خبره نـه ده، د هغوي لپاره دنيا ده او زمونږ لپاره اخرت دي.

يو ځلی نبې اکرم صلی‌الله عليه وسلم وفرمايل: زه د عيش او آرام او د بې فکری ژوندون څنګه تيرولای شم، په داسې حال کې چې اسرافيل شپيلی پرخوله، غوږ نيولی (د حکم پر ځای کولو لپاره (په ټيټ سر انتظار کوي چې کله بـه د شپيلی پوکولو حکم کيږی [جامع ترمذی]

د رسول الله صلی‌الله عليه وسلم دا (اسوه) غوښتنه کوي چې مؤمن پـه دې نړی کې مجاهدانه ژوندون تير کړی او له مزو چړچو نه ځان وساتي.

له ويده کيدلو د مخه اودس وکړی او پاک او صاف ويده شی، که لاسونـه مو غوړ شوي وي نو لاسونه ښه ومينځی او ويده شی، د پيغمبر اکرم ﷺ فرمان دي د چا لاسونه چې غوړ شوي وي او د هغې له مينځلو پرته ويده شو او څه زيان ورته ورسيد (کومی حشری وچيچه) نو هغه دي خپل ځان ملامت کړی (چې له مينځلو پرته ويده شوي وُ).

د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم معمول وٓ چې له ویده کیدلو د مخه به یې اودس کاوه او که کله به یې په داسې حال کې اراده وکړه چې غسل ته به یې اړتیا وه نو لومړی به ي د ناپاکې ځای ومینځه او بیا به یې اودس وکړ ویـده به شو.

د ویده کیدلو پر وخت د کور دروازه بنده کړی، د خوراک څښاک لوښی ومینځی، چراغ او یا لاتین ګل کړی او که اور بلیږی نو هغه هم مړ کړی، یو ځلی په مدینه کې د شپې د چا په کور کې اور ولګیده، نو نبي ﷺ وفرمایل: اور ستاسې دښمن دي چې ویده کیږی نو اور مړ کړئ او رسول الله ﷺ وفرمایل: چې کله ماښام شي نو کوچنیان د کوره بیرونه مه پریږدي، ځکه چې دا مهال شیطانان په ځمکه کې خپریږی بیا چې د یوه ساعت پـه انـدازه وخت تیر شي نو پرې یې ږدي، او بِسْمِ اللهِ وواياست دروازه بنده کړی او په بِسْمِ اللهِ ويلو چراغ ګل کړی، او د بسم الله په ویلو د مشک خوله وتړی او هم بِسْمِ اللهِ وواياست او د خوراک څښاک لوښی پټ کړی، او که د پټولو لپاره یې سر پوښ او نور نه وي نو کوم بل څیز پر لوښی کیږدي [صحاح سته د حصن حصین په حواله]

د ویده کیدلو پر وخت دا شیان پر خپله بستره او یا یې تر څنګ خامخا کیږدي د څښلو اوبه او ګیلاس، لوټه، کوتک، د رڼا لپاره د اور ډبې (ګوګرد) مسواک ځان پاکی او نور او که تاسې چیرې میلمانه یاست نو د کور له څښتن نه د بیت الخلا او نورو ضروری، ځایونو پوښتنه خامخا وکړی، کیداشي چې د شپې مو کوم وخت اړتیا پیښه شي او په تکلیف کې اوسي، رسول اکرم ﷺ چې به کله آرام فرمایه نو د بالښت لاندې به یې اوه شیان ایښې وو، د تیلو ښیښه، ږومنح ، د رنجو کځوره، بیاتی، مسواک، آیینه او د لرګی یو کوچنی شان تیلی چې د سر ګرولو لپاره به په کار راته.

د ویده کیدلو پر وخت څپلی، جامې او نور له ځان سره کیږدي چې کله له خوبه پاڅیږی نو لټولو ته یې اړتیا پیښه نه شی او له پاڅیدو سره په څپلی کې پښه مه دننه کوي، همدا رنګه جامې له څنډلو پرته مه اغوندي لومړی یې وڅنډی، کیدای شي چې په څپلیو او یا جامو کې کوم موذی ځناور ننوتي وي او الله جل جلاله مه کړه هغه تاسې ته تکلیف ورسوي.

له ویده کیدلو د مخه بستره ښه وڅنډئ او که کله له خوبه د څه اړتیا لپاره پاڅۍ او بیا راشي ویده کیږئ بیا هم بستره ښه وڅنډئ، د رسول الله ﷺ فرمان دي چې: کله له بستری پاڅی او بیا هم بستری ته ورځی نو د خپلي لنګی پرپیڅکو هغه دری کرتی وڅنډئ، ځکه چې تاسې نه پوهیږئ چې له تاسې نه وروسته بستری ته څه ځیز راغلی دي [جامع ترمذی].

کله چې بستری ته ورسیږئ نو دا دعا ولولی د پیغمبر اکرم ﷺ خاص خدمتګار حضرت انس رضی الله عنه فرمایي چې کله به هغه په بستره کې ویده کیده نو دا دعا به یې لوستله : اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ الَّذِیْ اَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَکَفَانَا وَ اٰوَانَا فَکَمْ مِّمَّنْ لَا کَافِیَ لَہٗ وَلَا مُؤْوِیَ [شمایل جامع ترمذی]

شکر او ستاینه هغه الله لره ده چا چې پر مونږ وخوړول او وڅښول او چا چې زمونږ په کارونو کې مکمله مرسته وکړه، او چا چې زمونږ لپاره د اوسیدلو ځایونه راوښئل ځومره خلک دي چې نه یې کوم مرستندوي او کومک کوونکي شته او نه څوک ورته د پناه ځای ورکوونکي.

بستری ته د رسیدلو پر وخت د قران عظیم یوه برخه خامخا ولولی ، رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم به د ویده کیدلو د مخه د قران عظیم د یوي برخی تلاوت خامخا فرمایه، د هغه فرمان دي: څوک چې پر بستره د ویده کیدلو پر وخت د الهی کتاب کوم سورت لولی نو الله تعالی هغه تـه یوه ملایکه رالیږی چې د هر تکلیف او هر ځیز نه د هغه د ویښیدلو پوری د هغه ساتنه کوي که څـه هم هغه هر وخت له خوبه راویښ شي [احمد]

او هغه (محمد صلی‌الله علیه وسلم) فرمایلی: کله چې انسان د ویـده کیدو لپاره بستری ته ورشي نو دا مهال یوه ملایکه او شیطان هغه ته راځی ، ملایکه ورته وایې " د خپلو کړو پای پر نیکیو وکړه " او شیطان ورته وایې " د خپلو اعمالو خاتمه پر بدیو وکړه " بیا که هغه انسان د الله جل جلاله په یادولو ویده شو نو ملایکه ټوله شپه د هغه ساتنه کوي.

د حضرت عایشي رضی الله عنها وینا ده چې رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم به کله بستری ته تشریف یووړ نو دواړه لاسونه به یې د دعا په ځیر پورته کړل او د قل هوالله احد، قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس سورتونو تلاوت به

يې وفرمايه بيا به يې پر دواړو لاسونو کف کړل او تر کومه ځايه به چې رسيدل پر خپل مبارک بدن به يې راښکل، د سر مخ او بدن له مخکې برخې به يې پيل وفرمايه او هغه به درې کرتې دا عمل کاوه [شمايل جامع ترمذی]

کله چې د ويده کيدلو اراده وکړې نو ښی لاس د خپل ښی مخ لاندې کړې او چپ لاس پر خپل برنی اړخ وغزوې، حضرت براء رضی الله عنه فرمايي چې کله به نبي اکرم صلی‌الله عليه وسلم آرام فرمايه نو خپل ښی لاس به يې د ښی مخ لاندې کيښود او دا الفاظ به يې لوستل: رب قنی عذابک يوم تبعث عبادک (الهی ! ما د هغه ورځی له عذاب نه وساته په کومه ورځ چې ته خپل بندګان خپل حضور ته راپورته او حاضر وې، په (حصن حصين) کې راغلی چې رسول اکرم صلی‌الله عليه وسلم به دا الفاظ درې کرتې لوستل .

پر مخه او پـه چپ اړخ له ملاستی نه ځان وساتي ، د حضرت معيش رضی الله عنه پلار طفخه الغفاری رضی الله عنه فرمايي چې زه پـه جومات کې پر مخی پروت وم چې کوم صاحب می پښی وښورولی او وي ويل داسې ويده کيدل د الله جل جلاله خوښ نـه دي ، ما چې ځنګه ورتـه وکتل نو هغـه نبي صلی‌الله عليه وسلم وُ .

د ويده کيدلو لپاره داسې ځای وټاکی چيری چې تازه هوا رسيږی ، د داسې بندو کوټو نه د خوب لپاره ځان وساتي چيری چې تازه هوا نه رسيږی .

په ويده کيدلو کې خوله پر څه څيز مه پټوي، په دي ډول ويـده کيدل کې پر روغتيا بده اغيزه ښېريووزی، په ښکاره مخ د ويده کيدلو سره ځان عادت کړی، چې تازه هوا در رسيږی .

پر داسې بامونو مه ويده کيږی چې ديوال او يا جنګله تری تاوه نـه وي او د چت نه د راکوزيدلو پر وخت د دي خبرې خيال ساتی چې پر زينه د پښی ايښودلو د مخه د رڼا څه چاره وکړی ځينی وختونه په يوه کوچنی غلطی سړی تـه زيات تکليف رسيږی .

که هر څومره سخته يخنی وي چې منقل بل وي مه ويده کيږی او مـه پـه بنده کوټه کې چې لالټين لګيدلی وي ويده کيږی ، د اور بليدو له امله چې پـه

بندو کوټو کې کوم ګاز پیدا کیږي هغه د روغتیا لپاره ډېر ضرري دي، بلکې ځینې وختونه ترې د مرګ خطره هم پیدا کیږي.

د ویده کیدلو د مخه دا دعا ولولی د حضرت ابو هریره رضی الله عنه وینا ده چې رسول الله ﷺ به د ویده کیدو د مخه دا دعا لوستله: بِاسْمِکَ رَبِّيْ وَضَعْتُ جَنْبِيْ وَبِکَ اَرْفَعُهٗ اِنْ اَمْسَکْتَ نَفْسِيْ فَارْحَمْهَا وَاِنْ اَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهٖ عِبَادَکَ الصَّالِحِيْنَ [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

ای زما ربه! هم ستا په نامه می خپل اړخ پر بستره ولګاوه او هم ستا په مرسته به د خپل بستر نه پاځیږم او که ته زما نفس واخلی نو پر هغې رحم وکړه او که هغه ته نور وخت ورکوي، نو د هغه ساتنه وفرمایه، څنګه چې ته د خپلو نیکو بنده ګانو ساتنه کوي.

که دا دعا مو یاده نه وي نو دا لنډه شان دعا ولولی: اللهم باسمک اموت واحیی [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

(الهی! زه هم ستا په نامه د مرګ غیږی ته ورځم او هم ستا په نامه به ژوندي پاځیږم).

د شپې په وروستی برخه کې د پاځیدو سره ځانونه عادت کړی، د نفس روزنې او له الله جل جلاله سره د اړیکو پیدا کولو لپاره په وروستی شپه کې پاځیدل او الله جل جلاله یادول ضروری دي، الله جل جلاله خپلو محبوبو بنده ګانو ته د همدي غوره والی او ښه والی بیان کړی دي، چې د شپې پاځیږی، د الله جل جلاله په حضور کې رکوع او سجده کوي او د خپلو ګناهونو ښښنه غواړي، د نبي ﷺ معمول وُ چې د شپې په لومړی برخه کې به یې آرام کاوه او د شپې په اخر کې به پاځیده او په عبادت به مشغولیده.

له خوبه په ویښیدلو دا دعا ولولی: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ اَحْيَانَا بَعْدَ مَآ اَمَاتَنَا وَاِلَيْهِ النُّشُوْرُ [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

(ثنا او ستاینه هم د الله لپاره ده چې مونږ یې د مړه کولو وروسته پر ژوندانه و نازولو او د هماغه په حضور کې دریدل او حاضریدل دي).

کله چې کوم ښه خوب ووینی د الله جل جلاله شکر ادا کړی او هغه د ځان لپاره زیری وګڼی، د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمان دي، اوس په

نبوت کې له زیریو پرته هیڅ پاتې نه دي، خلکو پوښتنه وکړه چې د بشارت نه مرادخه دي، وي فرمایل ، ښه خوب لیدل [صحیح بخاری]

او هغه دا هم وفرمایل: چې په تاسې کې چې څوک زیات رښتونې وي د هغه خوب به هم زیات رښتونې وي، او هغه دا لارښوونـه هـم وکړه چې: که ښه خوب وګوری نو د الله جل جلاله حمد او ثنا ووایې او هغه بیان کړی او دوست تـه یې بیان کړی، نبې صلی‌الله علیه وسلم به چې کله خوب ولیده نو صحابه کرامو رضوان الله علیهم اجمعین ته به یې بیانوه او صحابه کرامو تـه بـه یې دا هم وویل چې خپل خوب بیان کړی زه د هغې تعبیر کوم [صحیح بخاری]

درود شریف زیات لولې هیله ده چې الله تعالی به مو د رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم پر زیارت مشرف کړی .

حضرت مولانا محمـد علی مونګیری رحمه الله علیه یو ځلی د حضرت فضل الرحمن ګنج مراد آبادي رحمه الله علیه نه پوښتنه وکړه چې کوم خاص درود شریف راوښایاست چې د نبې صلی‌الله علیه وسلم دیـدار را پـه برخه شي، هغه وویل کوم خاص درود نشته پس اخلاص پیدا کول پکار دي، بیا یې له یو څه تامل وروسته وفرمایل البته سید حسن رحمه الله علیه ته پردي درود عمل ښه ثابت شو:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّعِتْرَتِهٖ بِعَدَدِ کُلِّ مَعْلُوْمٍ لَّکَ (یا الهی! پر محمد رحمت نازل کړه او د هغه پر آل او اولاد د هغه ټولو شیانو په شمیر چې اندازه یې تاته معلومه ده) .

د رسول الله ﷺ فرمان دي چا چې زه پـه خوب کې ولیدم هغه واقعاً زه لیدلې یم، ځکه چې شیطان زما په شکل نشي کیدای [شمایل جامع ترمذی]

حضرت یزید قاری رحمه الله علیه قران عظیم الشان لیکه، یو کرتی یې د رسول الله ﷺ دیدار په نصیب شو، حضرت ابن عباس رضی الله عنهما ژوندي وُ، حضرت یزید یې هغه ته یادونه وکړه نو حضرت ابن عباس رضی الله عنه هغه ته د رسول الله ﷺ دا حدیث واو راوه چې " چا زه په خوب کې ولیدم هغه واقعاً زه لیدلی یم ځکه چې شیطان زما په شکل نشي کیدای " بیا یې ترې پوښتنه وکړه " تا چې کوم ذات په خوب کې لیدلی دي د هغه حلیه بیانولای شی ؟

حضرت یزید رحمه الله علیه وویل : د هغه قد او قامت او تن بې اندازې متوازن وٶ، د هغه رنګ غنمي سپینوالی ته مایل ؤ سترګې یې داسې وي لکه په رنجو توری ، خوشحاله څیره، ګرد مخ ډیره ګڼه ږیره مبارکه چې ټول مخ یې احاطه کړی ؤ او پر سینه یې راخپره وه حضرت ابن عباس رضی الله عنه وویل که تا په ژوندانه کې لیدلی وای بیا به دي هم تر دي زیاته حلیه بیان کړی نه وای یعنی تا چې کوم حلیه بیان کړی ده ، هغه واقعی د رسول اکرم ﷺ حلیه ده [شمایل جامع ترمذی] .

کله چې الله جل جلاله مکړه کوم خراب او ویرونکی خوب ووینی نو هیڅکله، یې چاته مه وایې او د هغه خوب د بد والی نه د الله جل جلاله پناه وغواړی، که الله جل جلاله غواړی د هغه خوب له شر نه به مو وساتي، حضرت ابو سلمه رضی الله عنه فرمایې چې زه به د خرابو خوبونو د لیدلو له امله تل ناروغه کیدم، یوه ورځ مې حضرت ابو قتاده رضی الله عنه ته شکایت وکړ، نو هغه راته د نبي اکرم ﷺ دا حدیث شریف واوراوه: ښه خوب د الله جل جلاله له لوری وي که له تاسې نه څوک ښه خوب ووینی نو د خپل ګران دوست پرته دي چاته نه بیانوي او که کوم خراب خوب وګوری نو بیخی دي چاته نه بیانوي، بلکې د ویښیدو سره دي " اعوذ باالله من الشیطان الرجیم " ولولی او درې کرتې دي چپ اړخ ته لاړی تو کړی او اړخ دي پدل کړی نو هغه به د خوب له شر نه محفوظ وي [ریاض الصالحین ، صحیح مسلم]

له ځانه جوړ کړی خوب هیڅکله مه وایې، د حضرت عبد الله بن عباس رضی الله عنه وینا ده چې د نبي صلی‌الله علیه وسلم فرمان دي څوک چې د خوب لیدلو پرته له ځانه خوبونه جوړوي او خلکو ته یې بیانوي، هغه ته به دا سزا ورکول کیږی چې دوه د وربشو دانو ته به غوټه اچوي او داسې نه شي کولای [صحیح مسلم]

او د خاتم الانبیاء محمد صلی الله علیه وسلم فرمان دي : دا ډیر ستر بهتان دي چې سړی داسې خبره وکړی چې سترګو یې لیدلی نه وي [صحیح بخاری]

کله چې مو څوک دوست خوب درته واروي نو د هغې ښه تعبير وکړی او د هغه په حق کې دعا وکړی، یو سړی نبي علیه السلام ته خپل خوب بیان کړ، هغه وفرمایل غوره خوب دې لیدلی دي او غوره تعبیر به یې وي.

نبي صلی‌الله علیه وسلم به په عامه توګه د سهار له لمانځه وروسته پلتی ووهله او خلکو ته به یې فرمایل : چا چې خوب لیدلی وي بیان دې کړی او د خوب له اوریدلو وروسته به یې دا دعا لوستله :

خَيْرًا تَلَقَّاهُ وَشَرًّا تَوَقَّاهُ وَخَيْرًا لَنَا وَشَرًّا عَلَى أَعْدَائِنَا وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

(د دې خوب نیکی دې ستا په برخه شي او له بدي نه یې وساتل شي ، زمونږ په حق کې دې خیر او زمونږ د دښمنانو لپاره دې وبال وي او حمد او ثنا د هغه الله جل جلاله لپاره ده چې د ګردو عالمونو پالونکی دی) .

کله چې په خوب کې وه ویریږي یا پریشانوونکی خوب ووینی او پریشانه شي نو د ویری او پریشانۍ د لری کولو لپاره دا دعا ولولی او خپل هوښیارو کوچنیانو ته هم دا دعا ورزده کړی، حضرت عبدالله بن عمرو بن العاص رضی الله عنهما وایی چې: کله په څوک په خوب کې وه یریده او یا به پریشانه شو نو نبي صلی الله علیه وسلم به ورته د پریشانۍ د لری کیدو لپاره د دې دعا تلقین کاوه : أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّةِ مِنْ غَضَبِهِ وَعِقَابِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ وَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِيْنِ وَأَنْ يَّحْضُرُوْنِ [ابو داود ، جامع ترمذی]

زه همدا د الله جل جلاله په کاملهکلماتو پناه غوارم، د هغه له غضب او غوسی نه، د هغه له سزا نه، د هغه د بندګانو له بدونه، د شیطانانو له وسوسو نه او له دې خبرې نه چې هغوي ماته راشی.

د لارې آداب

پر لاره په درمیانه مزله درومئ مه دومره چټک درومۍ چې خامخا د خلکو پام ستاسې په لورې راوګرځي او مه دومره سست او په ورو ورو درومی چې خلک مو ناروغ وګڼي او د ناروغتیا پوښتنه در نه وکړي، نبي ﷺ به اوږده اوږده ګامونه اېښودل او تاو راتاو ګامونه به هیڅکله نه اېښودل.

له ادب او وقار سره څمکۍ ته ګورئ او پر لاره درومۍ او په لاره کې اخوا دیخوا هر ځیز ته مه ګورئ او مه درومی، داسې کول د عقل او پوهې پر خلاف دي، نبي صلی الله علیه وسلم به د مزله پر وخت خپل مبارک بدن د مخې لورې ته مایل مزل کاوه لکه څوک چې له خوړې نه راکوزیږي، هغه به په باوقاره توګه یو څه چټک رفتار کاوه او بدن مبارک به یې کلک او مضبوط نیولی وُ ښي او کیڼ لورۍ ته به یې نه کتل.

له تواضع سره په درندو ګامونو درومۍ نیغ او په تکبر پر لاره مه ځۍ، نه خو به په تکبر سره ځمکه څیرۍ کړای شي او نه به غرونو د لوړوالي سره څانونه برابر کړای شي، نو بیا بیځایه غرور ته څه اړتیا ده .

تل څپلۍ په پښو درومۍ، لوڅې پښې پر لار تللو نه ځانونه وساتي، د څپلیو په وسیله پښې له اغزو، خنډونو او نورو تکلیف ورکوونکیو شیانو نه ساتل کیږياو له موذۍ حیواناتو هم ساتل کیږي د نبي اکرم ﷺ فرمان دي زیاتره وخت څپلي په پښو کوي څپلۍ پښو کوونکي هم یو ډول سپور وي.

پر لاره تللو کې د ښه ذوق، پاکوالۍ او عزت خیال هم وساتي ، یا خو دواړه څپلۍ په پښو درومی او یا بیا دواړه اوباسې، یوه پښه لوڅه او یوه پښه کې څپلۍ پر لاره تلل ډېر د خندا وړ او بد حرکت دي ، که واقعاً مو څه عذر نه وي نو له دي بې خوندي او بې سلیقی توب نه ځانونه په کلکه وژغورئ ، د رسول اکرم ﷺ فرمان دي : یا دواړه څپلۍ په پښو د رومي او یا بیا دواړه اوباسی [شمایل جامع ترمذی] .

د مزله پر وخت خپلي جامی راټولي کړی وساتئ چې د چټلتیا خطـره یې نه وي نبي اکرم ﷺ به د مزله پر وخت خپل پرتوګ یو څـه پورتــه تاره .

تل له لوړ او ځوړ پرته د خپلو ملګرو سره پر لار درومې، پر لار تللو کې خپل غوره والی په چا مه منې، کله کله د مینې او محبت له مخې د خپل ملګري لاس په لاس ونیسې او پر لار دورمې، نبي اکرم ﷺ به د خپلو ملګرو سره پر لار تللو کې هیڅکله خپل غوره والی نه ښکاره کاوه، زیاتره به له اصحابو نه وروسته وروسته پر لار روان ؤ او کله به یې د خپل ملګري لاس په خپل مبارک لاس کې ونیو او پر لار به روان و.

د لارې د حق ادا کولو هم خیال ساتی، په لاره کې د ودریدلو او یا ناستې پر وخت د تلونکیو له سیل نه ځانونه وساتئ ، او که کله په لاره کې ایسار او یا کیناستې نو د لارې د حق ادا کولو د پاره د شپږو خبرو خیال وساتئ .

- نظرونه ټیټ ساتی .
- تکلیف رسوونکې شیان له لارې نه لرې کړی .
- د سلام ځواب ورکوی .
- یو بل ته د نیکۍ تلقین کوی او له بدو خبرو نه ځانونه وژغوری .
- نا بلدو لارویو ته لار ورو ښایئ .
- د مصیبت ځپلیو مرسته وکړی .

پر لار تل د نیکانو سره درومې او له بدانو خلکو نه ځانونه وساتې.

پر لاره ښځې او نارینه یو ځای مه دورمې ، ښځې دې د لارې له مینځ نه د لارې پر څنډو څنډو درومې ، او سړیو ته ښایې چې له هغو بچ ولاړ شي ، د رسول الله ﷺ فرمان دي : په ختو ککړ، بدبویه او په مرداریو کې لت پت خنځیر سره ټکر کول به ښه وي خو دا د منلو خبره نه ده چې د کوم سړي اوږه له پردې ښځې سره ولګیږي .

بیبیانې چې د کومې اړتیا له مخې پر لار روانې وي نو د برقعې یا څادر په وسیله دې خپل بدن، د ښکلا او ښایست هر څیز په ښه ډول پټ کړی او پر مخ دې پرده را خپره کړی .

داسې ګاڼې چې په لار شرنګار کوي چیرته د تللو پر وخت مه اغوندئ یا ورو ورو پر لار درومې چې شرنګا یې پردي خلک متوجه نه کړي .

ښځې چې چیرته ځی خپریدونکی خوشبویې دې نه استعمالوي ، د داسې ښځو په باب نبي اکرم صلی الله علیه وسلم سخت الفاظ فرمایلی دي .

ﷺ له کوره چې ووځی اسمان تــه مخ کړي او دا دعـا ووایاست : بِسْمِ اللهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُبِكَ مِنْ اَنْ نَزِلَّ اَوْ نُزَلَّ وَ اَنْ نَضِلَّ اَوْ نُضَلَّ اَوْ نَظْلِمَ اَوْ يُظْلَمَ عَلَيْنَا اَوْ نَجْهَلَ اَوْ يُجْهَلَ عَلَيْنَا [مسند احمد].

د الله جل جلاله په نامه می (بهر قدم کیښود) او پر هماغه می توکل دي، الله! زه ستا پناه غواړم له دي خبرې نه چې پر خطا ولاړ شم او یا مو نور ځوک بې لار کړي، یا مونږ پخپله بې لارې شو او یا مو نور ځوک بې لارې کړي ، یا مونږ پر چا باندي ظلم وکړو او یا نور را باندي ظلم وکړي، مونږ پخپله ناپوهه شو او یا نور را سره د ناپوهي رویه وکړي .

ﷺ چې بازار ته لاړشي نو دا دعا ولولي : بِسْمِ اللهِ اَللّٰهُمَّ اِنِّي اَسْئَلُكَ خَيْرَ هٰذِهِ السُّوقِ وَخَيْرَ مَا فِيْهَا وَاَعُوْذُبِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا فِيْهَا اَللّٰهُمَّ اِنِّي اَعُوْذُبِكَ اَنْ اُصِيْبَ بِهَا يَمِينًا فَاجِرَةً اَوْ صَفْقَةً خَاسِرَةً (الله ﷻ په نامه (بازار ته داخلیږم) خدایا! زه له تانه د دي بازار ښیګړه او څه چې په دي کې دي د هغې ښیګړه غواړم او د دي بازار له شر نه او څه چې په دي کې دي د هغې له شرنه پنا غواړم، الهی ! زه له تا نه پناه غواړم د دي خبري نه چې زه دلته په د روغو سوګند یاد کړم او یا بې کاره سودا وکړم)

د حضرت عمر بن خطاب رضي الله عنه وینا ده چې نبي اکرم ﷺ فرمایلی: ځوک چې بازار ته داخل شي او دا دعا ولولي ، الله ﷻ یې په حساب کې لس لکه نیکی لیکي، لس لکه ګناهونه یې بخښي او لس لکه یې درجې لوړوي :

لَا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِ وَيُمِيْتُ وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوْتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ [جامع ترمذی]

له خدایه جل جلاله پرته هیڅوک معبود نشته هغه ځانله دي، هیڅوک یې شریک نشته واک او اقتدار د هماغه دي ، هماغه د شکر او ستاینی حقدار دي ، هماغه ژوندون ببښی او هماغه مرګ راولی، هغه تل ژوندي دي ، د هغه لپاره مرګ نشته، ټولی نیکی د هغه په واک او قـدرت کې دي او هغه پر هر څه واکوال دي .

د سفر آداب

د سفر لپاره په داسې وخت روانیدل پکار دي چې د لږ نه لږ وخت پرې ولګیږي او د لمانځه د وختونو هم خیال وساتل شي ، نبې صلی‌الله علیه وسلم به چې پخپله سفر ته تشریف وړو او یا به یې بل څوک لیږه نو د پنجشنبې ورځ به یې مناسبه ګڼله .

پر سفر یوازې مه ځې که امکان لري نو لږ تر لږه درې کسان ملګري شي، په دې ډول به په لاره کې د سامان په ساتنه او نورو چاروکې اسانتیا هم وي او سرې له زیاتو خطراتو هم ساتل کیږي ، د نبی اکرم صلی‌الله علیه وسلم فرمان دي: که خلکو ته د ځانله سفر خرابې معلومې شي چې ماته معلومې دي نو یو سپور به هم د شپې ځانله سفر ونه کړي [صحیح بخاری]

یو کرتې یوه سړی اوږد سفر وکړ او د نبی صلی‌الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شو، نو هغه له مسافر نه پوښتنه وکړه، ستا ملګري څوک دي؟ مسافر وویل: یا رسول الله! له ما سره هیڅوک نشته زه ځانله راغلی یم نو هغه وفرمایل: یوازې سپور شیطان دي او دوه سپاره شیطانان دي البته درې سپاره، سپاره دي [جامع ترمذی]

ښځه باید تل له محرم سره سفر وکړی هو! که یوه یا نیمه ورځ سفر وي نو ډیـره بده نه ده خو احتیاط دا دي چې هیڅکله دي یوازې سفر نه کوي د نبې صلی‌الله علیه وسلم فرمان دي " کومه میرمن چې پر الله ﷻ او د اخرت په ورځ ایمان لری د هغې لپاره روا نه دي چې هغه درې ورځې یا تر دي زیات یوازې سفر وکړی، هغه، دومره لوي سفر، هغه وخت کولای شي چې پلار، ورور، میړه، او یا ځوي یې ورسره وي، او یا کوم بل محرم وي [صحیح بخاری]

او په یو بل وخت کې هغه تر دي وفرمایل چې ښځه یوه ورځ او یـوه شپه ځانله په سفر نشي تللای .

سفر ته د روانیدو پر وخت چې کله پر سپرلۍ سپاره شي او حرکت وکړی نو دا دعا ووایاست .

سُبحٰنَ الذِیْ سَخَّرلَنَا هٰذَا وَمَا کُنَّا لَهٗ مُقرِنِیْنَ وَ اَنَّا اِلٰی رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُوْن اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْـئَلُکَ فِیْ سَفَرِنَا هٰـذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوٰی وَ مِن العَمَلِ مَا تَرضٰی اَللّٰهُمَّ هَوِّنْ عَلَیْنَا سَفَرَنَا هٰذَا وَاطْوِعَنَّا بُعْدَهٗ اَللّٰهُمَّ اَنْتَ الصَّاحِبُ فِی السَّفَرِ وَ الْخَلِیْفَهُ فِی الاَهْلِ ، اَللّٰهُمَّ اِنِیْ اَعُوذُبِکَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَکَآبه المنظر وَسُوْءِ الْمُنْقَلِبِ فِی الْمَالِ وَالاَهْلِ وَالْوَلَدِ وَالْحَوْرِ بَعْدَ الْکَوْرِ ودَعْوَةِ الْمَظْلُوْمِ ... [صحیح مسلم، سنن ابو داود، جامع ترمذی]

پاک او تر ټولو لوړ دي هغه الله جل جلاله چا چې دا (د سپرلۍ وسیله) زمونږ په واک کې راکړې حال دا دي چې مونږ د دي تر واک لاندي راوستلو توان نه لاره، رښتیا ده چې مونږ د خپل پروردګار لوري ته ورتلونکي یو. خدایا! مونږ له تا نه پـه دي خپل سفر کې د نیکۍ او تقوا توفیق غواړو او د داسي کارونو توفیق چې ستا د خوښي لپاره وي، خدایه! پر مونږ دا سفر آسان کړې او فاصله یې زمونږ لپاره لنډه کړې، خدایه! ته مو په دي سفر کې ملګري یې او ته مو د کورونو خلیفه او ساتونکی یې، خدایه! زه ستا پناه غواړم د سفر له تکالیفو څخه، د نـاوړه منظر د لیدلو څخه، او د خپل مال نه، خپلوانو او اولاد ته د بد بیرته ستنیدو نه او له نیکۍ نه وروسته له بدي او د مظلوم له ښیر او نه .

په لاره کې د نورو د سوکالۍ او آرام هم خیال ساتئ، د لارې د ملګرې هم حق دي، په قرآن عظیم کې دي : (وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ) او د څنګ له ملګري سره هم ښه رویه وکړه، د څنګ له ملګري نه هر هغه څوک مراد دي چې که هر چیرې او هر ځای کې ورسره تاسې ملګري شي، د سفر په دوران کې د لنډې ملګرتیا هم دا حق دي چې تاسې خپل د سفر له ملګري سره ښه رویه وکړې او کوښښ وکړې چې ستا له وینا او عمل نه ورته هیڅ ډول ضررونه رسیږې ، د رسول اکرم ﷺ لارښوونه ده، د قام سـردار د هغوي خدمتګار وي، څوک چې له نـورو نـه پـــه خدمت کولو کې مخکې شي، له هغه نه په نیکي کولو کې که څوک مخکې کیدای شي نـو یوازي هغه څوک چې د الله ﷻ پـه لاره کې شهادت ومومي [مشکوه].

سفر ته د روانیدو په وخت کې او د راتلو په وخت کې دوه رکعته د شکرانې لمونځ اداء کړئ نبي اکرم صلی الله علیه وسلم به همدا عمل کاوه .

✈ کله چې ستاسې موټر یا بس او یا الوتکه روانه شي او یا والوزي نو دا دعا ولولی: اَللّٰهم لَکَ الشَّرَفُ عَلٰى كُلِّ شَرَفٍ وَلَکَ الحَمْدُ عَلٰى كُلِّ حَالٍ (الهی! تا ته پر هر لوي ستر توب حاصل دي، حمد او ثنا په هر حال کې همدا ستا حق دي).

✈ د شپې چې په کوم ځای کې پاتی کیدل غواړي نو په محفوظ ځای کې قیام وکړئ چیری چې له غلو او ډاکوانو تاسې په امان کې اوسې او موذی ځناور هم هلته نه وي.

✈ د سفر د اړتیا د پوره کیدلو پر وخت ژر خپل کورته راستانه شي، بې اړتیا له ګرځیدلو را ګرځیدلو نه ځان وژغورئ.

✈ د سفر نه د بیرته را ګرځیدو پر وخت له کوم خبر پرته د شپې کورته مه راځی، لومړی کورته خبر ورکړئ او که نه نو جومات کې د دوه رکعته نفلو په ادا کولو د کور خلکو ته وخت ورکړئ چې هغوي په ښه ډول ستاسې د استقبال لپاره تیار شي.

ـــ په سفر کې که څاروي در سره وي نو د هغې د آرام او آسایش هم خیال ساتی او که کوم بل سپور در سره وي نو د هغه اړتیا او حفاظت ته هم پام کوئ.

ـــ د یخنی په موسم کې بستره او د یخنی سامان له ځانه سره خامخا واخلئ او کوربه بې ځایه په پریشانی مه اخته کوي.

ـــ په سفر کې د اوبو لوښی او جانماز له ځان سره اخلئ، چې د استنجاء، اوداسه، لمانځه او اوبو څښلو تکلیف درته نه وي.

ـــ څو کسان چې سفر کوي نو یو تن خامخا خپل امیر وټاکی، البته هر سړی دي خپل ټکټ او خپلي د اړتیا ټولی پیسی او نور ضروری سامان د خپل ځان سره وساتي.

ـــ کله چې په سفر کې شپه در باندي راشي نو دا دعا ولولی:
يَا أَرْضُ! رَبِّي وَرَبُّكِ اللهُ وَ أَعُوذُ بِاللهِ مِنْ شَرِّكِ وَشَرِّ مَا خُلِقَ فِيكِ وَشَرِّ مَا يَدِبُّ عَلَيْكِ وَ أَعُوذُ بِاللهِ مِنْ أَسَدٍ وَأَسْوَدَ وَمِنَ الْحَيَّةِ وَالْعَقْرَبِ وَمِنْ شَرِّ سَاكِنِي الْبَلَدِ وَمِنْ وَالِدٍ وَمَا وَلَدَ [سنن ابو داود]

(ای ځمکې ! زما او ستا پر وردګار الله دي، زه د الله ﷻ پناه غواړم ستا له شر نه او د هغو مخلوقاتو له شر نه چې په تا کې الله ﷻ پیدا کړیدي او د هغو مخلوقاتو له شر نه چې په تا کې ګرځي ، او زه د الله ﷻ پناه غواړم له زمرې نه او له تور ښامار نه او د مار له بچونه او د لړم نه او د دي ښار له اوسیدونکیو نه او د هر پلار او زوي له شر نه) .

☙ کله چې له سفر څخه کورته راشي نو دا دعا ولولی : اَوْبًا اَوْبًا لِرَبِّنَا تَوْبًا اَلَّا یُغَادِرُ عَلَیْنَا حَوْبًا [حصن حصین]

را ګرځیدل دي د خپل رب لورې ته او هم د خپل رب په حضور کې توبه ده، داسې توبه چې پر مونږ د ګناه کوم اغیز پاتې نه شي .

☙ کله چې څوک په سفر رخصت کوي نو یو څه لرې له هغه سره ولاړ شئ د رخصتولو په وخت له هغه نه هم د دعا غوښتنه وکړی او هغه په دي دعا سره رخصت کړی : اَسْتَوْدِعُ اللهَ دِیْنَکَ وَاَمَانَتَکَ وَخَوَاتِیْمَ عَمَلِکَ [خصن حصین]

زه ستا دین، امانت او د عمل پای الله جل جلاله ته سپارم .

☙ کله چې څوک له سفر نه راشي هغه ته ښه راغلاښت ووایاست او د مینې او محبت د الفاظو په ویلو د ځای او وخت په خیال ساتلو ورسره مصافحه[1] او یا معانقه[2] ورکړئ .

---

[1]ـ مصافحه (چاته د ښه راغلاست لپاره لاس ورکول)

[2]ـ معانقه (چاته د ښه راغلاست لپاره غاړه ورکول)

د غم او مصیبت آداب

مصیبتونه په صبر او آرام سره وزغمئ ، هیڅکله همت له لاسه مه ورکوئ او غم او مصیبت هیڅکله له اندازې نه زیاتیدلو ته مه پریږدئ، په دنیا کې یو انسان هم له غم او مصیبت، له تکالیفو او افتونو او له زیان او ناکامۍ نه بې ویرې او په امان نشي پاتې کیدای، البته د مؤمن او کافر په کړو کې دا بیلتون خامخا وي چې کافر د غم او مصیبت پر وخت خپل هوش او عقل له لاسه ورکوي، د نا میدي له امله لاس پښې ښورول پریږدي او ځینې وختونه د غم د توان نه لرلو له امله خپلځان پخپله وژني او مؤمن د سترې نه په ستره پیښه کې د صبر او زغم لمن نه پریږدي او د صبر او زغم د پیکر په څیر د ډبرې په څیر کلک ولاړ وي، هغه داسې فکر کوي چې دا څه چې وشول، له الهی تقدیر سره سم وشول، د الله جل جلاله یو حکم هم له حکمت او مصلحت نه خالي نه وي او دا فکر کوي چې الله جل جلاله څه کوي د خپل بنده د ښه والي لپاره یې کوي ، یقینًا چې په دي کې به د خیر کوم اړخ وی مؤمن ته داسې روحاني سکون او آرام په برخه وي چې د غم په زغم کې د خوند احساس کوي او د تقدیر دا عقیده هره ګرانه اسانوي .

د الله جل جلاله لارښوونه ده : مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ()لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ [الحديد]

هر ډول مصیبتونه چې د ځمکی پر مخ پیښیږی او کوم افتونه چې پر تاسې راځی، هغه تر دي د مخه چې مونږ یې را مینځته کړو په یو کتاب کې (لیکل شوي او فیصله شوي) دي، په دي کې هیڅ شک نشته چې دا خبره الله جل جلاله ته آسانه ده، چې تاسې پر خپله ناکامۍ غم ونه کړی .

یعنی پر تقدیر د ایمان راوړلو یوه ګټه دا ده چې مؤمن ستري ستري پیښې د قضا او قدر پریکړه ګڼي او د خپل غم علاج پری کوي او خفګان ته تن نه ورکوي، په هره چار کې یې د خپل مهربان الله جل جلاله په وړاندی لور سترګي وي او د هغه له لوری نه د خیر هیله لری او د صبر او شکر په ادا کولو له هر

ځینو ځانته د خیر اړخ را اوباسي د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لار ښوونه ده: د مؤمن هره چاره ښه وي په هر حال کې چې وي له (الله ﷻ) خیر غواړي ، که هغه په غم، ناروغی او بې وسۍ اخته وي نو په آرام سره یې زغمي او دغه ازمېښت یې په حق کې خیر ثابتیږي او که خوښي او خوشحالي ور په برخه کیږي نو شکر پرې کاږي او دا خوشحالي د هغه لپاره د خیر لامل کیږي [صحیح مسلم].

که د کوم غم او تکلیف خبر واوري یا تاوان ور ورسیږي یا له غم او تکلیف سره مخامخ شي او یا الله جل جلاله مکره په کوم ناڅاپي مصیبت کې اخته شي نو انا لله و انا الیه راجعون ووایایست یعنی مونږ هم د الله ﷻ یو او د هماغه لوري ته ورتلونکي یو.

مطلب دا چې زمونږ سره چې څه دي هغه هر څه د الله جل جلاله دي، هماغه را کړي دي، او هماغه یې اخیستونکی دي، مونږ هم د هماغه یو او د هماغه لوری ته به ورځو، مونږ په هر حال کې د الله جل جلاله پر رضا راضي یو، د هغه هر کار پر مصلحت، حکمت او عدالت بنا دی هغه چې څه کوي د کوم لوي خیر په خاطر یې کوي ، د وفادار غلام او بنده دا کار دي چې هیڅ وخت یې باید تندي گونځې نه شي، د الله جل جلاله فرمان دي:

وَلَنَبْلُوَنَّكُم بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ() الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ()أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ

(او مونږ به خامخا تاسې د ویرې ، خطرې ، ولږې، د ځان او مال په تاوان او په ګټو کې د زیان په ازمېښت اخته کړو او زیرې هغو خلکو ته ورکړې چې د مصیبت (پر وخت صبر کوي) او وايي مونږ هم د الله ﷻ یو او د الله ﷻ لوری ته ورتلونکي یو، پر دوي به د الله ﷻ لوري ډېره مهرباني او رحمت وي او همداسې کسان پر سمه لار دي).

د نبي اکرم صلی الله علیه وسلم فرمان دي چې کله کوم بنده د مصیبت پر وخت (ان لله و انا الیه راجعون) ووايي نو الله ﷻ تري هغه مصیبت لرې کوي ، غوره پای ور په برخه کوي او د هغه د خوښي ځیز ورته په بدله کې ورکوي.

یو ځلې د رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم چراغ مړ شو هغه (اِنالِلهِ و اِنّا الیه رَاجِعُوْنَ) وویل، چا ترې وپوښتل یا رسول الله! آیا د چراغ مړه کیدل هم کوم مصیبت دي، هغه صلی‌الله علیه وسلم وویل هو! له هرې خبرې نه چې مومن ته تکلیف ورسي هغه مصیبت دي او د نبې صلی‌الله علیه وسلم لار ښوونه ده:

هر مسلمان چې کوم روحي، بدني او د ناروغی، او یا غم کوم تکلیف او درد رسیږي ان تر دي چې اغزی یې په کوم ځای کې ولاړ شي او هغه پرې صبر کوي نو الله جل جلاله یې ګناهونه ښښي. [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

حضرت انس رضی الله عنه فرمایی چې رسول الله ﷺ فرمایلی دی که هر څومره سخت مصیبت او ازمیښت چې وي، هماغومره لویه بدله یې وي او الله ﷻ چې کله له کومې ډلی سره مینه کوي نو د هغوي د (لا ښکلا او غوره والی لپاره) هغوي په ازمیښت کې اخته کوي، نو چې څوک د الله ﷻ پر رضا راضی شول الله ﷻ هم له هغه نه راضی کیږی او څوک چې په آزموینه کې له الله ناراضه وي، الله هم له هغه نه ناراضه کیږي. [جامع ترمذی]

حضرت ابو موسی اشعری رضی الله عنه وایې چې نبې صلی‌الله علیه وسلم فرمایلی دي: چې کله د کوم بنده اولاد مړ شي نو الله ﷻ له خپلو ملائیکو نه پوښتنه کوي چې ایا تاسې زما د بنده د اولاد روح واخیست ؟ هغوي وایې هو، بیا ترې پوښتنه کوي تاسې د هغه د ځیګر د ټوټي روح واخیست؟ هغوي وواېې هو، بیا ترې وپوښتي، نو زما بنده څه وویل؟ هغوي وواېې: په دي مصیبت کې هغه ستا ثنا ویله او انا لله و انا الیه راجعون یې وواېه، نو الله ﷻ هغو ملائیکو ته وواېې زما د دې بنده لپاره په جنت کې کور ودان کړی او د هغې نوم بیت الحمد (د شکر کور) کیږدي [جامع ترمذی] .

نوټ پر کوم تکلیف او پیښه غمجن کیدل فطری کار دي، البته دي خبري ته پوره پوره خیال ساتئ چې د غم او اندوه په ډېرو مشکلاتو کې مو له خولي نه کومه ناحقه خبره ونه وزي او د زغم او شکر لمن مو له لاسه ونه وزي.

د رسول الله ﷺ زوي حضرت ابراهیم د هغه په غیږ کې وٍ او د زنکدن په حال کې و، د دغه غمونکی منظر په لیدلو د نبې ﷺ سترګو مبارکو نه اوښکی

روانی شوي او وي فرمایل : ای ابراهیمه ! ستا په جدایی غمجن یو خو په ژبه به می هماغه څه وي چې د پروردګار د خوښي سره سم وي [صحیح مسلم].

د ډېر غم او مشکلاتو په حال کې داسې حرکت مه کوي چې د شکایت بوي تری راځی او د شریعت پر خلاف وي، په چیغو چیغو ژړلو ګریوان څیرول، سینه وهل او په غم کې ناری سوری وهل د مؤمن لپاره په یو حال کې هم روا نه دي، د نبې اکرم صلی‌الله علیه وسلم فرمان دي " څوک چې ګریوان څیروي ، مخ په څپېړو وهی او د جاهلیت په څیر چغی سوری وهی او ژاړی هغه زما له امت څخه نه دي [جامع ترمذی] .

حضرت جعفر طیار رضی الله عنه چې کله شهید شو او د شهادت خبر یې کورته ورسید ، نو د هغه د کور بیبیانو په چیغو سورو ژړل، نبي ﷺ ورته څواب ورولیږه چې ماتم مه کوي، خو هغوي منع نه شول ، نو هغه دویم ځلی منع کړل خو بیا هم هغوي منع نه شوي، نو هغه حکم وکړ د دوي خولی له خاورو ډکی کړی [صحیح بخاری].

یو کرتی نبې اکرم صلی‌الله علیه وسلم په یوه جنازه کې شریک ؤ یوي ښځی له ځان سره منقل را اخیستی ؤ هغه دومره سخته ودګله، چې هغه په هماغه وخت وتیښنده [سیرت النبي شپږم توک] .

او هغه وفرمایل د جنازی تر شا به څوک اور او ستاینی نه وایې، په عربو کې دا دود وچی په جنازی پسی به تلل نو له غمه به یې څادر ګذار کړ او یوازي ګنډئی به یې اغوستی وه یو ځلی هغه خلک په دي حال کې ولیدل وي فرمایل: د جاهلیت دود مو غوره کړی دي، زما په زړه کې راغلل چې داسې بده ښیرا درته وکړم چې شکلونه مو مسخ شي، خلکو هماغه وخت خپل څادرونه واغوستل او بیا یې هیڅکله داسې ونه کړل [سنن ابن ماجه].

ناروغی ته بدي ردي مه وایې او مه تری شکایت کوي بلکه د خورا زغم او صبر نه کار واخلئ او د اخرت د اجر غوښتنه او هیله وکړی، د ناروغی په تیرولو او په تکلیفونو زغملو د مؤمن ګناه ویلی کیږی او تزکیه یې کیږی او په اخرت کې ورته ستر اجر پـه برخه کیږی ، د نبې ﷺ فرمان دي : مؤمن ته که د بدنی ناروغی او یا د کوم لامل (سبب) په خاطر درد ورسیږی الله تعالی یې له

دي امله ګناهونه داسې تویوي لکه له ونې نه چې پاڼې تویېږي [صحیح بخاری ، صحیح مسلم]

یو کرتې نبي صلی الله علیه وسلم یوه میرمن ولیده چې لړزیده، هغه ترې وپوښتل اې د سائب یا میسب موری! څه خبره ده ولې لړزیږې؟ هغې وویل: تبې نیولې یم، الله ﷻ دي ورسره پوه شي! رسول الله ﷺ ورته لارښوونه وکړه چې " تبې ته بد مه وایه، ځکه چې تبه د آدم علیه السلام اولاده داسې له ګناهونو نه پاکوي لکه څنګه چې اور د اوسپنې زنګ لرې کوي [صحیح مسلم]

حضرت عطاء ابن رباح رضی الله عنه خپله یوه کیسه بیانوي چې یو ځلی د کعبې تر څنګ حضرت عباس رضی الله عنه ماته وویل: تا ته یوه جنتي میرمن دروښیم؟ ما ورته وویل خامخا یې را وښایه، وي ویل ، وګوره دا تکه توره میرمن چې ده، دا یو کرتې د نبي ﷺ پـه خدمت کې حاضره شوه وي ویل، یا رسول الله ﷺ ! پر ما د میرګیو داسې څپه راځي چې بدن مې په هوش کې نه پاتې کیږي او زه په داسې حالې کې بیخي لوڅه شم، یا رسول الله ﷺ زما لپاره د الله ﷻ نه دعا وغواړه، نبي ﷺ ورته وویل: که ته دغه تکلیف پـه صبر سره زغمې نو الله جل جلاله به تاته جنت در کړي او که غواړې چې زه تا ته دعا وکړم چې الله جل جلاله دي روغه کړي، دا یې چې واوریده دي بې بې وویل یا رسول الله دا تکلیف خو به په صبر زغمم، البته دا دعا راته وکړې چې د تکلیف په وخت کې نه لوڅیږم، نو نبي ﷺ ورته دعا وکړه، حضرت عطاء رضی الله عنه فرمایي چې ما دغه لوړ قدي میرمن (ام رفن) د کعبې پر پاټکیو ولیدله .

▣ د چا پر مړینه له درې ورځو زیات غم مه کوي، د خپلوانو په مړینه غمجن کیدل او اوښکې بهول فطري خبره ده خو د هغې موده له زیاتو نه زیاته درې ورځې ده. نبي صلی الله علیه وسلم فرمایلي: د کوم مؤمن لپاره روا نه دي چې تر درې ورځو زیات په غم او ماتم کې کښیني، البته د مړې د کونډې ماتم څلور میاشتې لس ورځې دي په دي موده کې به نه رنګینې جامې اغوندي، نه دي خوشبوي کاروي او نه دي ډول او سینګار کوي [جامع ترمذی].

د حضرت زینب بنت جحش رضی الله عنها ورور وفات شو په څلورمه ورځ خو تنه ښځې د فاتحې لپاره راغلې، حضرت زینب رضی الله عنها د تولو نورو

میرمنو په مخ کې عطر ولګول او ویې فرمایل زه دا وخت خوشبوي لګول ته هیڅ اړتیا نه لرم، ما ځکه دا خوشبوي ولګوله چې د نبي صلی الله علیه وسلم نه مې اوریدلی دي چې له میړه پرته د هیچا لپاره هم تر درې ورځو زیات په غم کیښناستل روا نه دي.

په رنځ او غم او مصیبت کې یو بل ته د صبر او حوصلې تلقین کوي، پیغمبر اکرم ﷺ چې کله د احد له غزا نه بیرته تشریف راووړ نو بیبیانی د خپلو خپلوانو د حال معلومولو لپاره حاضرې شوي، کله چې حضرت زینب بنت جحش رضی الله عنها د رسول الله ﷺ مخې ته راغله نو هغه ورته د صبر توصیه وکړه او ورته وي ویل پخپل ورور عبدالله صبر وکړه، هغې مبارکی بې بې بیا "انا لله وانا اله راجعون" ولوست او د بښنې دعا یې وکړه.

د حضرت طلحه رضی الله عنه زوي ناروغ و، هغه یې د ناروغی په حال کې پریښود او پخپل کار پسې ولاړو د هغه له تلو وروسته یې زوي وفات شو، د حضرت طلحه رضی الله عنه میرمن خلکو ته وویل چې ابو طلحه باید خبر نه شي، هغه ماښام د خپل کار نه بیرته کور ته راغی نو د خپلې میرمنې نه یې وپوښتل چې د هلک حال څنګه دي؟ وي ویل، له مخکې نه زیات آرام دي دا یې وویل ابو طلحه رضی الله عنه ته یې خواړه راوړل، هغه په جمع زړه خواړه وخوړه او وغځید، چې سهار شو نو خپلې نیکی بې بې په خورا حکیمانه ډول پوښتنه وکړه، که څوک چاته کوم څیز امانت ورکړي او بیا یې ترې بیرته وغواړي، نو ایا ده ته دا حق په برخه دي چې هغه څیز ترې منع کړي؟ هغه وویل نه هیڅکله نه، دا حق به څنګه حاصلیږي نو هغې صابرې بې بې ورته وویل، د خپل زوي په بیرته اخیستو هم صبر وکړه [صحیح مسلم]

د حق لارې مشکلات په پراخه تنده ومنه او په دې لار کې که څه تکالیف در ورسیږي پر هغې د غمجن کیدو په ځای خوښ شي او د الله جل جلاله شکر ادا کړي چې هغه پخپله لار کې ستاسې قرباني قبولی کړي.

د حضرت عبدالله بن زبیر رضی الله عنهما مور حضرت اسماء رضی الله عنها سخته ناروغه وه، حضرت عبدالله رضی الله عنه یې د حال پوښتلو لپاره ولاړ، مور ورته وویل زویه! لومړی مې دا هیله ده چې له دوه خبرو نه یوه ونه وینم

الله جل جلاله مې دي ژوندي لري، يا خو ته د جنګ په ډګر کې شهيد شي او زه ستا د شهادت د خبر په اوريدو د صبر سعادت حاصل کړم او يا ته بري، ومومې او زه تا فاتح ووينم او خپلې سترګې يخې کړم، الله ﷻ کول چې حضرت عبدالله بن زبير رضی الله عنه د هغې مبارکې په ژوندانــه کې د شهادت جام وګوټ ، له شهادت نه وروسته حجاج هغه پر سولی وخيژاوه، حضرت اسماء رضی الله عنها دا مهال ډېره بوډۍ شوي وه، خو د خورا زياتــی کمزوری سره سره يې د دغه غمونکی منظر د ليدلو لپاره تشريف راوړ د خپل زړه د ټوټې د ليدلو پر وخت يې د ژړا او واويلا په ځای حجاج تـه پـه خطاب کې وويل : د دي سپور لپاره اوس هغه وخت نـه دي رارسيدلی چې د اس له شا نـه را کوز شي .

په غم او درد کې يو د بل مرسته وکړی، د دوستانو په درد او غم کې ګډون وکړی او د هغوي د غم غلطولو لپاره هــر ډول کوښښ وکړی ، د رسول اکرم ﷺ لارښوونه ده : ټول مسلمانان په ګډه د يو سړی د بدن په څير دي چې که د هغه سترګه هم درد منه شي نو ټول بدن يې درد احساسوي او که په سر کې يې درد وي نو ټول بدن يې په درد اخته وي [صحيح مسلم]

حضرت جعفر طيار رضی الله عنه چې کله شهيد شـو نو رسول اکرم ﷺ وفرمايل: د جعفر کور ته خواړه ورولیږئ ، ځکه چې د زيات غم له امله به د هغه د کور بيبيانی خواړه نشي پخولای [سنن ابو داود].

د حضرت ابو هريره رضی الله عنه وينا ده چې رسول اکرم ﷺ فرمايلی: چا چې د داسې ميرمن غم شريکی وکړه چې زوي يې وفات شوي وي هغه به په جنت کې داخلول کيږی او د جنت څادر به ور په سر کيږی [جامع ترمذی]

او نبي صلی الله عليه وسلم دا هم فرمايلی دي، چا چې د کوم غمځپلی سره غم شريکی وکړه هغه ته به هماغومره اجر ورکول کيږی، څومره چې پخپله غمځپلی ته ورکول کيږی [جامع ترمذی]

په دي لړ کې نبي ﷺ پر دي هم ټينګار وکړ چې په جنازه کې ګډون وکړی، د حضرت ابو هريره رضی الله عنه وينا ده چې نبي اکرم ﷺ فرمايلی: څوک چې په جنازه کې شريک شو او د جنازی لمونځ يې ادا کړو هغه ته به د دوه قيراطو په اندازه ثواب ورکول کيږی .

چا ترې پوښتنه وکړه دوه قیراطه به څومره وي، وي فرمایل د دوه غرونو په اندازه [صحیح بخاري ، صحیح مسلم]

د زیاتو مصیبتونو او غمونو په وخت کې د الله جل جلاله لوري ته رجوع وکړي او لمونځ ادا کړي، الله جل جلاله ته په عاجزی سره دعا وکړي، په قران عظیم الشان کې دي : اَأَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اسْتَعِینُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِینَ [۱]

(مؤمنانو! په مصیبتونو او ازمیښتونو کې د صبر او لمانځه په وسیله (له خدایه) مرسته وغواړی).

د غم په حالت کې له سترګو نه اوښکی بهیدل او غمیدل فطری خبره ده، البته په چیغو سورو له ژړا نه ځانونه وژغوری، نبي صلی‌الله علیه وسلم به چې ژړل له سره به یې آواز نه اوریدل کیده، ساړه ساړه اسویلی به یې کول، له سترګو مبارکو به یې اوښکی روانی وي او له سینی نه به یې داسې اواز راته لکه هګی چې په اوبو کې خوټیږی او یا ژرنده ګرځی، هغه پخپله د خپلي ژړا او غم حالت داسې بیان کړی دي : سترګی اوښکی بهوي ، زړه غمجن کیږی او مونږ له خولی نه هغه کلمات را اوباسو چې زمونږ رب پری خوشحالیږی .

حضرت ابو هریره رضی الله عنه فرمایې چې نبي صلی‌الله علیه وسلم به کله فکر مند وُ نو د آسمان لوری ته به یې مخه کاوه او فرمایل به یې: سبحان الله العظیم (الله پاک د لوي عظمتونو څښتن دي) او چې کله به په ژړا ، زاری او دعا کې دوبیده نو فرمایل به یې " یا حی یا قیوم " [جامع ترمذی]

د رنج او غم په زیاتوالی او تکالیفو په ډېرښت کې دا دعا ووایاست حضرت سعد بن وقاص رضی الله عنه وایې چې نبي ﷺ فرمایلی: ذو النون[۲] چې د ماهی په نس کې خپل پروردګار ته کومه دعا کړی وه هغه دا وه : أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ [۳]

---

۱ ـ د البقره سورت ۱۵۳ایت
۲ ـ د ماهیانو والا یعنی حضرت یونس علیه السلام .
۳ ـ د انبیاء سورت ۸۷ ایت

(له تا پرته هیڅوک معبود نشته ته بې عیبه او پاک یې مونږ پخپله پر ځان ظلم کوونکي یو) .

نو چې هر مسلمان پخپل کوم تکلیف او یا مشکل کې له خدایه دا دعا غواړي، الله ﷻ یې خامخا قبلوي د حضرت ابن عباس رضی الله عنه وینا ده چې نبي اکرم صلی الله علیه وسلم به له کوم تکلیف او مشکل سره مخامخ وُ نو دا دعا به یې لوستله :

لَا اله اِلا اللهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْم لَا اِلهُ اِلا اللهُ رَبُّ السَّمواتِ وَرَبُّ الْاَرْضِ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيْمِ [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

(له الله ﷻ پرته هیڅوک د عبادت وړ نه دي هغه د ستر عرش څښتن دي، له الله ﷻ پرته هیڅوک معبود نشته هغه د ځمکې او اسمانونو څښتن دي د عظیم عرش څښتن دي) .

د حضرت ابو موسی رضی الله عنه وینا ده چې نبي اکرم ﷺ فرمایلي : لَا حَوْلَ وَلَاقُوَّةَ اِلَّا بِاللهِ وَلَا مَلْجَاءَ مِنَ اللهِ اِلَّا اِلَيْهِ .

دا کلمه د نهه نوي ناروغیو دوا ده، تر ټولو لږه خبره یې دا ده چې د دې لوستونکي ی له رنج او غم نه ساتلی وي [1] حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ فرمایي چې نبي اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي هر بنده ته چې هر ډول تکلیف ورسي او هغه دا دعا وغواړي الله جل جلاله ضرور د هغه رنج او غم په خوښي او خوشحالي بدلوي .

اَللّهُمَّ اِنِّیْ عَبْدُکَ وَ ابْنُ عَبْدِکَ وَابْنُ اَمَتِکَ نَاصِیَتِیْ بِیَدِکَ، مَاضٍ فِیَّ حُكْمُكَ عَدْلٌ فِیَّ قَضَاءُکَ اَسْئَالُکَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَکَ سَمَّیْتَ بِهِ نَفْسَکَ اَوْ اَنْزَلْتَهُ فِی کِتَابِکَ اَوْ عَلَّمْتَهُ اَحَدا مِّنْ خَلْقِکَ اَوِ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِیْ عِلْمِ الْغَیْبِ عِنْدَکَ اَنْ

---

[1] ـ له ګناه نه د ځان ساتلو قوت او د نیک عمل توفیق بخښل یوازې د الله ﷻ له لوری دی او د هغه له عذاب نه د بچ کیدلو لپاره هیڅ د پناه ځای نشته، پر ته د هغه له ذات نه یعنی د هغه له قهر نه هغه څوک خلاصیدای شي چې پخپله د هغه د رحمت په لمن کې پناه غواړي .

تَجْعَلَ الْقُرْاٰنَ الْعَظِیْمَ رَبِیْعَ قَلْبِیْ وَ نُوْرَ بَصَرِیْ وَجَلَاءَ حُزْنِیْ وَذَهَابَ هَمِّیْ [احمد، ابن حبان ، حاکم بحواله حصن حصین]

الهی ! زه ستا بنده یم، زما پلار ستا بنده دي، زما مور ستا بنده ده، زما کوچولی د ستا په واک او قدرت کې دي (زه ټول ستا په واک کې یم) هغه ستا حکم زما په باب عملي کیدونکی ډي، زما په باب ستا هر حکم له یوي مخی انصاف دي، زه تا ته ستا هر هغه نوم وسیله کوم چې تا پرې ځان نومولی دي او یا دي پخپل کتاب کې نازل کړی دي، یا دي له خپل مخلوق نه چا ته ښودلی دي، او یا دي له ځان سره د غیبو په خزانو کې پرې ایښی دي، تا ته درخواست ګوم چې قران عظیم زما د زړه پسرلی زما د سترګو نور ، زما د غم علاج او زما د اندیښنو دوا وګرځوي.

که کله الله جل جلاله مکړه د ژوندانه په مشکلاتو کې داسې راګیر شي چې ژوندون ګران وي، او غمونه او تکلیفونه داسې شکل اختیار کړي چې تاسې ته ژوندون عذاب ښکاري، بیا هم هیڅکله د مرګ هیله مه کوي او مه کله پخپله لاس د ځان وژنې شرموونکې حرکت کوي، دا بزدلی هم ده او ډېره بده ګناه او خیانت هم، په داسې حالاتو کې له الله جل جلاله نه پرله پسې دا دعا غواړي :

اَللّٰهُمَّ اَحْیِنِیْ مَا کَانَتِ الْحَیٰوةُ خَیْرًا لِّیْ وَتَوَفَّنِیْ اِذَا کَانَتِ الْوَفَاةُ خَیْرًا لِّیْ [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

خدایا! تر څو چې زما ژوندي پاتې کیدل ښه وي ژوندي مې وساتئ او چې کله زما لپاره مرګ غوره وي مرګ را په برخه کړئ .

کله چې څوک په ګناه کې اخته وويني نو دا دعـا وواياست حضرت ابو هریره رضی الله عنه وايي چې رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم وفرمایل : چا چې څوک په هر ډول مصیبت کې اخته ولید او دا دعا یې وغوښتله (انشاء الله) هغه به له دغه مصیبت نه وساتل شي .

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ عَافَانِیْ مِمَّا ابْتَلَاکَ بِهٖ وَفَضَّلَنِیْ عَلٰی کَثِیْرٍ مِّمَّنْ خَلَقَ تَفْضِیْلًا [جامع ترمذی]

د الله ﷻ شکر دي چې زه یې له دي مصیبت نه ساتلی یم په کوم کې چې ته اخته یې او پخپلو ډېرو مخلوقاتو یې ماته غوره والی را بخښلی دي .

د ویرې آداب

✍که د دین دښمنانو د وژلو او لوټلو، تیرې او ناروا او د فتنې او فساد ویره وي، یا د الهي فطري عذابونو د تباه کاریو ویره وي، په هر حال کې د مؤمنانه وراندي لید له مخې د هغې اصلي لاملونه ولټوئ او پر سطحي تدبیرونو د وخت ضیاع کولو په ځای د قرآن او سنت په ښوول شویو لارو چارو خپل ځواکونه ولګوي، په قران عظیم کې دي:

وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ[1]

(او پر تاسې چې کوم مصیبتونه راځي هغه ستاسې د کړو نتیجه ده او الله ﷻ ستاسې له ډېرو ګناهونو تیریږي).

او همدي قرانکریم یې داسې علاج ښودلی دي: وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ[2]

(او تاسې ټول په ګډه الله جل جلاله ته توبې وکاږئ، ای مؤمنانو! تر څو چې تاسې خلاصون ومومئ)

د توبې معنی ده الله ﷻ ته راګرځېدل، الله ﷻ ته رجوع کول، د ګناهونو په ویره وونکی کنده کې لویدلی امتونه چې کله پر خپلو ګناهونو پښیمانه شي او د الله جل جلاله په لوری بیا د بنده ګې په ولوله رجوع وکړي او د ملامتی په اوښکو د خپلو ګناهونو چټلی ومینځي او بیا د خپل څښتن سره د وفاداری بنده ګې وعده وکړي نو قرآن دغه حالت د "توبې" په لفظ سره تعبیروي او همدا توبه او بخښنه غوښتل د هر ډول فساد او ویرې نه د ځان ژغورلو ربښتینې وسیله او علاج دي.

✍ د دین دښمنانو د فتنې خپرولو او د ظلم او تیرې نه د ویریدلو، د بې همتی ښودلو او له بې رحمو نه د رحم د سوال کولو د ذلت او رسوایۍ په وسیله

---

[1] ـ د شوری سورت ۳۰ آیت

[2] ـ د النور سورت ۳۱ آیت

هیڅکله خپل ملی ژوندن مه داغمنوئ، بلکې د دي کمزوری د له منځه وړلو لپاره خپله د همت ملا وتړئ، د څه له امله چې په تاسې کې بې زړه توب پیدا کیږی، او په دښمنانو کې پر تاسې د ظلم کولو او ستاسې د لاندي کولو جرائت پیدا کیږی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم یې دوه لاملونه ښودلی دي :

- ❖ د دنیا سره مینه .
- ❖ له مرګه کرکه .

هوډ (عزم) وکړئ چې تاسې به نه یوازې له خپل زړه نه بلکې د ټول ملت له زړونو نه د ویری ترهی په ایستلو ساه اخلی د نبې صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده : زما پر امت هغه وخت راتلونکی دي چې کله به نور قامونه پر تاسې د (تیاری مړی) په توګه را پریووزی لکه څنګه چې خواړه خوړونکی پر خوړو را پریوزی، چا تری وپوښتل یا رسول الله صلی الله علیه وسلم آیا په هغه وخت کې به زمونږ شمیر دومره لږ وي چې زمونږ د لاندي کولو لپاره به قامونه سره یو کیږی او مونږ به لاندي کوي، وي فرمایل نه هغه مهال به ستاسې شمیر لږ نه وي البته تاسې به په سیلاب کې د بهیدونکیو خاشو په څیر بې وزنه یاست او ستاسې د دښمنانو له زړونو به ستاسې ویره ووځی، او ستاسې په زړونو کې به بې همتی او له مخلوقه ویره پیدا شي پر دي یو سړی پوښتنه وکړه یا رسول الله ! دا بې زړه توب به ولی پیدا کیږی ؟ وي فرمایل له دي امله چې تاسې به له دنیا سره مینه کوي او له مرګ به کرکه کوي [سنن ابو داود]

✔ له نیس پالنی مزو چړو، د ښځو له مشرتابه او له ګناهونو نه خپله ټولنه پاکه کړئ ، او خپل ملی یووالی له قوي نه لاپسی قوي کړی د خپل ملی او ټولنیز قوت په وسیله د فتنی او فساد له منځه وړلو او په ملت کې د زړور توب ، ژوندیتوب او حوصلی د پیدا کولو کوښښ وکړی د نبې اکرم ﷺ فرمان دي : کله چې ستاسې حاکمان ښه خلک وي او ستاسې شتمن کسان لاس پراخی او سخیان وي او ستاسی ټولنیزی چاری د خپلمنځی مشورو په وسیله فیصله کیږی نو په رښتیا سره ستاسې لپاره د ځمکی پر مخ (ژوندون) د ځمکی په نس کې (له مرګه) غوره دي او چې کله ستاسې آمران او حاکمان بد کاری وي او ستاسې د ټولنی شتمن زر خوښي او بخیلان وي او ستاسی چاري ستاسې د

ښځو په لاسو کې وي نو بیا ستاسې لپاره د ځمکې نس (مرګ) د ځمکې له مخ نه څو چنده غوره دي [جامع ترمذی]

✓ حالات که هر څومره لړزوونکي وي ، د حق له ملاتړ نه لاس مه اخلې ، د حق پر ملاتړ مرګ ته غاړه ورکول تر دي څو چنده غوره دي چې سړی د بې دینی او بې غیرتی ژوندون تیر کړی .

له ګران نه په ګران آزمیښت او د خورا زیاتی ویری ترهی په حالت کې د حق لمن مه پریږدی ، څوک مو چې له مرګه ویروي ورته موسکی شي او که د شهادت وخت راشي نو په مینه او ولوله ورته ښه راغلاست ووایې، د نبي ﷺ فرمان دي: د اسلام ژرنده په ګرځیدو ده، نو چې په کوم لوری د قران مخه وي تاسې هم په هغه لوری وګرځی، او هوښیار اوسي قرآن او اقتدار به په نږدې وختونو کې سره بیل شي (خبر دار) تاسي قران پری نږدي ، په ګانـده (راتلونکی) کې به داسې حاکمان وي چې ستاسې په باب به پریکړه کوي، که تاسې د هغو پیروي کوي، نو هغوي به تاسې له سمی لاری بې لاری کړی او که تاسې د هغوي نافرمانی کوي نو هغوي به تاسې وژنی ، صحابه وویل نو بیا مونږ څه وکړو؟ یا رسول الله ! وي فرمایل هماغه وکړی چې د عیسی علیه السلام ملګرو وکړل، هغوي په اره څیری کړای شول، پر سولی وځړول شول ، د الله ﷻ په نافرمانی کې له ژونـدي پاتی کیدلو نه په کراتو غوره ده چې سړی ﷻ په پیروي کې مرګ تـه غاړه کیږدي .

✓ د هغو ټولنیزو ناروغیو پر خلاف پرله پسې جهاد وکړئ چې په نتیجه کې یې په ټولنه کې د ویري ترهي فضا خپریږی، مفلسي، قحطی او وینی تویول عام کیږدي او د دښمنانو په تیری کوونکیو لاسونو کې ملت بې لاس پښـو پاتی کیږی .

حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه فرمایي: په کوم قام کې چې د خیانت بازار ګرم وي، الله ﷻ د هغه قام په زړونو کې د دښمن ویره کښینوي او په کومه ټولنه کې چې د زنا ناروغی خپره وي هغه ملت او قام له منځه ځی [1] په کومه

---

[1] ـ د ایدز د سپکی او تباکونکی ناروغی خوریدل د پورتنی حدیث د حکمت او د دی دین د کمال ستر ثبوت دی (مهتمم)

تولنه کې کې چې په گز او تول کې خیانت کیږي هغه خامخا د قحط او ولږې ښکار کیږي او چیرې چې ناحقه فیصلې کیږي هلته به په حتمي ډول وینې تویول عام وي ، او کوم قوم او ملت چې وعده خلافي کوي ، پر هغوي به خامخا دښمن واکوال کیږي [جامع ترمذی]

✔ کله چې د دښمنانو له لورې له خطرې سره مخامخ یاست دا دعا ولولئ:
اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَجْعَلُكَ فِیْ نُحُوْرِهِمْ وَنَعُوْذُبِكَ مِنْ شُرُوْرِهِمْ [ابو داود، نسایې] .
یا الهی ! مونږ د دې دښمنانو په مقابل کې تا خپل ډال کوو او د هغوي له شر او فساد ته له تا څخه پناه غواړو.

✔ او چې کله د دښمن په واک کې گیر یاست دا دعا لولئ: اَللّٰهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِنَا وَاٰمِنْ رَوْعَاتِنَا [احمد بحواله حصین حصن] .
یا الهی! ته زمونږ د پت او حیا ساتونکی شې او له ویرې ترهې امان را کړې.

✔ کله چې سیلۍ او دوړې گردونه ووینئ نو ویره ترهه احساس کړئ، حضرت عایشه رضی الله عنها فرمایي چې ما نبي ﷺ داسې په خت خت خندا نه دي لیدلی چې د هغه مبارکه خوله پرې تو له خلاصه شوي وي ، هغه به یوازې مسکی کیده او چې کله به گردونه دوړې او سیلۍ راغلی نو هغه به ویریده او په دعا به یې پیل کاوه، د ویرې له امله به کله پاڅیده او کښیناسته او چې ترڅو به اوبه نه وي راتوي شوي د هغه به همدا حالت وٌ، ما ترې پوښتنه وکړه یا رسول الله ! زه خلک گورم چې کله هغوي وریځ ووینې نو خوشحاله کیږي چې اوبه به راوه اوری او تاسې چې گورم چې کله تاسې وریځ ووینئ نو له مبارکې څیرې نه مو پریشانی او خفگان ښکاره کیږي، رسول الله ﷺ وفرمایل :
عایشې! څنگه زه ونه ویریږم چې که په دي وریځ کې عذاب وي او د عاد پر قام هم سیلۍ راغلی وه، د عاد قام چې کله هغه وریځ ولیده نو ویلی یې وو، چې پر مونږ به باران اوری [صحیح بخاری، صحیح مسلم].
او دا دعا لولئ : اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهَا رِيَاحًا وَلَا تَجْعَلْهَا رِيحًا اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهَا رَحْمَةً وَلَا تَجْعَلْهَا عَذَابًا [طبرانی]
(الهی ! ته دا د خیر هوا کړې د شر سیلۍ یې مه گرزوي ، خدایا! ته یې د رحمت کړې عذاب یې مه کړې) .

او که د سیلۍ سره ډېره تیاره هم وي نو" قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس" هم ولولی [سنن ابو داود] .

حضرت عایشه رضی الله تعالی عنها فرمایي چې نبي ﷺ به چې کله سیلۍ را روانه ولیده نو دا دعا به یې کوله :

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُکَ خَیْرَهَا وَخَیْرَمَا فِیْهَا وَ خَیْرَمَا اُرْسِلَتْ بِهٖ وَاَعُوْذُبِکَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّمَا فِیْهَا وَشَرِّمَا اُرْسِلَتْ بِهٖ [صحیح مسلم، جامع ترمذی] .

(یا الهی! زه له تانه د دې سیلۍ خیر او څه چې په دې کې دي د هغې خېر غواړم او د کوم هدف لپاره چې دا رالیږل شوي ده د هغې خیر غواړم . او د دې سیلۍ ، توپان له شر نه او څه چې په دې کې دي د هغې له شر نه او د کوم غرض لپاره چې دا رالیږل شوي ده د هغې له شر نه پناه غواړم .

✍ کله چې د باران د زیاتوالی له امله د ورانی اندیښنه وي نو دا دعا ووایاست : اَللّٰهُمَّ حَوَ الَیْنَا لَا عَلَیْنَا اَللّٰهُمَّ عَلَى الْاٰکَامِ وَالظِّرَابِ وَبُطُوْنِ الْاَوْدِیَهِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ [صحیح بخاری، صحیح مسلم] .

یا الهی ! زمونږ پر شا و خوا یې وه اوروي پر مونږ یې مه را اوروي ، یا الهی ! پر غرونو، درو، کرنیزو ځمکو او فصلونو یې او د ونو پر راشنه کوونکیو ځایونو یې وه اوروي .

✍ کله چې د وریځو شور او د بریښنا کړسار واورئ نو خبرې اترې بندې کړی او د قران عظیم دا ایت لوستل پیل کړی :

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلٰئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ[1] (او د وریځو غرهاری د الله ﷻ له حمد سره، د هغه ثنا وایی او ملایکې هم د هغه له ویرې لړزیږی او پاکی او لوړاوي یې بیانوي) .

حضرت عبدالله بن زبیر رضی الله عنه چې کله د وریځو غرهاری اوریده نو خبرې اترې به یې بندې کړې او همدا ایت به یې تلاوت کاوه [الادب المفرد] .

---

۱ ـ الرعد سورت ۱۳ آیت

حضرت کعب رضی الله تعالی عنه فرمایی چې څوک د وریځو د غرهــاری پر وخت دری کرتی دا آیت تلاوت کړی ، هغه بــه د تندر له افت نــه پــه امان وي [جامع ترمذی]

نبې اکرم ﷺ به چې کله د وریځو غرهاری او د بریښنا کړساری اوریده نو دا دعا به یې لوستله : اَللّٰهُمَّ لَا تَقْتُلْنَا بِغَضَبِکَ وَلَا تُهْلِکْنَا بِعَذَابِکَ وَعَافِنَا قَبْلَ ذَالِکَ [الادب المفرد] .

(یا الهی ! مونږ پخپل قهر مه وژنی پخپل عذاب مو مه هلاکوي او د داسې وخت له راتګ نه مخکې مونږ د خپل امان تر لمنی لاندي راولی) .

✍ کله چې کوم ځای کې اور ولګی د هغه د مړ کولو د زیات کوښښ سره الله اکبر هم ووایې د نبې صلی‌الله علیه وسلم فرمان دي کله چې اور لګیدلی ووینی نو الله اکبر ووایې تکبیر اور وژنی .

✍ د ویری ترهی د زیاتوالی پر وخت دا دعا لولی که د الله جل جلاله رضا وه نو ویره تر هغه په مو لری شي او د زړه آرام به مو په برخه شي ، حضرت براء بن عازب رضی الله عنه فرمایی ، چې یو سړی نبې ﷺ ته شکایت وکړ چې زه ویریږم، هغه وفرمایل : دا دعا لوله هغه به د دي دعا ګردان کاوه، الله ﷻ یې له زړه نه ویره ترهه لری کړه [معجم الطبرانی] .

سبحان اللهِ الْمَلِکِ الْقُدُّوسِ رَبِّ الْمَلَآئِکَةِ وَالرُّوحِ جَلَّلْتَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ بِالْعِزَّةِ وَالْجَبَرُوْتِ (الله پاک او تر ټولو لوړ دي، ربښتینی بادشاه دي، له عیبونو پاک دي، ای د ملایکو او جبرائیل پروردګاره! هم ستا واک او پرتم پر ځمکو او آسمانونو واکوال دي) .

✵✵✵

د خوښي او خوشحالي آداب

⇦ د خوښي او خوشحالي په وختونو کې خوشحالي خامخا وکړی ، خوښي د انسان فطري غوښتنه او اړتیا ده، دین ستاسې د فطري اړتیا اهمیت احساسوي او له یو څه ګټورو بریدونو او شرایطو سره مو د دغو اړتیاو پوره کولو ته لیوالوي، دین هیڅکله دا نه خوښوي چې تاسې د مصنوعی وقار، د ناوړه کلانکاریو هر وخت مړ زړیتوب او مړ ژواندیتوب له امله د خپل سړیتوب په زړه پورې والی پای ته ورسوي، دین د خوښي په ګردو روا وختونو کې د خوښیدلو مکمل حق ورکوي او دا غواړی چې تاسې تل له لوړو حوصلو، تازه ولولو او نویو هیلو سره تر او تازه اوسي، په روا وختونو کې خوشحالي نه ښکاره کول، او خوشحالی نه کول د دیني وقار پر خلاف ګڼل د دین له پوهي نه بې برخی والی دي.

تاسې ته که د کومې فریضی د سرته رسولو بریالیتوب در په برخه شي، تاسې او یا ستاسې کوم خپلوان په علم او پوهـه کې لوړ مقام تر لاسـه کړی، الله جل جلاله تاسې د مال او دولت په نعمت ونازوي، که تاسې له کوم اوږده سفر نه په خیر سره کورته راشئ ، یا ستاسې څوک خپلوان له کوم اوږده سفر نه په خیر سره راورسی ، ستاسې کره کوم عزتمن میلمه راتلونکی وي، د کوم خپل د روغتیا او خیرت پیغام درته راشي ، یا د صحیح مسلمانانو د بریالیتوب خبر واوری یا د کومې خوشحالي ورځ وي، په دې ټولو وختونو کې خوشحالي کول ستاسې فطری حق دي، اسلام نه یوازې د خوشحالیو کولو اجازه ورکوي بلکې پخپله یوه دیني چاره یې ګڼی.

د حضرت کعب بن مالک رضی الله عنه وینا ده چې کله الله تعالی زما توبه قبوله کړه او ماته یې زیری راکړ شو، نو زه په سملاستی توګه د نبې ﷺ په خدمت کې حاضر شوم زه ولاړم سلام می وکړ، هغه مهال د نبې ﷺ څیره له خوشحالي نه ځلیده او همداسې به چې پر نبې ﷺ د کومې خوشحالي زیری کیده، د هغه مبارکه څیره به د سپوږمۍ د یوي ټوټي په څیر ځلیده او مونږ

به د هغه له ځلا او ښکلا نه پوهیدو چې هغه دا مهال بې اندازې خوشحاله دي [رياض الصالحين] .

⇦ د خوشحالیو د ورځو پر وخت ښه په پراخه زړه خوشحالي وکړې ، او طبیعت یو څه آزاد پرېږدي، نبي اکرم ﷺ چې کله مدینې ته تشریف راوړ نو وي فرمایل: تاسې په کال کې دوه خوشحالي کولې، اوس الله تعالی تاسې ته له هغې نه غوره خوشحالي دربخښلې دي (کوچنی اختر او لوي اختر) نو د کال په دي دوه د خوشحالیو په وختونو کې ښه په پراخه زړه خوشحاله اوسي او یو څه په آزادانه طبیعت، تفریحی مزاج او تفریحی چارې پخپل فطري اندازه سره اختیار کړي ، نو ځکه د دي دوه د خوشحالیو په وختونو کې د روژې نیول منع دي، د نبي اکرم ﷺ ارشاد دي : کوچنیانو ته وخت ورکړې چې هغوي په روا ډول لوبو زړونه خوښ کړي او آزادانه خوشحالي وکړي .

د حضرت عایشي رضی الله عنها وینا ده چې د اختر ورځ وه څو تنه پیغلوټې ناستې وې هغو شعرونه یې ویل چې د بعاث (۱) د جنګ په اړه انصارو ویلې وه چې په دي دوران کې حضرت ابو بکر صدیق ﷺ تشریف راوړ وې ویل : د نبي اکرم ﷺ په کور کې سندرې ویل: نبي ﷺ وفرمایل: ابو بکره! پرې یې ږده، د هر قام لپاره د خوښې یوه ورځ وي او نن زمونږ د اختر ورځ ده.

یو کرتې د اختر په ورځ څو تنه حبشي لوبغاړو پوځي حیرانوونکي ننداري ښودلې، هغه دغه لوبه پخپله هم ولیدله او حضرت عایشه رضی الله عنها یې هم پخپل څنګ کې ودروله او لوبه یې ولیدله هغه ﷺ به هغو لوبغاړو ته شاباس هم ورکاوه، حضرت عایشه رضی الله عنها یې په لیدو لیدو ستړې شوه هغه ورته وویل ښه نو اوس ولاړه شه [صحیح بخاري] .

⇦ په خوشحالیو کولو کې د اسلامي ذوق او مزاج او د اسلامي لارښوونو او آدابو خامخا خیال وساتي، کله چې تاسې ته خوشحالي حاصله شي نو د خوشحالونکې شکریه ادا کړي د هغه په حضور کې د شکر سجده پر ځاې کړي،

۱- د بعاث جنګ هغه مشهور جنګ دی چې د جاهلیت په زمانه کې د انصارو د دوه قبیلو (اوس او خزرج) تر منځ پیښ شوی و.

د خوشحالي په جذباتي لمحو کې کوم داسې کار او رويه اختيار نه کړی چې له اسلامي مزاج سره سمون نه خوري او د اسلامي آدابو او لاربنوونو پر خلاف وي، خوبني خامخا ښکاره کړی، خو د اعتدال په هر حال کې خيال وساتي د خوبني په ښکاره کولو کې دومره وړاندي مه درومی ، چې کبر او غرور تری ښکاره شي، او د نيازمندي ، بنده گي او عاجزی ولولی تر لاندي شي، په قران عظيم کې دي: وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ [1]

(او ځان لوړ مه گڼه په هغه څه چې الله ﷻ در کړی دي الله ﷻ کبرجن او ځان غوره گڼونکی نه خوښوي).

او په خوشحالي کې دومره مستيږی هم مه چې د الله ﷻ له ياد نه بې پروا شي، د مؤمن خوبني دا ده چې هغه خوشحالي راوستونکی نور هم وساتي، د هغه په حضور کې د شکر سجده پر ځای کړی او په خپلو کړو او وينا کې د الهی فضل او کرم او عظمت او جلال لا زياته يادونه وکړئ.

د روژی په ټوله مياشت کې د ورځی روژی نيول او د شپی له تراويحو او د قرانکريم له تلاوت وروسته چې کله تاسې د کمکی اختر مياشت وينی نو په خوشحالي کې ډوب شي چې الله ﷻ چې کوم حکم کړی وٌ د هغه په مرسته مو تر سره کړ او تاسې په سملاسی ډول د خپل مال نه د خپلو بې وسی وروڼو برخه بيله کړی، او هغوي ته يې ورسوي چې ستاسو په عباداتو کې کومه کوتاهی شوي وي او د بندگی د حق په اداء کولو مو لا پروايی کړی وي چې هغه د دي مالی خيرات په وسيله الله ﷻ په خپل فضل او کرم لری کړی او د الله ﷻ بې وسی بنده گان هم له تاسې سره د اختر په خوشحاليو کې شريک شي او بيا د اختر د ورځی په سهار تاسې په اجتماعی ډول د الله ﷻ په حضور کې دوه رکعته د شکرانی لمونځ ادا کوي او خپله خوبني په صحيح ډول ښکاره کوي ، او همدا ډول د لوي اختر په ورځو کې د حضرت ابراهيم او حضرت اسمعيل د بې سارې قربانيو په يادونه پخپله د قرباني په ولوله د الله ﷻ په دربار کې د شکر سجدي ادا کوئ.

[1] ـ د الحديد سورت ۲۳ آيت

او بیا ستاسې په هر یو کلي، کوڅه، ښارونو او بازارونو کې د الهي ستر توب تکبیرونه پیل کیږي او بیا تاسې د الې شریعت سره سم چې د اخترونو په ورځو کې ښه خواره خوري، ښې جامې اغوندي او د خوشحالیو د کولو لپاره روا لارې چارې غوره کوي، نو ستاسې دا ټولې چارې الهي یاد ګرځي.

⇦ په خپلو خوښیو کې نور هم شریک کړی او د همدا ډول د نورو په ښادیو کې پخپله ګډون وکړی او د هغوي خوشحالي زیاتې کړی او د ښادیو په وختونو کې د مبارکۍ ورکولو ته هم خیال ساتی.

د حضرت کعب بن مالک ؓ توبه چې کله قبوله شوه او مسلمانانو ته پته ولګیده نو خلک ډلې ډلې هغه ته د مبارکۍ لپاره ورغلل او خوښي به یې ښکاره کوله، ان تر دي چې د حضرت طلحه ؓ له مبارکۍ ورکولو نه هغه دومره اغیزمن شو چې تر ژونده به یې یادوله، حضرت کعب ؓ چې کله د بوډا توب په زمانه کې خپل زوي عبدالله تـه د خپل ازمیښت او توبې پیښه واوروله نو پـه ځانګړې توګه یـې د حضرت طلحه ؓ د خوښي او مبارکۍ یادونه وکړه او وي فرمایل چې زه د طلحه ؓ د مبارکۍ او خوښي ولولې هیڅکله نشم هیرولای.

پخپله رسول اکرم صلی الله علیه وسلم چې حضرت کعب ؓ ته د توبې قبلیدو زیرۍ ورکړ نو په خورا ډېره خوشحالي یې ورته وفرمایل: کعبه! دا ستا په ژوندانه کې له ټولو نه زیاته د خوښي ورځ ده [ریاض الصالحین]

که د چا واده وي او یا چا کره اولاد پیدا شي او یا دغه ډول کومه بله خوښي یې په برخه شي نو په خوشحالي کې یې ګډون وکړی او مبارکۍ ورته ووایاست.

حضرت ابو هریره ؓ فرمایي چې نبي ﷺ به چاته په نکاح کولو مبارکي ورکوله نو داسې به یې فرمایل: بارک الله لک وبارک علیکما وجمع بینکما فی خیر [جامع ترمذی].

الله جل جلاله دي تا خوشحاله کړی او پر تاسې دواړو دي برکتونه نازل کړی او په خیر او ښه والي دي ستاسې ژوندون تیر کړی.

یو کرتي حضرت حسین ؓ چا ته د زوي د مبارکۍ ورکولو طریقه زده کوله ورته وي فرمایل داسې وایه: الله ﷻ دي تا ته په دي بخښښ کې خیر او برکت در

کړي د شکرانی ادا کولو دي تاته توفیق درکړی، زوي دي درته زلمی کړی او هغه دي ستا منونکی زوي را لوي کړي.

⇦ کله چې ستاسې کوم خپل یا پیژندګلو له کوم اوږده سفر نه راستون شي نو هغه ته ښه راغلاست ووایاست او د هغه په خیر راتګ او پخپل مرام کې پر بریالیتوب خوښي ښکاره کړی او که هغه پخپل پخیر راتګ کوم خیرات وکړی په هغې کې ګډون وکړی ، او که کله تاسې له کوم سفر نه راستانه شي او د خوښي کوم خیرات وکړی ، نو خپل نږدې اوسیدونکي پکی رابلی ، البته له بې ځایه اسراف او ځان ښودنی ځان وژغوری او داسې لګښت هیڅکله مه کوي چې ستاسې له توانه بهر وي.

نبې ﷺ چې کله له تبوک نه تشریف راوړ نو د مسلمانانو نارینه او زنانه د هغه د ښه راغلاست لپاره ثنیه الوداع ته ورغلل [سنن ابو داود] .

● او چې کله رسول اکرم ﷺ له مکی نه مدینی ته په هجرت کولو ورسید او د سویل (جنوب) له لوری مدینی منوری ته داخل شو، نو صحیح مسلمانان واړه او زاړه، ښځی او نر ټول د هغه د استقبال لپاره راوتی وو، د انصارو کوچنیو نجونو ل خوشحالي نه دا سندره ویله :

طلع البـــدر علینا　　　من ثنیات الـــوداع
وجب الشکرو علینا　　　ما دعــــا لله داع
ایها المبعــوث فینا　　　جئت باالامر المطاع

نن پر مونږ د څوارلسمی سپوږمی راوختنه (له سویلی غرونو) ثنیات الوداع نه ، پر مونږ شکر واجب دي د هغه بلنی او لاربنوونی چې بلونکی مونږ د الله لوری ته وبللو، ای زمونږ په منځ کې رالیږل شوي رسوله! تاسې داسې دین راوړی دي چې مونږ یې اطاعت کوو.

---

[1] - ثنیه الوداع د مدینی په جنوب کې یوه غونډی وه، د مدینی خلک به د خپلو میلمنو د رخصتولو پر وخت تر دی ځایه ورسره راتلل، په همدی خاطر د ثنیه الوداع (د رخصت غونډۍ) په نوم یاد شو.

یو کرتې. نبي ﷺ له کوم سفر نه مدینې منورې ته راستون شو، هغه یو اوښ یا غوایي حلال کړ او خلک یې راوبلل [سنن ابو داود]

⇦ د ښادي او ودونو پر وخت هم خوښي کوي او په دي ښادي کې خپل دوستانو او خپلوانو تـه هـم د گډون بلنه ورکړی ، پـه دي وخت کې رسول الله صلی‌الله علیه وسلم یو څه ښو سندرو ویلو او چمبې وهلو ته هم اجازه ورکړه، له دي نه د خوښي جذباتو تسکین هم مقصود دي، او د نکاح عام اعلان او مشهورتیا تری هم هدف وْ.

حضرت عایشي رضی الله عنها له خپل کورنۍ نه د یوي بې بې نکاح له یوه انصار سره وکړه کله چې هغه بې بې رخصت کړای شوه، نو نبي اکرم ﷺ وفرمایل: خلکو د هغې سره کومه وینخه ولی ونه لیږله چې چمبه (دایره) یې وهلی او یو څه سندری یې ویلی [صحیح بخاری] .

کله چې د حضرت ربیع بنت معوذ رضی الله عنه نکاح وشوه، نو له هغې سره ځو نجونۍ ناستی دایره یې وهله او د خپلو هغو لویانو په ستاینه کې یې یو څه اشعار وویل چې د بدر په غزا کې شهیدان شوي وو، یوي پیغلوتی یو بیت ووایه: زمونږ په منځ کې یو داسې نبي دي چې په سبا ته پیښندونکیو خبرو پوهیږي، هغه چې واورید نو وي فرمایل چې: دا پریږدي او هماغه سندری ووایې چې لومړی مو ویلی [صحیح بخاری] .

⇦ د واده د ښادي په خوښیو کې له خپل توان سره سم خپل خپلوان، دوستان او گاونډیان خوراک، څښاک ته راوبولی ، نبي اکرم ﷺ هم پخپل مبارک واده کې ولیمه (له نکاح نه وروسته خوړه) کړی وه او نورو ته یې هم لارښوونه کړی ده .

د نبي اکرم ﷺ ارشاد دي : که نور هیڅ نه وي نو یو سپرلی حلال کړی او وي خوري .

که په واده کې د گډون وخت کې نه لری نو د مبارکی پیغام خامخا ورولیږی ، په نکاح واده او دا ډول نورو وختونو کې په سوغاتونو ورکولو اړیکی تازه او ټینگیږی ، او مینه محبت لاپسی زیاتیږی ، هو! د دي خبری خیال خامخا وساتي چې سوغاتونه د خپلي وسی سره سم ورکوي او له ځان ښودنی ځان وساتی او د خپل اخلاص اظهار خامخا وکړی .

دویم څپرکی (فصل)

د بندګۍ ښکلا او غوره والی

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایي:

خلکو! د بنده ګي پر ښکلا ځانونه ښکلي کړئ - د آخـــرت د ویرې ځـادر پر ځـان وغوړوئ - اخرت د خپل ژوندانه مرام وګرځوئ او دلته ځانته د ځای جوړولو لپاره پرله پسې کارو کړئ.

ښه پوه شي! ستاسې له دي ځایه تلل دي او د الله جل جلاله حضور ته رسیدل دي - هلته به دوه شیان ستاسې په کار راځي : یا خو هغه غوره او نیک عمل چې تاسې یې په خپل ژوندانه کې له ځانه مخکې ولیږئ او یا هغه جاري صدقه چې تاسې یې له ځانه وروسته پریږدي.

[د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم خطبه]

د جومات آداب

د الله ﷻ په نظر کې د ځمکې له ټولو نه غوره برخه هغه ده چې جومات پرې آباد کړای شي، له الله جل جلاله سره د مينه لرونکيو نښه دا ده چې هغو له جومات سره هم مينه لرى ، د قيامت په هيبتناکه ورځ چې هيڅيرى به کوم سيوري نه وي، الله ﷻ به په هغه ورځ خپل هغه بنده د خپل عرش له سيوري لاندې ساتي. چې زړه يې په وجومات کې آرام مومي د نبي ﷺ فرمان دي: او هغه څوک (به د عرش له سيوري لاندي وي) چې زړه يې له جومات سره تړلی وي.

د جومات خدمت وکړی او ودان يې وساتي، د جومات خدمت کول او ودان ساتل د ايمان نښه ده، د الله ﷻ فرمان دي: إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَى أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ [د التوبه سورت ۱۸ ايت]

(د الله د مسجدونو ودانوونکي (مجاوران او خدمتګاران) خوهماغه خلک کيداي شي چې الله اود اخرت ورځ ومني او لمونځ قايم کړي، زکات ورکړي اوله الله نه پرته له بل هيچا څخه ونه ويريږي. لهٔ هماغوي څخه دا توقع ده چې په سمه لاره باندې به لاړشي).

فرض لمونځونه تل په جماعت سره ادا کړی، په جومات کې د جماعت او اذان تر منځ نظم ساتی او د جومات له نظام سره خپل ټول ژوندون منظم کړی ، جومات يو داسې مرکز دي چې د مؤمن ټول ژوندون منظم کوي، جومات يو داسې مرکز دي چې د مؤمن ټول ژوندون د هغې پر شاو خوا څرخي ، نبي ﷺ فرمايلي: په صحيح مسلمانانو کې ځينی کسان داسې دي چې تل په جوماتونو کې وي او له هغه ځايه بل خوانه ځي، ملائکې د داسې کسانو سره په مجلس کې کيني، که دا کسان چيرې ولاړ شي نو ملائکې د هغوی په لټی پسی ګرځي، او که ناروغه شي نو ملايکې يې د ناروغی پوښتنه کوي او که کوم کار کوي نو ملايکې ورسره مرسته کوي، په جوماتونو کې ناست خلک د الله د رحمت انتظار کوي [مسند احمد]

جومات ته د لمانځه لپاره په مینه ولاړ شي، نبي صلی الله علیه وسلم فرمایلی : د سهار او ماښام جومات تـه د لمانځه لپاره تلل داسې دي لکه جهاد تـه تلل، او دا يې هم وفرمایل: کوم کسان چې په تیاره کې د سهار لمانځه تـه ځي، په قیامت کې به له هغه سره مکمله رڼا وي، او دا یې هسم وفرمایل د جماعت د لمانځه لپاره د تلونکیو هر پل يـوه نیکی واجبوي او يوه ګناه لـه منځه وړي [ابن حبان] .

جومات پاک او صاف ساتی ، جومات جارو کړی ، ډکی، ګیاوي او دوړی تری پاکی کړی، عطر پکی وشیندي، په ځانګړی توګه د جمعی په ورځ پـه جومات کې د خوشبویی لګولو او یا د مښکو ډکی بل کړی د نبي اکرم ﷺ فرمان دي : جومات جارو کول، جومات پاک او ښکلي ساتل، له جومات نه ګردونه او دوړې لری کول او په جومات کې خوشبويې پاشل، په ځانګړی توګه د جمعی په ورځ پاشل جنت ته د تلونکیو کار دي [سنن ابن ماجه]

او نبي صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلی دي له جومات نه خلی خاشاک لری کول د ښکلیو سترګو والا حورو مهر دي [طبرانی]

جومات ته لړزیدونکی او ویریدونکی ځی، د داخلیدو پر وخت له السلام علیکم ... ویلو وروسته غلی کینی او د الله ﷻ ذکر داسې کوي چې الهی عظمت او جلال مو پر زړونو خپور وي ، په خندا او خبرو او په بې پروايې سره جومات تـه مه داخلیږی، دا د بې ادبو غافلانو کار دي، د چا زړونه چې د الله ﷻ له ویری خالی دي، ځینی کسان له امام سره په رکوع کې د یو ځای کیدلو او د رکعت لاندي کولو لپاره منډې وهی، دا هم د جومات د درناوي پر خلاف دي .

که رکعت لاندي کړی او که نه په جومات کې په درناوي، وقار او عاجزی سره لاړ شي او له منډو تړرو نه ځان وژغورئ .

په جومات کې ارام کینی او د دنیا خبری مه کوي په جومات کې شور او غوغا جوړول، په قهقهه خندا کول، د بازار نرخونه پوښتل او ویل د دنیا پر حالاتو تبصره کول او د پلورنی اخیستنی بازار ګرمول د جوماتونو بې عزتی ده، جومات د الله جل جلاله د عبادت کور دي، په هغه کې یوازي عبادت وکړی .

جومات ته داسې کوچنیان مه راولی چې د جومات د درناوي شعور نه لري او په جومات کې تشي یا ډکې بولې وکړي او یا پکې لاړې توکړي.

له جومات نه د تیریدو را تیریدو لار مه جوړوي، په جومات کې له داخلیدو نه وروسته پر تاسې دا حق دي چې لمونځ ادا کړی او یا کینی او ذکر او تلاوت وکړی.

که ستاسې کوم څیز چیری بیرون ورک شي نو د هغې اعلان په جومات کې مه کوي.

د نبې صلی الله علیه وسلم په جومات کې به چې چا داسې اعلان کاوه نو هغه به خفه کیده او داسې به یې فرمایل: لَا رَدَّ اللّٰهُ عَلَیْکَ ضَالَّتَکَ [الله ﷻ دي تاته ستا ورک شوي څیز نه پیدا کوي].

په جومات کې د داخلیدو پر وخت لومړی ښی پښه کیږدي او پر رسول الله صلی الله علیه وسلم درود ووایاست ، بیا دا دعا ولولی د نبې صلی الله علیه وسلم فرمان دي چې کله له تاسې نه څوک جومات ته راشي، نو لومړی دي درود ووایی او بیا دي دا دعا ولولی: اَللّٰهُمَّ افْتَحْ لِیْ اَبْوَابَ رَحْمَتِکَ [الهی ! زما لپاره د خپل رحمت دروازې بیرته کړی] [صحیح مسلم]

په جومات کې له داخلیدو نه وروسته دوه رکعته لمونځ ادا کړی دي نفلو ته تحیه المسجد وایی، همدا رنګه کله چې له سفر نه راستانه شي، تر هر څه لومړی جومات ته ولاړ شي نبې ﷺ به چې کله له سفر نـه راستون شو لومړی به یې جومات ته تشریف ووړ، لمونځ به یې ادا کاوه او بیا به یې خپل کورته تشریف ووړ.

له جومات نه د راوتو پـه وخت کې چپه پښـه بیرون کړی او دا دعا ولولی: اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُکَ مِنْ فَضْلِکَ) [صحیح مسلم]

(الٰهی ! زه تا نـه ستا د فضل او کرم غوښتنه کوم)

په جومات کې پنځه وخته د اذان او د جماعت د لمانځه پوره پوره خیال ساتی، او هغه څوک امام او موذن کړی چې په دین او اخلاقو کې پـه مجموعی ډول غوره وي، تر کومه چې امکان لری داسې کسان امام او مـوذن وټاکی چې مادي بدله یې نه غواړي، او پخپله خوښه د اخرت پـه هیله دغه مسئوولیتونه سرته ورسوي.

له اذان نه وروسته دا دعا وواياست ، نبي ﷺ فرمايلي دي : څوک چې اذان واوري او دا دعا ولولي د قيامت په ورځ به زما دعا د هغه لپاره واجب وي [مشکوه] .

اَللّٰهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلٰوةِ الْقَائِمَةِ اٰتِ مُحَمَّدَ نِ الْوَسِيْلَةَ وَالْفَضِيْلَةَ وَالدَّرَجَةَ الرَّفِيْعَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَّحْمُوْدَا نِ الَّذِيْ وَعَدْتَهٗ وَارْزُقْنَا شَفَاعَتَهٗ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيْعَادَ (الهی! د دي مکملی بلني او د دي ودريدونکی لمونځ څښتنه ! محمد ﷺ ته خپل نږديوالی، غوره والی او لوړوالی ورو بخښه! او هغه پر هغه ستايلی شوي مقام سر لوړی کړی چې تا يې ورسره وعده کړی ده او مونږ د هغه له شفاعت نه برخمن وګرځوه، بې شکه چې ته هيڅکله د خپلي ودي پر خلاف نه کوي) .

موذن چې کله اذان وايي نو د اذان د کلماتو په اوريدو اوريدو سره يې تاسې هم تکرار کړی، البته چې کله موذن حي على الصلوة او حي على الفلاح وايي نو تاسې يې په ځواب کې لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ وواياست او د سهار په اذان کې چې کله موذن "اَلصَّلٰوةُ خَيْرٌ مِّنَ النَّوْمِ" ووايي نو په ځواب کې يې صَدَقْتَ وَبَرَرْتَ تا رښتيا وويل او د نيکی خبره دي وکړه، وواياست .

اقامت کوونکي چې کله : قَدْ قَامَتِ الصَّلٰوةُ ووايي نو په ځواب کې يې ووايي : اَقَامَهَا اللّٰهُ وَاَدَامَهَا (الله دي دا تل ولری) .

ښځی دي جومات ته د تللو په ځای په کور کې لمونځ ادا کړی ، يو ځلی د حضرت ابو حميد ساعدي ميرمن رسول الله ﷺ ته عرض وکړو يا رسول الله زما له تاسې سره د لمانځه ادا کولو سره ډېره مينه ده، هغه ورته وفرمايل : ما ته ستا مينه معلومه ده، خو ستا لپاره په کوټه کې لمونځ ادا کول په دالان کې له ادا کولو نه غوره دي او په دا لان کې لمونځ ادا کول په غولی (حويلی) کې له ادا کولو نه غوره دي .

هو! مومني بيبيانی بايد د جومات د اړتياو د پوره کولو لپاره د خپلي وسی په اندازه کوښښ وکړی، د لمونځ کوونکيو لپاره د اوبو تيارولو او د خوشبويی او نور سامان ليږلو او له جومات سره د مينی لرلو کوښښ بايد وکړی .

هوښيار کوچنيان له ځانه سره جومات ته بوزی، ميندو ته پکار دي چې هغوي جومات ته تللو ته ليوال کړی او جومات ته يې وليږی ، تر څو په

کوچنیانو کې د جومات مینه پیدا شي او په جومات کې له هغوي سره د ېر نرم او د مینی محبت او شفقت رویه وکړی کوچنیان که په جومات کې کوم ورانی وکړی نو د کنځلو او وهلو پر ځای یې په مینه او محبت پوه کړی او نیکی چاری ور وښایاست.

د لمانځه آداب

◈ د لمانځه لپاره د طهارت او پاکوالۍ پوره پوره خیال ساتی ، د اوداسه کولو پر وخت د مسواک وهلو هم خیال ساتی، نبي صلی‌الله علیه وسلم فرمایلی: په قیامت کې به زما د امت نښنه دا وي چې د هغو کوچولی او د اوداسه غړی به له نوره ځلیږي ، نو چې څوک خپل نور زیاتول غواړی زیات دي کړی .

◈ پاکی ، صافی، ښکلي او درنی جامي واغوندي او لمونځ ادا کړی ، په قران مجید کې دي : يَابَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ [1] (د آدم اولاده د هر لمانځه پر وخت ځان صاف او ښکلي کوي) .

◈ لمونځ په خپل وخت سره ادا کوي .

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا (پر مؤمنانو پخپل خپل وخت لمونځ فرض کړای شوي دي)

حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه یو ځلی د نبي صلی‌الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه، یا رسول الله! د الله جل جلاله په وړاندي کوم عمل تر ټولو زیات محبوب دي، هغه وفرمایل: لمونځ پر خپل وخت ادا کول، او نبي اکرم ﷺ دا هم وفرمایل : الله جل جلاله پنځه لمونځونه فرض کړی دي، چا چې د دغه لمونځونو لپاره په ټاکلی وخت په ښه ډول اودس وکړ او په خشو او خضوع سره یې ادا کړل، نو پر الله جل جلاله یې دا حق دي چې وه یې بخښی ، او چا چې په دي لمونځونو کې لټی وکړه نو پر الله جل جلاله یې د بښنی او مغفرت هیڅ مسئوولیت نشته ، که وغواړی وه به یې ښښی او که نه په عذاب به یې کړی [موطا مالک] .

◈ لمونځ تل په جماعت ادا کوي، که کله د جماعت لمانځه ته ونه رسیدي نو بیا هم د فرض لمانځه په جومات کې د ادا کولو کوښښ وکړی، البته سنت لمونځونه په کور کې ادا کول ښه دي، د رسول الله صلی‌الله علیه وسلم لارښوونه

---

[1] ـ د الاعراف سورت ۳۱ آیت

ده " څوک چې تر څلویښت ورځو له اولنۍ تکبیر " سره د جماعت لمونځ ادا کړي ، هغه به له دوزخ او نفاق دواړو نه په امان وي [جامع ترمذی]

او رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم دا هم فرمایلي دي. که خلکو ته د جماعت د لمانځه د ثواب او اجر اندازه معلومه شي، نو هغوي به له زرونو مجبوریو او اړتیاو سره سره د جماعت د لمانځه لپاره په منډو ولاړ شي، د جماعت د لمانځه لومړی صف داسې دي لکه د ملایکو صف. له ځانله لمانځه نه د دوه کسانو د جماعت لمونځ غوره دي ، بیا چې شمیر زیات وي همدومره هغه جماعت الله ﷻ ته ګران وي [سنن ابو داود]

◈ لمونځ په ورو او آرام سره ادا کوي ، او سجده او رکوع په مطمئن زړه سره ادا کوي، د رکوع نه د راپورته کیدو پر وخت سم دریږه ، بیا سجدي ته ولاړ شي، همدا ډول د دواړو سجدو تر منځ لږ څه تم شي او د دواړو سجدو تر منځ دا دعا ووایاست : اَللّٰهُمَّ اغْفِرلي وَارْحَمْنِيْ وَاهْدِنِيْ وَاجْبُرْنِيْ وَ عَافِنِيْ وَارْزُقنِيْ [سنن ابو داود] .

یا الهی ! ته مې وبښې ، ته را باندي رحم وکړې ، پر سمه لاری مې روان کړې، زما بد حالي لرې کړې ، روغ رمټ مې وساتي او روزی راوبښې .

د نبي اکرم صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده ، څوک چې په ښه طریقه لمونځ ادا کوي، لمونځ هغه ته دعا کوي چې الله جل جلاله دي ستا همداسې ساتنه وکړي لکه څنګه چې تا زما ساتنه وکړه .

او پیغمبر اکرم ﷺ دا هم فرمایلي دي : بد ترینه غلا د لمانځه غلا ده " خلکو پوښتنه وکړه، یا رسول الله ﷺ په لمانځه کې څنګه غلا کیدای شي؟ وي فرمایل: چې نیمګړی نیمګړی سجدي او رکوع ادا کړي .

◈ د اذان له اوریدو سره سم د لمانځه لپاره تیاری پیل کړی اودس وکړی او تر لمانځه د مخه جومات ته ولاړ شي، په صف کې غلی کیني او د لمانځه انتظار وکړي، د آذان له اوریدو وروسته لتی او وروسته والی کول او بې ولولی لمانځه ته تلل د منافقانو نښه ده .

◈ اذان هم په ذوق او شوق سره ووایاست ، له نبي اکرم ﷺ نه چا وپوښتل یا رسول الله ماته داسې کار وښاست چې جنت ته مې بوزی ، هغه وفرمایل : د

لمانځه لپاره اذان کوه هغه دا هم وفرمایل د موذن غږ چې تر کومه ځایه رسیږي او هر څوک یې چې اذان اوري ، هغوي به د قیامت پر ورځ پر هغه ګواهي ورکوي ، څوک چې په ځنګل کې رمه څروي او د اذان پر وخت په لوړ اواز اذان ووایې نو تر کومه ځایه چې د هغه آواز رسیږي هغه ټول شیان به د قیامت پر ورځ د هغه په باب ګواهي ورکوي [صحیح بخاری] .

◈ که تاسې امام یاست نو د لمانځه د ټولو آدابو او شرایطو سره سره لمونځ ادا کړی ، او د مقتدیانو د اسانتیا و په خیال ساتلو سره په ښه ډول لمونځ ادا کړی، کوم امام چې خپلو مقتدیانو ته په ښه ډول لمونځ ادا کوي او دا ګڼی چې د هغوې د لمانځه مسئوول دي، هغه ته د خپلو مقتدیانو د لمانځه هماغومره ثواب هم ورپه برخه کیږی ، څومره یې چې د مقتدیانو په برخه کیږی، همدومره ثواب یې امام ته هم په برخه کیږی او د مقتدیانو په اجر او ثواب کې هیڅ کمی نه راځی [طبرانی] .

◈ لمونځ په داسې خشوع او خضوع سره ادا کړی چې د الله جل جلاله عظمت او هیبت مو به زړونو حاوي وي او ویره ترهه در سره وي، په لمانځه کې له څه سبب پرته لاس پښی خوځول، بدن کږول، په ږیره کې ګوتی وهل، په سپږمو کې ګوتی وهیل، جامي سمول د سختی بې ادبې حرکتونه دي په کلکه تری ځان وساتي.

◈ د لمانځه په وسیله ځانونه الله جل جلاله ته نږدې کړی، لمونځ داسی ادا کړی چې ګواکې تاسې الله جل جلاله ګوری، او یا لږ تر لږه دومره احساس ولری چې الله جل جلاله تاسې وینی، نبې صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي بنده خپل رب ته هغه مهال نږدې کیږی چې کله یې په حضور کې سجده کوي نو چې کله تاسې سجده کوي نو په سجده کې ښه دعا وکړی [صحیح مسلم]

◈ لمونځ په شوق او مینه ادا کوي، څو ټونګی وهل په حقیقت کې لمونځ نه دي، یو وخت لمانځه د ادا کولو وروسته په مینه د بل لمانځه د ادا کولو انتظار وکړی، یوه ورځ څو کسانو د ماښام له لمانځه وروسته د ماسختن د لمانځه انتظار کاوه ، نبې اکرم صلی الله علیه وسلم تشریف راوړ او دومره چټک چټک راغی چې مبارکه ساه یې په ډېره چټکتیا سره اخیسته ، هغه وفرمایل :

خلکو! خوشحاله شي ستاسې پروردګار د آسمان یوه دروازه خلاصه کړه او تاسې یې ملایکو ته مخامخ کړي ، او په ویاړ سره یې ورته وفرمایل: وګورئ زما بنده ګانو یو لمونځ ادا کړي او د بل لمانځه انتظار کوي [سنن ابن ماجه]

◈ د غافلانو په څیر په چټکتیا سره د لمانځه پیټی له سر نه مه کوزوي او د زړه او دماغ په حاضرۍ سره لمونځ ادا کړئ، او زړه، دماغ ، احساسات، ولولې افکارو او خیالاتو هر څه سره د الله جل جلاله لورئ ته رجوع وکړئ، او په مکمل سکون او آرام سره لمونځ ادا کړئ، لمونځ هماغه لمونځ دي چې الله جل جلاله پرې یاد شي، د منافقانو لمونځ د الله جل جلاله له یادو خالي وي .

◈ له لمانځه نه بیرون هم د لمانځه حق ادا کړئ او خپل ټول ژوندون د لمانځه آئینه وګرزوي، په قرآن مجید کې دي " لمونځ له بې حیایۍ او نافرمانۍ نه خلک منع کوي، نبې صلی الله علیه وسلم یې ډېر اغیزمن تمثیل داسې وړاندې کړی دي، هغه صلی الله علیه وسلم یوه وچه لښته په زوره زوره وښوروله، د وچې لښتې نه ټولې پاڼې ورژیدي هغه وفرمایل د لمونځ کوونکیو ګناه داسې رژیږي لکه څنګه چې له وچې لښتې پاڼې ورژیدي او له دي وروسته هغه د قرانکریم دا ایت تلاوت کړ:

وَأَقِمْ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنْ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ [د هود سورت ۱۱۴ آیت]

(او لمونځ ادا کړئ د ورځې په پیل او پای کې (سهار او ماښام) او یو څه په شپه کې، بیشکه نیکۍ بدي له منځه وړي دا نصیحت دي د پند منونکیو لپاره)

◈ په لمانځه کې د قرانکریم ایتونه ورو ورو ولولئ او د لمانځه نور ذکرونه هم ورو ورو په مکمله پاملرنه، د زړه، دماغ او مزاج په حاضرۍ لولئ ، د لمانځه پر کلماتو له ځان پوهولو سره د لمانځه سره مینه زیاتیږي او لمونځ واقعًا لمونځ کیږي .

◈ لمونځ په پابندي سره اداء کوي او هیڅکله یې مه قضاء کوي، د مؤمنانو اساسي غوره والی همدا دي چې هغوي له قضاء کولو پرته په پابندي سره لمونځونه اداء کوي.

إِلَّا الْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ (مګر لمونځ کوونکي هغه څوک دي چې خپل لمونځونه په پابندي سره تل ادا کوي).

◈ د فرض لمونځونو له پابندي سره سره د نفل لمونځونو هم خيال ساتی او نفل لمونځونه زيات ادا کوی د نبي صلی الله علیه وسلم فرمان دي: څوک چې پر فرض لمونځونو سربيره په شپه او ورځ کې دولس رکعته نفل لمونځ ادا کوي د هغه لپاره يو کور په جنت کې جوړيږي

◈ سنت او نفل لمونځونه کله کله په کور کې هم ادا کوي د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: په جومات کې د لمانځه له ادا کولو وروسته يو څه لمونځ په کور کې هم ادا کړی، الله جل جلاله به د دي لمانځه په وسيله ستاسې په کورونو کې خير پيښ کړی [صحيح مسلم]

او نبي اکرم صلی الله علیه وسلم به خپل سنت او نفل لمونځونه زياتره په کور کې ادا کول.

◈ د سهار د لمانځه لپاره چې کله له کوره ووځی نو دا دعا لولي:

أَللّٰهُمَّ اجْعَلْ فِيْ قَلْبِيْ نُوْرًا وَّفِيْ بَصَرِيْ نُوْرًا وَّفِيْ سَمْعِيْ نُوْرًا وَعَنْ يَمِيْنِيْ نُوْرًا وَعَنْ شِمَالِيْ نُوْرًا وَمِنْ خَلْفِيْ نُوْرًا وَمِنْ أَمَامِيْ نُوْرًا وَاجْعَلْ لِيْ نُوْرًا وَفِيْ عَصَبِيْ نُوْرًا وَفِيْ لَحْمِيْ نُوْرًا وَفِيْ دَمِيْ نُوْرًا وَفِيْ شَعْرِيْ نُوْرًا وَفِيْ لِسَانِيْ نُوْرًا وَاجْعَلْ فِيْ نَفْسِيْ نُوْرًا وَأَعْظِمْ لِيْ نُوْرًا وَاجْعَلْنِيْ نُوْرًا وَاجْعَلْ مِنْ فَوْقِيْ نُوْرًا وَمِنْ تَحْتِيْ نُوْرًا اَللّٰهُمَّ أَعْطِنِيْ نُوْرًا [حصن حصين].

(الهی ! ته زما په زړه کې رڼا پيدا کړی، زما په ليد کې رڼا زما په اوريدو کې رڼا، زما ښی اړخ ته رڼا، زما چپ اړخ ته رڼا، زما شاته رڼا، زما مخی ته رڼا، او زما لپاره رڼا رڼا کړی، زما په پلوکی رڼا کړی، زما په غوښه کې رڼا، زما په وينه کې رڼا، زما په ويښتانو کې رڼا، زما په غوړونو کې رڼا، زما په ژبه کې رڼا او زما په نفس کې رڼا پيدا کړی او ماته ستره رڼا راکړی، او ما سر تر پايه روښانه کړی او زما له پاسه نور پيدا کړی او زما نه لاندي نور، يا الله ماته رڼا راوښنی).

◈ د سهار او ماښام له لمانځه نه چې فارغ شي لومړی اووه کرتی دا دعا ووايا ست: أَللّٰهُمَّ أَجِرْنِيْ مِنَ النَّارِ (يا الله ! ماته د جهنم له اور نه پناه راکړی)

د نبي اکرم صلی‌الله علیه وسلم فرمان دي: د سهار او ماښام له لمانځه نه وروسته اووه کرتی پورته دعا ولولی که په دي ورځ او یا شپه مړه شوي است نو د جهنم له اور نه به خامخا نجات ومومی [مشکوه] .

◈ له هر لمانځه وروسته دری کرتی " استغفر الله " ووایاست او بیا دا دعا ولولی : أَللّٰهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَالْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ (ای الله ! ته السلام یې، او د سلامتی ښښنه ستاله لوری ده، ته د خیر او برکت ښښتن یې، ای د عظمت ښښتنه او پالونکیه!) [صحیح مسلم]

حضرت ثوبان رضی الله عنه فرمایي چې نبي اکرم صلی‌الله علیه وسلم به چې د لمانځه نه سلام وگرځاوه نو له دری کرتی استغفر الله ویلو نه وروسته به یې دا (پورتني) دعا لوستله [صحیح مسلم]

◈ د جماعت د لمانځه پر وخت د صفونو سم ساتلو خیال ساتی صفونه بیخی مستقیم کړی، او د ودریدو پر وخت اوږی یو تر بله سره ولگوي، چې په منځونو کې خالی ځای نه پاتی کیږی، او تر څو چې لومړی صفونه ډک نه شي بل صف مه جوړوي، یو ځلی یو سړی د لمانځه ودریدو په وخت کې په صف کې داسې ولاړ وُ چې سینه یې بهر وتلی وه، رسول الله ﷺ چې ولید خبر داری یې ورکړ د الله ﷻ بنده گانو خپل صفونه خامخا سم وساتي او که نه نو الله ﷻ به ستاسې مخ د یو بل پر خلاف کړی [صحیح مسلم]

په یو بل ځای کې نبي اکرم صلی‌الله علیه وسلم وفرمایل: څوک چې د لمانځه کوم صف سم کړی الله ﷻ به هغه کس سم کړی او څوک چې کوم صف وران کړی، الله جل جلاله به هغه وران کړی [ابو داود] .

◈ د کوچنیانو صف باید خامخا له لویانو وروسته وي او له لویانو سره یې مه ودروي ، البته د اختر په لمانځه کې چې د کوچنیانو له ځانه جلا کول مشکلات پیدا کوي یا د کوچنیانو د ورکیدو اندیښنه وي نو هلته د کوچنیانو د وروسته کولو اړتیا نشته او له ځانونو سره یې درولای شو او د زنانه و صفونه دي یا له نارینه و نه وروسته وي او یا دي بیخی جلا وي که په جومات کې د هغوي لپاره جلا ځای جوړ کړای شوي وي ، همدا ډول د اختر د لمانځه په ځای (عید گاه) کې د زنانوو لپاره د جلا لمونځ ادا کولو چاره وکړی .

د قرآنکريم د تلاوت آداب

📖 د قرآنکريم تلاوت په ذوق او شوق او د زړه په مينه وکړئ، او دا باور ولرئ چې له قرانکريم سره مينه له الله ﷻ سره مينه ده، نبي اکرم ﷺ فرمايلي:" زما د امت لپاره تر ټولو غوره عبادت د قران تلاوت دي ".

📖 زياتره وختونه د قرانکريم په تلاوت مشغول اوسئ او هيڅکله د قـرانکريم له تلاوت نه مه مړه خوا کيږئ ، نبي اکرم ﷺ فرمايلي چې د الله جل جلاله لارښوونه ده :

کوم بنده چې د قران په تلاوت کې دومره مشغول وي چې له ما نه د دعا غوښتلو وخت ونه لري نو زه ورته د دعا غوښتونکيو نه له دعا غوښتنې پرته زياته ورکوم [جامع ترمذی]

او نبي اکرم صلی‌الله علیه وسلم فرمايلي : بنده د قرآنکريم د تلاوت په وسله الله جل جلاله ته نږديوالی حاصلوي [جامع ترمذی]

او هغه د قـرانکريم تلاوت ته په ليوال کولو دا هم فرمايلي " کوم سړی چې قرانکريم ولوست او هره ورځ يې تلاوت کوي، د هغه مثال داسې دي لکه د مشکو ډک زنبيل چې د هغې خوشبويي څلورو خواو تـه خپريږي او چا چې قرآن لوستی وي او بيا يې تلاوت نه کوي د هغه مثال داسې دي لکه د مشکو ډک بوتل چې سر پوښ پرې لګيدلی او بند کړای شوي وي [جامع ترمذی]

📖 د قرآنکريم تلاوت يوازي د هدايت غوښتنې په خاطر وکړئ، خلک د ځان معتقد کول، خپل ښه آواز په خلکو کې مشهور کول او د خپلې ديندارۍ له شهرت نه په کلکه ځان وژغورئ ، دا بې اندازې خراب هدفونه دي او د دي اهدافو لرونکي د قرآن تلاوت کوونکي له هدايت نه محروم او بې برخې وي

📖 له تلاوت د مخه د پاکوالي او نظافت پوره پوره خيال وساتي، له اوداسه پرته په قرانکريم له لاس لګولو نه ځان په کلکه وساتي او په پاک او صاف ځای کې کيښنئ او تلاوت وکړئ .

د تلاوت په وخت کې قبلې ته مخ کړی د قاعدې په شکل کینی او په ټیټ سر په مکلمه توجه او د زړه په حضور او ادب سره تلاوت وکړی .

د الله جل جلاله ارشاد دي: كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُوْلُوا الْأَلْبَابِ [1] (کتاب چې مونږ تاسې ته درلیږلی د برکت والا دي ، چې هغوي پرې غور او فکر وکړي او د عقل څښتنان ترې پند حاصل کړي) .

تر کومه ځایه چې کیدای شي د تجوید او ترتیل هم خیال ساتی ، حروف سم او صحیح ادا کړی او په ورو ورو یې ولولی، د رسول اکرم ﷺ فرمان دي " په خپل آواز او لهجه قرانکریم ښکلي کړی [سنن ابو داود] .

رسول اکرم ﷺ یو یو حرف واضحه او یو یو ایت به یې جلا جلا لوسته او د نبي اکرم ﷺ لارښوونه ده: قران تلاوت کوونکي ته به د قیامت په ورځ ویل کیږي ، په کوم ورو والی او ښه آواز سره چې تا ښکلي او ښایسته قرآن لوسته ، هماغسی قرآن لوله او د هر ایت په بدله کې دي یوه درجه لوړیږي ، ستا د اوسیدو ځای ستا د تلاوت وروستی آیت ته نږدې دي [جامع ترمذی] .

مه ډیر په لوړ آواز تلاوت کوي او مه یې بیخی ورو لولی بلکه په برابره اندازه تلاوت کوي ، د الله جل جلاله لارښوونه ده:

وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا [2] (او پخپل لمانځه کې مه په ښکاره (جهر) تلاوت او مه یې ډوب ډوب کوي، بلکې د دواړو په منځ کې لاره غوره کړئ) .

دا رنګې چې کله هم وخت پیدا کړی تلاوت وکړی خو د تهجد لمانځه پر وخت د قرانکریم د تلاوت کوښښ وکړی ، د دي وخت تلاوت تر نورو ټولو وختونو غوره دي او د مؤمن باید دا هیله وي چې تلاوت تر ټولو غوره مرتبه حاصله کړی .

---

۱ ـ د ص سورت ۲۹ آیت

۲ ـ د بنی اسرائیل سورت ۱۱۰ آیت

📖 له درې ورځو نه په کم وخت کې د قرآنکريم د ختمولو کوښښ مه کوي، رسول اکرم ﷺ فرمايلي دي : چا چې له درې ورځو نه په کم وخت کې قرانکريم ولوست هغه به‌يخي قرانکريم ونه پيژانده .

📖 د قرانکريم د عظمت او لويوالي احساس ولری او لکه څنګه مو چې د ښکاره چټلتيا د لرې کولو خيال ساتلي همداسې له زړه نه بد خيالونه ، بې کاره ولولې او نا پاکې هيلې اوباسې، کوم زړه چې ناپاک او له بې کاره خيالاتو او وسوسې نه ډک وي، په هغه کې نه د قران عظمت او پاکوالی کيناستلای شي او نه هغه د قران مجيد په حقايقو او معارفو پوهيدای شي، حضرت عکرمه ﷺ به چې کله قران مجيد بيرته کاوه نو زياتره وختونه به بې هوشه کيده او فرمايل به يې دا زما د جلال او عظمت څښتن الله جل جلاله کلام دي.

📖 د تلاوت پر وخت دا يقين په زړه کې وساتې چې که په مخ د ځمکه انسان ته هدايت په برخه کيدای شي، نو يوازې د همدې کتاب په وسيله، او د همدې ډول تصور له مخې د قران مجيد د لوستو پر وخت فکر وکړی او پر حقيقتونو او حکمتونو يې د پوهيدلو کوښښ وکړی، ژر ژر تلاوت مه کوي ، بلکې د ځان له پوهولو سره سره د قرآن کريم تلاوت خپل عادت وګرځوي ، او د غور او فکر کولو کوښښ وکړی ، حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه به فرمايل چې زه د " القارعه " او " القدر" په څير کوچنی کوچنی سورتونه له پوهې او تدبر سره لوستل تر دي غوره ګنم چې د " البقره " او " آل عمران " په څير اوږدو سورتونو تلاوت وکړم او پر هيڅ پوه نه شم، نبي ﷺ يو ځلی توله شپه هم دا يو ايت تکرار وه :

إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ [1] (ای الله که ته دوي په عذاب کړې نو دا ستا بنده ګان دي او که ته دوي وبخښې نو ته خورا غالب او بې اندازې د حکمت څښتن يې) .

---

[1] ـ د المائده سورت ۱۱۸ آيت

له دي عزم سره د قرانکريم تلاوت وکړی چې زه بايد له دي احکامو سره سم خپل ژوندون بدل کړم او د دي د لارښوونو په رڼا کې خپل ژوندون جوړ کړم او بيا چې کومې لارښووني درته وشوي، له هغې سره د خپل ژوندون سمولو او له ګناهونو نه د خپل ژوندون د پاکولو پرله پسې کوښښ وکړی قرآن مجيد به د آئينې په څير ستاسې هر داغ او خيرې تاسی ته در ښکاره کوي، نو اوس دا ستاسې کار دي، چې تاسې له دي خيريو او داغونو نه خپل ځان پاک کړی.

د تلاوت په دوران کې د قرآن حميد له آيتونو نه د اغيز اخيستلو هم کوښښ وکړي، چې کله د رحمت، مغفرت او د جنت د لازوالو نعمتونو يادوني لولی نبه خوشحاله شي او چې کله د الله جل جلاله د قهر او غضب او د جهنم د عذاب ويرونکي يادوني لولی نو بدن مو ولړزيږی ، اوښکي مو بې اختياره له سترګو را رواني شي او زړه مو د ملامتيا پر توبو وژاړی، چې د مؤمنانو د برياليتوبونو حالات لولی نو څيره مو وغوړيږی او چې کله د قامونو د تباهی او بر بادي حالات لولي نو غمجن ښکاره کيږی، چې د وعيد او ويری ايتونه لولي نو ويښتان مو پر بدن ودريږی او چې د زيري او بشارت ايتونه تلاوت کوي نو روح مو د شکر پر ولولو خوشحاله شي.

له تلاوت نه وروسته دعا وکړئ ، د حضرت عمر رضی الله عنه د دعا الفاظ دا دي : اللهم ارزقنی التفکر والتدبر بما يتلوه لسانی من کتابک والفهم له، والمعرفه بمعانيه والنظر فی عجائبه والعمل بذالک ما بقيت ، انک علی کل شي قدير (اې الله! زما ژبه چې ستا له کلام نه څه تلاوت کړی ، توفيق را کړی چې زه په کې غور او فکر وکړم، الهی ماته پکی پوهه راکړی، ماته يې د مفهوم او معانيو پيژندنه را په برخه کړی او د عجايباتو د ميندلو سترګی او ليد راکړی، او تر څو چې ژوندي يم توفيق راکړی چې زه پری عمل وکړم، بې شکه چې ته پرهر څه قادر يې) .

د جمعې ورځې آداب

ﷺ د جمعې په ورځ د پاکوالي او نظافت او د ځان د مینځلو او لمبلو او ښکلا او ښایسته کولو پوره پوره خیال وساتي .

حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما وایي چې: کله څوک د جمعې لمانځه ته ځي نو باید غسل وکړي [صحیح بخاري، صحیح مسلم].

د حضرت ابو هریره ﷺ وینا ده چې نبي ﷺ فرمایلي : پر هر مسلمان د الله ﷻ دا حق دي چې په هره هفته کې غسل وکړي او سر او بدن ومینځي .

او حضرت ابو سعید رضی الله عنه فرمایي چې د نبي اکرم ﷺ لارښوونه ده: د جمعې پر ورځ پر هر بالغ او عاقل مسلمان غسل کول لازم دي او مسواک کول او خوشبویي لګول که وسنه یې وشي [صحیح بخاري، صحیح مسلم] .

حضرت سلمان ﷺ بیانوي چې نبي ﷺ فرمایلي دي : چا چې د جمعې په ورځ ولمبل او ځان یې ومینځه او پخپل وس سره یې د پاکوالي او نظافت خیال وساته او بیا یې تیل ولګول، خوشبویي یې ولګوله بیا ، غرمه وخته مسجد ته ولاړ او په جومات کې په صف کې د کیناستلو پر وخت یې دوه کسان له خپله ځایه لرې نه کړل او بیا یې چې څه تقدیر او لمونځ ادا کړ، او بیا چې کله امام د ممبر خواته راغی نو غلی کیناست او خطبه یې واوریدله نو د دې سړي هغه ټول ګناهونه وبخښل شول، چې له یو جمعې نه تر بلې یې کړي وو. [صحیح بخاري]

ﷺ د جمعې ورځ زیات نه زیات د ذکر او تسبیح، د قران د تلاوت او دعا او د خیرات او ناروغانو د پوښتنې ، په جنازه کې د ګډون هڅیرې ته په تللو او د نورو نیکو کارونو په سر ته رسولو کې ولګوي .

حضرت ابو هریره رضی الله عنه وایي چې نبي اکرم ﷺ فرمایلي دي : ډېره غوره ورځ په کومه چې لمر راوخوت هغه د جمعې ورځ ده، په همدې ورځ آدم علیه السلام پیدا شو او په همدې ورځ په جنت کې داخل شو او په همدې ورځ له جنت نه راوایستلای شو، (د الله جل جلاله خلیفه وګرځول شو) او په همدې ورځ به قیامت قایمیږي [صحیح مسلم]

حضرت ابوسعید خدري رضی الله عنه وايي چې نبي ﷺ فرمايلي : پنځه کارونه داسې دي چې څوک يې په يوه ورځ کې وکړي الله جل جلاله به يې په جنتيانو کې وليکي: د ناروغ پوښتنه کول ، په جنازه کې ګډون کول، روژه نيول ، د جمعې لمونځ ادا کول او غلام آزادول [ابن حبان] .

ښکاره خبره ده چې دا پنځه کارونه کول هغه وخت امکان لري چې د جمعې ورځ وي .

ابو سعيد خدري رضی الله عنه روايت کوي چې نبي اکرم صلی الله عليه وسلم فرمايلي: کوم بنده چې د جمعې پر ورځ سوره کهف تلاوت کوي د هغه لپاره به د دوارو جمعو تر منځ يو نور ځليږي [سنن نسايی]

د حضرت ابو هريره رضی الله عنه وينا ده چې رسول اکرم ﷺ فرمايلي دي: کوم بنده چې د جمعې په شپه سوره دخان تلاوت کوي، د هغه لپاره اويازره فرښتې استغفار وايي او ټول ګناهونه يې بخښل کيږي [جامع ترمذی]

نبي ﷺ فرمايلي دي: د جمعې په ورځ کې يو داسې مبارک ساعت دي چې بنده په هغې کې هره دعا وغواړي هغه قبليږي [صحيح بخاری] .

دا ساعت کوم يو دي، په دي باب د علماو تر منځ اختلاف دي، ځکه چې په روايتونو کې د بيلا بيلو وختونو يادونه شوي ده، خو علماو ويلی دي چې دوه روايتونه په هغو کې بيخي صحيح دي، يو دا چې خطيب کوم وخت د خطبې لپاره ممبر ته راځي، دويم روايت دا دي چې دا وخت د جمعې د ورځې ورروستی ساعت دي، کله چې لمر پريووځي، غوره دا ده چې تاسې په دواړو وختونو کې په خورا عاجزۍ او زاري سره په دعا تير کړي ، د خپلو نورو دعاګانو سره چې دا دعا هم وغواړی نو ډيره ښه ده :

اَللّٰهُمَّ اَنْتَ رَبِّيْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ خَلَقْتَنِيْ وَاَنَا عَبْدُکَ وَاَنَا عَلٰى عَهْدِکَ وَ وَعْدِکَ مَااسْتَطَعْتُ اَبُوْءُ لَکَ بِنِعْمَتِکَ عَلَيَّ وَاَبُوْءُ بِذَنْبِيْ فَاغْفِرْلِيْ فَاِنَّهٗ لَايَغْفِرُ الذُّنُوْبَ اِلَّا اَنْتَ اَعُوْذُبِکَ مِنْ شَرِّمَا صَنَعْتُ [صحيح بخاری - سنن نسائی]

الله هم ته زما رب يې له تا پرته بل هيڅوک معبود نشته، تا زه پيدا کړی يم، زه ستا بنده يم او تر خپلي وسې له تا سره په کړيو وعدو ولاړ يم، زه ستا د نعمتونو او حساناتو اقرار کوم چې تا پر ما کړی دي او پر خپلو ګناهونو اعتراف

کوم، نو ته ما ویخښه ، ځکه چې له تا پرته بل هیڅوک نشته چې د ګناهونو بخښوونکی وي او د خپلو اعمالو له شر نه په تا سره پناه او امان غواړم) .

☜ د جمعې د لمانځه پوره پوره خیال ساتئ، د جمعې لمونځ پر هر بالغ روغ رمټ، مقیم او هوښیار مسلمان باندې فرض دي ، که کوم ځای کې له امام پرتــه دوه کسان هم وي نو د جمعې لمونځ خامخا ادا کړی ، نبي اکرم ﷺ فرمایلي دي : خلکو ته ښکار دي چې د جمعې لمونځ هیڅکله پرې نږدې او که نه نو الله جل جلاله به یې پر زړونو مهر ولګوي بیا به (له هدایت نه محروم شي) او له غافلانو نه به وشمیرل شي [صحیح مسلم]

د حضرت ابوهریره رضی الله عنه وینا ده چې نبي ﷺ فرمایلي دي چې چا ولمبل او ځان یې ومینځه او د جمعې د لمانځه لپاره جومات ته راغی بیا یې سنت ادا کړل، چې الله جل جلاله یې په نصیب کړي وو، بیا چوپ کیناست (خطبه یې واوریده) تر دې چې له خطبې اوریدلو نه وزګار شو بیا یې له امام سره فرض ادا کړل نو د هغه له یوې جمعې نه تر بلې ګناهونه بخښل کیږي او درې ورځې پر د پاسه .

حضرت یزید بن مریم رضی الله عنه فرمایي چې زه د جمعې لمانځه ته تللم چې په لار کې مې د حضرت عبایه بن رفاعه رضی الله عنه سره خبرې اترې وشوې هغه له مانه پوښتنه وکړه چیرې روان یې ؟ ما ورته وویل د جمعې د لمانځه ادا کولو لپاره ځم، وي فرمایل: بختور دې وي ستا تلل د الله جل جلاله په لار کې تلل دي، نبي ﷺ فرمایلي دي : د کوم بنده پښې چې د الله جل جلاله په لاره کې ګردجنې شوي پر هغو اور حرام دي .

☜ د جمعې د اذان اوریدو سره د جومات په لور روان شي، کارو بار او نورې چارې له یوه سره بندې کړې او په جمع زړه د خطبې اوریدلو او لمانځه ادا کولو لپاره حاضر شي او چې کله له لمانځه نه وزګار شي، بیا د پخپل کارو بار پیل وکړې په قران مجید کې دي :

یَاأَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ یَوْمِ الْجمعه فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَیْعَ ذَلِكُمْ خَیْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنتُمْ تَعْلَمُون () فَإِذَا قُضِیَتْ الصَّلَاةُ فَانتَشِرُوا

فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ [۱] (ای مومنانو کله چې د جمعي په ورځ د لمانځه لپاره نداء وشي نو د الله د ذکر خواته وځغلی او پیرل پلورل پریږدي دا ستا سې لپاره ډیره غوره ده که تاسې پوهیږي - بیا کله چې لمونځ تر سره شي نو په ځمکه کې خواره شي او د الله ﷻ فضل ولټوي او د الله ﷻ ډیر ډیر یادونکي اوسی ، ښایي چې تاسې ته فلاح په برخه شي)

له پورته ایتونو نه چې موٴمن ته کومی لارښوونی کیږی هغه دا دي :

ا - د موٴمن لپاره په پوره فکر او شعور سره په لمانځه کې ګډون کول پکار دي او د آذان له اوریدو سره سم باید هر څه پریږدي او د لمانځه په لور ولاړ شي.

ب - د اذان له اوریدو وروسته د موٴمن لپاره روا نه دي چې په نورو دنیوي چارو کې لګیاوي او له الله ﷻ غافل دنیا دار وګرځي.

ج - د موٴمن د ښیګنی راز دا دي چې هغه به دنیا کې د الله ﷻ د بنده او غلام په حیثت وي، او چې کله ورته د الله ﷻ په لوری آواز وشي نو هغه د وفادار بنده او غلام په څیر خپل ټول کارونه پریږدي او له خپلو ټولو دنیوي ګټو نه تیر شي او د الله جل جلاله لور ته د آواز کوونکي په لور ولاړ شي او د خپل عمل په وسیله اعلان وکړی چې تباهی او ناکامی دا نه ده چې سړی پر دینی غوښتنو دنیوي ګټی قربانې کړی، بلکې تباهی او ناکامی دا ده چې انسان د دنیا جوړلو په مینه دین او او اخرت قربان کړی.

د دنیا په باب دا نظر صحیح نه دی چې سړی له هغی نه سترګی پټی کړی او داسې دیندار جوړ شی چې د دنیا لپاره بیخی بیکاره ثابت شی، بلکې قران لارښوونه کوی چې د لمانځه نه په وزګاریدو سره د الله جل جلاله په ځمکه کې خواره شی او الله جل جلاله چې پخپله ځمکه کې د رزق کوم وسایل پیدا کړی دی له هغو نه پوره پوره فایده واخلی او خپل ټول استعدادونه په کار واچوی او خپله برخه روزی تر لاسه کړی نو ځکه د موٴمن

---

۱ - د الجمعه سورت ۹ - ۱۰ آیتونه

لپاره دا هم صحیح نه ده چې هغه د خپلو اړتیاو د پوره کولو لپاره نورو ته اړوي، او نه دا صحیح ده چې د خپلی کورنۍ د اړتیاو په پوره کولو کې سستی او لټی وکړي او هغوي د پریشانی او لټی ښکار شي .

ﷺ وروستی مهمه لارښوونه دا ده چې مؤمن په دنیوی چارو او کارونو کې داسې ونښلی چې له خپل الله ﷻ نه بی پروا شی او هغه په هر حال یاد ساتل په کار دی، ځکه چې د مؤمن د ژوندانه اصلی جوهر د الله ﷻ یادول دی د الله ﷻ یادول یوازی دا نه دی چې په ژبه تسبیح او حمد او تکبیر او تهلیل وویل شی، بلکې هر هغه څوک په الهی ذکر کې مشغول دی چې د الهی اطاعت لاندی د خپل ژوندانه په جوړولو بوخت وی .

ﷺ د جمعی د لمانځه لپاره ژر تر ژره جومات ته د تللو کوښښ وکړی، او په لومړی سر کې تلل او په لومړی صف کې د ځای نیولو هڅه وکړی. د حضرت ابوهریره رضی الله عنه وینا ده چې نبی ﷺ فرمایلی دی: هر چا چې د جمعی په ورځ داسې ولمبل لکه څنګه چې د پاکوالی لپاره غسل کوی (په مکمل دقت سره خپل ټول بـدن مینځی او خپل بدن پاکوی) او بیا په لومــړی وخت کې ځان جومات ته رسـوی نو ګواکی چې هغه د یو اوښ قربانـی وکړه او څوک چې له هغه وروسته ځان جومات ته رسوی نو هغه ګواکی د غوایې قـربانی وکړه او څوک چې په دریم نمبر کې ځان جومات ته رسوی نو هغه ګواکی د ښکرونو والاپسه قـربانی کړ او څوک چې په څلورم نمبر کې جومات ته ورسید، ګواکی چې هغه د الله ﷻ د رضا لپاره یوه هګۍ ورکړه.

کله چې خطیب د خطبی لپاره راشی نو ملائکی د جومات دروازه پریږدی او راځی د خطبی اوریدلو او لمونځ ادا کولو لپاره کینی [صحیح بخاری ، صحیح مسلم] .

حضرت عرباض بن ساریه رضی الله عنه وایې چې نبی ﷺ به د لومړی صف کیناستونکی ته دری کرتی استغفار فرمایه او د دویم صف لپاره به یې یو ځلی [سنن ابن ماجه، سنن نسایې]

حضرت ابو هریره رضی الله عنه فرمایي: چې خلکو ته د لومړی صف اجر او ثواب معلوم نه دی، که د لومړی صف اجر او ثواب ورته معلوم شی نو خلک په پر لومړی صف پچه (قرعه) واچوی.

☜ لمونځ په جامع جومات کې ادا کړی او چیری چې ځای وی هلته کینی، د خلکو پر اوږو او سرونو د تیریدلو کوښښ مه کوی، په دی سره خلکو ته بدنی تکلیف هم رسیږی او زړونه یې هم خفه کیږی، او د هغوي په سکون او توجه کې هم خلل پیدا کیږی.

حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنهما فرمایی، چې د نبی ﷺ لار ښوونه ده: کوم سړی چې لومړی صف پریښود او په دویم صف کې ودرید، د دی لپاره چې مسلمان ورور ته یې تکلیف ونه رسی نو الله ﷻ به ورته د لومړی صف والاو نه دوه چنده اجر او ثواب ورکړی [طبرانی].

حضرت سلمان رضی الله تعالی عنه وایی چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی: چا چې په لومړی برخه ورځ کې ولمبل او ځان یې ومینځه او د خپلی وسی په اندازه یې ځان پاک او صاف کړ بیا یې تیل او خوشبویی ولګوله او له غرمی سره یې ځان جومات ته ورساوه او دوه کسان یې پخپلو کې سره پانه څول یعنی د نورو پر سرونو او اوږو یې پښی وانه ړولی، د صفونو په منځ کې تیر نه شو او یا یې د دوه لمونځ کوونکیو تر منځ د کیناستو غلطی ونه کړه، بلکې چې چیرته ورته ځای پیدا شو همالته یې غلی لمونځ او سنت اداء کړل، هر څه یې چې الله جل جلاله په تقدیر کې لیکلی ؤ، بیا چې کله خطیب ممبر ته راغی چوپ کیناست او (خطبه یې واوریده) نو داسې سړی ته هغه ټول ګناهونه وبښل شول چې له یوی جمعی نه یې تر بلې جمعی پوری کړی دی [صحیح بخاری].

☜ خطبه تل د لمانځه په مقابل کې لنډه لولی، ځکه چې خطبه په اصل کې یادونه ده چې تاسې د الله بنده ګان بنده ګې او عبادت ته هڅوی، او لمونځ نه یوازی دا چې عبادت دی بلکې تر ټولو غوره عبادت دی، نو ځکه دا هیڅکله صحیح نه ده چې خطبه دی اوږده او د ډېر وخت لپاه ورکړل شی او لمونځ دی لنډ او ژر ژر اداء کړای شی، د نبی صلی الله علیه وسلم

لارښوونه ده: لمونځ اورېدول او خطبه لنډول د دې خبرې نښه ده، چې خطیب د پوهې او فراست څښتن دی نو تاسې لمونځ اوږد اداء کړئ او خطبه لنډه ورکړئ [صحیح مسلم]

☋ خطبه ډېره په خاموشۍ، توجه، پاملرنې او تیارۍ او د منلو په جذبه واورئ او د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ چې کوم احکام درته معلوم وي پر هغې په رښتیا سره د عمل کولو اراده وکړئ، نبي ﷺ فرمایلي دي چا چې غسل وکړ او بیا د جمعې د لمانځه اداء کولو لپاره راغی او پخپله اندازه یې لمونځ ادا کړ بیا غلی کیناست او په پوره توجه او پام سره یې خطبه واورېده ان تر دې چې خطیب له خطبې نه وزګار شو، بیا یې له امام سره فرض لمونځ ادا کړ، نو د ده هغه ټول ګناهونه وبښل شول چې له یوې جمعې نه تر بلې جمعې پورې ترې شوي دي، بلکې د درې نورو ورځو ګناهونه یې هم وبښل شول [صحیح مسلم]

په یو بل روایت کې دي چې کله خطیب د خطبې لپاره راووت نو بیا نه لمونځ کول صحیح دي او نه خبرې کول صحیح دي.

☋ دویمه خطبه په عربي ژبه ولولئ، البته په لومړۍ خطبه کې مقتدیانو ته یو څه د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ احکامو له ضرورت سره سم یو څه نصیحتونه او لارښوونې او د ذکر او عباداتو په باب یو څه په خپله ژبه کې هم بیان کړئ، نبي صلی الله علیه وسلم چې د جمعې په ورځ کومې خطبې ورکړې دي، له هغو نه همدا معلومېږي چې خطیب دې له حالاتو سره سم یو څه هدایات او لارښوونې وکړي او دا مقصد هغه وخت پوره کېدای شي چې خطیب د اورېدونکیو په ژبه هغوي ته وینا وکړي.

☋ د جمعې په فرضونو کې الاعلی سورت او الغاشیه لوستل او یا د منافقون سوره او جمعه سوره تلاوت کول غوره او سنت دي، نبي ﷺ به زیاتره همدا سورتونه د جمعې په لمانځه کې تلاوت کول.

☋ د جمعې په ورځ په خصوصي توګه په نبي ﷺ درود او سلام لېږلو اهتمام وکړئ او د نبي ﷺ لارښوونه ده: د جمعې په ورځ پر ما زیات

درودونه ولیږی، په دی ورځ درود لوستلو کې ملائکی حاضری وی او دا درود زما حضور ته وړاندی کیږی [جامع ابن ماجه]

✧
✧✧

د جنازې د لمانځه آداب

◄◄ د جنازې په لمانځه کې باید ګډون وکړې، د جنازې لمونځ د مړي لپاره د ښېګڼې دعا ده او دا د مړي مهم حق دی که دا اندېښنه وی چې د اوداسه په کولو کولو د جنازې لمونځ تیرېږی نو تیمم وکړی او ودرېږی، د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: د جنازې لمونځ ادا کړې ، ښایې چې د دې لمانځه لامله تاسې غمجن شی غمګین انسان د هر نیک کار استقبال کوی [حاکم] .

او رسول اکرم ﷺ دا هم فرمایلي: چې پر کوم مړي درې صفه د جنازې لمونځ اداء کړای شی د هغه لپاره جنت واجبېږی [سنن ابو داود]

◄◄د جنازې د لمانځه لپاره کټ (چارپایی) داسې کیږدی چې سر یې د شمال لورې ته وی او پښې یې د جنوب لورې ته وی او د مړي مخ د قبلې لورې ته کړی[1]

◄◄که تاسې د جنازې د لمانځه امامت کوی نو داسې ودرېږی چې تاسې د مړي سینې ته مخامخ ولاړ واوسی .

◄◄د جنازې په لمانځه کې د صفونو شمیر تل طاق ساتی او که لږ کسان وی یو صف جوړ کړی او که نه نو درې، پنځه، اوه څومره چې کسان زیات وی هماغومره صفونه جوړ کړی خو شمیر یې باید طاق وی .

◄◄چې د جنازې لمونځ شروع کوی نو دا نیت وکړی چې مونږ د دې مړي لپاره د ارحم الراحمین ذات جل جلاله نه د ده د ښېګڼې لپاره د جنازې لمونځ ادا کوو، امام دې هم نیت وکړی او مقتدی دې هم همدا نیت وکړی

◄◄د جنازې په لمانځه کې چې څه امام لولی مقتدی به یې هم هماغه لولی، مقتدی باید چپ ولاړ نه وی، البته امام به تکبیرونه په جهر (ښکاره) لولی او مقتدی به یې په پټه لولی.

---

[1] - داسې د کېښودل شی چې په ښی اړخ راړول شی مخ یې قبلې ته وی د هر وطن او اقلیم سره برابر (مهتم) .

◄◄ د جنازې لمانځه کې څلور تکبیرونه ولولی د لومړی تکبیر په ویلو سره لاسونه تر غوږونو یوسی او بیا لاسونه وتړی او ثنا ولولی: سُبْحٰنَکَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِکَ وَتَبَارَکَ اسْمُکَ وَتَعَالٰی جَدُّکَ وَجَلَّ ثَنَاءُکَ وَلَآ إِلٰهَ غَیْرُکَ .

(یا الله! ته پاک یې او تر ټولو لوړ یې د خپل حمد او ثنا سره او ستا نوم د خیر او برکت والا دی او ستا لویی او ستر توب ډېر لوړ دی او ستا تعریف ډېر د عظمت څښتن دی او له تا پرته هیڅوک معبود نشته) .

او دویم تکبیر وواياست، خو په تکبیر کې نه لاسونه پورته کړی او نه په سر کومه اشاره وکړی، له دویم تکبیر وروسته درود شریف وواياست : أَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّعَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ کَمَا صَلَّیْتَ عَلٰی إِبْرَاهِیْمَ وَعَلٰی آلِ إِبْرَاهِیْمَ إِنَّکَ حَمِیْدٌ مَّجِیْدٌ أَللّٰهُمَّ بَارِکْ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّعَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ کَمَا بَارَکْتَ عَلٰی إِبْرَاهِیْمَ وَعَلٰی آلِ إِبْرَاهِیْمَ إِنَّکَ حَمِیْدٌ مَّجِیْدٌ (الهی! ته پر محمد صلی الله علیه وسلم رحمت وکړی او د هغه پر آل رحمت وکړی لکه څنګه چې تا رحمت وفرمایه پر ابراهیم علیه السلام او د ابراهیم پر آل، بیشکه ته د ډېرو ستاینو او عظمت څښتن یې، خدایا! ته برکت نازل کړی پر محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه پر آل، لکه څنګه چې تا برکت نازل کړ پر ابراهیم علیه السلام او د هغه پر آل بی شکه د زیاتو ستاینو څښتن او د عظمت خښتن یې) .

اوس د لاسونو له پورته کولو پرته دریم تکبیر ولولی او د مړی لپاره مسنون دعا ولولی، بیا څورم ځلی تکبیر وواياست او دواړو خواو ته سلام وګرځوی .

◄◄ که مړی بالغ سړی او بالغه ښځه وی نو له دریم تکبیر وروسته دا دعا ولولی : أَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَیِّنَا وَمَیِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَصَغِیْرِنَا وَکَبِیْرِنَا وَذَکَرِنَا وَأُنْثَانَا أَللّٰهُمَّ مَنْ أَحْیَیْتَهٗ مِنَّا فَأَحْیِهٖ عَلَی الْإِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّیْتَهٗ مِنَّا فَتَوَفَّهٗ عَلَی الْإِیْمَانِ [ای الله! زمونږ ژوندی، زمونږ مړی، زمونږ حاضر، زمونږ غائب، زمونږ کوچنیان، زمونږ لویان، زمونږ نران، زمونږ ښځې وبښی، خدایه! زمونږ نه چې ته څوک ژوندی ساتل غواړې، پر اسلام یې ژوندی وساتی او څوک کې ته مړ کوی هغه له ایمان سره مړ کړی] .

او که مړی نابالغ هلک وی دا دعا وواياست: أَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا فَرَطًا وَّ اجْعَلْهُ لَنَا أَجْرًا وَّ ذُخْرًا و اجْعَلْهُ لَنَا شَافِعًا وَّ مُشَفَّعًا (خدايا! ته دا هلک زمونږ لپاره د ښښنې وسيله وګرځوی او دا زمونږ لپاره اجر او د اخرت ذخيره وګرځوی او داسې واسطه يې وګرځوی د چا سپارښتنه چې ومنل شي).

او که مړی نابالغه نجلۍ وی نو دا دعا وواياست د دې دعا مطلب هماغه دی چې د هلک لپاره لوستل کيږي: أَللّٰهُمَّ اجْعَلْهَا لَنَا فَرَطًا وَّ اجْعَلْهَا لَنَا أَجْرًا وَّذُخْرًا وَّجْعَلْهَا لَنَا شَافِعَةً وَّمُشَفَّعَةً.

چې جنازې ته ځې د خپل انجام په باب فکر کوی او دا فکر له ځان سره کوی لکه څنګه چې تاسې د بل چا خاورو ته د سپارلو لپاره ځی، همداسې به يوه ورځ نور خلک تاسې وړی، د دې غم او فکر په نتيجه کې به تاسې لږ تر لږه دومره وخت د اخرت د فکر نيکبختی بيامومی او د دنيا له لانجو نه او نورو چارو به بی غمه ياست.

د مړي آداب

◊ کله چې کوم څوک مرګ ته نږدې انسان ته ورشي نو په یو څه لوړ آواز سره د توحید کلمه (لا اله الا الله محمد رسول الله) لولي، ناروغ ته یې د ویلو مه وایې د نبی صلی الله علیه وسلم لاربنوونه ده کله چې د ځنکدن په حالاتو کې ناروغانو سره ناست یاست نو د کلمې ذکر کوی [صحیح مسلم]

◊ د ناروغ د نزع (ساه وتو) په وخت کې سوره یس تلاوت کړی، د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لاربنوونه ده چې: د مرګ په حال کې کسانو سره سوره یس لولی، (عالمګیری سلم مخ لومړی توک) هو! له ساه وتلو نه وروسته تر څو چې مړی ته غسل نه وی ورکړای شوی (چې د غسل اړتیا ورته وی) چې ورسره ناست واست تلاوت مه کوی .

او هغه څوک چې غسل ته یې اړتیا وی د حیض او نفاس لرونکی ښځه دی هم مړی ته نه ورنږدی کیږی.

◊ د مرګ د خبر له اوریدو سره (إِنَّا لِلّٰهِ وإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُوْنَ) ولولی .

د پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرمان دی څوک چې د مصیبت پر وخت (إِنَّا لِلّٰهِ وإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُوْنَ) وایی د هغه لپاره دری اجرونه دی .

لومړی دا چې پر هغه د الله جل جلاله له لوری رحمت او سلامتی وی .

دویم دا چې هغه ته د حق د لتی او تلاش اجر او ثواب ورکول کیږي.

دریم دا چې د هغه زیان تلافی کیږی او هغه ته د هر ورک شوی څیز له هغی نه ښه بدله ورکول کیږږی [طبرانی]

◊د مړی په غم کې د چیغو سورو او ستاینو ویلو نه ځان وساتی، البته که په غم کې د چا له سترګو اوښکی ولاړی شی دا فطری خبره ده، د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم زوی حضرت ابراهیم چې وفات شو نو د هغه له سترګو اوښکی روانی شوی همدا رنګه کله چې یې لمسی (د حضرت زینب رضی الله عنها زوی) وفات شو نو د هغه له سترګو مبارکو اوښکی روانی وی، پوښتنه تری وشوه یا رسول الله دا څه دی؟ وی فرمایل دا رحمت دی چې الله ﷻ د خپلو بنده ګانو په زړونو کې ایښی دی او الله ﷻ په خپلو

بنده ګانو کې پر هغه چا رحم کوي چې رحم کوونکی دی. او هغه دا هم وفرمايل چې ځوک مخ په خپيرو وهي، ګريوان څيری کوي د جاهليت په څير ستاينې کوي د هغو زمونږ سره هيڅ اړيکی نشته .

◊ له ساه وتلو وروسته د مړي پښې لاسونه سم کړي سترګی يې پټی کړي، او په يوه چيرړه يې زنه وتړي، او د پښو دواړه غټی ګوتی يې هم په يوه چيرړه وتړي څادر پری وغوړوي او دا واياست : بِسْمِ اللّٰهِ وَعَلٰى مِلَّةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ) (شروع کوم په نامه د الله او د رسول الله پر ملت) او خلکو ته د مړي خبر ورکړي او قبر ته د کوزيدو پر وخت هم همدا دعا ولولي .

◊ د مړي نيکی بيانوي او د بديو يادونه يې مه کوي ، د نبي ﷺ لارښوونه ده: د خپلو مړيو نيکی بيانوي او د هغوي له بديو نه ژبه بنده کړي [سنن ابو داود]

او نبي صلی الله عليه وسلم دا هم فرمايلي دی کله چې څوک مړ شي او د هغه څلور ګاونډيان د هغه پر نيکی ګواهي ورکړي نو د الله جل جلاله فرمايي : ما ستاسې ګواهي قبوله کړه او د کومو خبرو نه چې تاسې خبر نه وی هغه مې وبښلی [ابن حبان]

يو ځلی د نبي صلی الله عليه وسلم پر وړاندی صحابه کرامو د يوی جنازی ستاينه وکړه هغه صلی الله عليه وسلم وفرمايل " د ده لپاره جنت واجب شو، خلکو تاسې پر ځمکه د الله جل جلاله ګواهان ياست، تاسې چې چاته ښه واياست الله جل جلاله هغه جنت ته داخلوي او تاسې چې چا ته بد واياست الله جل جلاله هغه دوزخ ته ليږي [صحيح بخاری، صحيح مسلم]

او هغه دا هم فرمايلي چې کله د کوم ناروغ پوښتنی ته ولاړ شي او يا د چا په جنازه کې ګډون وکړی تل پر ژبه د خير کلمات واياست، ځکه چې ملائکی ستاسې پر خبرو آمين وايې [صحيح مسلم]

◊ تل پر مړيو له صبر او استقامت نه کار اخلی، هيڅ کله په ژبه د ناشکری کلمات مه وايې د نبي ﷺ ارشاد دی : کله چې څوک د خپل زوی پر مړينه صبر کوي نو الله جل جلاله خپلو ملائکو ته فرمايي: آيا تاسې زما د بنده د زوی روح واخيست، فرښتی ځواب ورکوی الهی مونږ ستا حکم پر

ځای کړ، بیا الله ﷻ پوښتنه کوی تاسې زما د بنده د زړه ټوټې روح قبض کړ؟ هغوي وایې هو! بیا الله ﷻ پوښتنه کوي نو زما بنده څه وویل؟ هغوي وایی الهی هغه ستا حمد وایه او " إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُوْنَ " یې په خوله جاری وُ نو الله ﷻ وایې: زما د دی بنده لپاره په جنت کې یو کور ودان کړی او د هغه نوم بیت الحمد یعنی د شکر کور کیږدی [جامع ترمذی].

◊ د زیات وخت لپاره مړی بی غسله مه پریږدی که د غسل لپاره په اوبو کې د بیری پانی واچوی او ترمی یې کړی نو ښه ده ، مړی په پاکه او صافه تخته باندی واچوی جامی تری اوباسی او لنګ تری تاو کړی، د لاس نه ټوټه تاوه کړی لومړی یې غټه او وړه استنجا ورکړی او خیال کوی چې لنګ تری تاو وی، بیا یې اودس ورکړی، په اوداسه کې په خوله او پوزه کې اوبو تیرولو ته ضرورت نشته ، د غسل ورکولو په وخت کې د مړی په پوزه او غوږونو کې مالوچ کیږدی چې اوبه پکې لاړی نه شی، بیا یې پر سر صابون او یا بل خیز ووهی او ښه یې ومینځی او پاک یې کړی بیا یې په چپه ډډه واړوی او په ښی اړخ یې له سره تر پښو اوبه تیری کړی، بیا یې همداسې چپ اړخ له سره تر پښو ومینځی، اوس لوند شوی لنګ تری لری کړی، او وچ لنګ تری تاو کړی بیا یې پورته کړی په کټ کې یې په کفن باندی کیږدی، نبی ﷺ فرمایلی دی: چا چې مړی ته غسل ورکړ او د هغه عیب یې پټ کړ، الله ﷻ د داسې شخص څلویښت کبیره ګناهونه ببښی او چا چې مړی په قبر کې کیښود ګواکی چې د مړی لپاره یې د قیامت تر ورځی کور جوړ کړ [طبرانی]

◊ کفن د منځنی درجی له سپینی ټوټی نه جوړ کړی چې رخت یې نه ډېر قیمتی وی او نه ډېر خراب، د نارینه و لپاره کفن دری ټوټی کړی یو څادر، یو لنګ او یو د کفن کمیس، د څادر اوږدوال باید د مړی له قد نه زیات وی، چې سر او پښو دواړو خواته وتړل شی او سور یې باید دومره وی چې مړی پکې ښه تاو شی، د ښځو لپاره پر پورته دری ټوټو سربیره یو سربند ونیسی چې د یو ګز نه لږ پلن او له یو ګز لږ څه اوږد وی او له تخرګونو واخله تر زنګونونو پوری یو سینه بند یې هم باید وی .

د نبی ﷺ فرمان دی، چې چا مړی تـه کفن واغوست الله جل جلاله به هغه ته په جنت کې د سندس او استبرق جامې ورواغوندی [حاکم].

◊ جنازه د هدیرې په لور لږ څه په چټک مزله یوسی، نبی ﷺ فرمایلی دی: په جنازه کې له چټکتیا نه کار اخلی حضرت ابن مسعود رضی الله عنه له رسول الله صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه یا رسول الله! جنازه په څه ډول رفتار سره یوسو؟ وی فرمایل: چټکه چټکه له منډو وهلو نه لږ څه کمه " که مړی د خیر څښتن وی، نو هغه ژره تر ژر د خیر انجام ته ورسوی او که د شر څښتن وی نو دغه شر ژر تر ژره له ځانه لرې کړی [سنن ابو داود].

◊ له جنازې سره پیاده لاړ شی نبی ﷺ له یوې جنازې سره روان وی لیدل چې څو تنه سپاره روان دی، هغه ورته وویل تاسې ته شرم نه درځی چې د الله جل جلاله ملایکې پیاده روانې دی او تاسې د څارویو پر شا یاست، البته له جنازې تر شاته سپاره راتلای شی، نبی ﷺ ابو واحدی په جنازه کې پیاده ولاړ او بیرته پر آس سپور راغی .

◊ کله چې تاسې جنازه را روانه وویني نو ودریږی بیا مو که ورسره د تللو اراده نه وی نو معطل شی چې جنازه یو څه وړاندې ولاړه شی، نبی ﷺ فرمایلی دی: چې کله تاسې جنازه وویني نو ودریږی او کوم خلک چې له جنازې سره ولاړ شی هغوی دې تر هغو نه کینی ترڅو چې جنازه کې نه ښودل شی .

◊ د جنازې د لمانځه د ادا کولو خیال ساتی او له جنازې سره ځی هم او پر اوږه کوی یې هم، د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: پر مسلمان د مسلمان دا هم حق دی چې د هغه له جنازې سره ولاړ شی او رسول اکرم ﷺ دا هم فرمایلی: څوک چې په جنازه کې شریک شو او د جنازې لمونځ یې هم ادا کړ هغه ته به یو قیراط ثواب ورکول کیږی، د لمانځه وروسته چې په ښخولو کې هم ګډون وکړ هغه ته به د دوه قیراطو اومره ثواب ورکول کیږی، چا ترې پوښتنه وکړه، دوه قیراطه به څومره وی وی فرمایل د دوه غرونو اومره [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

◇ د مړي قبر د شمال او جنوب لور ته اوږد وکني او مړي چې قبر ته کوزوي نو د قبر په ښي غاړه يې کېږدي او بيا يې لحد ته کوز کړي، که د مړي وزن کم وي نو دوه کسان يې کوز کړي او که نه نو د اړتيا په اندازه يې دري يا څلور کسه قبر ته کوز کړي، د کوزولو پر وخت د مړي مخ د قبلې په لور کړي، او د کفن غوټې خلاصې کړي .

◇ قبر ته د ښځينه مړي ښکته کولو پر وخت پرده وکړي .

◇ په قبر کې د خاورو اړولو پر وخت د سر او سينې له لوري پيل وکړي، او دواړه لاسونه له خاورو ډک کړي او دري کرتې يې په قبر واچوي، لومړی ځل د خاورو اچولو پر وخت " مِنۡهَا خَلَقۡنٰكُمۡ (له همدې خاورې مونږ ته پيدا کړي) دويم ځل د خاورې اچولو پر وخت "وَفِيۡهَا نُعِيۡدُكُمۡ (او همدې ته دې بيا راولو) او دريم ځل چې خاورې اچوي نو "وَمِنۡهَا نُخۡرِجُكُمۡ تَارَةً اُخۡرٰى (او له همدې نه به بيا مونږ تا را پاڅوو) ولولي .

◇ د مړي قبر مه ډېر لوړوی او نه يې له ځمکې سره برابر کړي بس همدومره خاوره پر قبر واچوي څومره مو چې ترې ايستلې وي او له خاورې اچولو وروسته پرې لږ څه اوبه وشيندي .

◇ د مړي له دفن کولو نه وروسته يو څه وخت له قبر سره ودرېږي د مړي لپاره د مغفرت دعا وکړي، يو څه قرآن شريف تلاوت کړي او ثواب يې مړي ته وبخښي او د خلکو پام هم را وګرځوي چې استغفار ووايي ، نبی اکرم ﷺ به د مړي له دفن کولو وروسته په خپله استغفار وايه او خلکو ته به يې هم لارښوونه کوله : دا د حساب وخت دی-د خپل ورور لپاره د ثابت قدمی دعا وکړي او (له الله يې) بخښنه وغواړي [سنن ابو داود].

◇ د خپلو خپلوانو او يا ګاونډيانو کره مو چې مړی واقع شي نو هغوي کره يو دوه وخته خواړه وليږئ، ځکه چې هغوي به په غم کې غمګين وي، په جامع ترمذی کې دي چې کله د حضرت جعفر رضی الله عنه د شهادت خبر راغی نو رسول الله ﷺ وفرمايل: د جعفر رضی الله عنه د کور خلکو لپاره خواړه تيار کړي، هغو نن مشغول دي .

◊ له درې ورځو زیات د مړي په غم مه کیني البته که د کومې ښځې میړه وفات شي نو د هغې د غم ناستې موده څلور میاشتې لس ورځې ده کله چې د ام المؤمنین حضرت ام حبیبه رضی الله عنها پلار ابوسفیان رضی الله عنه وفات شو نو بی بی زینب رضی الله عنها یې فاتحې ته ورغله، حضرت ام حبیبه رضی الله عنها خوشبویي را وغوښته په هغې کې د زعفرانو ژېړوالی ؤ ام المؤمنین هغه خوشبوي پر خپلې مینځې ومږله او بیا یې پر خپل مخ ووهله او بیا یې وفرمایل : الله شاهد دی ماته د خوشبوی هیڅ اړتیا نه وه خو ما له نبي ﷺ نه اوریدلي چې فرمایل به یې چې کومه میرمن پر الله جل جلاله او د اخرت پر ورځ ایمان لري هغه دې د کوم مړي غم له درې ورځو زیات نه کوي، البته د میړه موده څلور میاشتې او لس ورځې وي [سنن ابو داود]

◊ د مړي له خوا د خپلې وسې سره سم صدقه او خیرات هم ورکړي، خو په دې چار کې غیر مسنون لارې مه غوره کوي .

د هديرې آداب

له جنازې سره هديرې ته هم ولاړ شي او د مړي په دفن کولو کې ګډون وکړي او کله هسې هم هديرې ته ځي او د اخرت ياد پرې تازه کيږي او له مرګه وروسته ژوندانه لپاره د تيارې ولوله پيدا کيږي، نبي اکرم ﷺ له جنازې سره هديرې ته ولاړ، هلته د يو قبر تر څنګ کيناست او دومره يې وژړل چې خمکه لمده شوه، بيا يې صحابه وُ ته په خطاب کې وويل: ورونو! د دې ورځې لپاره تيارې وکړې [ابن ماجه]

يو کرتې له قبر سره کيناست او وې فرمايل، قبر هره ورځ په ډېر ويروونکې آواز غږ کوي اې د آدم څوځاته! آيا تا زه هېر کړې يم! زه د يوازيوالي کور يم، زه د پرديتوب او ويرې ځاى يم، زه د چنجيو کور يم، زه د تنګسيا او مصيبت ځاى يم، له هغو نيکبختانو پرته د چا لپاره چې زه الله پاک پلن او پراخه کړم، زه د ګردو انسانانو لپاره همداسې تکليف ورکوونکې يم، او هغه وفرمايل: قبر يا د جهنم له کندو يوه کنده ده او يا د جنت له باغيچو نه يوه باغيچه ده [طبراني]

هديرې ته ولاړ شي او پند ترې واخلي او د سوچ او فکر قوتونه راپو ځاى کړي او له مرګه وروسته د ژوندانه په باب فکر وکړي، يو ځلې حضرت علي رضى الله عنه هديرې ته تشريف يووړ، له هغه سره حضرت کميل رضى الله تعالى عنه هم وُ هديرې ته په رسيدو يې ټولو قبرونو ته وکتل او بيا يې د قبرونو خلکو ته په وينا کې وويل: اې د قبرونو اوسيدونکيو، اې په کنډرو کې اوسيدونکيو اې په وحشت او تنهايي اوسيدونکو واياست ستاسې د خير خبر څه دى؟ زمونږ حال خو دا دى چې مال ويشل شو اولاد يتيم شو، کونډو نور ميړونه وکړل، دا خو زمونږ حال دى، اوس تاسې هم خپل وواياست، بيا هغه تر ډېره وخته غلى وُ، له دې وروسته يې د حضرت کميل رضى الله عنه په لورى وکتل او وې فرمايل: کميله! که دې قبرونو ته د خبرو کولو اجازه واى، نو دوى به ويلي وو چې : غوره توښه تقوى ده " دا

يې وفرمايل او په ژړا شو، تر ډېره يې وژړل بيا يې وويل کميله! قبر د عمل صندوق دی او د مرګ پر وخت دا خبره معلومېږي.

هديرې ته د رسيدو پر وخت دا دعا ووايا ست: اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُسْلِمِيْنَ وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللّٰهُ بِكُمْ لَاحِقُوْنَ أَسْأَلُ اللّٰهَ لَنَا وَلَكُمُ الْعَافِيَةَ (سلامتي دی وی پر تاسې ای د مؤمنو مسلمانانو د کلی اوسيدونکيو! او مونږ انشاء الله له تاسې سره يو ځای کيدونکی يو او مونږ د ځان او ستاسې لپاره الله جل جلاله ته دعا کوو، چې هغه جل جلاله مو له عذاب او غضب نه وساتی).

په هديره کې د بی پروا او غافلانو په څير خنداو ټوکی او د نياوی خبرې مه کوی، قبر د اخرت دروازه ده، د دی دروازې په ليدلو د هغه ځای فکر وکړی او د ويرې او ژړا کوښښ وکړی، نبی صلی الله عليه وسلم فرمايلی: ما به تاسې د هديری له تللو منع کړی واست (چې د توحيد عقيده ستاسې په زړونو کې په مکمله توګه ځای ونيسی) اوس نو که غواړي ولاړ شی ځکه چې قبرونه د اخرت ياد تازه کوی [صحيح مسلم]

د قبرونو له پخو جوړولو او بنايسته کولو نه ځانونه وژغوری پر نبی صلی الله عليه وسلم چې کله د نزع حالت جاری و، د درد له تکليف نه خورا زيات پريشانه و، کله به يې پر مخ څادر غوړاوه او کله به يې لرې کاوه، په همدی بی اندازی تکليف کې تری حضرت عايشه رضی الله عنها واوريدل پر مبارکه ژبه يې دا الفاظ وو" پر يهودو او نصاراو د الله جل جلاله لعنت، هغوي د خپلو پيغمبرانو قبرونه عبادت ځايونه کړل".

چې هديـرې ته ولاړ شـی، د مـړو لپاره د خير دعا وغواړي او له الله ﷻ د ښښنی دعا وغواړي، حضرت سفيان رحمه الله عليه فرمايي: څه ډول چې ژوندی انسان خوراک او څښاک ته اړوی، همدا رنګه مړی د دعا لپاره بی اندازی محتاج وی.

د طبرانی په يو روايت کې دی چې الله ﷻ په جنت کې د يوه نيک بنده درجه لوړوی نو هغه بنده پوښتنه کوی، الهی ماته دا مرتبه له کومه راکړای شوه، الله ﷻ وفرمايي: ستا د زوی له امله چې هغه تاته د ښښنی دعا کوله

د کسوف او خسوف آداب

● که لمر یا سپوږمی تندر[1] ونیسی نو د الله تعالی ذکر کوی ، له هغه جل جلاله نه دعا وغواړي، تکبیر او تهلیل او خیراتونه وکړی د دغو نیکو چارو په برکت الله ﷻ مصیبتونه او افتونه ځنډوی، حضرت مغیره بن شعبه رضی الله عنهم فرمايې چې نبی ﷺ فرمایلی: لمر او سپوږمی د الله ﷻ دوه نښې دی، د چا په مړه کیدلو او یا پیدا کیدلو يې تندر نه نیسی، کله چې تاسې وینی چې تندر نیولی دی نو الله ﷻ ته زاری وکړی او له هغه نه دعا وغواړي او لمونځونه ادا کړی، ان تر دی چې لمر یا سپوږمی صافه شی [صحیح بخاری ، صحیح مسلم]

● کله چې لمر تندر ونیسی نو په جومات کې په جماعت سره لمونځ ادا کړی البته د دی لمانځه لپاره اذان او اقامت مه وایاست، همداسې خلک په نورو وسیلو راټول کړی او چې کله سپوږمی تندر ونیسی نو ځانله نوافل ادا کړی، په جماعت سره يې مه کوی .

● د لمر تندر نیولو پر وخت په جماعت سره دوه رکعته لمونځ ادا کړی او د قرانکریم تلاوت اوږد وکړی او تر هغه وخته په لمانځه مشغول اوسی تر څو چې لمر تندر پری نږدی، او په لوړ آواز تلاوت وکړی، د نبی ﷺ په وخت کې لمر تندر ونیو، په اتفاقي ډول په دی ورځ د هغه شیدی خوړونی زوی حضرت ابراهیم وفات شو، خلکو ویل چې څرنګه چې نن حضرت ابراهیم بن محمد ﷺ وفات شوی دی نو ځکه لمر تندر نیولی دی، نو رسول اکرم ﷺ خلک راټول کړل، دوه رکعته لمونځ يې په جماعت سره ادا کړ، په دی لمانځه کې هغه اوږد تلاوت وکړ، د بقره سوره اومره تلاوت يې وکړو اوږدی رکوع او سجدی يې وکړی، د لمانځه نه چې فارغیدو لمر تندر پریښی و ، له دی نه وروسته يې خلکو ته وویل: لمر او سپوږمی د الله تعالی دوه نښې دی، د چا په مړه کیدلو او پیدا کیدلو يې تندر نــه نیسی، خلکو!

---

[1] - د لمر تندر نیولو ته کسوف وایی او د سپوږمی تندر نیولو ته خسوف وایې

کله چې تاسې له داسې پیښې سره مخ شې نو د الله جل جلاله په یاد مصروف شی، له الله جل جلاله دعا وغواړي او په تکبیر او تهلیل مشغول اوسی، لمونځونه ادا کړی او خیراتونه صدقی ورکړی [صحیح بخاری اوصحیح مسلم].

حضرت عبدالرحمن بن سمره رضی الله عنه وایې چې د رسول اکرم ﷺ په زمانه کې یو ځلی لمر تندر ونیو، ماله مدینی نه بیرون غشی ویشتل، سملاسی می غشی وغورزول چې وګورم نن په دی پیښه کې نبی اکرم ﷺ څه عمل کوی ، د حضرت محمد عربی ﷺ په خدمت کې حاضر شوم. هغه مبارک لاسونه پورته نیولی وو د الله رب العالمین، حمد، ثنا، تکبیر او تهلیل یې وایه ، بیا یې دوه رکعته لمونځ ادا کړ او دوه اوږده اوږده سورتونه یې تلاوت کړل او تر هغه وخت مصروف و چې لمر صاف شو.

صحابه کرامو به هم د خسوف او کسوف پر وخت لمونځ ادا کاوه یو کرتی په مدینه منوره کې تندر واقع شو، نو حضرت عبدالله بن زبیر رضی الله تعالی عنهم د لمانځه امامت وکړ او یو بل وخت تندر واقع شو نو حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنهم خلک را ټول کړل او په جماعت سره یې لمونځ ادا کړ.

● د کسوف (لمر تندر) په لمانځه کې په لومړی رکعت کې له فاتحی سورت وروسته عنکبوت سورت تلاوت کړی او په دویم رکعت کې روم سورت تلاوت کړی، د دغو سورتونو لوستل سنت دی، البته ضروری نه دی، نور سورتونه هم لوستل کیدای شی.

● د لمر تندر په جماعت لمانځه کې که زنانه ګډون کول غواړي او د ګډون کولو آسانتیا وی نو خامخا د ګډون اجازه ورکړی او کوچنیان هم لیواله کړی چې له پیله د هغوی پر زړونو د توحید نقش کینی او د توحید پر خلاف بل ډول فکر یې په زړونو کې ځای ونه نیسی.

● په کومو وختونوکې چې د لمانځه ادا کول منع دی یعنی د لمر راختلو، لمر پریوتلو او د زوال (غرمی) په وختونو کې که لمر تندر ونیسی نو لمونځ مه کوی، البته ذکر او تسبیح وواياست ، غریبانو او مسکینانو ته خیراتونه

ورکړي او که د لمر راختلو او د غرمې (زوال) د وخت تیریدلو وروسته بیا هم تندر پاتې وو نو بیا لمونځ ادا کړي .

د رمضان المبارک آداب

◉ د رمضان المبارک (روژې) له شانه سره سم ښه راغلاست لپاره د شعبان (برات) نه خپل ذهن تیار کړی، او د برات (شعبان) میاشتې له پنځلسمې د مخه روژې ونیسې د حضرت عایشې رضی الله عنها وینا ده چې رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به د برات په میاشت کې تر نورو میاشتو زیاتې روژې نیولې.

◉ په پوره مینه او هیله د روژې مبارکې د میاشتې د لیدلو کوښښ وکړی او د سپوږمې په لیدلو دا دعا ولولی : أَللهُ أَكْبَرُ أَللّٰهُمَّ أَهِلَّهٗ عَلَيْنَا بِالْأَمْنِ وَالْإِيْمَانِ وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ، وَالتَّوْفِيْقِ لِمَا تُحِبُّ وَتَرْضٰى رَبُّنَا وَرَبُّكَ اللهُ [الله جل جلاله تر هر څه لوی یې، الهی! دا میاشت زمونږ لپاره د امن، ایمان، سلامتیا او اسلام میاشت راوخیژوی او د هغو چارو توفیق راکړه چې ستا خوښ دی، ای سپوږمې! زمونږ رب او ستا رب الله جل جلاله دی].

د هرې میاشتې نوې سپوږمې چې ووینی همدا دعا ولولی [جامع ترمذی، ابن حبان]

◉ د روژې په میاشت کې په ځانګړې توګه عبادت زیات وکړی، پر فرض لمونځونو سربیره په خصوصي توګه نوافل هم ادا کړی، او د زیات نه زیاتې نیکۍ ګټلو لپاره ملا وتړی، دا د ستر توب او برکت میاشت ده، د الله جل جلاله د ځانګړې بخښش او رحمت میاشت ده، د برات میاشتې په وروستي ورځ رسول الله صلی الله علیه وسلم د روژې د برکتونو په یادونه کې وفرمایل : خلکو! پر تاسې د یوه ستر عظمت او برکت میاشت سیوری کیدونکی ده، دا هغه میاشت ده چې پکې یوه شپه (لیل القدر) له زرو میاشتو نه غوره ده، الله جل جلاله د دې میاشتې روژې فرض کړې ، او د شپې یې (مسنون تراویح) نفل مقرر کړې دی، څوک چې په دې میاشت کې د زړه په غوښتنه نیک کار وکړی، د نورو میاشتو د فرضو په اندازه به اجر ومومي او څوک چې په دې میاشت کې فرض ادا کړی، الله جل جلاله به ورته د نورو میاشتو د اویا فرضونو اجر او ثواب ورکړی.

◉ د روژې د میاشتې ټولې روژې په ذوق او مینه ونیسی او که کله د ناروغتیا له امله یا د کوم شرعي عذر له مخې روژې نشی نیولای بیا هم د روژې د درناوی په خاطر په ښکاره له څه خوړلو نه ځانونه وساتی او داسې اوسی چې ګواکې تاسې روژه یاست.

◉ په ځانګړې توګه د قرآن مجید تلاوت زیات کوی د دې میاشتې له قرانکریم سره ځانګړې مناسبت دی، قران مجید په همدې میاشت کې نازل شو او نور آسمانی کتابونه هم په همدې میاشت کې نازل شوی دی، حضرت ابراهیم خلیل الله ته د همدې میاشتې په لومړی یا دریمه نیټه صحیفې وربښل شوی وی، حضرت داود علیه السلام ته د همدې میاشتې په دولسمه یا اتلسمه نیټه زبور ورکړای شو، پر حضرت موسی علیه السلام د همدې میاشتې پـه شـپږمه نیټه تـورات نازل شـو او دا رنګې حضرت عیسی علیه السلام ته هم د دې میاشتې په دولسمه یا دیارلسمه نیټه انجیل ورکړای شو. نو ځکه په دې میاشت کې د قرآن مجید د زیات تلاوت کولو کوښښ وکړی، حضرت جبرائیل علیه السلام به هر کال د روژې پـه میاشت کې پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم ته قرانکریم اوراوه او ترې اوریده به یې او په وروستی کال کې یې دوه کرتې له هغه سره دور وکړ.

◉ قرآن عظیم ورو ورو او د ځان پوهولو سره سره تلاوت کړی له زیات تلاوت سره سره پرې د ځان پوهولو او ترې د اغیز اخیستلو هم کوښښ وکړی.

◉ په تراویح کې د مکمل قرانکریم د لوستلو کوښښ وکړی؛ په روژه کې یو ځل قرانکریم اوریدل سنت دی.

◉ د تراویح لمونځ په خشوع خضوع او مینه او ولوله سره ادا کړی، ژر ژر د شل رکعتو شمیر مه پوره کوی، بلکې لمونځ د لمونځ په څیر ادا کړی، چې ستاسې په ژوندانه یې اغیز پریوزی او له الله تعالی سره مو اړیکې کلکې شی، او چې الله توفیق در کړی د تهجد لمانځه کولو هم کوښښ وکړی.

◉ خیراتونه او صدقې ورکړی، د غریبانو، کونډو، او یتیمانو له حاله ځان خبر کړی او د بې وسیلې خلکو لپاره د روژه ماتې او پیشمنې (سحری)

انتظام وکړی د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم فرمان دی : دا د مواساتو[1] (همدردی) میاشت ده، حضرت ابن عباس رضی الله عنهما فرمایي چې نبی صلی الله علیه وسلم خو سخی و خو د رمضان په میاشت کې به یې سخاوت او فیاضی نوره هم زیاتیده، کله به چې حضرت جبرائیل علیه السلام هره شپه هغه ته راته او قران کریم به یې لوسته او اوریده، نو په هغو ورځو کې به نبی صلی الله علیه وسلم له تیزی چلیدونکی هوا نه هم زیات سخی و.

◉ د قدر په شپه زیات نه زیات نفلونه ادا کړی او د قران مجید تلاوت وکړی، د دی شپی اهمیت دا دی چې په دی شپه قران حمید نازل شوی، په قران مجید کې دی: إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ()وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ()لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ()تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ()سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ(مونږ دا قرآن د قدر په شپه نازل کړ او ته څه پوهیږی، چې د قدر شپه څه شی ده، د قدر شپه له زرو میاشتو بهتره ده په دی (شپه کې) ملایکی او حضرت جبریل د خپل پروردګار په حکم د هر کار د تنظیم له پاره را کوزیږی سلامتی او سلامتی وی ان تر دی چې سهار شی .

په حدیث شریف کې راغلی دی چې د قدر شپه د مبارکی روژی د میاشتی په وروستیو لسو شپو کې طاق شپی وی، په دی شپه دا دعا وواياست : أَللّٰهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّيْ (الهی! هم ته ډیر زیات بخښوونکی یې ځکه چې بخشش کول ستا خوښ دی نو ته ماته معافی وفرمایی [حصین حصین]

حضرت انس رضی الله تعالی عنه فرمایي یو کال د روژی میاشت راتلونکی وه نو نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل: خلکو پر تاسې یوه میاشت را روانه ده چې یوه شپه پکې له زرو میاشتو غوره ده، څوک چې له

---

[1] - یعنی له غریبانو او حاجتمندانو سره د همدردی میاشت، له همدردی نه مراد مالی همدردی هم ده او ژبنی همدردی هم، له هغوی سره په خبرو او سلوک کې نرمی وکړی، په خپلو نوکرانو اسانتیا راولی او مالی مرسته ورسره وکړی

دي میاشتي بې برخي پاتي شو هغه له ټول خیر نه بې برخي پاتي شو او د دي شپې له خیر او برکت نه هغه څوک بې برخي پاتي کیږي چې واقعي محروم وي [سنن ابن ماجه]

◉ د روژې په وروستیو لسو کې اعتکاف وکړي، نبي ﷺ به د روژې په وروستو لسو کې اعتکاف کاوه.

د حضرت عایشي رضی الله عنها وینا ده چې د روژې د ورستي‌لسیزه به را ورسیده نو نبي صلی الله علیه وسلم به د شپې زیات نه زیات ویښ ؤ او عبادت به یې کاوه او د کور والا و د پاڅیدو خیال یې هم کاوه او په پوره جذبه او یکسویی سره به یې د الله جل جلاله بنده ګي کوله .

◉ د روژې په میاشت کې د خلکو سره په ډېره نرمي او مهرباني رویه وکړي، مزدورانو ته زیات نه زیاتي اسانتیا وي برابري کړي او په پراخه زړه د هغوي اړتیاوي پوره کړي، او د کور خلکو سره هم د مهرباني او سخاوت سلوک وکړي.

◉ په ډېره عاجزي او مینه او ولوله سره زیاتي دعاګاني وکړي په دورمنثور کې دي چې کله به د روژې میاشت راتله نو د نبي ﷺ مبارک رنګ به بدلیده او په لمونځونو کې به یې زیاتوالي راتـه او په دعا کې به یې ډیره عاجزي کوله او ویره به پرې ډیره غالبیده.

او په حدیث شریف کې دي چې الله جل جلاله په روژه کې عرض وړونکیو ملایکو ته حکم کوي، چې خپل عبادت پریږدي او د روژه نیوونکیو پر دعاګانو امین ووایاست.

◉ صدقه فطر (سرسایه) د زړه په مینه اُو اخلاص سره ورکوي او د اختر د لمانځه نه یې د مخه ورکوي، بلکې دومره یې د مخه ورکوي چې اړ او بې وسي خلک په اسانتیا سره د اختر اړتیاوي پرې پوره کړای شي او هغوي هم له ټولو سره یو ځای د اختر د لمانځه ځای (عیدګاه) ته ولاړ شي، او د اختر په خوشالیو کې ګډون وکړای شي .

په حدیث کې دي چې نبي ﷺ د امت لپاره سر سایه په دې خاطر ضروري کړي ده، چې هغه بې ځایه او بدي خبري چې له روژه دار نه په روژه کې

شوي وي، کفاره وګرځي او د بې وسې مسکينانو د خوراک، څښاک چاره وشي [سنن ابو داود] .

◉ د روژې په مبارکو ورځو کې پخپله د زياتو نيکيو کولو سره سره نور وګړي هم په ډېره نرمي، هيله، مينه او حکمت سره د خير کارونو ته وهڅوي، تر څو په ټوله فضا کې له الله د ويرې خير خوښوني او نيکۍ ولولې خپرې شي، او ټولنه زيات نه زيات د روژې مياشتې له بې اندازې برکتونو نه ګټه واخلي .

د روژې آداب

☼ د روژې ستر اجرونه او ثوابونه په نظر کې ونیسی او په پوره مینه او ولولو سره د روژې نیولو خیال ساتی، دا یو عبادت دی چې بدل یې بل یو عبادت هم نشی کیدای، همدا علت دی چې روژه پر هر امت فرض شوی ده، رب العلمین فرمایی: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (ای مؤمنانو! پر تاسې روژه فرض کړای شوی ده لکه څنګه چې له تاسې مخکې خلکو باندی فرض کړای شوی وه، ښایی تاسې متقیان او پرهیزګاران شی).

نبی اکرم صلی الله علیه وسلم د روژې دا ستر مقصد داسې بیان فرمایلی دی کوم سړی چې د روژې له نیولو سره سره دروغ ویل او په دروا‌غو عمل کول پری نه ښودل د الله جل جلاله له دی سره هیڅ دلچسپی نشته چې هغه وږی تږی اوسی [صحیح بخاری]

او رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ارشاد فرمایلی: کوم سړی چې له ایمان کیفیت او احتساب ([1]) سره د روژې میاشتی روژې ونیسی نو الله جل جلاله به یې هغه ګناهونه وبخښی چې د مخه تری شوی دی [صحیح بخاری]

☼ د رمضان المبارک روژې په مکمله پاملرنه سره ونیسی او له کومی سختی ناروغی او یا شرعی عذر پرته هیڅکله روژه ونه خوری، د رسول عربی صلی الله علیه وسلم فرمان دی کوم سړی چې د کومی ناروغی او یا شرعی عذر پرته د رمضان یوه روژه هم پریښوده نو د ټول ژوندون په روژو نیولو د دی یوی روژې تلافی نه شی کیدای [جامع ترمذی].

☼ په روژه کې له ځان ښودنی او ریا نه د خلاصون په خاطر د پخوا په څیر تازه او تکړه او هشاش بشاش په خپلو کارونو لګیا اوسی او په خپلو

---

[1] - له احتساب نه مراد دا دی چې روژه یوازی د الله جل جلاله د خوشحالی او د اخرت د اجر لپاره ونیول شی او له هغو ټولو بی کاره خبرو ځان وساتل شی چې روژه بی روحه کوی.

کړو وړو کې د روژې له امله کمزورتيا مه ښکاره کوی، د حضرت ابو هريره رضی الله تعالی عنه وينا ده، سړی چې کله روژه ونيسی نو پکار ده چې د پخوا په څير تيل ولګوی چې د روژې اغيزه پرې نه ښکاره کيږي.

☼ په روژه کې له خورا زياتی پاملرنی سره له هرې بدی نه د لرې اوسيدلو کوښښ وکړی، ځکه چې د روژې اساسي هدف ژوندون سپيڅلی کول دی د پيغمبر اکرم صلی الله عليه وسلم لاربښونه ده : روژه ډال دی او چې کله له تاسې نه څوک روژه وی نو له خپلی خولی نه دی کومه د بی شرمی خبره ونه باسی او نه دی شور او نه غوغا جوړه کړی او که څوک ورته کنځلی کوی يا ورسره جنګ ته تيار شی نو روژه نيونکی ته فکر کول پکار دی چې زه خو روژه يم. نو زه څنګه چا ته د ښکنځلی ځواب ورکولای شم [صحيح بخاری ، صحيح مسلم]

☼ په احاديثو کې چې د روژې کوم ستر اجر بيان کړای شوی دی د هغی هيله ولری او په ځانګړی توګه د روژه ماتی پر وخت الله جل جلاله ته دعا وکړی، چې الله! زما روژې قبولی کړه او ماته هغه اجر او ثواب راکړی چې تا يې وعده کړی ده، د رسول الله صلی الله عليه وسلم لاربښونه ده: روژه دار به په جنت کې په يوه ځانګړی دروازه ننوزی، د دی دروازی نوم " ريان "[1] دی چې کله روژتی پرې ننوزی نو دا دروازه به بنده شی، بيا به هيڅوک په دی دروازه نشی ننوتلی [صحيح بخاری]

او رسول اکرم صلی الله عليه وسلم دا هم فرمايلی دی چې: د قيامت په ورځ به روژه سپارښتنه کوی او وايې به پروردګاره! ما دا سړی د ورځی له خوړو څښو او نورو خوندونو بچ وساته الهی د دی سړی په باب زما سپارښتنه منظوره کړه او الله جل جلاله به يې سپارښتنه منظوره کړی [مشکوه].

او نبی صلی الله عليه وسلم دا هم فرمايلی چې: د روژه ماتی پر وخت چې روژتی هر څه وغواړي د هغه دعا قبليږی، رديږی نه [جامع ترمذی]

---

[1] - د ريان معنی ده سيرابوونکی د نبی صلی الله عليه وسلم لاربښوونه ده: په باب الريان داخليدونکی به هيڅکله نه تږی کيږی. (ترمذی).

☼ د روژې تکليفونه په خوښې خوشحالۍ وزغمې او د ولږې تندې د زياتوالي له امله په شکايت کولو د روژې بې قدري مه کوې.

☼ د سفر په دوران يا د ناروغۍ د مشکل له امله که روژه نشې نيولای نو پريږدې او په نورو ورځو کې يې قضا پر ځای کړې، قرآن فرمايي: فَمَنْ كَانَ مِنكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ (که څوک ناروغ او يا په سفر کې وي نو په نورو ورځو کې دې هغه شمير پوره کړې) .

حضرت انس رضی الله تعالی عنه فرمايي: کله به چې مونږ له نبی علیه السلام سره په روژه کې پر سفر وو، نو ځينو خلکو به روژې نيولې او ځينو به نه نيولې، بيا به نه روژه نيوونکي پږ روژه پرېښودونکي اعتراض کاوه او نه به روژه پرېښودونکي پر روژه نيونکي اعتراض کاوه [صحيح بخاری].

☼ په روژه کې له غيبت او بد نظر نه په ځانګړې توګه ځان وساتې د رسول الله ﷺ لارښوونه ده: روژتی له سهاره تر ماښامه د الله جل جلاله په عبادت کې وې، تر څو چې هغه د چا غيبت ونه وکړي او چې کله هغه د چا غيبت کوي نو په روژه کې يې درزونه پيدا کيږي [الديلمی]

☼ د حلالې روزې خوړلو کوښښ وکړې، په حرامه ګټه د لوی شوي بدن عبادت نه قبليږي، د نبی کريم ﷺ لار ښوونه ده: په حرامه ګټه چې کوم بدن را لوی شوی وی هغه هم د جهنم لايق دی [صحيح بخاری]

☼ پيشمنی (سحری) خامخا وخوری، چې روژه نيول پرې آسانيږي او کمزوري اوسستی نه پيدا کيږي. د پيغمبر اکرم ﷺ فرمان دی: پيشمنی خوري.د دی لپاره چې په پيشمنی کې برکت دی [صحيح بخاری]

او نبی صلی الله عليه وسلم دا هم فرمايل: په پيشمنی خوړلو کې برکت دی، که نور څه نه وي څو ګوټه اوبه خو وڅښيي او د الله جل جلاله ملائکې پر پيشمنی کوونکيو سلامونه وايي [احمد]

او رسول اکرم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: غرمه د يو څه وخت لپاره آرام وکړې او د شپې د ويښيدو لپاره آسانتيا تر لاسه کړې او پيشمنی وخوری د ورځې د روژې قوت حاصل کړې [جامع ابن ماجه]

او په صحیح مسلم کې دی د نبی عربی صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده: زمونږ او د اهل کتابو په روژه کې یوازې د پیشمنی خوړلو فرق دی.

☼ له لمر پریوتو وروسته روژه ماتی مه وروسته کوی ځکه چې د روژی اصل هدف د فرمانبرداری ولوله پیدا کول دی نه چې ولږه تنده، د نبی صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده: مسلمان به په ښه حالت کې وی تر څو چې ژر روژه ماتی کوی [صحیح بخاری].

☼ د روژه ماتی پر وخت دا دعا ولولی: اَللّٰهُمَّ لَکَ صُمْتُ وَعَلٰی رِزْقِکَ أَفْطَرْتُ (الهی! ستا لپاره می روژه ونیوله او هغه ستا په رزق می روژه ماته کړه، او چې کله روژه ماته کړی نو دا دعا ولولی [صحیح مسلم]
ذَهَبَ الظَّمْاء وَابْتَلَّتِ الْعُرُوق وَثَبَتَ الْأَجْرُ إِنْشَاءَ اللّٰهُ (آینده ولاړه ، رګونه ترو تازه شول او اجر به هم ضرور را کړل شی که الله جل جلاله غوښتل) [سنن ابو داود]

☼ چې د چاکره روژه ماته کړی نو دا دعا ولولی : اَفْطَرَ عِنْدَ کُمُ الصَّائِمُوْنَ وَاَکَلَ طَعَامَکُمُ الْاَبْرَارُ وَصَلتْ عَلَیْکُمُ الْمَلاَئِکَةُ [سنن ابو داود].
(الله جل جلاله دی وکړی چې ستاسې کره روژه تیان روژه ماتی وکړی او ستاسې خواړه نیکان خلک وخوری او ملائکی ستاسې لپاره د رحمت دعا ګانی وکړی.

☼ خلکو ته د روژه ماتی ورکولو هم خیال ساتی د دی لوی اجر دی، د نبی ﷺ لاربښوونه ده: څوک چې په روژه کې چاته روژه ماتی ورکړی، نو په بدله کې یې الله جل جلاله ګناهونه بخښی او د جهنم له اوره نجات ورکوی او روژه ماتی ورکوونکی ته د روژه تی اومره اجر ورکول کیږی او د روژه تی په ثواب کې هیڅ کمی نه راځی، خلکو وویل: یا رسول الله! مونږ ټولو سره دومره خواړه کوم دی چې روژه تیانو ته روژه ماتی ورکړو او پر هغوی خواړه وخورو، ارشاد یې وفرمایه: یوازی یوه خرما او یا یو ګوټ اوبه یا شیدی ورکول هم د روژه ماتی لپاره بس دی [ابن خزیمه]

د زکوه او خیرات آداب

⇦ د الله جل جلاله په لاره کې چې هر څه ورکوی یوازې د الله جل جلاله د خوشحالی لپاره یې ورکړی، د کوم بل غرض په خاطر خپل سپیڅلی عمل هیڅکله ضایع نه کړی دا اسره هیڅکله مه کوی چې تاسې چاته څه ورکړی دی هغه دی ستاسې احسان ومنی ، ستاسې شکریه دی ادا کړی او ستاسې پر پرتم دی قانع شی، مؤمن د خپل عمل بدله یوازی له خدایه غواړي په قران مجید کې د مؤمنانو د جذباتو ښکارونه داسې شوی ده: إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا (مونږ یې پر تاسې خاص د الله جل جلاله لپاره خوروو نه له تاسې د بدلی غوښتونکی یو او نه د مننی) [الدهر]

⇦ له ریا او ځان ښودنی ځانونه په کلکه وژغوری، ریا له ښه نه ښه عمل د خاورو سره خاوری کوی.

⇦ زکوه په ښکاره ورکړی، چې په نورو مسلمانانو کې هم د فرض اداء کولو ولوله پیدا شی. خو نور خیراتونه په پټه ورکړی، چې اخلاص په کې لازیات شی، د الله ﷻ پر وړاندی هغه عمل ارزښت لری چې په اخلاص سره شوی وی، د قیامت په ویروونکی ډګر کې هیڅیری به سیوری نه وی ، الله جل جلاله به خپل داسې بنده د عرش له سیوری لاندی ساتی، چا چې په ډېر پټه توګه د الله ﷻ په لاره کې لګښت کړی وی، تر دی چې چپ لاس یې له دی نه خبر نه وی چې ښی لاس څه لګولی دی [صحیح بخاری]

⇦ د الله جل جلاله په لار کې له خیرات کولو وروسته مه پر چا احسان کوی او مه هغه کسان خفه کوی چې تاسې څه ورکوی چاته له څه ورکړی وروسته له اړو او محتاجو خلکو سره د حقارت رویه کولو د هغوی خپلواکی ته ضرر رسول، پر هغوي احسان باروِل، د هغوي مات زړونه غمول، او دا فکر کول چې هغوي دی ستاسې احسان ومنی، ستاسې پر وړاندی دی سر ټیټ کړی، ستاسې لوړاوی دی ومنی، دا ډېر بد احساسات

دی د مؤمن زړه باید له داسې احساساتو پاک وی، الله ﷻ فرمایی: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسكَالَّذِي يُنفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ (مؤمنانو! خپل خیراتونه په احسان بارولو او د غریبانو د زړونو په خوږولو د هغه چا په څیر مه په خاوری کوی چې یوازی د ریا لپاره لګښت کوی) .

⇦ د الله جل جلاله په لاره کې له ورکړی وروسته لوی (غرور) مه کویی، پر خلکو خپل غوره والی مه ثابتوی بلکې دا فکر وکړی چې معلومه نده الله جل جلاله ته زما خیرات منظور هم شو او که نه، د الله جل جلاله فرمان دی : وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ (او د هغوي دا حال دی يې ورکوی هر څه چې ورکوی او زړونه يې له دی فکر نه رپیږی چې د خپل رب لوری ته زمونږ ورګرځیدل دی) .

⇦ له اړو او غریبو خلکو سره نرمه رویه کوی نه هغوي ودګی او مه پری دپکی وکړی، او نه پری خپل لوړاوی ثابت کړی سوالګر تـه که د ورکړی لپاره هیڅ هم نه وی بیا هم ورسره په ښو اخلاقو چلن وکړی ، او بخښنه تری وغواړي چې له څه لاس ته ورتلو پرتـه هغوي تاسې ته دعا وکړی او ولاړ شی، قران مجید لارښوونه کوی : وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا (که ته له هغوي نه پـه مـخ اړولـو مجبور شی د خپل الله جل جلاله د مرحمت پـه هیله له هغوي سـره پـه نرمـی خبری وکړه) .

او دا هم د الله فرمان دی: وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ (او سوالګر مه رټی) .

⇦ د الله جل جلاله په لاره کې په پراخه زړه او مینه لګښت وکړی، خیرات تاوان، زور او زیاتی مه ګڼی او په تنګ زړیتوب سره يې مه ورکوی، د خلاصون او بریالیتوب حقدار هماغه کسان وی، چې له بخیلی، تنګ زړیتوب، خسیتوب او نورو بدو ولولو نه خپل زړونه پاک ساتی.

⇦ د الله جل جلاله پـه لاره کې حلال مال ولګوی ، الله ﷻ یوای هماغه مـال قبلوی چې پاک او حلال وی، کوم مؤمن چې د الله جل جلاله په لاره

کې د ورکړې او لګښت جــذبه ولري، نو هغه څنګه دا منلای شي چې د هغه په ګټه کې دې حرام مال وي، الهي لارښوونه ده: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ (د ايمان څښتنانو! د الله جل جلاله په لار کې خپله پاکه ګټه ولګوی).

⇦ د الله جل جلاله په لار کې غوره مال ولګوی، الله جل جلاله فرمايي: لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ (تاسې نيکۍ تــه نشئ رسېدای ترڅو خپل هغــه شيان د الله ﷻ په لار کې ونه لګوئ چې تاسې تــه ګران وي، او څه شی چې تاسې ولګوئ الله ﷻ به ورڅخه ناخبره نه وي).

په خيرات کې ورکړای شوی مال د اخرت د تلپاتې ژوندانه لپاره ذخيره کيږي، نو مؤمن دا څنګه فکر کولای شي چې هغه دې د خپل دايمي ژوندانه لپاره خراب او بې کاره مال جمع کړي.

⇦ د زکاة د فرض کيدو نه وروسته په ورکړه کې ډيل مه کوی ژر يې د ورکولو کوښښ وکړی او ښه حساب وکړی او ورېې کړی، چې الله ﷻ مه کړه ستاسې پر غاړه څه پاتې نه شي.

⇦ زکوه په ټولنيز ډول ادا کړی او د لګښت لپاره يې هم ټولنيز چــار ولټوی، چيرې چې د مسلمانانو حکومت نشته هلته دې مسلمانان خپلمنځي بيت المال جوړ کړی او زکات دې پکې د ټولنيزو ښيګڼو لپاره ورکړي.

د حج آداب

❖د حج په کولو کې ډيل او تاخير هيڅکله مه کوی هر وخت چې الله ﷻ دومره توان درکړی چې دغه په زړه پوری فريضه ادا کړای شی نو په لومړی فرصت کې روان شی، پر ژوندانه هيڅ باور نشته، چې تاسې به دغه فريضه له يو کال نه بل کال ته ټال کوی، قران مجيد لارښوونه کوی:

عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنْ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْ الْعَالَمِينَ

(او پر خلکو د الله ﷻ دا حق دی چې څوک يې کور ته د تللو توان ولری هغوي دی حج وکړی او څوک چې د دی حکم له پيروی نه انکار وکړی نو هغه ته دی معلومه وی چې الله ﷻ له ګردو نړيوالو بی نيازه دی) .

د انسان به له دی نه نوره تباهی او محرومی بله کومه وی چې الله ﷻ ورسره د لاپروايی او بی تعلقی اعلان وکړی .

حديث شريف دی څوک چې د حج اراده وکړی، په ادا کولو کې دی له چټکتيا نه کار واخلی، امکان لری چې ناروغه شی. امکان لری چې اوښه يی بی کاره شی، او امکان لری چې کومه داسې اړتيا ورته پيښه شی چې بيا يې ورته حج ادا کول امکان نه لری [جامع ابن ماجه] .

مطلب دا دی چې له شتمن کيدو نه وروسته له ډيل او ټال ورکولو نه کار نه اخيستل کيږی، معلومه نه ده چې په ګانده (آينده) کې به د وسايلو پر اختيا او پريمانی وی او که نه او بيا چې الله ﷻ مکړه سړی د بيت الله له حج نه بی برخی پاتی شی، الله ﷻ دی له دی محرومی نه هر مؤمن بنده وساتی، رسول اکرم ﷺ داسې کسانو ته ډېر سخت خبرداری ورکړی دی، په حديث مبارک کې دی څوک چې (له حج ادا کولو نه) کومی ناروغی يا کوم واقعی ضرورت يا کوم ظالم او جابر حکم منع کړی نه وی او بيا هم هغه حج اداء نه کړ نو خوښه يې چې يهودی مړ کيږی او که نصرانی [سنن کبری ۴ توک] .

او له حضرت عمر رضی الله عنه نه اوریدل شوی دی، چې کوم کسان له توان لرلو سره سره حج نه ادا کوی، زما زړه غواړي چې جزیه پری ولګوم، هغه مسلمان نه دی هغه مسلمان نه دی. . .

❖ د الله ﷻ د کور زیارت او حج یوازی د الله جل جلاله د رضا او خوشحالولو لپاره وکړی، د کوم دنیوی هدف لپاره دغه سپیڅلی هدف مه کوی، په قرآن عظیم الشان کې دی : وَلَا آمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا (او مه له هغو خلکو سره غرض لری چې د خپل رب او د هغه د خوشحالی لپاره د درناوی ښبتن کور په لور درومی).

وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ (حج او عمره یوازی د الله ﷻ د خوشحالی لپاره پوره کړی ...) .

او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده چې د مبرور حج [1] بدله له جنت نه کمه نه ده [صحیح مسلم، کتاب الحج].

❖ حج ته د تللو پر وخت خلک مه خبروی، غلی ولاړ شی او راشی او د هر هغه دود او دستور نه ځان وساتی چې د ریا او ځان ښودنی څرک پکې وی، هسی خو هر عمل هغه وخت صالح عمل او د قبلیدو وړ وی چې صرف د الله جل جلاله لپاره وی او کومه بله غوښتنه پکې د ذری اومره شامله نه وی‌و خو په ځانګړی توګه په حج کې ورته زیاته پاملرنه څکه ضروری ده چې دا د نفسی تزکیی او روحانی انقلاب وروستی تدبیر دی او کوم روحانی مریض چې پر دغه جامع علاج روغ نه شی بیا یې د روغتیا هیله د کوم بل علاج په وسیله ډېره لږه کیدای شی .

❖ که حج ته مو د تللو توان نه وی، بیا هم د الهی کور د لیدلو او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم پر روضه د سلام کولو او له حج نه د پیدا کیدونکی ابراهیمی ولولو په وسیله خپل زړونه آباد کړی، له دی ولولو

[1] - مبرور حج هغه دی چې د الله جل جلاله د رضا لپاره په ټولو آدابو سره ادا کړای شوی وی .

پرته کومه سینه د مؤمن سینه نشی کیدای، بلکې یو وران کنډر به وی، د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: حج او عمری ته تلونکی د الله ﷻ میلمه وی، هغه که خدای ته دعا کوی الله جل جلاله یې قبلوی او که بخښنه تری وغواړي نو بخښي يې [طبرانی]

❖ د حج لپاره ډېره غوره د لاری خرڅه واخلی، غوره د لاری توښه تقوی ده د ده سپیڅلی سفر په دوران کې د الهی نافرمانیو نه د ځان ژغورلو او د بیت الله د حج نه د زیاتو برکتونو او ګټو اخیستو والا بنده هغه دی چې په هر حال کې له الله جل جلاله ویرېږی او د هغه د خوشحالولو مینه ناکه ولوله ولری، قران عظیم کې دی : وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى وَاتَّقُونِ يَاأُولِي الْأَلْبَابِ (او تر هرڅه ښه د لارې توښه پرهیزګاري ده - نوای هوښیارانو! زما له نافرمانی نه ډډه وکړئ) .

❖ د حج له ارادی کولو سره سره ذهنی تیاری هم پیل کړی ، د حج تاریخ تازه کړی او د یوه یوه رکن پر حقیقت یې غور وکړی او د الله ﷻ د دین په باب هم غور وکړی، د حج د دی ارکانو په وسیله چې د مؤمن بنده په زړه کې کوم جذبات پیدا کول پکار دی، پر هغې د پوهیدلو کوښښ وکړی او بیا د یوه با شعوره مؤمن په څیر په پوره دقت سره د حج د ارکانو په اداء کولو د دغو حقایقو د جذب او د هغوي سره سم د ژوندون تیرولو په خپل ځان کې د صالح انقلاب راوستلو کوښښ وکړی، د څه لپاره چې الله ﷻ پر مؤمنانو حج فرض کړی دی، الهی لارښوونه ده:

وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِنْ كُنتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّالِّينَ (او الله جل جلاله یاد کړی، د څنګه یادولو چې تاسې ته لارښوونه شوی ده او دا حقیقت دی چې تاسې تر دی د مخه له دغو حقیقتونو بی لاری شوی یاست) .

د دی مقصد د حاصلولو لپاره د قران مجید د هغو برخو ژوره مطالعه وکړی په کومو کې چې د حج د حقیقت او اهمیت نه د پیدا کیدونکیو ولولو ښکارونه شوی ده. او د دی لپاره د نبی احادیثو او د هغو کتابونو مطالعه

هم ضروري ده چې د حج د تاريخ او ارکانو د حقيقت په باب پکې خبرې شوي دي.

❖ د حج په دوران کې چې کومې مسنوني دعاګانې د احاديثو په کتابونو کې دي هغه يادې کړې او د رسول الله ﷺ په وينا کې له الله جل جلاله هماغه څه وغواړي چې د الله څخه رسول الله ﷺ غوښتي وي.

❖ د خپل حج پوره پوره ساتنه وکړې او ياد ساتې چې ستاسې حج چيرې د هغو دنيا پالونکيو حج نه شي چې په آخرت کې يې هيڅ برخه نشته، څکه چې هغوي له اخرت نه په سترګو پټولو هر څه په دنيا کې غواړي، هغوي چې کله بيت الله ته رسيږي، نو دعا يې دا وي: رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ (خدايا! مونږ ته چې څه په دنيا کې دي په همدې دنيا کې راکړې، د داسې (دنيا پالونکيو) خلکو په اخرت کې هيڅ برخه نشته).

تاسې د حج په وسيله د دواړو جهانو نيکبختۍ او برياليتوبونه وغواړي او خداى جل جلاله ته دعا وکړې چې الهي زه ستا حضور ته څکه راغلى يم چې ته مې په دواړو ژوندونو کې کامياب او بريالى کړې او دا دعا پرله پسې کوې: رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ (اى ربه! مونږ ته په دې دنيا کې هم ښيګڼې راپه برخه کړې او په اخرت کې هم ښيګڼې را په برخه کړې او د اور له عذابه نه مو وساتې).

❖ د حج په دوران کې د الله ﷻ له نافرمانۍ نه په کلکه ځانونه وژغورې، د حج سفر د الله ﷻ د کور سفر دى، تاسې د الله ﷻ د ميلمنو په حيث تللي ياست، له هغه سره د بنده ګۍ د وعدې تازه کولو لپاره تللي ياست، پر حجر اسود د لاس ايښودلو سره ګواکې تاسې د الله ﷻ په لاس کې لاس ورکوې، او وعده کوې او د هغې په مچې کولو ګواکې تاسې الهي دربار مچې کوې، هر ځل د تکبير او تهليل د آوازونو په لوړولو سره خپله وفاداري ښکاره کوې، په داسې حالاتو کې غور وکړې کومه معمولي ګناه او سهوه به څومره خطرناکه او ويروونکې وي الله ﷻ خپل دربار ته

حاضرې ورکوونکيو بنده ګانو ته د هوښيار اوسيدلو ويلې دي ولا فسوق (د الله جل جلاله د نافرماني خبرې بايد نه وي) .

❖ د حج په دوران کې له جنګ جګړو نه په مکمله توګه ځانونه وساتي ، د سفر په دوران کې ځاي په ځاي د خلکو هجوم وي، مشکلات وي، تکاليف وي، ځاي په ځاي ګتې له لاسه ورکوي او ځاي په ځاي مو جذبات مجروح کيږي نو د الله جل جلاله د ميلمه کار دا دي چې هغه له پر اخزيتوب او قرباني نه کار واخلي او له هر چا سره په تيريدنه او د سخاوت رويه وکړي، ان تر دي چې د خدمتګار له رټلو هم ځان وساتي، الله جل جلاله فرمايي: وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ (او د جنګ جګړې خبرې بايد نه وي) .

❖ د حج په دوران کې له شهواني خبرو نه د ځان ساتلو پوره پوره خيال وساتي ، د سفر په دوران کې د جذباتو را پاريدلو او هر لوري ته د نظر کولو انديښنه هم يو څه زياته وي، تاسې هم زيات هوښيار اوسي او د نفس او شيطان له چالونو خپل ځانونه وژغوري، او که ستاسې ميرمن له تاسې سره وي نو نه يوازې دا چې له هغه سره مخصوصي اړيکې مه ساتي، بلکې د داسې خبرو نه هم په شعوري توګه ځان وساتي چې د شهواني ولولو راپارونکي کيداي شي. الله جل جلاله رښتيا فرمايلي دي : الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ (د حج مياشتې ټولو ته معلومې دي، څوک چې په دي ټاکليو مياشتو کې د حج نيت وکړي هغه بايد باخبر اوسي چې د حج په دوران کې بايد شهواني خبرې نه وي) .

او د رسول اکرم صلی الله عليه وسلم لارښونه ده: څوک چې د الله ﷻ د کور زيارت ته دلته راغی او له بی حيايی او شهواني خبرو يې ځان وژغوره او په فسق او فجور کې هم اخته نه شو نو هغه به پاک او صاف بيرته داسې ستنيږي لکه څنګه چې د مور له نس نه پاک او صاف پيدا شوی وي [مسلم، صحيح بخاري]

❖ د شعائر الله (الهي نښانو) پوره پوره درناوي وکړي، د کوم روحاني او معنوي حقيقت د احساس کولو او يادولو لپاره چې الله جل جلاله کوم څيز

د نښې په توګه ټاکلې دي هغه ته شعیره وايي شعایر يې جمع ده، د حج په لړ کې هم ټول شیان د الله پالنې د یو نه یو حقیقت د احساسولو لپاره د علامت (نښې) په توګه ټاکلې دي، د هغو ټولو درناوي وکړې په قرآن مجید کې الهي لارښوونه ده: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا [1] (اې مؤمنانو! د الله نمانځنې د دغو نښو بې عزتي مه کوې، نه د دغو میاشتو بې عزتي وکړې او نه د قرباني څارویو ته لاس وروړې، نه هغه څارویو ته لاس وروړې چې پر غاړو کې يې د الهي نذر د نښې په توګه پټې پرتې وي او نه د هغو خلکو په لارو کې خنډ شي چې د خپل پروردګار د فضل او خوشحالۍ په لټه کې د درناوي د کور (کعبې) په لور روان وي)

او په سوره حج کې دي : ذَلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ [2] (او څوک چې د الله جل جلاله نمانځنې د هغو نښانو درناوي وکړې چې الله جل جلاله ټاکلې دي نو دا د زړونو د تقوا خبره ده) .

❖د حج د ارکانو د ادا کولو پر وخت د بې اندازې تواضع او احتیاج او د بې ځواکۍ او بې وسۍ ښکارونه وکړې. چې الله ﷻ ته د بنده بې وسي او عاجزي تر هر څه زیاته خوښه ده، له نبي اکرم صلی الله علیه وسلم نه چا پوښتنه وکړه حاجي څوک دی؟ وې فرمایل: د چا ویښته چې ګډ وډ وي او ستړی ستومانه وي .

❖له احرام تړلو نه وروسته د هر لمانځه نه وروسته پر هر پیچومې دختو پر وخت، پر هر خوړې د کوزیدو پر وخت، له هرې قافلې سره د یو ځای کیدو پر وخت او هر سهار له خوبه ویښیدو پر وخت په لوړ آواز تلبیه ووایاست، تلبیه دا ده: لَبَّيْكَ اَللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ لَاشَرِيْكَ لَكَ لَبَّيْكَ اِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَاشَرِيْكَ لَكَ [مشکوة]

---

[1] - د المايده سورت ۲ آيت

[2] - د الحج سورت ۳۲ آيت

(زه حاضر يم، خدايا! زه حاضر يم، له تا سره هيڅوک شريک نشته، زه حاضر يم بې شکه ټولې ستاينې تا لره دي، نعمتونه ټول هم ستا دي، ټوله بادشاهي هم ستا ده، تا سره هيڅوک شريک نشته)

❖د عرفات په ميدان کې د حاضريدو په وخت زيات نه زيات استغفار او توبه وکړې، د قران مجيد لارښوونه ده : ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (بيا تاسې (مکه والو) را کوز شی له کوم ځايه چې نور خلک را کوزيږي او له الله بخښنه وغواړي، بيشکه الله جل جلاله ډېر زيات بخښونکی او ډېر زيات مهربانه دی) .

د الله ﷻ پر وړاندې د عرفې ورځ له ټولو ورځو نه غوره ده، په دې ورځ الله جل جلاله په ځانګړې توګه د دنيا اسمان ته متوجه شي، د ملايکو پر وړاندې د خپلو حاجيانو بنده ګانو د عاجزۍ او بې وسۍ په حالت وياړ کوي، ملايکو ته فرمايي: فرښتو! وګورئ زما بنده ستړي ستومانه په ګرمۍ کې زما په حضور کې ولاړ دي، دا خلک له لرې لرې نه دلته راغلي دي. زما د رحمت هيلو دلته راوستي دي حال دا دی چې دوی زما عذاب ليدلی نه دی، له دې وياړ وروسته خلکو ته د جهنم له عذاب آزادولو حکم ورکول کيږي، او د عرفې په ورځ دومره خلک بخښل کيږي چې دومره په بله ورځ نه بخښل کيږي [ابن حبان]

❖ منی ته په رسيدو سره په هماغو ولولو قرباني پوره کړئ له کومو جذباتو سر چې حضرت ابراهيم عليه السلام د خپل ګران زوی حضرت اسمعيل عليه السلام پر غاړه چاړه ايښې وه، او د قربانۍ داسې ولولې په خپل زړه او دماغ کې ولرئ چې د ژوندانه په هر ډګر تاسې د قربانۍ لپاره تيار اوسئ او ژوندون مو په واقعي توګه د دغې وعدې عملي شکل وګرځي چې: قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ() لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ (ووايه، زما لمونځ، زما د عبادت ټول مراسم، زما ژوند او زما مرګ هر څه د الله رب العلمين له پاره دي چې د

هغه هېڅوک شریک نشته، د هماغه امر ماته شویدی او تر ټولو لوړې د اطاعت سر ټیټوونکی زه یم).

❖د حج په وختو کې پرله پسی د الله جل جلاله په یادو کې مشغول اوسی او یو وخت یې هم له ذکر نه زړه غافل نه کړی، د الله جل جلاله یادونه د ټولو عباداتو اصلی جوهر دی.

الهی لارښوونه ده: وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ (او د الله جل جلاله په یاد کې مشغول اوسئ د شمار په دغو څو ورځو کې).

او همدا رنګه فرمایی: فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا (بیا چې تا د (حج) ټول ارکان ادا کړل نو بیا د الله ﷻ ذکر کوی لکه څنګه چې ستاسې مور او پلار ذکر کاوه بلکې له هغوي نه زیات کوه).

د حج د ارکانو مقصد همدا دی چې تاسې په دی وختونو کې پرله پسي د الله ﷻ په یاد کې ډوب اوسی او په دی ورځو کې مو د هغه یاد داسې په زړونو کې ځای شی چې بیا د ژوندانه مشکلات او اړو پیچ هیڅ شی تاسې د هغه له یاد نه غافل نه کړی د جاهلیت په دوران کې به خلک د حج د ارکانو له ادا کولو نه وروسته د مور او پلار لویی بیانوله او لا پي به یې وهلی، الله ﷻ لارښوونه وکړه چې دا وختونه د الله ﷻ په یاد کې تیر کړئ او د هماغه لویی بیان کړئ چې واقعًا لوی دی.

❖د الله جل جلاله په کور، د پتنګ په څیر طواف وکړی، الهی لارښوونه ده: او پکار دی چې د بیت الله طواف وکړی.

د نبی اکرم ﷺ لارښوونه ده الله ﷻ هره ورځ د خپلو حاجیانو بنده ګانو لپاره یو سل شل رحمتونه نازلوی: چې له هغو نه شپیته رحمتونه د هغو لپاره وی چې د بیت الله طواف کوی، څلویښت د هغو لپاره چې هلته لمونځ ادا کوی او شل د هغو لپاره چې یوازي کعبه وینی [بیهقی].

او نبی اکرم ﷺ دا هم فرمایلی: چا چې پنځوس کرتی د بیت الله طواف وکړ هغه له خپلو ګناهونو داسې پاک شو لکه چې خپلی مور همدا اوس زیږولی وي [جامع ترمذی]

دریم څپرکی (فصل)

د ټولنیز ژوندانه بڼکل

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا (د الله جل جلاله بنده ګی وکړه څوک ورسره مه شریکوه ، او ښه رویه کوه له مور او پلار سره ، له خپلوانو سره . له یتیمانو سره ، له غریبانو سره . له ګاونډیانو سره چې خپلوان دی وي او له هغه ګاونډی سره چې خپلوان دی نه وي ، له ملګری سره چې ملګرتیا یې د لږ وخت لپاره هم درپه برخه شي ، او له مسافر سره ، او له هغو لاس لاندی خلکو سره چې ستا په واک کې وی - د احسان چار چلند وکړئ، باور ولرئ چې الله ﷻ یو داسي څوک نه خوښوي چې په خپله انګېرنه مغرور وي او په خپله لوړتیا ویاړي) .

[د النساء سورت ۳۶ آیت]

د مور او پلار آداب

⇇ له مور او پلار سره ښه رویه کول او دا ښه رویه کول د دواړو جهانو بریالیتوب او سعادت وګڼئ، له الله وروسته پر انسان تر ټولو زیات حق د مور او پلار دی، د مور او پلار د حق اهمیت او عظمت له دې اندازه کړئ، چې قران مجید د مور او پلار حق ځای په ځای د الله ﷻ له حق سره بیان کړی دی او د الله ﷻ له شکر ګذارۍ سره یې د مور او پلار پر شکر ګذارۍ تاکید کړی دی:

وَقَضَى رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا (او ستا رب پریکړه کړې ده چې ته له الله جل جلاله پرته د بل چا بنده ګي مه کوه او له مور او پلار سره ښه رویه کوه).

حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه فرمایي ما له حضرت محمد صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه کوم ډول عمل الله ﷻ ته ډېر ګران (محبوب) دی ؟ رسول اکرم صلی الله علیه وسلم وفرمایل : هغه لمونځ چې پخپل وخت ادا کړای شي، ما بیا پوښتنه وکړه له دې نه وروسته کوم عمل الله ﷻ ته تر نورو ډېر محبوب دی، وی فرمایل: له مور او پلار سره ښه رویه، ما پوښتنه وکړه، له دې نه وروسته، وی فرمایل: د الله ﷻ په لار کې جهاد کول [صحیح بخاري، صحیح مسلم]

حضرت عبدالله رضی الله عنه فرمایي: چې یو سړی د نبی علیه السلام په خدمت کې حاضر شو او وی ویل: زه ستاسې په لار د هجرت او جهاد لپاره بیعت کوم او له الله یې اجر غواړم، نبی ﷺ ترې پوښتنه وکړه ایا ستا له مور او پلار نه څوک ژوندي دي ؟ هغه وویل هو! بلکې د الله ﷻ شکر دی دواړه ژوندي دي، هغه ورته وفرمایل: ایا ته واقعاً له الله ﷻ د خپل هجرت او جهاد بدله غواړې؟ هغه وویل هو! (زه له الله ﷻ اجر غواړم) نبی صلی الله علیه وسلم ورته لارښوونه وکړه نو لاړ شه د خپل مور او پلار په خدمت کې اوسه او له هغوي سره ښه چلند کوه [صحیح مسلم]

حضرت ابو امامه ﷺ فرمايي يو سړی له نبی ﷺ پوښتنه وکړه؟ يا رسول الله د مور او پلار پر اولاد څه حق دی؟ لاربښوونه يې وکړه مور او پلار ستا لپاره جنت دی او هم مور او پلار ستا لپاره دوزخ دی [جامع ابن ماجه].

يعنی که له هغوي سره ښه رويه وکړي نو د جنت مستحق به شي او که د هغوي حقوق د پښو لاندی کړی نو د جهنم خس به شی.

⇇ د مور او پلار شکريه ادا کوونکي اوسئ ، د چا له تاسې سره د ښه کولو له امله د هغه شکريه ادا کولو او احسان منلو لومړی غوښتنه دا ده او دا حقيقت دی چې زمونږ د وجود احسان سيدونکی لامل مور او پلار دی، بيا د مور او پلار په پالنه او سر پرستی کې مونږ رالويږو، شعور پيدا کوو او هغوي چې د کومی اندازی قربانی او بی مثاله تکاليفو او له خورا زيات شفقت او مهربانی سره زمونږ سر پرستی کوی، د هغی غوښتنه او تقاضا ده چې زمونږ سينی د هغوي له درناوی او احسان مننی او مينی او محبت نه ډکی وی او زمونږ د زړونو رګ رګ د هغوي احسان وړونکی وی، همدا لامل دی چې الله ﷻ پر بنده د ځان د شکر ادا کولو تر څنګ د مور او پلار د شکر يې ادا کولو تاکيد او ټينګار فرمايي: ان اشکرلی ولوالديک

مونږ لاربښوونه کړی چې زما شکريه ادا کړه او د خپل مور او پلار احسان مند اوسه.

⇇ تل د مور او پلار د خوشحاله ساتلو کوښښ وکړئ او د هغوي له خوښی او مزاج پرته هيڅکله هم کومه داسې خبره ونکړی چې د هغوي خوښه نه وی، په ځانګړی توګه د بوډا توب په وخت کې چې کله د هغوي مزاج يو څه تند او تروش شی او مور او پلار يو څه داسې هيلی او غوښتنی کوی چې د توقع پر خلاف وی، دا مهال هم هره خبره په خوشحالی سره وزغمی او د هغوي کومه خبره چې درباندی ښه ونه لګی په خواب يې کومه داسې خبره هيڅکله ونه کړئ چې د هغوي خوښه نه وی او د هغوي احساساتو ته تری زيان رسيږی.

إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُل لَّهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا (که له هغوي نه يو ياد واړه د بوډا توب عمر ته ورسيږي نو ته هغوي ته اف اومره هم مه وايه او مه هغوي رټه) .

په اصل کې د بوډا توب په عمر کې د خبرې د زغم توان نه پاتی کيږی او د کمزورتيا له امله د ځان د اهميت احساس زياتيږي، نو ځکه کوچنی کوچنی خبره پرې بده لګيږي، نو د همدی نزاکت په نظر کې لرلو په خاطر د خپل کوم قول او فعل په وسيله خپل مور او پلار خفه نکړی .

حضرت عبدالله بن عمرو وايي چې نبی‌اکرم صلی الله عليه وسلم لاربښوونه کړی ده د الله جل جلاله خوشحالی د پلار په خوشحالی کې ده او د الله جل جلاله له نارضائيت د مور او پلار په خفګان کې دی [جامع ترمذی، ابن حبان، حاکم] .

يعنی که څوک الله جل جلاله خوشحالول غواړي خپل مور او پلار دی خوشحاله کړی، د پلار په ناراضه کولو الله نشی خوشحالولای څوک چې پلار خفه کوی، هغه الهی غضب راپاروول غواړي .

د همدی حضرت عبدالله رضی الله عنه وينا ده چې يو سړی خپل مور او پلار په ژړا پريښودل او د رسول الله صلی الله عليه وسلم سره د هجرت د بيعت کولو لپاره راغی، نو نبی صلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل: لاړ شه خپل مور او پلار ته بيرته او هغوي داسې خوشحاله کړه راشه لکه څنګه چې دی په ژړا پريښی راغلی وی [سنن ابو داود]

⇇ د زړه پـه مينه د مـور او پـلار خـدمت وکړئ ، که تاسې تـه الله ﷻ د دی خبری وخت درکړی وی نو په اصل کې دا د دی خبری توفيق دی چې تاسې خپل ځان د جنت حقدار وګرځوي، او د الله ﷻ خوشحالی حاصله کړی، د همدی مور او پلار د خدمت په وسيله د دواړو جهانو بريالیتوب او نيکبختی او عظمت حاصليږی، او انسان د دواړو جهانونو له مشکلاتو په امان وی، د حضرت انس رضی الله عنه وينا ده، چې نبی اکرم ﷺ فرمايلی

دی: څوک چې غواړي چې عمر يې اوږد شی او روزی يې پراخه وی، هغه ته پکار دي چې د خپل مور او پلار سره ښه رويه او نيکی وکړی [الترغيب والترهيب]

او د نبی صلی الله عليه وسلم لاربنوونه ده: هغه څوک دی ذليل وی ، بيا دی ذليل وی، بيا دی ذليل وی، خلکو پوښتنه وکړه يا رسول الله کوم سړی؟ هغه وفرمايل: هغه سړی چا چې مور او پلار د زړښت په حالت کې وميندل، يا يې دواړه وميندل او يا يی يو ومينده او بيا د هغوي په خدمت کولو جنت ته داخل نه شو [صحيح بخاری، صحيح مسلم]

په يو وخت کې خو نبی صلی الله عليه وسلم د مور او پلار خدمت د جهاد په څير له ستر عبادت نه هم لوړ ګڼلی دی او يو صحابی يې له جهاد نه منع کړ او د مور او پلار د خدمت کولو ټينګار يې پری وکړ.

حضرت عبدالله بن عمرو رضی الله عنه فرمايي يو سړی د نبی صلی الله عليه وسلم په خدمت کې په جهاد کې د ګډون لپاره حاضر شو هغه تری پوښتنه وکړه مور او پلار دی ژوندی دی ، هغه وويل هو! ژوندی دی، لاربنوونه يې ورته وکړه ، ولاړ شه او د هغوي خدمت کوه ، همدا جهاد دی [صحيح بخاری صحيح مسلم] .

⇇ د مور او پلار آدب او درناوی وکړی او کومه داسې خبره يا حرکت مه کوی چې د هغوي د درناوی پر خلاف وی، قران عظيم فرمايی: وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا (او له هغوي سره په احترام خبری کوی).

يو کرتی حضرت عبدالله بن عمر رضی الله تعالی عنه له حضرت ابن عباس رضی الله عنه وپوښتل، آيا ته غواړي چې له جهنم نه لری اوسی او په جنت کې داخل شی؟ ابن عباس رضی الله عنه ورته وويل ولی نه، پر الله ﷻ سوګند همدا غواړم، حضرت ابن عمر تری وپوښتل، ستا مور او پلار ژوندی دی؟ ابن عباس رضی الله عنه وويل هو! زما مور او پلار ژوندی دی، ابن عمر رضی الله عنه ورته وويل که ته له هغی سره په نرمی خبری کوی او د هغی د خوراک څښاک خيال ساتی، نو خامخا به جنت ته ځی، په دی شرط چې ځان له کبيره ګناهونو څخه وساتی. [الادب المفرد]

حضرت ابو هریره رضی الله عنه یو کرتی دوه سړی ولیدل له یوه نه یی پوښتنه وکړه دا بل دی څه کیږی؟ هغه ورته وویل : دا زما پلار دی، هغه ورته وویل وګوره نه د هغه نوم واخلی، نه له هغه نه مخکی ولاړ شی او نه کله له هغه نه د مخه کښینی. [الادب االمفرد]

⇇ له مور او پلار سره له عجز او تواضع نه کار اخلی وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنْ الرَّحْمَةِ (او د تواضع او انکسار وزرونه د هغوي په مخ کې وغوړوه).

له وزرو غوړولو نه مراد دا دی چې هر وخت د هغوي د مرتبی خیال وساته او هیڅکله د هغو په مخ کې خپله لویی مه بیانوه او مه د هغوي په شان کې بی ادبی کوه.

⇇ له مور او پلار سره مینه وکړی ، هغوي د خپل ځان د اجر او سعادت او د اخرت د نیکبختی لامل وګنی، حضر بن عباس رضی الله عنه وایی چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی : هر نیک اولاد چې له مینی ډک یو نظر مور او پلار ته ګوری، د هغی په بدل کې الله ﷻ ورته د یو قبول شوی حج ثواب ورکوی، خلکو تری پوښتنه وکړه، ای د الله ﷻ پیغمبره! که څوک په یوه ورځ کې سل کرتی مور او پلار ته له مینی په ډکو نظرونو وګوری؟ هغه صلی الله علیه وسلم وفرمایل هوا که څوک سل ځلی داسې وکړی بیا هم الله جل جلاله (ستاسې له تصور نه) ډېر لوی او د تنګ زړیتوب په څیر عیبونو نه بیخی پاک دی [صحیح مسلم]

⇇ د مور او پلار اطاعت په اخلاص سره وکړی او که هغوي یو څه زیاتی هم کوی، بیا هم په خوشحاله زړه یې مینه وکړی، او د هغوي عظیم احسانات په نظر کې ولری، د هغوي هغه غوښتنی په خوشحالی سره پوره کړی، چې ستاسې پر ذوق او مزاج درندی وی، په دی شرط چې د دین پر خلاف نه وی.

د حضرت ابو سعید رضی الله عنه وینا ده، چې د یمن یو سړی د رسول الله په خدمت کې حاضر شو، هغه تری پوښتنه وکړه په یمن کې ستا څوک شته؟ هغه سړی ورته وویل هو! زما مور او پلار شته، هغه تری پوښتنه

وکړه، هغوي تاته اجازه در کړی ده، سړی ورته وویل نه! ما خو له هغوي نه اجازه اخیستی نه ده، حضور صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل نو ښه نو ته بیرته ولاړ شه او له مور او پلار نه اجازه راواخله، که هغوي اجازه در کړی بیانو په جهاد کې ګډون وکړه او که نه نو د هغوي په خدمت کې اوسه او ښه رویه ورسره کوه [سنن ابو داود].

د مور او پلار د اطاعت د اهمیت اندازه له دی نه ولګوی چې یو سړی له لری لری نه راغی او غواړي چې د رسول اکرم ﷺ تر څنګ د دین د سر لوړی لپاره په جهاد کې ګډون وکړی، خو رسول اکرم ﷺ هغه بیرته لیږی او فرمایی چې په جهاد کې ګډون ته په داسې حال کې کولای شی چې مور او پلار دواړه اجازه وکړی.

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه وینا ده چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی: پر کوم سړی چې په داسې حال کې سهار شو چې هغه الهی لارښوونې او احکام یې عملی کړل چې د مور او پلار د حقوقو په باب یې نازل کړی دی، نو پر ده په داسې حال کې سهار شو چې د ده لپاره د جنت دوه دروازی بیرته دی او که د مور او پلار نه یو ژوندی وی نو د جنت ورته یوه دروازه بیرته ده او پر چا چې په داسې حال کې سهار شو چې د مور او پلار د حقوقو په باب یې له الهی احکامو غاړه غړولی وه، نو پر ده په داسې حال سهار شو چې د هغه لپاره د دوزخ دوه دروازی بیرته دی او که له مور او پلار نه یې یو ژوندی وی نو د دوزخ یوه دروازه ورته بیرته ده، هغه سړی پوښتنه وکړه ای د الله ﷺ رسوله! که مور او پلار له چا سره زیاتی کوی بیا هم، وی فرمایل هو! که زیاتی ورسره کوی بیا هم که زیاتی ورسره کوی بیا هم که زیاتی ورسره کوی بیا هم [مشکوه] .

⇇ مور او پلار د خپل مال خاوندان وګڼی او په خلاص مټ پری لګښت وکړی، په قران عظیم کې دی: يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلْ مَا أَنفَقْتُم مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ (خلک له تانه پوښتنه کوی مونږ څه ولګوو ورته ووایه کوم مال چې ته یې لګوی د هغی لومړنی حقدار مور او پلار دی) .

وکړه، هغوي تاته اجازه در کړې ده، سړی ورته وویل نه! ما خو له هغوي نه اجازه اخیستې نه ده، حضور صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل نو ښه نو ته بیرته ولاړ شه او له مور او پلار نه اجازه راواخله، که هغوي اجازه در کړي بیانو په جهاد کې ګډون وکړه او که نه نو د هغوي په خدمت کې اوسه او ښه رویه ورسره کوه [سنن ابو داود].

د مور او پلار د اطاعت د اهمیت اندازه له دې نه ولګوی چې یو سړی له لرې لرې نه راغی او غواړي چې د رسول اکرم ﷺ تر څنګ د دین د سر لوړی لپاره په جهاد کې ګډون وکړي، خو رسول اکرم ﷺ هغه بیرته لیږي او فرمایي چې په جهاد کې ګډون ته په داسې حال کې کولای شې چې مور او پلار دواړه اجازه وکړي .

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه وینا ده چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: پر کوم سړي چې په داسې حال کې سهار شو چې هغه الهی لارښوونې او احکام یې عملي کړل چې د مور او پلار د حقوقو په باب یې نازل کړي دي، نو پر ده په داسې حال کې سهار شو چې د ده لپاره د جنت دوه دروازې بیرته دي او که د مور او پلار نه یو ژوندی وي نو د جنت ورته یوه دروازه بیرته ده او پر چا چې په داسې حال کې سهار شو چې د مور او پلار د حقوقو په باب یې له الهی احکامو غاړه غړولې وه، نو پر ده په داسې حال سهار شو چې د هغه لپاره د دوزخ دوه دروازې بیرته دي او که له مور او پلار نه یې یو ژوندی وي نو د دوزخ یوه دروازه ورته بیرته ده، هغه سړي پوښتنه وکړه ای د الله ﷺ رسوله! که مور او پلار له چا سره زیاتی کوی بیا هم، وی فرمایل هو! که زیاتی ورسره کوی بیا هم که زیاتی ورسره کوی بیا هم که زیاتی ورسره کوی بیا هم [مشکوه] .

⇐ مور او پلار د خپل مال خاوندان وګڼې او په خلاص مټ پرې لګښت وکړې، په قران عظیم کې دي: يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلْ مَا أَنفَقْتُم مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ (خلک له تانه پوښتنه کوي مونږ څه ولګوو ورته ووایه کوم مال چې ته یې لګوې د هغې لومړني حقدار مور او پلار دي) .

يو ځلې د نبي اکرم صلى الله عليه وسلم حضور ته يو سړی راغی او له خپل پلار نه يې په شکايت کولو شروع وکړه، چې هغه کله وغواړي زما نه مال اخلي، نبي ﷺ د هغه سړي پلار راوغوښت، يو بوډا سړی چې همسا يې لګوله حاضر شو ، هغه بوډا سړي نه تحقيق پيل کړ، هغه وويل: د الله جل جلاله رسوله! يوه زما نه وه چې دی کمزوری او بې وسی و او په ما کې توان ؤ زه مالدار وم او دی خالي لاس ؤ، ما دی هيڅکله د خپل څيز له اخيستلو منع نه کړ، اوس زه کمزوری يم او دی تکړه او قوي دی، زه تش لاس يم او دی شتمن دی، اوس دی له مانه خپل مال بچ بچ ساتي، د بوډا سړي د دې خبرو په اوريدو رسول اکرم ﷺ په ژړا شو او د بوډا زوی ته يې وويل ته او ستا مال ستا د پلار دی .

⇇ که مور او پلار مو نا مسلمان وي بيا هم ښه چلن ورسره وکړی، د هغوي عزت او درناوی کوی او په ښه شان سره يې خدمت وکړی، هو! که د شرک او ګناه حکم درته کوی، له اطاعت نه يې انکار وکړی او خبره يې هيڅکله ونه منی .

وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا (که مور او پلار دربانديّ فشار راوړل چې زما (الله) سره څوک شريک کړه چې تاسې ته يې هيڅ علم نشه، نو هيڅکله د هغوي خبره مه منه او په دنيا کې له هغوي سره ښه چلن کوه) .

حضرت اسماء رضی الله عنها فرمايي چې د نبي ﷺ په زمانه کې زما مور چې هغه مهال مشرکه وه راغله، ما نبي صلى الله عليه وسلم ته عرض وکړ، چې ما کره زما مور راغلې ده او هغه له اسلام نه کرکه کوي، ايا زه د خپلې مور سره ښه چلن وکړم؟ هغه وفرمايل هو! ته له خپلې مور سره صله رحمي کوه [صحيح بخاري]

⇇◊ د مور او پلار لپاره هميشه دعا کوی او د هغوي د نيکيو په يادولو د الله جل جلاله په حضور کې ودريږی او په خورا زړه سوی او د زړه په ولوله د هغوي لپاره د رحم او مهربانۍ غوښتنه وکړی، الهی لارښوونه ده:

وَقُلْ رَّبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا [او دعا کوه چې پروردګاره! پر هغو دواړو رحم وکړه، لکه څنګه چې هغوي دواړو په کوچنیوالی زما پالنه کړی وه].

یعنی ای پروردګاره! د کوچنیتوب په بی وسی کې چې په کومه مهربانی او قربانی او مینه او شفقت سره دوی زما پالنه کړی وه او زما په خاطر یې خپلې خوشحالی قربان کړی وی، پروردګاره! اوس دوی بوډاتوب، کمزوری او بی وسی په حال کې زما نه زیات پخپله رحمت او شفقت محتاج دی، الهی زه د دوی هیڅ بدله نشم ورکولای هم ته د هغوي پالنه وکړی او د هغوي پر مشکل حالت رحم وکړی.

⇇ د مور د خدمت په خاصه توګه خیال ساتی، مور په فطری توګه کمزوری او ډېره حساسه وی او ستاسې د خدمت او ښی رویی ته اړه هم وی، بیا د مور احسانات او قربانی هم د پلار په نسبت څو چنده زیاتی وی، نو ځکه په دین کې د مور حق زیات دی، او له مور سره په ښه چلن کولو هم ټینګار شوی دی، په قران مجید کې لارښوونه ده: وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا (او مونږ انسان ته د مور او پلار سره د ښی رویی کولو ټینګار کړی، د هغه مور په تکلیف زغملو زغملو هغه په نس کې ګرځولی او په تکلیف یې زیږولی او په غیږ کې د ګرځولو او شیدو ورکولو دا تکلیف ورکوونکی موده دوه نیم کاله یعنی دیرش میاشتی ده).

قران مجید له مور او پلار سره د ښه چلن پر کولو ټینګار کړی، او د دی تر څنګ یې په ځانګړی توګه د مور پرله پسی تکالیفو زغملو او مشکلاتو تیرولو نقشه یې په ډېر اغیزمنه توګه وړاندی کړی ده او په خورا ښه طریقه یې په سیکالوژیکی دود سره د دی حقیقت په لور اشاره کړی، چې قربانی ورکوونکی مور د پلار په پرتله ستا د خدمت او ښه چلن ډېره حقداره ده او بیا همدا حقیقت د الله جل جلاله پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم هم په ښکاره ښکاره بیان کړی دی.

ابوهریره رضی الله عنه وایی چې یو سړی د نبی صلی الله علیه وسلم حضور ته راغی او پوښتنه یې وکړه، ای د الله پیغمبره! زما د ښه چلن تر

ټولو زیات حقدار څوک دی؟ هغه وفرمایل ستا مور، هغه پوښتنه وکړه بیا څوک دی؟ هغه صلی الله علیه وسلم وفرمایل. ستا مور، بیا یې پوښتنه وکړه بیا څوک دی؟ لاربښوونه ورته وشوه ستا مور، هغه سړی وویل بیا څوک دی، نو هغه وفرمایل : ستا پلار [الادب المفرد]

حضرت جاهمه رضی الله عنه د نبی ﷺ په خدمت کې حاضر شو او وی ویل : یا رسول الله! زما اراده ده چې زه له تاسره جهاد کې ګډون وکړم او د همدې لپاره راغلی یم چې تاسره په دې باب مشوره وکړم (وفرمایاست څه حکم دی؟) نبی صلی الله علیه وسلم تری پوښتنه وکړه، ستا مور ژوندی ده ؟ جاهمه رضی الله تعالی عنه وویل هو! ژوندی ده نبی ﷺ ورته لاربښوونه وکړه نو بیا لاړ شه او د هماغی خدمت کوه ځکه چې جنت د هماغی په قدمونو کې دی [جامع ابن ماجه او سنن نسایی]

حضرت اویس رحمه الله علیه د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم پـه زمانه کې موجود ؤ، خو له هغه سره یې د ملاقات شرف حاصل نه کړای شو، د هغه یوه زړه مور وه، شپه ورځ به یې د هغې خدمت کاوه، د نبی ﷺ د لیدلو یې ډېره هیله وه او کوم مؤمن به وی چې دا هلیه یې په زړه کې توپونه نه وهی چې د هغه سترګی پـه نبوی دیدار روښانه نه شی لکه چې حضرت اویس راتلل هم وغوښتل، خو نبی صلی الله علیه وسلم منع کړ، د حج د فریضې د ادا کولو یې هم په زړه کې ډېـره هیله وه، خو تر څو چې د هغه د مور بی بی ژوندی وه، د هغې د ځانله پاتـې کیدو له امله یې حج ونه کړ، او د هغې له وفات وروسته یې دا هیله تر سره شوه .

له رضاعی مور سره هم ښه رویه وکړی، د هغې خدمت وکړی او په ادب او درناوی ورسره چلن وکړی، حضرت ابو طفیل رضی الله عنه فرمایی، ما په جعرانه (یو ځای دی) کې نبی ﷺ ولیده چې غوښه ویشی، په دی وخت کې یوه ښځه راغله او نبی ﷺ ته نږدی راورسیده، هغه ورته خپل څادر وغوړاوه، هغه پری کیناسته ما له خلکو نه پوښتنه وکړه دا کومه صاحبه ده ؟

خلکو وویل دا د رسول اکرم ﷺ هغه مور ده چې شیدی یې پری خـوړولی وی [سنن ابو داود].

⇐ د مور او پلار له مړينې وروسته هم د هغوي خيال ساتي او له هغوي سره د ښه چلن کولو لپاره لاندې خبرې په نظر کې ولري:

⇐ مور او پلار ته تل د ښېنې دعا کوي .

قرآن مجيد مؤمنانو ته دا دعا زده کړې ده: رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ (پروردګاره! ماته ښېنه وکړې او زما مور او پلار ته او ټولو مؤمنانو ته په هغه ورځ ښېنه وکړې کله چې حساب کتاب پيل شي) .

د حضرت ابو هريره رضی الله عنه وينا ده چې کله د مړي مرتبې لوړېږي هغه په حيرانتيا سره پوښتنه کوي، دا ولې وشول؟ د الله جل جلاله له لوري ورته ويل کيږي چې ستا اولاد ستا لپاره د ښېنې دعا کوله (او الله ﷻ هغه قبوله کړه) .

د حضرت ابو هريره رضی الله عنه وينا ده چې نبي ﷺ فرمايلي دي : کله چې څوک مړ شي د هغه د عمل وخت پای ته رسي، يوازې درې شيان داسې دي چې له مرګه وروسته ورته هم ګټه رسوي ، يو جاري خيرات (صدقه جاريه) دويم د هغه خپور شوی علم چې وګړي ترې ګټه اخلي ، دريم هغه صالح اولاد چې د هغه لپاره د ښېنې دعا کوي .

⇐ د مور او پلار کړې وعدې او وصيتونه پوره کړي، مور او پلار به مو پخپل ژوندانه کې د خلکو سره ډېرې وعدې کړې وي، د خپل الله ﷻ سره به يې څه وعده کړې وي، کوم نذر به يې منلی وي، چاته به يې د څه مال د ورکولو وعده کړې وي، د هغه پر غاړه به د چا پور پاتې وي او د ورکولو وخت به يې ميندلی نه وي ، له مرګ نه مخکې به يې څه وصيتونه کړي وي، تاسې د امکان تر حده د دې ټولو کارونو د پوره کولو کوښښ وکړئ .

د حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه وينا ده چې حضرت سعد ابن عباده رسول الله ﷺ ته عرض وکړ، يا رسـول الله! زما مور نذر منلی وٌ، خو هغه د نذر له ورکولو د مخه وفات شوه، آيا زه د هغې له لوري نذر پوره کولای شم، نبي ﷺ ورته لارښوونه وکړه: ولې نه، ته خامخا د هغې له لوري نذر پوره کړه .

⇇ د پلار او مور له دوستانو سره هم ښه رويه کوي، د هغو درناوی کوي، هغوي پخپلو مشورو کې د خپلو مشرانو په څير شريک کړي، د هغوي د رايو او مشورو درناوی وکړي، يو ځلې نبی ﷺ لارښوونه وکړه: تر ټولو ښه چلن دا دی چې سړی د خپل پلار له دوستانو سره ښيګڼه وکړي.

يو ځلې حضرت ابو درداء رضی الله عنه ناروغ شو او ناروغتيا يې زياته شوه ان تر دی چې د روغيدو هيله يې نه وه، نو حضرت يوسف بن عبدالله رضی الله تعالی عنهما له لري ځايه سفر راوکړ او د هغه د پوښتنې (عيادت) لپاره ولاړ، حضرت ابو الدرداء رضی الله عنه چې هغه وليد په ډېره حيرانتيا يې تری پوښتنه وکړه ته دلته له کومه؟ يوسف بن عبدالله وويل: زه دلته يوازې د دې لپاره راغلی يم چې ستا پوښتنه (عيادت) وکړم، ځکه چې زما له محترم پلار سره ستاسې ژوري اړيکی وی.

حضرت ابو برده رضی الله عنه فرمايی چې: زه کله مدينې منوري ته راغلم نو حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما ماته راغی او وی ويل ابو برده ته پوهيږی، زه تا ته ځنګه راغلی يم؟ ما ورته وويل: زه خو نه پوهيږم چې تاسې ځنګه تشريف راوړی دی، پر دی حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما وويل: ما له نبی اکرم ﷺ نه اوريدلی چې فرمايل يې چې څوک په قبر کې د خپل پلار سره ښه رويه کول غواړي هغه ته په کار دی چې د پلار له مرګ وروسته د هغه. دوستانو سره ښه رويه وکړی او بيا يې وفرمايل: وروره زما د پلار حضرت عمر رضی الله عنه او ستاسې د پلار تر منځ ډيره ژوره دوستی وه، زه غواړم چې هغه دوستی وپالم او دَ هغی دوستی حقوق اداء کړم [ابن حبان]

⇇ د مور او پلار له خپلوانو سره پرله پسې ښه چلن کوی او د رحم او مهربانی د خپلوينو په مکمله توګه خيال وساتی، ځکه چې له دغو خپلوانو بی پروايی په اصل کې له مور او پلار نه بی پروايی ده، نبی ﷺ فرمايلی دی: تاسې له خپلو پلرونو او نيکونو هيڅکله مه بی پروا کيږی، له مور او پلار نه بی‌پروا يې په اصل کې د الله جل جلاله ناشکری ده.

⇇ الله مه کړه که په ژوندانه کې له مور پلار سره له ښه چلن کولو او د هغوي د حقوقو په ادا کولو کې درنه کوتاهي شوې وي، نو بيا هم د الله ﷻ له رحمت نه مه نهيلى کيږى، له مرګ وروسته تل د هغوي په باب له خدايه د ښښنې دعا غواړي، هيله ده چې الله ﷻ به ستاسې سهوه درو‌پښي او پخپلو صالحو بنده ګانو کې به مو وشميرى.

د حضرت انس رضى الله عنه وينا ده چې نبى اکرم ﷺ فرمايلى دي: که کوم د الله ﷻ بندَه په ژوندانه کې د مور او پلار منونکى نه وي او له مور او پلار نه يې يو يا دواړه وفات شول، نو اوس هغه ته په کار دي چې خپل مور او پلار ته تل د ښښنې دعا وکړي او له الله ﷻ د هغوي ښښنه وغواړي او تر دې چې الله ﷻ يې خپل رحمت سره په نيکانو بنده ګانو کې وشميرى .

د کورنیز ژوندانه آداب

اسلام چې د کوم تهذیب او تمدن په لوړ بلنه ورکوي، هغه، هله منځته راتلای شي چې کله مونږ د یوې سپیڅلې ټولنې په جوړولو کې بریالي شو او د پاکې او سپیڅلې ټولنې د جوړولو لپاره ضروري ده چې تاسې د کورنۍ ژوندنیز نظام زیات نه زیات مستحکم او بریالی کړئ، د کورنۍ ژوندانه پیل د میړه او میرمنې د پاکیزه ازدواجي ژوندانه له اړیکو پیل کیږي، او د دغو اړیکو ښه والي او دوام پیدا کول هغه وخت امکان لري چې ښځه او میړه دواړه د ازدواجي ژوندانه له اړیکو او آدابو او مسئولیتونو نه په ښه توګه خبر هم وي، او د دغو آدابو او فرایضو د پر ځای کولو لپاره په پوره زړه سوي او اخلاص سره کار هم وکړي، لاندې مونږ لومړی هغه آداب او فرایض بیانوو چې په میړه (خاوند) پورې اړه لري او بیا به هغه آداب بیان کړو چې په ښځې (میرمن) پورې اړوند دي:

له میرمنې سره په ښه توګه او نیکه رویه ژوندون تیر کړئ، د هغې حقوق په پراخه زړه ادا کړئ او په هره چار کې د احسان او ایثار لاره خپله کړئ، الهی لارښوونه ده: وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ (او له هغې سره په ښه طریقه ژوند تیر کړه) .

نبی صلی الله علیه وسلم په حجة الوداع کې کې یوې لویې غونډې ته په وینا کې لارښوونه وکړه، خلکو واورئ! له میرمنو سره ښه رویه کوئ، ځکه چې هغوي له تاسې سره د بندیانو په ډول دي، تاسې له هغوي سره د بد چلنې هیڅ حق نه لرئ او پرته له دې چې د هغوي له لورې په ښکاره نافرماني وګورئ، که هغوي داسې وکړي نو بیا په خوب ځایونو (بستر) کې له هغوي نه بیل شئ او وه یې وهئ، خو داسې یې ونه وهئ چې سخت زخم ورورسیږي، او بیا چې کله هغوي ستاسې خبرې منلو ته غاړه کیږدي، نو بیا ورته خامخا هیلې بانې مه لټوئ، ګورئ، واورئ! ستاسې یو څه حقوق مو پر میرمنو دي او ستاسې د میرمنو یو څه حقوق پر تاسې دي، پر هغوي چې ستاسې خوښ نه وي او ستاسې کورونو ته داسې کسان هیڅکله

را دننه نه کړی چې راتګ یې ستاسې خوښه نه وی، او واوری د هغوی پر تاسې دا حق دی چې تاسې پر هغوی ښه خواړه وخوری او ښې جامې ورته واغوندی [ریاض الصالحین] .

یعنی د هغوی د خوراک ځښاک داسې چاره وکړی چې د ښځې، خاوند د بې ساری ګرانښت، د زړه مینې او د ملګرتیا له شانه سره مناسبه وی.

ترکومه ځایه چې امکان لری پر میرمن ښه ګمان ساتې او په ژوندانه تیرولو کې ورسره له صبر، تحمل او پراخزړیتوب نه کار اخلی، که په میرمن کې مو د شکل او ښکلا یا د عاداتو، اخلاقو او یا د پوهې او هنر په اعتبار کومه کمزوری وی، نو په صبر سره یې وزغمی او د ښو صفاتو په نظر کې نیولو ورسره له سخاوت، تیریدنی، قربانی او مصالحت نه کار اخلی، الهی لارښوونه ده : والصلح خیر [مصالحت په خپله خیر دی] .

او منانو ته لارښوونه شوی ده : فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا [د النساء سورت ۱۹آیت]

(بیا که هغه ستاسې (په څه وجه) خوښې نه وی نو کیدای شی چې یو شي ستا خوښ نه وی خو الله جل جلاله په هغې کې ستاسې لپاره دېر څه ښیګنه ایښې وی)

همدا مفهوم نبی اکرم ﷺ په یو حدیث کې داسې واضح کړی دی هیڅ مؤمن دی له خپلې مؤمنې میرمنې نه کرکه نه کوی د میرمنې کوم عادت یې که خوښ نه وی نو کیدای شی چې بل خوی یې خوښ شی .

حقیقت دا دی چې په هره میرمن کې د یوه نه یو لوری له خوا یوه کمزوری خامخا وی او که میړه د هغې په لیدلو له هغې نه سترګې بل لوری ته اړوی او زړه بدوی نو بیا به یوه کورنۍ کې هم خوشحالی نه وی، د حکمت لاره دا ده چې سړی له تیریدنی (ګذشت) نه کار واخلی، او پر الله ﷻ توکل وکړی او د خپلې میرمنې سره په ښه شان ګذاره وکړی، کیدای شې چې الله جل جلاله د دې میرمنې په وسیله سړی ته داسې ښیګنې وربه برخه کړی چې د هغه لنډ نظر ورته نه رسیږی د مثال په توګه

په میرمن کې د دین او ایمان او سیرت او اخلاقو په لحاظ یو څه داسې غوره صفتونه وي، د څه له امله چې هغه د ګردې کورنۍ لپاره رحمت ثابت شي، یا د هغې له نس نه الله ﷻ داسې نیک روح وزیږوي، چې عالم ته ترې ګټه ورسي او د ګرد ژوندانه لپاره د پلار لپاره جاري خیرات وګرځي، یا میرمن د میره د حالاتو د سمون لامل شي او د هغه جنت ته د بیولو وسیله وګرځي، او یا د هغې له قسمته الله ﷻ سړي د پراخې روزۍ څښتن کړي، په هر حال د میرمنې د کوم ښکاره عیب په لیدلو ژر تر ژره خپل ازدواجي ژوندون ګډ وډ نه کړې، بلکې په حکیمانه ډول ورو ورو د کور فضا هواره او خوشحاله کړې او په دې کار کې پر له پسې کوښښ کوې.

د عفوې او بخشش لار غوره کړې او د میرمنې له سهوې، ناپوهۍ او خپلسرۍ نه سترګې پټې کړې، ښځه د عقل او پوهې په اعتبار کمزورې او ډېره جذباتي وي، نو ځکه په صبر او آرام او مهربانۍ او زړه سوي سره د هغې د سمولو کوښښ وکړې او له صبر او استقامت نه په کار اخیستلو ورسره ګذاره وکړې، الهي لارښوونه ده:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَإِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ [د التغابن سورت ۱۹آیت]

(مؤمنانو! ستاسې ځینې میرمنې او ځینې اولاد ستاسې دښمن دي، نو له هغو نه ځانونه وساتئ او که تاسې له عفوې، مهربانۍ، تیریدنې او سترګو پټولو نه کار واخلئ نو یقین ولرئ چې ﷻ ډېر مهربانه دی).

د رسول اکرم ﷺ لارښوونه ده: له میرمنو سره ښه رویه کوئ، ښځه له چپې پښتۍ نه پیدا کړای شوې ده او په پښتیو کې تر ټولو زیاته برنۍ برخه کږه ده، که سموې یې نو ماتیږي او که پریږدې یې نو کږه به وي، نو له میرمنو سره ښه رویه کوئ [صحیح بخاري، صحیح مسلم]

له میرمنې سره په ښو اخلاقو سره ګذاره کوې او په مینې او محبت ورسره ژوند وکړې، د نبي ﷺ لارښوونه ده: د پوره ایمان څښتن مؤمن هغه

دی، چې پخپلو اخلاقو کې تر ټولو غوره وی، په تاسې کې تر ټولو غوره خلک هغه دی چې د خپلو میرمنو په حق کې تر ټولو ښه وی [جامع ترمذی]

ستاسې د ښو اخلاقو او نرم خويي د ازمیښت اصلی دګر کورنۍ ژوندون دی هر وخت ستاسې د کور له خلکو سره ناسته ولاړه وی او د کور په بی احتیاطه ژوندانه کې د اخلاقو هر اړخ مخی ته راځی او دا رښتیا ده چې هماغه مؤمن پخپل ایمان کې کامل دی چې د کور د خلکو سره، په ښو اخلاقو، پراخه تندي او مهربانی سره چلن کوی، د کور خلکو زړونه ساتی او په مینه او محبت ورسره ژوند تیروی .

حضرت عایشه رضی الله عنها فرمایی چې زه به د نبی صلی الله علیه وسلم کره له ګوډیانو (نانځکو) سره لوبیدم او زما ملګری به هم را سره لوبیدی، کله به چې نبی صلی الله علیه وسلم تشریف راوړ، نو هغوي ټولی به یوه خوا بله خوا پټیدی، هغه به لټولی او یوه یوه به یې ما ته رالیږله چې زما سره ولوبیږی [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

یو ځلی د حج پر وخت د حضرت صفیه رضی الله عنها اوښ لټ شو او هغه له ټولو نه وروسته پاتی شوه، نبی ﷺ ولیده چې هغه په زوره زوره ژاړی، هغه ودرید او پخپلو مبارکو لاسونو یې د څادر په پیڅکی د هغی اوښکی وچی کړی، هغه به یې اوښکی وچولی او هغی به بی اختیاره ژړل .

په پراخه زړه د خپل ژوندانه د ملګری اړتیاوی پوره کړی او په لګښت کې هیڅکله تنګی مه کوی، د خپل کار او زیار ګټه چې پر خپلو میرمنو ولګوی نو سکون او آرام احساس کړی، خواړه او جامی د میرمنی حق دی او دا حق په خوشحاله زړه او په پراخه تندي ادا کولو لپاره د ښښتن منډی تړی وهل دهر په زړه پوری مسئوولیت دی، په پراخه زړه د دی فریضی له ادا کولو نه یوازی د په زړه پوری ازدواجی ژوندانه نعمت په دنیا کې لاس ته راځی بلکې مؤمن په اخرت کې د اجر او ثواب ورګډل کیږی.

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: یو دینار خو هغه دی چې تا د الله جل جلاله په لاره کې ولګاوه، یو دینار هغه دی چې تا د کوم غلام په آزادولو کې مصرف کړ، یو دینار هغه دی چې تا کوم فقیر ته په خیرات کې

ورکړ او يو دينار خو هغه دی چې تا پر خپلې ميرمن مصرف کړ، په دی تولو کې زيات اجر او ثواب د هغه دينار د خرڅ کولو دی چې تاسې پخپلو ميرمنو لګولی وی .

ميرمنی ته دينی احکام او اخلاق ورزده کړی، د دين زده کړه ورته وکړی، په اسلامی اخلاقو يې سمباله کړی او د هغی د روزنی او ښوونی لپاره د امکان تر حده کوښښ وکړی تر څو چې هغه يوه نيکه ميرمن، غوره مور او د الله جل جلاله نيکه بنده شي او خپل مسئوليتونه په ښه توګه ادا کړی شی، الهی لارښوونه ده: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا (مؤمنانو! خپل ځانونه او خپل کور او اولاد دوزخ له اوره بچ کړی).

نبی صلی الله عليه وسلم به چې څنګه له کوره بيرون په تعليم او تبليغ مصروف و، همداسې به يې کور کې هم دا فريضه ادا کوله، همدی لوری ته په نغوته (اشاره) قرآن مجيد د نبی صلی الله عليه وسلم بيبيانو ته په خطاب کې ويلی دی: او ستاسې په کورونو کې چې د الله جل جلاله ايتونه لوستل کيږی او د حکمت خبری اوريدل کيږی هغه يادی وساتی .

په قران مجيد کې د نبی صلی الله عليه وسلم په وسيله مؤمنانو ته ښوونه شوی ده: وامر اهلک بالصلوه واصطبر عليها (او خپلو د کور ميرمنو ته په لمانځه ټينګار وکړی او پخپله يې هم تل ادا کوی) .

د رسول الله صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده: کوم سړی چې د شپې خپله ميرمن راويښوی او هغوي دواړه په ګډه دوه رکعته لمونځ ادا کوی نو د خاوند نوم يې په ذکر کوونکيو سړو او د ميرمنی نوم يې په ذکر کوونکيو بيبيانو کې ليکل کيږی [سنن ابو داود] .

دويم خليفه سيدنا حضرت عمر فاروق رضی الله عنهم به د شپې ولاړ وُ د الله جل جلاله عبادت به يې کاوه، بيا به چې سهار شو نو خپله بی بی به يې راويښوله او ورته ويل به يې پاځه لمونځ ادا کړه او بيا به يې دا ايت تلاوه کاوه: وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا (خپلې کورنۍ ته دلمانځه توصيه وکړه اوپه خپله هم دهغه پابند اوسه) .

که څو میرمنی (له یوی زیاتی تر څلورو پوری) مو وی له ټولو سره مساوی رویه وکړی، نبی ﷺ به له خپلو مبارکو میرمنو سره د مساویانه رویی کولو ډېر خیال ساته، سفر ته به یې چې تشریف وړو نو پچه (قرعه) به یې اچوله او چې د کومی بی بی پچه به راووته، هماغه به یې له ځانه سره په سفر بیوله .

د حضرت ابو هریره رضی الله عنه وینا ده چې نبی اکرم ﷺ لاربښوونه فرمایلی: که د کوم سړی دوه میرمنی وی او له هغوي سره یې د انصاف او برابری رویه نه وی کړی، نو د قیامت پ ورځ به هغه سړی په داسې حال کې راشی چې نیم تن به یې پریوتی وی [جامع ترمذی]

له انصاف او برابری نه مراد په معاملاتو او رویه کې مساوات کول دی، پاتی شوه دا خبره چې د یوی میرمنی په باب د زړه مینه او ولولی زیاتی وی نو دا د انسان د واک او وس خبره نه ده او پر دی یې الله نه نیسی.

په خورا پراخه زړه د خپل میړه اطاعت وکړی او په دی اطاعت کې خوشحالی او آرام احساس کړی ځکه چې دا د الله جل جلاله حکم دی او کوم بنده ګان چې د الله جل جلاله حکم عملی کوی، هغوي خپل الله جل جلاله راضی کوی، په قرآن مجید کې دی : فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ (نیکی میرمنی [د خاوند] اطاعت کونکی وی) .

د نبی ﷺ لاربښوونه ده: یوه میرمن دی هم د میړه له اجازی پرته روژه نه نیسی.[سنن ابو داود]

د میړه د اطاعت او فرمانبرداری د اهمیت د څرګندونی په ترڅ کې نبی صلی الله علیه وسلم ښځو ته خبرداری ورکړی :

دوه ډوله خلک هغه دی چې لمونځونه یې له سرونو پورته نه ځی هغه غلام چې د خپل مالک نه وتښتی او تر څو بیرته ورغلی نه وی او د هغه میرمنی لمونځ چې د میړه نافرمانی وکړی تر څو چې له نافرمانی نه منع نه شی [الترغیب والترهیب]

د خپلی ابرو او پاک لمنتوب د ساتنی خیال ساتی او له هغو ګردو خبرو ځخه لری اوسی، چې د پاکوالی پر لمن موتری داغ ولګی او یا یی

لګيدلو اندیښنه پیدا شي، د الهي هدایت غوښتنه همدا ده او د ازدواجي ژوندانه د خوشحاله ساتلو لپاره هم دا ډېره ضروري ده ځکه چې که د میړه په زړه کې داسې کوم شک پیدا شي، نو بیا د ښځې یو خدمت او اطاعت او یوه نیکي هم میړه د ځان په لور مایل کولای نه شي او په دې لړ کې د کوچنی شان سهوی له امله هم د میړه په زړه کې شیطان په شک پیدا کولو بریالی کیږي، نو په دې خاطر بشري کمزوري په نظر کې ونیسي او بې اندازې احتیاط وکړي.

د نبي اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده ښځه چې کله پنځه وخته لمونځ ادا کړي، د خپلې حیا ساتنه وکړي او د خپل میړه اطاعت کوونکې وي، نو هغه چې جنت ته په کومه دروازه غواړي داخله دې شي [الترغیب والترهیب] .

د ښځې (میړه) له اجازې پرته له کوره بیرون مه ځې او مه داسې کورونو ته ځې چیرې چې ښځې ستاسې تلل نه خوښوي او مه داسې کسانو ته خپل کور ته د راتللو اجازه ورکوی چې راتګ یې ستاسې د خاوند خوښ نه وي.

حضرت معاذ بن جبل رضی الله عنه وایي چې رسول الله ﷺ فرمایلي دي: پر الله ﷻ ایمان لرونکې ښځې ته دا روا نه دي چې هغه د خپل میړه کورته د داسې سړي د راتلو اجازه ورکړي چې راتلل یې د هغه خوښ نه وي او یا له کوره په داسې حال کې ووځي چې وتل یې د ښځې خوښ نه وي او ښځه دې د میړه په چارو کې د بل چا خبره مني [الترغیب والترهیب] .

یعنی د ښځې په معامله کې د میړه خوښه او د هغه د سترګو په اشاره عمل وکړي او د هغه پر خلاف هیڅکله د نورو مشوری وانه وري.

تل په خپلو خبرو، عمل او خوی خاصیت سره د خپل ښځې د خوشحاله ساتلو کوښښ وکړي، د بریالي ازدواجي ژوندانه راز هم دا دی او د الله جل جلاله د رضا او د جنت حاصلولو لار هم دا ده.

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایي: هره ښځه چې په داسې حال کې وفات شوه چې د هغې ښځې تری راضي او خوښ وي نو هغه په جنت کې داخله شوه. [جامع ترمذي]

او نبي صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلي: کله چې کوم سړی خپله میرمن د جنسي اړتیا لپاره راوبولي او هغه ورنشي او په دې اساس ښځه ټوله شپه له هغې نه خفه وي، نو په داسې ښځه ملایکې تر سهاره لعنت وایي [صحیح بخاري، صحیح مسلم]

د خپل میړه سره مینه کوي او د هغه د ملګرتیا قدر وکړي، چې میړه د ژوندانه ښکلا، د ژوندانه تکیه ځای او د ژوندانه د لارې ستر مرستندوی او مددګار دی، د الله جل جلاله پر دې ستر نعمت د هغه جل جلاله شکر ادا کړي او د دې نعمت په زړه او ځان قدر وکړي.

نبي صلی الله علیه وسلم یو ځای فرمایلي له نکاح نه غوره څیز د دوه محبت کوونکیو لپاره مینډل شوی نه دی.

د حضرت صفیه رضي الله تعالی عنها له نبي اکرم صلی الله علیه وسلم سره ډېره زیاته مینه وه، نو چې کله هغه ناروغ شو نو هغې په ډېر افسوس سره وویل، کاشکې چې ستاسې پر ځای زه ناروغه وایي.

د نبي اکرم صلی الله علیه وسلم نورو بیبیانو د مینې د دومره زیاتې له ښکاره کونې سره په حیرانتیا د هغې په لور وکتل نو نبي ﷺ وفرمایل: ځان ښودنه (ریا) نه ده بلکې رښتیا وایي.

د څښتن احسان ومنی او د هغې شکریه ادا کړئ، ستاسې تر ټولو لوی محسن ستاسې څښتن دی چې په هر ډول ستاسې د خوشحالولو کوښښ کوي، ستاسې هره اړتیا پوره کوي، او تاسې ته د هر ډول آرام په رسونه آرام احساسوي.

حضرت اسما رضي الله عنها وایي چې: یو کرتې نبي ﷺ زما تر څنګه تیر شو، زه د خپلو ګاونډیانو ملګریو نجونو سره وم، هغه مونږ ته سلام وکړ او لاربښوونه یې وکړه، پر تاسې چې د چا احسان دی د هغه له ناشکرۍ ځان وژغورئ، له تاسې نه هره یوه د مور او پلار کره د واده تر ورځو پورې ناستې وي بیا الله جل جلاله څښتن (میړه) در کړي، بیا مو پر اولاد ونازوي له دې ټولو ښیګڼو سره سره که کله په کومه خبره له میړه نه خفه شي نو بیا وایي چې ما خو هیڅکله له تانه خوشحالي لیدلې نه ده [الادب المفرد]

ناشکره او احسان هیرونکی ته په خبرداری سره نبی صلی الله علیه وسلم فرمایی: الله جل جلاله به د قیامت پر ورځ د هغه میرمن په لور نظر هم وانه روی، چې د میړه ناشکره وی، حال دا دی میرمن هیڅکله هم له خاوند نه بی نیازه کیدای نه شی [سنن نسائی]

د ښځې په خدمت کولو خوشحالی احساس کړی او تر کومه چې کیدای شی پخپله تکلیف تیر کړی او ښځې ته آرام ورسوی، او په هر ډول خدمت کولو یې زړه لاس ته راولی.

حضرت عایشه رضی الله عنها په پخپل لاس د نبی اکرم ﷺ جامی مینځلی، پر ویښتانو به یې ورته تیل لګول او ورته ګومنځ کول به یی، عطر به یې ورته لګول او همدا حال د نورو صحابیه میرمنو هم و.

یو ځلی نبی اکرم ﷺ لارښوونه وکړه: هیڅ انسان ته دا روا نه دی چې بل انسان ته سجده وکړی ، که د دی اجازه وای نو میرمنی ته به حکم شوی وو چې خپل ښځې ته سجده وکړی ، د ښځې پر میرمنی ستر حق دی دومره ستر حق چې که ښځې یې په ټول بدن زخمی شی او میرمن یې د ښځې ټول زخمی تن په ژبه وڅټی بیا هم د ښځې حق نشی ادا کیدای [مسند احمد]

د ښځې د کور د مال او سامان ساتنه وکړی، له واده نه وروسته د میړه کور خپل کور وګڼی او د هغه مال د کور په ښایسته کولو، د هغه په عزت زیاتولو او د هغه د اولاد په روزنه کې په حکمت او تدبر سره ولګوی، د ښځې ترقی او خوشحالی د ځان وګڼی، د قریشو میرمنو به ستاینه کې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی : د قریشو میرمنی خومره ښې ښځې دی ، پر اولاد ډېری مهربانه دی او د ښځې د کور ډېری غوره ساتونکی دی [صحیح بخاری]

نبی اکرم صلی الله علیه وسلم د نیکی میرمنی د غور والی په بیان کې فرمایلی دی: د مؤمن لپاره د الله جل جلاله له ویری وروسته تر ټولو ډېر ګټور او د خیر او نعمت باعث نیکه میرمن ده، چې کله ورته کوم کار وو ایی نو په خوشحاله زړه یې سرته ورسوی او چې کله ورته وګوری نو خوشحاله یې کړی او چې کله پر هغې د باور سوګند یاد کړی نو د خپل ښځې سوګند

تر سره کړي او چې کله هغه چيري ولاړ شي نو دا (ميرمن) يې په غياب کې د پت او عزت ساتنه وکړي، او د څښتن د مال متاع په ساتنه کې د هغه خير خواه او وفاداره وي [جامع ابن ماجه]

د ښکلا، ښايست او پاکوالي او نظافت پوره پوره خيال وساتي، کور هم پاک او صاف وساتي او هر څيز په ترتيب او سليقې سره کيږدي او په سليقې سره يې وکاروي، پاک او صاف کور، ښکلې او ښايسته جوړې کړاى شوي کوټې، په کورنيو چارو کې سليقه او ترتيب او د ښکلې او سينګار شوي ميرمن په ناز موسکا نه يوازې کورنی ژوندون له مينې محبت او خير او برکت نه ډکوي بلکې د يوې ميرمنې لپاره د خپل اخرت جوړولو او د الله جل جلاله د خوشحالولو همدا وسيله ده .

يو ځلې د عثمان بن مظعون رضي الله عنه له ميرمن سره د حضرت عايشې رضي الله عنها ملاقات وشو، نو هغې رضي الله تعالى عنها چې وليده چې د عثمان ميرمن په ډېرو ساده جامو کې ده او ځان يې جوړ کړي او سينګار کړي نه دي، نو حضرت عايشه رضي الله عنها ډېره حيرانه شوه او پوښتنه يې ترې وکړه: بي بي! ايا عثمان رضي الله عنه چيرته په سفر تللى دى ؟ له دې تعجب نه اندازه ولګوى چې د ميړوښو ښځو لپاره خپل ميړه ته ځان سينګارول څومره غوره کار دى .

يو کرتي يوه صحابيه ښځه د نبي ﷺ په خدمت کې حاضره شوه، د هغې په لاسونو کې د سرو زرو بنګړي وو، نبي ﷺ هغه ميرمن د سرو زرو بنګړو په لاس کولو نه منع کړه نو هغې ورته وويل: يا رسول الله ! که ښځه د ميړه لپاره ځان سينګار نه کړي نو د هغه له نظره پريووځي [سنن نسايي]

اولاد د روزنې آداب

- اولاد د الله جل جلاله انعام وګڼئ، د هغو په پیدا کیدو خوشحالي وکړئ یو بل ته مبارکي ورکړئ د خیر او برکت په دعاګانو ورته ښه راغلاست ووایئ او د الله جل جلاله شکر ادا کړئ، چې هغه تاسې ته د خپل یوه بنده د روزنې توفیق در کړ او دا وخت یې در کړ چې تاسې له ځانه وروسته د خپل دین دنیا جانشین پریږدئ.
- که اولاد مو نه وي له الله جل جلاله د صالح اولاد لپاره دعا وکړئ، لکه څنګه چې د الله جل جلاله پیغمبر حضرت زکریا علیه السلام د صالح اولاد لپاره دعا کړې وه:

رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ [ال عمران: ۳۸]

(زما پالونکیه! ته له خپله لوري ماته پاک اولاد راکړه، بې شکه ته دعا اوریدونکی یې).

- د اولاد په پیدا کیدو هیڅکله زړه مه تنګوئ، د اقتصادي کمزورۍ، د ناروغتیا او یا د کوم بل لامله د اولاد په پیدا کیدو خفګان مه کوئ او یا یې د ځان لپاره د مصیبت ګڼلو نه په کلکه ځان وژغورئ.
- اولاد هیڅکله ضایع نه کړئ، له پیدا کیدو نه د مخه یا له پیدا کیدو نه وروسته اولاد ضایع کول بد ترین سخت زړیتوب، بې حده ظلم او بې اندازې بې زړه توب او د دواړو جهانو تباهي ده، الهي فرمان دی:

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ (هغه کسان په بې اندازې زیان کې دي چا چې خپل اولاد په ناپوهۍ کې د خپل حماقت له امله وواژه).

او الله جل جلاله د بشري لنډ نظرۍ په زړه پورې ځواب کړی او په کلکه یې د دې کار ممانعت کړی دی، چې خپل اولاد مه وژنئ:

وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا (او خپل اولاد د فقر او لوږې له ویرې مه وژنئ، مونږ به هغوي ته هم

روزی ورکوو او تاسی ته یې هم در کوو، رښتیا دا ده چې د اولاد وژل ډېره لویه ګناه ده).

یو صحابی پوښتنه وکړه یا رسول الله تر ټولو لویه ګناه کومه ده؟ وی فرمایل: شرک، پوښتنه یې وکړه له شرک نه وروسته، وی فرمایل: د مور او پلار نافرمانی، بیا یې پوښتنه وکړه له دی نه وروسته، وی فرمایل چې ته خپل اولاد د دی ویری نه ووژنی چې هغه به یې ستا سره خوری.

 د ولادت پر وخت له زیږوونکی میرمن سره آیت الکرسی او د اعرافئ، سوره دوه وروستی ایتونه تلاوت کړی او هم د سوره فلق او الناس سورتونه تلاوت کړی او پری دم یې کړی ایت الکرسی: اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ () لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (له الله جل جلاله، هغه ژوندي ابدي ذات نه پرته چې ټول کائنات یې تنظیم کړیدي بل هېڅ خدای جل جلاله نشته - هغه نه ویده کېږي او نه پریشاني پرې راځي- په ځمکي او اسمانونو کې چې هرڅه دي د هغه دي - څوک دی چې د هغه په وړاندې د هغه له اجازې پرته سپارښت وکړای شي؟ څه چې د بندګانو په وړاندې دي پر هغو هم خبر دی او څه چې له هغو نه پټ دي پر هغو هم خبر دی او د هغه له معلوماتو نه هېڅ شی د هغو په ادراک کښې نشي ایساریدای مګر دا چې د کوم شي علم ورکول هغه په خپله وغواړي - د هغه حکومت پر اسمانونو او ځمکه خور شویدی او د دغو ساتنه د هغه له پاره کوم ستومانوونکی کار ندی یوازې هاغه یو لوی او لوړ ذات دی).

د دین په چارو کښې څه زور او مجبورول نشته- سمه خبره له غلطو مفکورو څخه جدا کړای شوېده - اوس چې څوک له کوم طاغوت نه منکر شي او په

الله جل جلاله ایمان راوړي هغه یوه داسې کلکه اسره ونیوله، چې هېڅکله ماتېدونکې نده، او الله جل جلاله (چې هغه خپله اسره نیولې) د هر څه اورېدونکی او په هرڅه پوهېدونکی دی]

د اعراف سوره دوه ایتونه : إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَ النُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ () ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ (رښتیا دا ده چې همدا الله جل جلاله ستاسې پروردګار دی، چا چې ځمکه او آسمانونه یې په شپږو ورځو کې پیدا کړل، بیا د خپل حکومت پر تخت وځلید ، همدی شپه پر ورځې پوښی او بیا ورځ د شپې پسې په منډو راځي، همدی (الله) سپوږمی او ستوری پیدا کړی دی، چې د هغه په حکم کار کوی، واوری! د همدی (الله) کار دی پیدا کول او د همدی (الله) حق دی حکم کول نو څومره د برکت څښتن دی الله جل جلاله د ټولو جهانونو څښتن او پالونکیٰ خپل پالونکی رابولی په پټه او زاری سره، بیشکه چې (الله) له حده تیری کوونکی نه خوښوی) .

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ(۱)مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ()وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ() وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ()وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ() (ووایه زه پناه غواړم د سباوون په رب ، د هر هغه څه له شر څخه چې هغه پیدا کړیدی او د شپې د تروږمې له شر څخه چې کلې هغه خوره شي ، او په غوټو کې د پوکوونکو (نارینه وُ یا ښځو) له شر څخه او د رخه ناک له شر څخه چې کله هغه رخه وکړی) .

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ()مَلِكِ النَّاسِ()إِلَهِ النَّاسِ()مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ()الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ()مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ (ووایه زه پناه وروړم د انسانانو رب ، د انسانانو باچا ، د انسانانو حقیقی معبود ته د هغه وسوسه اچوونکی له شر څخه چې په وارو وارو راځي ، هغه چې د خلکو په زړونو کې وسوسې اچوي ، که هغه له پېریانو څخه وي که له انسانوانو څخه) .

له زیږیدو وروسته کوچنی ولمبوی په ښی غوږ کې آذان او په کیڼ غوږ کې یې اقامت وواياست، کله چې حضرت حسین رضی الله عنه وزیږید، نو نبی صلی الله علیه وسلم د هغه په غوږونو کې آذان او اقامت ووایه [طبرانی].

او نبی صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلی دی چې که د چا کره اولاد وزیږید او په ښی غوږ کې یې ورته آذان او په کیڼ غوږ هغه کې اقامت ووایه، نو هغه کوچنی به له ام الصبیان (مرگو) نه په امان وی [ابو یعلی بن سنی]

له پیدا کیدو سره د کوچنی غوږونو ته د الله جل جلاله او رسول په نوم رسولو کې ستر حکمت دی علامه حافظ ابن قیم پخپل کتاب تحفه الودود کې لیکی: د دی مطلب دا دی چې د انسان غوږونو ته تر ټولو لومړی د الله جل جلاله د عظمت او کبریایی آواز ورسیږی، او پر کومه گواهی چې په شعوری ډول په اسلام کې داخلیږی، د هغی تلقین ورته د زیږیدو په ورځ وکړای شی، لکه څنگه د مرگ پر وخت ورته د توحید کلمی تلقین کیږی، د آذان او اقامت دویمه گټه دا هم ده چې شیطان چې په مرچل کې ناست وی او غواړي چې له زیږیدو سره سم انسان په ازمیښت کې ککړ کړی، د آذان له اوریدو سره تښتی او د شیطان له بلنی د مخه کوچنی ته د اسلام او الهی بنده گی بلنه ورکول کیږی.

له آذان او اقامت وروسته په کوم نیک سړی یا نیکه ښځه خرما وژوی او د کوچنی له تالو سره یې ولگوی او د خیر او برکت دعا ورته وکړی، حضرت اسماء رضی الله عنها فرمایی چې حضرت زبیر ﷺ چې کله وزیږید نو ما هغه د نبی صلی الله علیه وسلم په غیږ کې ورکړ، هغه خرما را وغوښتی او وی ژولی او مبارکی لاړی یې د عبدالله بن زبیر په تالو پوری کړی او خرما یې په خوله کې ورکړه او د خیر او برکت دعا یې ورته وفرمایله د حضرت عایشه رضی الله عنها وینا ده چې نبی ﷺ ته به کوچنیان راوړل کیدل، هغه به یې تحنیک (ژول شوی خرما وی په خوله کې ورکول) کاوه او د خیر او برکت دعا به یې ورته فرمایله [صحیح مسلم]

د حضرت امام احمد بن حنبل رحمة الله علیه کره کوچنی وزیږید نو هغه یې د تحنیک لپاره د مکې معظمې خرما وی راوغوښتې چې د هغه په کور کې موجودې وې او له یوې نیکې بی بی (ام علی) نه یې د تحنیک لپاره غوښتنه وکړه ۰

 د اولاد لپاره ښه نومونه وټاکې چې یا د پیغمبرانو په نامه وی او د الله جل جلاله د کوم اسم یا صفت د مخه د عبد لاحقه (مختاړی) راوړی، لکه عبدالله او عبدالرحمن او نور.

د رسول اکرم ﷺ لارښوونه ده د قیامت په ورځ بـه تاسې ته په خپل خپلو نومونو غږ کیږی، نو ځکه ښه ښه نومونه کیږدی [سنن ابو داود]

او د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه دا هم ده چې د الله جل جلاله ستاسې په نومونو کې عبدالله او عبدالرحمن تر ټولو خوښ دی او هغه دا هم فرمایلی چې د پیغمبرانو په نومونو نوم کیږدی .

او په صحیح بخاری کې دی چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی زما په نامه نومونه کیږدی، زما پر (کنیت) یې مه ږدی .

 که کله مو په ناخبرتیا کې غلط نوم ایښی وی نو هغه بدل کړی او ښه نوم کیږدی، رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به غلط نومونه بدلول، د حضرت عمر رضی الله تعالی عنه د یوی لور نوم (عاصیه) وه هغه بدل کړ او جمیله نوم یې پری کیښود [صحیح مسلم]

حضرت زینب د حضرت ابو سلمه رضوان الله علیهم اجمعین لور ده، د هغې نوم (بره) وُ، د بره معنی پاکباز ده، نبی صلی الله علیه وسلم چې واورید نو وی فرمایل ، پخپله ځانته پاکبازه وایی، خلکو ورته وویل نو بیا څه نوم کیږدی، هغه وفرمایل زینب نوم کیږده [سنن ابو داود]

 په اوومه ورځ عقیقه وکړی د هلک له لوری دوه ګډوری (څیرلی) او نجلی له لوری یو ګډوری حلال کړی، خو د هلک په زیږیدو سره دوه ګډوری حلالول ضروری دی، یو هم کولای شی، او د کوچنی ویښتان کل کړی او له وزن سره سم یې سره یا سپین زر خیرات کړی .

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: په اوومه ورځ د ماشوم لپاره نوم وټاکی او د هغه ویښتان وخریی او د هغه له لوری عقیقه وکړی، د عقیقی دعا به وروسته راشی [جامع ترمذی]

په اوومه ورځ ختنه (سنت) هم وکړی خو که د څه لامله یی ونه کړی نو د اوو کلونو په عمر کې دننه دننه یې خامخا سنت کړی، ختنه (سنت) اسلامی شعار دی.

کله چې کوچنی په خبرو پیل کوی تر ټولو لومړی ورته " لَا اِلٰهَ اِلَّا الله " زده کړی.

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: کله چې ستاسی اولاد په خبرو پیل کوی نو لومړی ورته (لَا اِلٰهَ اِلَّا الله) زده کړی، بیا پرواه مه کوی چې کله مری او چې کله یی د شیدو غاښوونه وغورزی نو د لمانځه حکم ورته وکړی [ابن سنی]

او په حدیث کې دا هم دی چې د حضور صلی الله علیه وسلم په کورنۍ کې به د چا ژبه په خبرو خلاصیده نو هغه به ورته د الفرقان سوره دویم ایت زدکاوه چې د توحید مکمله زده کړه پکی په ډېره ښه توګه راټوله کړای شوی ده.

الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا (هغه الله جل جلاله چې د اسمانونو او ځمکی د پادشاهی څښتن دی چې نه یی څوک په زوی ولی نیولی، په پادشاهی کې ورسره هیڅوک شریک نشته، هغه هر څیز پیدا کړ او بیا یی د هغو هر یو لپاره خپله اندازه وټاکله).

اولاد ته خپل شیده هم ورکړی پر مور باندی د اولاد شیدی، حق دی، قران اولاد ته د همدی احسان په وریادولو له مور سره په بی اندازی ښه رویه کولو ټینګار کړی دی، د مور فرض او مسئوولیت دا دی چې هغه خپل اولاد ته ذ شیدو ورکولو سره سره د توحید درس، د رسول الله ﷺ عشق او د دین محبت هم ور زده کړی، او دغه ډول محبت د هغه په زړه او روح کې د ځای کولو کوښښ وکړی، د پالنی مسئوولیت پر بوډی خدمتګاره مه باوری

او خپل پیتې مه سپکوي، بلکې دا خوندوره دیني فریضه پخپله تر سره کړي او روحاني سکون او آرام حاصل کړي.

د کوچنیانو له ویرولو ځانونه وژغوري د کوچني والي دا ویره تر پای پوري په دماغ حاکمه وي او داسې کوچنیان په عمومي توګه په ژوندانه کې د کومې سترې کارنامې د سر ته رسولو وړ نه پاتې کیږي.

د اولاد پر خبره له د ګلو (رټلو) او اوله بدو ردو ویلو نه ځان په کلکه وژغوري او د هغوي له غلطیو نه د نهیلي کیدو په ځای او د کرکې ښکاره کولو په ځای له پوهې او حکمت سره هغوي ته د روزنې او ښوونې کوښښ وکړي او د خپلو کړو په وسیله د کوچنیانو په ذهن دا ویره په هر حال کې غالبه وساتي چې د هغوي کوم وران او د شرعي خلاف کار به تاسې هیڅکله ونه زغمي.

تل اولاد سره د مهرباني، شفقت او مینې او نرمي رویه وکړي او د خپل توان په اندازه د هغوي اړتیاوې پوره کړي او خوشحاله یې وساتي او د مننې او اطاعت ولولې یې ژوندي وساتي.

یو ځلې حضرت معاویه رضی الله عنه له احنف بن قیس رضی الله عنه نه پوښتنه وکړه ووایه چې د اولاد په باب باید څه ډول رویې وکړای شي، احنف بن قیس وویل: امیر المؤمنین! اولاد زمونږ د زړونو میوه ده، د ملاتیر دی، زمونږ حیثیت د هغوي لپاره د ځمکې په څیر دی چې خورا نرم او بې ضرره دی او زمونږ شته د هغوي لپاره د سیوري لرونکې آسمان په څیر دی او مونږ د هغوي په وسیله د سترو سترو کارونو، سر ته رسولو همت کوو، نو که هغوي له تاسې نه څه وغواړي نو ورېې کړی، او که کله خفه وي نو د لاسه یې کړی، په نتیجه کې به یې هغوي له تاسې سره مینه کوي او ستاسې پلرنی کوښښونه به خوښوي او هیڅکله د هغوي لپاره له توانه بیرون بار مه جوړیږی، چې هغوي ستاسې په ژوندانه ستړي شي او ستاسې د مرګ غوښتونکي وي، تاسې ته له نږدې راتګ نه کرکه وکړي.

حضرت معاویه رضی الله عنه چې دا حکیمانه خبرې واوریدې ډېر متاثر شو او وی فرمایل: احنف! پر الله جل جلاله سوګند کوم وخت چې ته ماته

راغلی او کیناستی، زه د یزید پر خلاف ډېر په غوسه وم، بیا چې کله احنف بن قیس ولاړ نو د حضرت معاویه غوسه سړه شوه او له یزید نه راضی شو او هماغه وخت یې یزید ته دوه سوه درهمه او دوه سوه جوړی جامی ورولیږلی، یزید ته چې کله دا سوغاتونه ورسیدل، نو یزید هغه دوه ځایه برابر وویشل او سل درهمه او سل جوړی جامی یې د احنف بن قیس په خدمت کې ولیږلی .

ﷺ د کوچنیانو پر سرونو په مهربانی لاسونه راکاږی، په غیږ کې یې اخلی مینه ورسره کوی او له هغوي سره د خوش طبعی چلن کوی، تل بدخویه او حاکمان کیږی مه، د دغه ډول کړو وړو سره د کوچنیانو په زړونو کې د مور او پلار د مینی ولولی نه پیدا کیږی او په هغوي کې پر ځان باور هم نه پیدا کیږی او د هغوي پر فطری وده هم ښه اغیز نه پریباسی .

اقرع ابن حابس د نبی صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شو دا مهال حضور اکرم صلی الله علیه وسلم له حضرت حسن رضی الله عنه سره مینه کوله، اقرع چې ولیده حیران شو او وی ویل یا رسول الله تاسی هم له کوچنیانو سره مینه کوی، زما خو لس زامن دی مگر ما خو هیڅکله له یوه سره هم مینه نه ده کړی نبی صلی الله علیه وسلم د هغه په لوری وکتل او ویی فرمایل: چې الله جل جلاله ستا له زړه نه رحمت او مهربانی ایستلی دی نو زه څه کولای شم .

د حضرت عمر فاروق ﷺ په زمانه کې حضرت عامر ﷺ د کومی ستری عهدی څښتن وْ، یوه ورځ د حضرت عمر ﷺ د لیدو لپاره د هغه کورته ورغی گوری چې حضرت عمر ﷺ پروت دی او اولادونه یې پر سینه ناست دی لوبی کوی، د حضرت عامر ﷺ دا خبره خوښه نه شوه، امیر المؤمنین یې د تندی له ترش والی وپوهیده او له حضرت عامر ﷺ نه یې وپوښتل وایاست ستاسې له کوچنیانو سره څه چلن وی؟

عامر ته وخت په لاس ورغی وی ویل امیر المومنین ! کله چې زه کورته ننوزم، نو د کور پر خلکو سکوت جاری کیږی او هر څوک پخپل ځای چوپ چاپ پاتی شی، حضرت عمر رضی الله تعالی عنه په ډېر درد او سوز

ورته وویل: عامره! ته په محمدی امت کې له داخلیدو سره سره پردی نه پوهیږی چې مسلمان باید د خپل کور له خلکو سره څه ډول چلن وکړی؟

د اولاد پاک ساتلو او ښوونې او روزنې په ګانه د ښکلې کولو لپاره خپل ټول کوښښونه وکړی او په دی لاره کې هیڅ ډول قربانی ونه سپموی، دا ستاسې مسئوولیت هم دی او له اولاد سره ستر احسان هم، او د خپل ځان سره تر ټولو ستره ښیګڼه هم، قران عظیم فرمایی: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا (مؤمنانو! خپل ځانونه او خپل کور او اولاد دوزخ له اوره بچ کړی)،. د جهنم له اور نه د ساتل کیدو یوازینی لاره دا ده چې سړی د دین په ضروری زده کړه سمبال وی او ژوندون یې د الله جل جلاله او رسول الله صلی الله علیه وسلم په اطاعت او فرمانبرداری کې تیریږی).

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: پلار چې اولاد ته څه ورکولای شی په هغو کې تر ټولو غوره ورکړه د اولاد ښه تعلیم دی [مشکوه].

او رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلی چې کله انسان مړ کیږی نو د هغه اعمال پای ته رسیږی، خو دری ډوله کارونه داسې دی چې د هغی اجر او ثواب له مړینی وروسته هم ورکول کیږی، یو دا چې جاری خیرات یې کړی وی، دویم دا چې داسې علم تری پاتی وی چې خلک تری ګټه واخلی، دریم صالح اولاد چې د پلار لپاره دعا کوی [صحیح مسلم]

په اصل کې صالح اولاد ستاسې نه وروسته ستاسې د اخلاقي روایاتو، دینی زده کړو د توحید د پیغام د ژوندی ساتلو وسیله ده، او مؤمن د نیک اولاد هیله ځکه کوی، چې تر هغه وروسته د هغه پیغام ژوندی پاتی شی.

کوچنیان مو چې کله اوه کلن شی نو لمونځ ورته زده کړی او د لمانځه ادا کول ور وښایی او له ځان سر یې جومات ته بوزی چې مینه یې پیدا شی او چې کله د لسو کلو شی او لمونځ تری قضا کیږی نو مناسبه سزا هم ورکړی او د خپلی وینا او عمل په وسیله ورته ښکاره کړی، چې د لمانځه قضا کول یې تاسې زغملای نه شی.

- کله مو چې اولاد لس کلن شی د هر یوه بستره جدا جدًا کړی او بیل بیل یې ویده کړی، د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: اولاد ته په اووه کلنی کې لمونځ وښایاست په لس کلنی کې د لمانځه په نه کولو سزا ورکړی او په همدی عمر کې د هغه بستره بیله کړی .
- کوچنیان تل پاک او سپیځلی ساتی، د هغوي د پاکوالی سپیځلتیا او لمبولو خیال ساتی، جامی یې پاکی ساتی، هو! له ډېر ښکلی ساتلو یې ځان وساتی، د نجونو جامی هم ډېری ساده جوړی کړی، په پړکنده جامو د کوچنیانو خویونه مه خرابوی .
- د نورو په مخ کې د کوچنیانو عیبونه مه بیانوی او د چا په وړاندی یې مه شرموی او د هغوي عزت او پرتم ته له ضرر رسولو هم ځانونه وژغوری .
- د کوچنیانو په وړاندی هیڅکله د هغوي له اصلاح نهیلی (نا امیدی) مه ښکاره کوی، بلکې د هغو د همت د زیاتوالی لپاره د هغوي لږ شان ښه والی هم په واز کومی وستایی، تل په هغوي کې د جرائت، پر ځان باور او حوصلی پیدا کولو کوښښ وکړی چې په ژوندنیزو هسکو تیتو کې له هسکو هسک مقام تر لاسه کړای شی .
- اولادونو ته د نبیانو تاریخی قصې د صالحانو پیښنی او د صحابه کرام رضی الله تعالی عنهم مجاهدانه پیښنی خامخا واوروی، د روزنی او اخلاقو جوړونی او له دین سره د مینی د پیدا کیدو لپاره دا کار ډېر ضروری وګڼی، او له زرونو مسئولیتونو سره سره د دی کار له پاره وخت ورکړی، زیاتره وختونه هغو ته په خواږه آوازه سره قران کریم ولولی او وخت په وخت ورته د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم اغیزمنی خبری هم وکړی او د ژوندانه له لومړیو ورځو د هغوي په زړونو کې د الهی مینی او نبوی عشق د پیدا کولو کوښښ وکړی .
- کله کله د کوچنیانو په لاس غریبانو ته څه خواړه یا پیسی او نور شیان هم ورکړی چې په هغوي کې له کوچیتوبه له غریبانو سره د ښی رویی او د سخاوت او خیرات ولوله پیدا شی، او ځینی وختونه داسې حالات هم

برابر کړي، چې د خوراک څښاک شیان خوړندي وروڼه پخپلو منځو کې وویشي، چې د یو بل د حقوقو احساس او د انصاف خوی پکې پیدا شي.

د کوچنیانو هر په ځای او بې ځایه ضد پوره نه کړي، بلکې په حکمت او تدبر سره د هغوي د دې عادت پرېښوولو کوښښ وکړي، کله کله مناسبه سختي هم وکړي، په بې ځایه نازولتوب یې ضدي او خپلسری نه کړي.

په بد آواز، د خبرو کولو او په زوره زوره له چیغو وهلو نه پخپله هم ځان وساتي او هغوي ته هم لارښوونه وکړي چې، په منځنۍ آواز سره په نرۍ خبرې کوي او پخپلو منځونو کې هم له یو بل سره په زوره خبرو کولو نه ځانونه وساتي.

کوچنیان عادت کړي چې کار پخپل لاس وکړي، په هر کار کې په نوکرانو تکیه ونکړي، د دې سره کوچنیان لټ او بېکاره آموخته کیږي، کوچنیان زیار ګالونکي کار کوونکي او کوښښ کوونکي وروزي.

که د کوچنیانو خپلو منځو کې جګړه پیښه شي د خپل ماشوم بې ځایه ملاتړ ونه کړي، د دې خبرې خیال ساتي چې د خپل اولاد لپاره چې ستاسې په سینو کې کوم جذبات دي همدا جذبات د نورو په سینو کې د خپلو اولادونو لپاره دي، تاسې تل د خپلو اولادونو پر ګناهونو نظر ساتئ او په هره ناوړه پیښه کې د خپل زوی د سهوو او خطاګانو پته ولګوی او په حکمت او پرله پسې پاملرنې سره یې د لرې کولو کوښښ وکړي.

د اولاد تر منځ تل مساوات او برابري قایمه وساتي او په دې لړ کې د بې عدالتۍ نه په کلکه ځان وژوري، که په فطري ډول مو د کوم اولاد په لور میلان زیات وي نو معذوري ده خو په چلن او راکړه ورکړه کې تل د انصاف او عدالت نه کار اخلئ، او هیڅکله هم د کوم یوه سره داسې امتیازي چلن ونه کړي چې نور کوچنیان یې احساس کړي،له دې سره په نورو کوچنیانو که د کمترۍ احساس، کرکه، نهیلي، او بالاخره بغاوت او سر غړاوی پیدا کیږي، او دا ناوړه جذبات د فطري استعدادونو په پر مختګ کې کلک بندیز او د اخلاقي او روحاني پر مختګ په مخکې زهر قاتل دي.

د حضرت نعمان پلار حضرت بشیر رضی الله تعالی عنه خپل زوی له ځان سره کړ او د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شو او وی ویل یا رسول الله! زما سره یو غلام و، هغه ما خپل زوی ته وبانبه، نبی صلی الله علیه وسلم تری پوښتنه وکړه ایا تا هر یو زوی ته یو یو غلام بښلی دی؟ بشیر رضی الله عنه وویل نه! نو پیغمبر اکرم ﷺ ورته وویل: دا غلام تری بیرته واخله او وی فرمایل، له الله وویریږه او د خپل اولاد سره د برابری او مساوات رویه کوه، اوس نو حضرت بشیر رضی الله تعالی عنه کورته بیرته راغی او له حضرت نعمان رضی الله تعالی عنه نه یې خپل غلام بیرته واخیست، په یو روایت کې داسی دی چې هغه ورته وویل نو بیا ما پرګناه مه ګواه کوه زه د ظلم ګواه کیږم نه .

او په یو بل روایت کې دا دی چې نبی صلی الله علیه وسلم تری پوښتنه وکړه چې ایا ستا خوښه ده چې ټول زامن دی له تاسره ښه رویه وکړی؟ حضرت بشیر رضی الله تعالی عنه ورته وویل ولی نه ! نبی صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل بیا داسې کار مه کوه [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

☝ تل د کوچنیانو پر وړاندی غوره عملی نمونه وړاندی کړی، ستاسې ژوندون ستاسې د اولاد لپاره چپه خوله استاذی دی، چې کوچنیان هر وخت ورځنی لولی او زده کړه تری کوی، د کوچنیانو پر وړاندی کله په ټوکو کې هم درواغ مه وایاست .

حضرت عبدالله بن عامر رضی الله عنه خپله یوه قصه بیانوی چې یوه ورځ نبی ﷺ زمونږ په کور کې تشریف فرما و، زما مور زه راوغوښتم او وی ویل، دلته راشه زه څه څیز درکوم، حضور صلی الله علیه وسلم چې ولیدل تری پوښتنه یې وکړه، ته هلک ته څه ورکول غواړی؟ مور می وویل زه ورته خرما ورکول غواړم، هغه زما مور ته وویل، که تا د ورکړی په بهانه دی راوغوښته او له راتګ وروسته دی هیڅ نه ورکولای نو ستا په عمل نامه کې دروغ لیکل کیده [سنن ابو داود]

☝ د نجلی د زیږیدو پر وخت هم همدومره خوشحالی وکړی لکه د هلک د زیږیدو پر وخت یې چې کوی، هلک وی که نجلی دواړه الهی ښښنه ده او

الله ﷻ ښه پوهیږي چې ستاسې لپاره نجلی غوره ده او که هلک، د نجلی په زیږیدو پوزه بړوڅول، او ځان خفه کول د یوه فرمانبرداری مومن لپاره په هیڅ شان ښه نه دی دا نا شکري هم ده او د علیم او کریم الله جل جلاله سپکاوی هم.

په حدیث شریف کې دی چې کله له چا کره نجلی وزیږي، نو الله ﷻ د هغه کره ملائکې لیږي، په ور رسیدو سره ورته وایي، ای د کور خلکو! پرتاسې د سلامتیا وی، هغوي نجلی د خپلو وزرونو په سیوری کې اخلی او پر سر یې لاس راکاږي او وایی دا ناتوانه روح دی، چې له یوه کمزوری بدن نه پیدا شوی دی څوک چې د دی کوچنی پالنه کوی، تر قیامته به الهی مرسته د هغه په حال شامله وی [طبرانی].

د نجونو روزنه او پالنه په خورا خوشحاله زړه، روحانی خوښی او دینی احساس سره وکړی او په بدل کې یې له الله جل جلاله د جنت هیله ولری، د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: کوم سړی چې د دری لوڼو یا دری خویندو پالنه وکړه هغوي ته یې ضروری ښوونه روزنه زده کړه او د مهربانی چلن یې ورسره وکړ، ان تردی چې الله جل جلاله له هغوي بی نیازه کړی، نو د داسې سړی لپاره الله جل جلاله جنت واجب کړ، پر دی خبره یو سړی وویل: که دوه وی، نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل د دوه نجونو د پالنی همدا بدله ده حضرت ابن عباس رضی الله عنه فرمایی، که خلکو د یوی نجلی په باب پوښتنه کړی وای نبی صلی الله علیه وسلم به همدا زیری ورکاوه [مشکوة]

حضرت عایشه رضی الله تعالی عنها فرمایی چې یوه ورځ یوه ښځه د دوه لوڼو سره ماته راغله او څه یې وغوښتل، ما سره یوه خرما وه، ما د هغی په لاس کې کیښوده، هغی ښځی خرما دوه ځایه کړه او نیمه نیمه یې دواړو لوڼو ته ورکړ او پخپله یې ونه خوړه، له دی وروسته هغه پاځیده او بیرون ووته، همدا وخت نبی صلی الله علیه وسلم کورته راغی، ما هغه ته دا ټوله پیښه واوروله هغه چې واوریده وی ویل، هر څوک چې د نجونو د پیدایښت په وسیله و ازمایل شی او هغه ورسره ښه چلن وکړی او په ازمیښت کې

بريالي شي، نو دغه نجونی به د قيامت په ورځ د هغه لپاره د جهنم له اوره (د ساتنی لپاره) ډال شي [مشکوة]

نجلی سپکه مه ګڼی او نه هلک ته پر نجلی لوړاوی ورکړی له دواړو سره يو ډول مينه ښکاره کړی او يو شان چلن ورسره وکړی، د نبی ﷺ لارښوونه‌ده: د چا په کور کې چې نجلې پيدا شوه او د جاهلی دود په خير يې ژوندی ښخه نه کړه او نه يې سپکه وګڼله او نه يې هلک ته د هغی په مقابل کې لوړاوی ورکړ نو داسې سړی به الله جل جلاله په جنت کې داخل کړی [سنن ابو داود].

په شتمنی او جايداد کې د نجلی برخه په ښه طريقه او پراخه زړه ورکړی دا د الله جل جلاله فرض شوی برخه ده، په دی کې د کمی زياتی واک هيڅوک نه لری، د نجلی په برخه ورکولو کې حيلی جوړول او يا د خپلی خوښی سره سم څه ورکول او پری مطمئين کيدل د يوه اطاعت کوونکی مؤمن کار نه دی، داسې کول خيانت هم دی او د الله جل جلاله د دين سپکاوی هم.

د دی ټولو عملی تدبيرونو سره سره په خورا زړه سوی او د زړه په مينه د اولاد لپاره دعا هم وکړی له رحيم او رحمن الله جل جلاله نه هيله ده چې هغه به د مور او پلار د زړه له تل نه راوتی له سوزه ډکه دعا ضايع نه کړی.

د دوستۍ آداب

له دوستانو سره مینه وکړئ او د دوستانو لپاره د محبت مرکزونه شی هغه سړی بی اندازی نیکمرغه دی چې دوستانو او ملګرو ته ګران وی او ده ته دوستان او ملګری ګران وی.

او هغه څوک ډېر بی برخی دی چې خلک تری بیزاره وی او دی له خلکو تښتی، مفلس هغه نه دی چې دولت ورسره نه وی، بلکې په حقیقت کې مفلس هغه څوک دی چې دوست یې نه وی، دوست د ژوندانه ښکلا، د ژوندنیز سفر دمه ځای او الهی انعام دی.

دوستان د ځان لپاره ونیسی او د خلکو لپاره دوستان شی، د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده مؤمن له سره تر پښو مینه او محبت دی او په هغه سړی کې له سره کوم خیر او برکت نشته چې نه له نورو سره مینه کوی او نه نور له ده سره مینه کوی (مشکوه باب الشفقه).

قران مجید فرمایی: وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ (مؤمنان سړی او مؤمنانی ښځی پخپلو منځو کې یو د بل دوستان او معاونان دی).

نبی صلی الله علیه وسلم به له خپلو ملګریو سره بی اندازی محبت کاوه او هر یوه به دا احساس کاوه چې نبی صلی الله علیه وسلم ته تر ټولو ګران دی.

حضرت عمروبن العاص رضی الله عنه وایی چې نبی ﷺ به زما سره دومره په مینه او پاملرنه خبری کولی او دومره خیال به یې ساته چې زما دا خیال شو چې ښایی زه پخپل قوم کې تر ټولو غوره سړی یم، او یوه ورځ ما له نبی صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه چې یا رسول الله! زه افضل یم که ابوبکر؟ نبی ﷺ وفرمایل: ابوبکر صدیق افضل دی، بیا می پوښتنه وکړه زه افضل یم او که عمر رضی الله عنه؟ وی فرمایل عمر، ما بیا پوښتنه وکړه یا رسول الله ﷺ زه بهتر یم او که عثمان رضی الله عنه؟ وی فرمایل: عثمان، بیا می له نبی اکرم ﷺ نه په وضاحت سره د حقیقت معلومولو پوښتنه وکړه او هغه پرته له مخ روښی خبره سپینه کړه بیا نو زه پخپل دی

حرکت ډېر وشرمیدم او په زړه کې می خیال راغی چې ښه نو ماته د داسې پوښتنې څه اړتیا وه !

له دوستانو سره په تلو راتلو او مینه محبت ژوندون تیر کړی او په اخلاص د اړیکو جوړولو او ساتلو کوښښ وکړی، له دوستانو نه د کرکی ، نفرت او اخیستو را اخیستو رویه پریږدی، کله چې سړی له دوستانو سره په ګډه ژوندون تیروی او په هره چاره کې له هغوي سره شریک وی نو په نتیجه کې یې هغوي ته ډول ډول تکلیفونه رسیږی، کله یې جذباتو ته صدمه رسیږی، کله یې پرتم ته زیان رسیږی، کله یې په آرام کی خلل واقع کیږی، کله یې ورخنی چاری اغیزمنی شی، کله یې د هیلو او غوښتنو پر خلاف څه داسې خبری را منځته کیږی، کله یې صبر او حوصله آزمایل کیږی ، کله ورته مالی زیان رسیږی لنډه دا چې ډول ډول تکلیفونه او ضررونه ورته رسیږی، خو چې کله سړی دا تکالیف زغمی نو په زړه کې یې تری خلا پیدا کیږی، ښه رویه او غوره اخلاقی یې وده کوی او د روزنی او تزکیی د فطری پوړیو نه په تیریدو می روحانی او خلاقی رویه پر مختګ کوی، په هغه کې صبر او زغم، ایثار او مهربانی، همدردی او خواخوږی ، وفاداری او خوانی، د خیر غوښتنی او مرستی، د اخلاص او محبت ، د سخاوت او زړورتوب، او د ترحم او دوستی لوړ ترین جذبات پیدا کیږی او د بشری ټولنی لپاره سر تر پایه خیر او برکت ګرځی، په هر زړه کې د هغه عزت او ستر توب ولولی وی او هر څوک د هغه شته والی د خپل ځان لپاره د رحمت سیوری ګنی، د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده : هر مسلمان چې د خلکو سره ټولنیز ژوند کوی او د هغوي له لوری رسیدلی تکالیف زغمی هغه له داسې سړی نه څو چنده غوره دی چې له خلکو ځانله او جلا اوسی او د خلکو له لوری په رسیدلو تکالیفو خوا بدی کیږی [جامع ترمذی]

تل له نیکو او صالحو خلکو سره دوستانه وکړی، د دوست په ټاکلو کې د دی خبری په ټینګه خیال وساتی چې له کومو کسانو سره چې تاسې د زړه مینه زیاتول غواړي هغوي د دین او اخلاقو له پلوه ستاسې لپاره تر کومی اندازی ګټور کیدای شی او یو مشهور متل دی چې که د چا اخلاقی

حالت معلوموول غواړي نو د هغه د دوستانو اخلاقي حالت معلوم کړه، او د نبي صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده سړی د خپل دوست پر دین وی ځکه هر څوک باید غور وکړی چې له چا سره دوستي کوی. [مسند احمد، مشکوه]

د دوست پر دین د کیدلو معنی دا ده چې کله هغه د دوست په مجلس کې کینی نو هماغه ولولی او افکار او هماغه مینه او میلان په ده کې هم پیدا کیږی چې په دوست کې یې دی او د خوښی او نه خوښیدانی هماغه معیار د ده هم کیږی چې په دوست کې یې دی، او د خوښی او نه خوښیدانی هماغه معیار د ده هم کیږی چې د ده د دوست وی، ځکه باید سړی د دوست په ټاکلو کې له خورا غور او فکر نه کار واخلی او د زړه مینه له هغه چا سره زیاتول پکار دی، د چا مینه او میلان او د چا افکار او خیالات او منډی تړړی چې د دین او ایمان له غوښتنو سره سمې وی، نبی ﷺ تینګار فرمایلی چې هم له مؤمن سره د مینی اړیکی قایمی کړه او له همده (مؤمن) سره خپل خوراک څښاک کوه، د هغه لارښوونه ده: د مؤمن په مجلس کې اوس او ستا پر دسترخوان دی له خدایه ویریدونکی خواړه وخوری، پر یوه دستر خوان ناسته او خوړل، ښښل د قلبی تعلق اصلی محرک دی، او دا اړیکی باید له هغه مؤمن سره وی چې متقی او له خدایه ویریدونکی وی، له خدایه د غافلو بی مسئولیته، بی عمله او بد اخلاقه خلکو لری اوسی، نبی صلی الله علیه وسلم له ښه او بد دوست سره د اړیکو څرنګوالی په یوه مکمل تمثیل کې داسې بیان کړی دی :

د ښه او خراب دوست مثال د مشک خرخوونکی او بنی وهونکی آهنګر (پښ) په څیر دی، د مشک خرخوونکی له صحبت نه به یو څه ګټه تا ته ضرور ورسیږی، یا به تری مشک واخلی او یا به د مشکو بوی حس کړی، خو د آهنګر بنی به دی کور یا جامې وسیزی او یا به دی دماغ ته بد بوی ورسیږی [صحیح بخاري، صحیح مسلم]

او په سنن ابو داود کې د حدیث الفاظ داسې دی: د نیک دوست مثال داسې دی لکه د مشک پلورونکی دکان چې که نوره یې هیڅ ګټه نه وی نو خوشبویی خو په یې خامخا در ورسیږی او بد دوست داسې دی لکه د پښ

آهنگر بنی، که اور دی وانه خیست نو په لوگو خو به دی جامی خامخا توری شی.

له دوستانو سره یوازی د الله لپاره مینه وکړی، د الله جل جلاله محبوب بنده گان هماغه دی چې د الله جل جلاله د دین پر بنسټ یو تر بله سره جوړیږی او له اوړی سره اوږه او له زړه سره د زړه په یو ځای کولو داسې د الله جل جلاله د دین د لوړاوی او ساتنی فریضه سر ته رسوی چې د یوه مستحکم دیوال په څیر ښکاره کیږی، په قرآن مجید کې دی:

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنيَانٌ مَرْصُوصٌ (په حقیقت کې د الله جل جلاله محبوب هغه څوک دی چې د هغه جل جلاله په لاره کې داسې په کلکه جنگیږی ته به وایی چې یو مستحکم دیوال دی).

او د نبی صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده: د قیامت په ورځ به الله جل جلاله فرمایی چې هغه خلک چیری دی چې یوازی زما لپاره یې له خلکو سره محبت کاوه، نن به زه هغوی ته پخپل سیوری کې ځای ورکوم [صحیح مسلم]

او د قیامت په ورځ به داسې خلک چې د بی اندازی شان او پرتم څښتنان وی د هغوی د یادونی په لړ کې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایی: د الله جل جلاله بنده گانو کې څو (داسې نیکبختان) دی چې نبیان او شهیدان خو نه دی خو د قیامت په ورځ به یې الله جل جلاله پر داسې مرتبو سر لوړی کړی چې انبیا او شهیدان به هم د هغوی په مرتبو رخه کوی، صحابه کرامو رضی الله تعالی عنهم پوښتنه وکړه دا به کوم نیکمرغه وی یا رسول الله! لاربښوونه وشوه: دا به هغه خلک وی چې پخپلو منځو کې یې یو تر بله سره یوازی د الله جل جلاله د دین پر بنیاد مینه کوله، نه دوی پخپلو کې سره خپلوان وو او نه د دوی تر منځ د کومی مالی راکړی ورکړی اړیکی وی، پر الله سوگند چې د قیامت په ورځ به د دوی څیری له نوره ځلیږی، بلکې سر تر پښو به نور وی او کله چې به ټول خلک د الله جل جلاله له ویری لړزیږی نو له دوی سره به هیڅ ویره نه وی او چې کله چې به ټول خلک په غم اخته وی، دا مهال به دوی هیڅ ډول غمجن نه وی او

هغه د قرآن مجید دا آیت تلاوت کړ: أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ [یونس]

[خبر اوسی! له الله جل جلاله سره مینه کوونکیو لپاره به د هیڅ خبری ویره نه وی او نه (به ورسره د تیر شوی ژوندانه په باب) څه دول غم وی].

د حضرت ابو الدردا رضی الله عنه وینا ده چې نبی ﷺ فرمایلی دی: د قیامت په ورځ به یو شمیر خلک له خپلو قبرونو راوځی او د هغوي څیری به له نوره ځلیږی ، هغوي به د مرغلرو په ممبرونو کینول شی، خلک به د هغوي پر پرتم او شان رخه کوی دا خلک به نه نبیان وی او نه شهیدان یو غرنی سړی پوښتنه وکړه یا رسول الله! دا کوم خلک دی مونږ ته یې راوپیژنی، وی فرمایل: دا هغه خلک دی چې پخپلو منځو کې د الله ﷻ لپاره مینه او محبت کوی [طبرانی].

له نیکانو خلکو سره محبت په اخرت کې د خلاصون او د الله ﷻ د خوشحالی وسیله وګنی او الله جل جلاله ته دعا وکړی، چې الله د نیکانو خلکو مینه راکړی او په نیکانو کې می شامل کړی، حضرت عبدالله بن مسعود بیانوی چې یو سړی د نبی صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شو او ویلی یې یا رسول الله! یو سړی له کوم نیک سړی سره د هغه د نیکی پر اساس مینه کوی، خو پخپله له کوم نیک سړی سره د هغه د نیکی پر اساس مینه کوی خو پخپله د هغه سړی په څیر ښه اعمال نه کوی، هغه صلی الله علیه وسلم وفرمایل: هیڅ ګرانه خبره نه ده دغه، سړی به د قیامت په ورځ له هماغه چا سره وی له چا سره چې مینه کوی [صحیح بخاری]

یوه شپه نبی صلی الله علیه وسلم الهی دیدار وکړ، الله جل جلاله ورته وفرمایل وغواړه، نو نبی صلی الله علیه وسلم دا دعا وغوښته: اللهم انی اسئلک فعل الخیرات وترک المنکرات وحب المساکین وان تغفرلی وترحمنی واذا اردت فتنه فی قوم فتوفنی غیر مفتون و اسئلک حبک وحب من یحبک وحب عمل یقر بنی الی حبک [مسند احمد]

[خدايا! زه له تانه د نيکو کارونو توفيق غواړم او له بدو کارونو د بچيدو توان غواړم او د مسکينانو مينه غواړم او دا چې ته ماته ښښنه وکړې او په ما رحم وکړې او چې کله ته څوک په عذاب اخته کول غواړې نو ماته داسې حال کې د فتنې نه په امن کې مرګ راکړه، چې زه ترې محفوظ يم، او زه له تانه ستا سره د مينې سوال کوم او هغه چا د مينې سوال کوم چې تا سره مينه کوي او د هغه عمل توفيق غواړم چې ستا د نږديوالي وسيله وي] .

حضرت معاذ بن جبل رضی الله عنه وايي چې نبی صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: الهي لارښوونه ده: پر ما واجب دي چې زه له هغو خلکو سره مينه وکړم کوم خلک چې زما په خاطر په خپلو منځو کې مينه او دوستي کوي او زما د يادولو لپاره يو ځای ته راټوليږي او زما د محبت له امله يو د بل سره خبرې اترې کوي او زما د خوښې غوښتنې لپاه له يو بل سره ښه چلن کوي [مسند احمد - جامع ترمذي]

نبی صلی الله عليه وسلم د دوه دوستانو د ملاقات ايمان روښانه کوونکې نقشه داسې کاږي او فرمايي: يو سړی د خپل دوست د ليدو لپاره چې په بل کلي کې و ولاړو الله جل جلاله ورته په لاره کې يوه ملائکه کينوله، ملايکې ترې پوښتنه وکړه کوم ځای ته دې اراده ده ؟ هغه ځواب ورکړ په دې کلي کې د خپل ورور د ملاقات لپاره ځم ، ملائکې ورته وويل : آيا په هغه باندې ستا څه حق شته چې د غوښتلو لپاره ه لته ورځې؟ هغه ورته وويل : نه ! د دې مقصد لپاره د هغه کره ځم چې له هغه سره د الله جل جلاله لپاره مينه کوم ، ملائکې ورته وويل نو واوره ! زه الله جل جلاله تاته راليږلی يم او دا زيرې يې راکړی دی، چې هغه هم تا سره داسې محبت کوي لکه څنګه چې ته د هغه په خاطر له خپل دوست سره مينه کوې [صحيح مسلم]

❀ دوستي له داسې خلکو سره وکړې چې د اسلام له نظره د دوستي لايق وي او بيا د ژوند تر پايه ورسره دوستي پاللو کوښښ هم وکړې، لکه څنګه چې دا ضروري ده چې د دوستي لپاره دې ښه وګړي وټاکل شي، همدا رنګه دا هم ضروري ده چې د دوستي د پاللو او قايم ساتلو هم کوښښ وکړې .

د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده چې: د قیامت په ورځ چې به له الهی عرش پرته هیڅیری سیوری نه وی، په دی ورځ به اوه ډوله خلک د الهی عرش د سیوری لاندی وی، په هغو کې یو ډول یې هغه دوه کسان وی چې خاص د الله جل جلاله لپاره یو د بل دوستان وی، د الله محبت سره یو ځای کړی وی او پر همدی اساس یو تر بله سره جدا کیږی یعنی د هغوي دوستی د الله جل جلاله په خاطر وی او په ټول ژوندانه کې د دغه دوستی د قایم ساتلو او پاللو کوښښ کوی، او چې کله له هغوي نه یو جدا کیږی او د اخرت په لور رخصتیږی نو په داسې حال چې د هغوي دوستی قایمه وی یو تر بله سره جدا کیږی.

۞ پر دوستانو باور وکړی، د هغوي په منځ کې تر او تازه اوسی، له غمجن اوسیدلو او د دوستانو له غمولو ځان وژغوری، د دوستانو په مجلس کې بی تکلفه اوښه خویه اوسی له غوسی کولو او سوټ بوټ کیناستلو ځان وساتی، له دوستانو سره د یوه ښه ملګری، ښه خویه هم مجلسی او ښه مزاجی ملګری جوړیدو کوښښ وکړی، ستاسې له مجلس نه باید د دوستانو زړونه ماړه نه شی، بلکې خوښی او تازه ګی احساس کړی.

حضرت عبدالله بن حارث رضی الله تعالی عنه فرمایی: چې د نبی ﷺ په مجلس کې له سل کرتی زیات ناست یم، په دی مجلسونو کې به صحابه کرامو رضی الله تعالی عنهم شعرونه هم ویل او د جاهلیت د زمانی قصی او داستانونه به یې هم اورول، نبی صلی الله علیه وسلم به په خاموشی سره ټولی اوریدلی، بلکې کله کله به پخپله هم په خندا کې ورسره شریکیده [جامع ترمذی]

حضرت شرید رضی الله عنه وایی چې زه یو ځلی له نبی اکرم سره پر سورلی شاته ناست وم همداسی د سپرلی په شا می هغه ته د امیه بن الصلت سل شعروه واورول پر هر شعر به هغه وفرمایل یو څه نور واوروه یو څه نور واوروه او ما به اورول [جامع ترمذی]

همدا ډول به نبی علیه السلام په خپل مجلس کې پخپله کله کله قسی اورولی، حضرت عایشه رضی الله عنها وایی چې یو کرتی هغه د کور خلکو

ته يوه قصه واوروله يوی ښځی وويل دا عجيبه او غريبه قصه خو بالکل د خرافه د قصو په څير ده، نبی صلی الله عليه وسلم وفرمايل : د خرافه صحيح قصه هم راته معلومه ده او بيا يې پخپله د خرافه اصلی قصه په تفصيل سره واوروله، همدا ډول يې يوه ورځ حضرت عايشه رضی الله عنها ته د يوولسو ښځو يوه ډېره په زړه پوری قصه واوروله .

حضرت بکر بن عبدالله د صحابه کرامو د ښه خويی او خوش طبعی د حال بيانولو په لړ کې فرمايی: صحابه کرامو به د ټوکو او تفريح په توګه د يوه بل لوری ته د هندوانی پوټکی ورګذارول چې کله به د جنګيدلو او دفاع کولو وخت راته، نو د دغه ډګر شهسواران هم وو [الادب المفرد]

حضرت محمد بن زياد رحمه الله عليه فرمايی: ما سلف صالحين ليدلی چې د هغوی څو څو کورنی به په يوه حويلی کې اوسيدلی، ډېر ځلی داسې شوی دی، چې له هغوي نه به د يوه ميلمه راغی او د کوم کاله په نغری به ديګ باندی وُ نو د ميلمه خاوند به له نغری ديګ را کوز کړ او ميلمه ته به يې راوړ بيا به د ديګ خاوند خپل ديګ لټاوه او له خلکو به يې پوښتل زمونږ ديګ چايووړ؟ هغه د ميلمه خاوند به ورته وويل چې وروره د خپل ميلمه لپاره مونږ وړی و، دا وخت به د ديګ خاوند ويل: الله جل جلاله دی ستاسې لپاره برکتی کړی، او محمد بن زياد رحمه الله عليه فرمايی، چې هغوی (تيرو نيکانو) به چې کله خوراک پخوله هم همدا حال بـه يې و [الادب المفرد]

د حضرت علی کرم الله وجهه وينا ده زړه آزاد هم پريږده او خوشحالونکی نکتی هم زده کوه، ځکه چې زړه هم د بدن په څير ستړی کيږی .

تند مزاجه او مرزړی مه اوسی، ښه خويه او تر تازه اوسی خو د دی خبری احتياط خامخا وکړی چې ستاسې ټوکی ټکالی او ظرافت له حده زيات نه شی .

له خوش مزاجی او تفريح سره سره د دينی وقار، پرتمم او غيرت او د توان او اعتدال هم خيال ساتی.

د نبی اکرم صلی الله عليه وسلم صحابی حضرت عبدالرحمن فرمايی چې: د نبی صلی الله عليه وسلم صحابه نه بد خويه وو او نه يې د مړيو په

ځیر حرکت (مزل) کاوه، هغوي به پخپلو غونډو کې شعر و شاعری کوله او د جاهلیت د زمانی کیسی او داستانونه به یې هم اورول، خو چې کله به په کومه معامله کې د حق پر خلاف د کومی خبری غوښتنه وه، نو د هغوي په سترګو کې به له قهره اوښکی داسې رغړیدی، لکه د لیونتوب حالت چې پری راغلی وی [الادب المفرد]

مشهور محدث حضرت سفیان بن عیینه رحمه الله علیه ته چا وویل چې ټوکی هم یو آفت دی، هغه ځواب ورکړ نه بلکې سنت دی، خو د هغه چا لپاره چې ځای یې پیژنی او ښی ټوکی کولای شی [شرح شمایل جامع ترمذی]

تاسې چې له چا سره مینه کوی هغه ته خپله مینه خامخا ښکاره کړی، د دی سیکالوژستکی " روحی" اغیز به دا وی چې هغه به هم د نږدیوالی احساس وکړی او له دواړو لوریو به د مینی په زیاتوالی کې بی اندازی اضافه وشی، او بیا به محبت یوازی د زړه حالت نه وی، بلکې غوښتنی به یې په عملی ژوندانه هم اغیز پریباسی، او دارنګی په ځانګړیو چارو کې یو له بله سره په مرسته کولو به د نورو نږدی کیدو وخت په لاس درشی .

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: کله چې د چا په زړه کې د خپل ورور لپاره د اخلاص او مینی ولولی وی نو هغه ته پکار دی چې خپل دوست هم له هغو ولولو نه خبر کړی او ورته ووایی چې مینه ورسره کوی [سنن ابو داود]

یو ځلی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مخه کې یو سړی تیر شو، یو شمیر خلک له نبی اکرم صلی الله علیه وسلم سره ناست وو له هغوي نه یوه وویل: یا رسول الله! زما د دی سړی سره خاص د الله جل جلاله لپاره مینه ده، د دی خبری له اوریدو سره سم رسول اکرم صلی الله علیه وسلم پوښتنه وکړه، تا هغه سړی ته دا خبره کړی ده؟ هغه سړی وویل نه، نو پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل، ولاړ شه او هغه ته ښکاره کړه چې ته ورسره د الله جل جلاله لپاره مینه کوی، هغه سړی په سملاستی ډول پاڅید او ولاړ هغه سړی ته یې خپلی ولولی ښکاره کړی ، د دی په ځواب کې هغه سړی ورته وویل : ستا سره دی هغه ذات مینه وکړی د چا په خاطر چې ته زما سره مینه کوی [جامع ترمذی، سنن ابو داود]

د دوستانه اړیکو د زیاتي محکمتیا او نتیجه ورکولو او دوستانو ته د لانږدې کیدو لپاره ضروري ده چې ته د دوستانو په شخصي او ځانګړیو چارو کې تر معلوم حده دلچسپي واخلې او له هغوي سره د خپل نږدیوالي او خاصو اړیکو ښکارونه وکړې د نبي صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده:

کله چې یو سړی له بل سره د دوستي او ورور ولي اړیکي جوړې کړي نو له هغه نه دې د هغه نوم، د پلار نوم او د کورنۍ حالات معلوم کړي چې په دې سره د خپلمنځي میني جوړې ټینګیږي [جامع ترمذی]

د میني په ښکاره کولو او د اړیکو په څرنګوالي کې تل له میانه روی نه کار واخلې، مه داسې سړه رویه کوې چې ستاسې مینه او اړیکې شکمنې ښکاره شي او نه د میني په جوش کې دومره مخکې کیږې چې ستاسې مینه او محبت د لیونتوب شکل غوره کړي، او الله جل جلاله مه کړه چې کوم وخت تاسې پیښمان شې، د توازن او اعتدال خیال تل ساتې او پخپل طبعیت داسې برابر چلن غوره کړې چې تاسې یې پرله پسې وپالای شې، د حضرت اسلم رضی الله تعالی عنه وینا ده چې حضرت عمر رضی الله عنه فرمایلي: ستاسې مینه دې د لیونتوب شکل غوره نه کړي او ستاسې دښمني دې د شر رسولو لامل (سبب) نه کیږي، ما ورته وویل جناب هغه څنګه؟ هغه وفرمایل هغه داسې چې: کله مینه کوې نو د کوچنیانو په څیر طفلانه حرکتونه کوې، او چې کله له چانه خفه کیږې نو د هغه د مال او ځان په تباهي پسې کیږې [الادب المفرد]

حضرت عبید کندي رحمه الله علیه فرمایي: ما له حضرت علي رضی الله عنه څخه اوریدلي فرمایل یې: له خپل دوست سره په دوستي کې نرمي او میانه روي اختیار کړې، کیدای شي چې هغه کوم وخت ستاسې دښمن شي ، همدا رنګه له دښمن سره په دښمني کې د نرمي او اعتدال چلن خپل کړې، کیدای شي چې هغه کوم وخت ستاسې دوست شي [الادب المفرد]

له دوستانو سره د وفاداري او خیر غوښتني چلن وکړې او دوست سره تر ټولو لویه خیر خواهي دا ده چې د هغه د اخلاقو د لا لوړولو کوښښ وکړې او د هغه د دنیا له جوړولو د اخرت جوړولو ته زیاته پاملرنه وکړې،

نبي عليه السلام فرمايلي: دين سر تر سره خير غوښتنه ده، د خير غوښتنې اصلي معيار دا دی چې تاسې د خپل دوست لپاره هماغه څه خوښ کړي چې د ځان لپاره يې خوښوی، ځکه چې انسان هيڅکله د ځان بدی نه غواړي.

د نبي صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده: پر هغه ذات جل جلاله مې دې سوګند وی چې زما روح يې په واک کې دی، يو بنده هم مؤمن کيدای نه شي، تر څو چې د ورور لپاره هماغه څه خوښ نه کړي چې د ځان لپاره يې خوښوی او د يو مسلمان د شپږو حقوقو د يادلو په لړ کې د نبي اکرم ﷺ ارشاد دی چې: د خپل ورور خير غوښتنه وکړی، که هغه غايب وی او که موجود او هغه دا هم فرمايلي: بی شکه الله جل جلاله پر هغه سړی اور واجب کړی دی او جنت يې پری حرام کړی دی چا چې په سوګند خوړلو د کوم مسلمان حق وخوړ په صحابه وُ کې چا ورځنی وپوښتل که څه هم هغه معمولي شان څيز وی؟ وی فرمايل هو! که څه هم هغه د مسواک د ونی يوه لخته وی.

د دوستانو په درد او غم کې ګډون وکړی او همدا ډول د هغوي په خوښيو کې مکمله برخه واخلی، د هغوي په غم کې د ګډون پر وخت يې د غم غلطولو کوښښ وکړی، او په خوشحاليو کې د ګډون پر وخت د هغوي د خوشحاليو د زياتوالي کوښښ وکړی هر دوست پخپل ځای له خپلو دوستانو هيله لری چې په مصيبت کې به يې يوازی نه پريږدی او د مصيبت راتګ په شيبو کې به تری نه جدا کيږی، همدا ډول دوست له دوست نه دا هيله هم لری چې دوست يې په خوشحاليو کې زياتوالي وکړی او د ټولنيزو محفلونو ډول او ښکلايی زياته کړی.

د نبي صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده: يو مسلمان د بل مسلمان لپاره د عمارت په څير دی چې يو بل ته قوت رسوی او پری تکيه کوی، لکه څنګه چې د عمارت يوه خښته پر بله تکيه کوی او قوت ورکوی، له دی وروسته هغه د يو لاس ګوتی د بل لاس په ګوتو کې ورکړی او په دی ډول يې د مسلمانانو خپلمنځی نږديوالي او اړيکی واضح کړی [صحيح بخاری، صحيح مسلم]

له دوستانو سره په خوشحاله زړه نرم خوی او خوښی او اخلاص سره روغبړ وکړی او په خورا پاملرنه او پراخه تنده ورته ښه راغلاست ووای، له بی پروایی، بی نیازی او بی مینی توب نه ځان وساتی، دا د زړونو د بیلتانه بدی دی، د ملاقات پر وخت تل د خوښی، ښه باور او د شکر او ستاینی خبری وکړی د نهیلی، غمجنتیا او مړ زړیتوب خبری هیڅکله له خولی ونه باسی، د ملاقات پر وخت ځان داسې کړی چې ستاسې دوست خوښی او تازګی احساس کړی، په هغسی غمجنه څیره ورته ستړی مه شی ورنه کړی چې د هغه زړه مړ شی، او ستاسې ملاقات خپله ګناه وګڼی .

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: په نیکیو کې یوه نیکی هم سپکه مه ګڼی، که څه هم هغه دومره وی چې د خپل ورور سره په پراخه تنده روغبړ وکړی [صحیح مسلم]

او یو بل وخت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم وفرمایل: د خپل ورور په لیدلو ستاسې موسکا هم خیرات دی [جامع ترمذی]

له نرم خوی، ښو اخلاقو او نرمی نه په زړنو کې مینه او محبت پیدا کیږی او د همدی صفاتو په شته والی ښه تړلنه منځته راځی.

پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایی: زه تاسې ته د هغه سړی ښنه وایم پر چا چې د جهنم اور حرام دی او څوک چې پر اور حرام دی، دا هغه سړی دی چې نرم مزاجه، نرم طبیعته او نرم خویه وی [جامع ترمذی]

صحابه کرام رضوان الله علیهم اجمعین فرمایی چې: نبی صلی الله علیه وسلم چې به د مخامخ کیدو پر وخت د چا په لور پام شو نو تول تن مبارک به یې ورته متوجه کیده او چې کله به چا ورسره خبری کولی نو هغه به په پوره توجه سره د هغه خبره اوریده .

یو ځلی هغه په جومات کې ناست و یو سړی راغی نو نبی ﷺ خپل بدن ته حرکت ورکړ او یو څه را تول شو، هغه سړی وویل یا رسول الله ځای خو پراخه دی، نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل: د مسلمان دا حق دی چې کله یې ورور ووینی نو هغه ورته خپل بدن یو څه راتول کړی [بیهقی]

د مؤمن په پیژندلو کې قران فرمایي: اذله علی المؤمنین [هغه د مؤمنانو لپاره ډېر نرم خویه وی]

مومن صابر او نرم زړی وی د هغه اوښ په شیر چې په پوزه کې یې پیزوان وی، که راکاږی یې نو راکښول کیږی او که پر ډبره یې چوکوی نو پرتیږه چو شي. [جامع ترمذی]

که کله مو له خپل ملګری سره په څه خبره اختلاف راشي په سملاسي توګه روغه جوړه وکړی د معافی په غوښتلو او پر خپلی ګناه اعتراف کولو کې له ملګری د مخه اوسی .

حضرت ابو الدردا رضی الله عنه وایی چې یو ځلی د حضرت عمر ﷺ او ابوبکر رضوان الله علیهم اجمعین په څه معامله خبری واوښتی، وروسته حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه ته ډېر افسوس ورغی او ډېر غمجن د رسول اکرم ﷺ په خدمت کې حاضر شو او وی فرمایل: یا رسول الله! زما او د عمر تر منځ په څه اختلاف راغی او ماته غوسه راغله او یو څه سختی خبری رانه وشوی، زه وروسته ډېر وشرمیدم او ماله عمر رضی الله عنه نه معافی وغوښته، خو یا رسول الله ! هغه بخشش کولو ته تیار نه شو، زه خفه ستاسې په خدمت کې حاضر شوم ، نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل : الله جل جلاله به تا معاف کړی او تا ته به بخښنه وکړی، په همدی وخت کې حضرت عمر رضی الله عنه ته هم خپله غلطی معلومه شوه او په منډو منډو د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه کورته ولاړ، هلته معلومه شوه چې حضرت ابوبکر رضی الله تعالی عنه د نبی اکرم ﷺ حضور ته تللی دی، نو دی هم په همدی وخت کې د پیغمبر اکرم ﷺ حضور ته ورغی، د حضرت عمر رضی الله عنه په لیدو د نبی اکرم ﷺ په څیره د غوسی نښی ښکاره شوی د دی حالت په لیدو حضرت ابوبکر رضی الله عنه ډېر په ویره په ګونډو کیناست او نبی ﷺ ته یې عرض وکړ یا رسول الله! د عمر رضی الله عنه هیڅ ګناه نه ده، ټوله ګناه زما ده، ما ورته بدی ردی ویلی وی ، د دی حالت په لیدو حضرت رسول اکرم ﷺ وفرمایل: الله جل جلاله زه تاسې ته پیغمبر رالیږلی یم او چې کله په لومړیو وختونو کې تاسې زه دروغجن

ګڼلم، هغه مهال حضرت ابوبکر زه رېښتونی وګڼلم او په مال او ځان هر ډول زما ملګری شو، نو آيا تاسې به اوس زما ملګری خفه کوی ؟

د روغی جوړی په کولو کې هیڅکله وروسته والی مه کوی، څومره چې ورسته کیږی همدومره بدی خپلی جرړی ټینګوی او په زړنو کې فاصله پیدا کیږی، په انجیل کې د حضرت عیسی علیه السلام دا نصیحت د هر ایمان ړنوونکی دی: نو که ته د قربانی په ځای کې خپل نذر ورکوی او هلته تاته درياد شی چې زما ورور له مانه ګیله من دی، نو همالته د قربانی په ځای کې خپل نذر پریږدی او ولاړ شئ خپل ورور پخلا کړی او بیا نذر ورکوئ .

د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده: د خلکو اعمال پـه هفته کې دوه ورځی یعنی هره دوشنبه او پنج شنبه وړاندی کیږی او هر مؤمن بخښل کیږی پرته له هغه چا چې د چا په زړه کې د خپل مؤمن ورور سره دښمنی وی ویل کیږی چې دی پریږدی چې دوی پخپلو منځو کې روغه وکړی .

چاته معلومه ده چې راتلونکی وختونه د ژوندانه دی او که د مرګ او څوک پوهیږی چې بیا به د دوشنبی یا پنجشنبی ورځ وګوری او که نه نو بیا د زړه په پاکوالی او د دوستانو د ګیلو په لری کولو کې وروسته والی ولی او په څه امید باید وشی؟ آیا د آخرت پر ورځ ایمان لرونکی کوم هوښیار انسان دی ته تیار دی چې هغه دی له بغض او کینو نه ډک، تیاره او بی رحمه زړه د الله جل جلاله حضور ته ولاړ شی .

له دی سره سره دا خبره هم په ذهن کې ولری چې کله ستاسې دوست د خپلی غلطی اعتراف وکړی او معافی وغواړي نو د هغه عذر ومنی او بخښنه ورته وکړی .

د نبی صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده: چا چې مسلمان ورور تـه په خپله غلطی عذر وکړ او هغه يې عذر ونه مانه، پردی سره هغه دومره ګناه وکړه لکه د یوه ناروا څیز په اخیستلو کې چې په چا د تیری ګناه وی .

د دوستانو له لوری که کومه خبره ستاسې د مزاج پر خلاف هـم وی نو تاسې خپله ژبه په واک کې وساتی او په ځواب کې هیڅکله بده خبره یا بد ژبی مه کوی، بلکې په حکمت او نرمی سره خبر وځنډوی .

د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: حضرت موسی علیه السلام له الله جل جلاله نه پوښتنه وکړه، ای زما ربه! تاته پخپلو بنده گانو کې څوک تر ټولو زیات محبوب دی، الله جل جلاله ځواب ورکړ: هغه څوک چې د انتقام اخستلو د توان لرلو سره سره بخښنه وکړی [مشکوه] .

نبی صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلی دی چې: د مؤمن په تله کې به چې د قیامت په ورځ کوم څیز تر ټولو زیات وزن دار کیښودل کیږی هغه به یې ښه اخلاق وی، او هغه څوک د الله جل جلاله دېر بدیشی چې په ژبه بی‌حیا خبری کوی او بد ژبی کوی .

حضرت عبدالله بن مبارک رحمه الله علیه د ښو اخلاقو تعریف په دری خبرو سره کړی دی :

(۱) چې کله له چا سره مخامخ شی نو په خندا او موسکا ورسره مخ شی.

(۲) د الله جل جلاله په محتاجو او اړو خلکو لگښت وکړی.

(۳) او چاته تکلیف ونه رسوی .

د حضرت عایشه رضی الله عنها وینا ده چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی : د الله جل جلاله په نظر کې به د قیامت په ورځ تر ټولو بد هغه څوک وی د چا د بد ژبی او بدو خبرو له امله خلک ورسره ناسته ولاړه پریږدی [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

د خپلو دوستانو له اصلاح او روزنی هیڅکله بی پروا نه شی او په خپلو دوستانو کې هغه ناروغی هیڅکله پیدا کیدوته پری نه ږدی چې د اصلاح او سمون په لاره کې تر ټولو ستر خنډوی (ځان خوښونه او کبر) دوستان تل دی ته تیار کړی چې خپلی سهوی او خطاگانی احساس کړی او د خپلو غلطیو به منلو کې له زړورتوب نه کار واخلی او دا حقیقت تل په نظر کې ونیسی چې د خپلو گناهونو په احساس نه کولو او د ځان په بی گناه گڼلو نفس ته بد ترینه غذا ورکول کیږی .

په اصل کې د ښودانی (ریاء) لپاره ځان عاجز او بی وسی ښودلو، په خبرو کې ځان وړوکې گڼل او په کړو وړو کې تواضع کول دا دېر آسان کارونه دی، خو پخپل نفس سختی منل خپل گناهونه او سهوی په ساره

دماغ اوریدل او منل او د خپل ځان پر خلاف د دوستانو تنقیدونه زغمل ډېر ګران کار دی، خو رښتونی دوست هغه دی چې له ریښتیا سره سره یو د بل ژوندون تر نظر لاندې وساتي او له دې لارې د یو بل په اصلاح کولو له کبر او ځان خوښونې ځانونه وژغوري.

پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایيدري خبرې په هلاکت کې غورځوونکې دي:

(۱) داسې غوښتنه چې انسان يې تابع او غلام شي.

(۲) داسې حرص چې لارښود وګڼل شي او سړی يې پیروي وکړي.

(۳) ځان خوښونه ... او دا ناروغي په دې درې واړوکې زیاته خطرناکه ده [بهیقی، مشکوه]

تنقید او د ځان حساب کول دا یو داسې نشتر دی چې د اخلاقي وجود ټولې بدې بیرون وباسي او په اخلاقي قوتونو کې د په زړه پورې زیاتوالي کولو د وکړي او ټولنې په ژوندانه کې نوی روح پوه کوي، د دوستانو په احتساب او تنقید برړوسیدل، پوزه مو نجول او ځان ترې بې پروا ګڼل هم هلاکت دی او د دغه په زړه پورې فریضې په ادا کولو کې سستي کول هم هلاکت دی.

د دوستانو پر لمن مو چې تور داغونه ښکاره شي نا آرامي احساس کړي او د لرې کولو لپاره يې حکیمانه لارې چارې غوره کړي او همدا رنګه پخپله هم دوستانو ته په پراخه زړه او تواضع سره د دې وخت ورکړي چې هغوي ستا نور داغونه درته ښکاره کړي او چې کله هغه دا ترخه تجربه سرته ورسوي، نو د خپل ځان د غټ ګڼلو پر ځای په ډېره سړه سینه پراخه زړه او احسان منني په ولولو د هغه تنقید ومنې او د اخلاص او مهرباني يې شکریه ادا کړي، نبي صلی الله علیه وسلم د مثالي دوستۍ دغه ځرنګوالي په یوه بلیغ تمثیل سره داسې واضح کړی دی: له تاسې هر یو (د خپل ورور ائینه) ده نوکه پخپل ورور کې کومه خرابي وګوري هغه لرې کړي [جامع ترمذی]

په دې مثال کې پنځه داسې روښانه نښې ښکاري د کومو په نظر کې نیولو سره چې تاسې خپله دوستي واقعي او مثالي دوستي ګرزولای شي.

(۱) آئینه ستاسې داغونه هغه وخت تاسې ته در ښکاره کوی چې کله تاسې د خپلو دغونو د لیدلو په خاطر د شیشی مخی ته ودرېږی، او چې کله تاسې له مخی را دیخوا کیږی نو هغه هم مکمله چوپتیا غوره کوی. دارنګی تاسې هم د خپل دوست عیبونه ورښکاره کړی چې کله هغه خپل ځان ستاسې مخی ته د تنقید لپاره وراندی کړی او په پراخه زړه د تنقید او احتساب وخت درکړی او تاسې هم احساس کړی چې دا مهال د ده ذهن د تنقید او اوریدو لپاره تیار دی او په زړه کې یې د اصلاح منلو ولولی موجونه وهی او که تاسې پورته ډول حالت نه وینی نو په حکمت سره خپل خبره د کوم بل وخت لپاره وساتی او چوپتیا غوره کړی او د هغه (دوست) په نشتوالی کې دومره احتیاط وکړی چې ستاسې پر ژبه داسې کومه خبره رانشی، چې د هغه د کوم عیب په لوری اشاره پکی وی ځکه دا غیبت دی او په غیبت سره زړنه یو ځای کیږی نه بلکې جدا کیږی .

(۲) آئینه د مخ هغه داغونه سم سم ښیی چې په واقعی ډول پری موجود وی، نه یې لږ ښایی او نه یې شمیر زیاتوی، بیا آئینه د مخ هغه عیبونه ښکاره کوی چې هغی ته مخامخ وی هغه پټ عیبونه نه لټوی او نه یې په لټولو لټولو د عیبونو کومه خیالی عکاسی وراندی کوی، دا رنګی تاسې هم خپل دوست ته د هغه عیبونه پرته له کموالی او زیاتوالی بیان کړی، نه خو یې بی ځایه چاپلوسی سره عیبونه پټ کړی او نه د خپلی وینا په زور هغه زیات کړی او بیا یوازی هماغه عیبونه بیان کړئ چې په عام ژوندانه کې تاسې پکی لیدلی وی، لټه او تجسس ورپسی مه کوئ، پټ عیبونه لټول کوم اخلاقی خدمت نه دی، بلکې یو تباه کوونکی او اخلاق سوزوونکی عیب دی .

نبی صلی الله علیه وسلم یو ځلی ممبر ته وخوت او په ډېر لوړ اوازی یې حاضرینو ته خبرداری ورکړ: د مسلمانانو په عیبونو پسی مه کیږی، ځوک چې د خپل مسلمان ورور په پټو عیبونو پسی وی، نو بیا الله جل جلاله د هغه پټ عیبونه ښکاره کوی او د چا عیبونه چې الله جل جلاله ښکاره کوی نو هغه جل جلاله به یې رسوا رسوا پریږدی، که څه هم هغه پخپل کور کې دننه کښینی [جامع ترمذی]

(۳) آئینه د هر ډول غرض او مقصد پرته خپل فرض ادا کوی او هر څوک چې د هغې په مخ کې خپله څیره وړاندی کړی، هغه له کوم لالچ پرته د هغې صحیح صحیح نقشه د هغه مخی ته ایږدی، نه له چا سره بغض او کینه کوی او نه له چا نه انتقام اخلی، تاسې هم له ځانګړیو اهدافو د بدل اخیستلو له ولولوو حسد او کینی او هر ډول بدنیتی نه په پاکوالی سره بی لالچه احتساب وکړی او څکه دا کار وکړی چې ستاسې دوست خپل ځان سم او برابر کړی لکه څنګه چې آئینی ته په کتو سړی ځان جوړوی او سینګاروی.

(۴) په آئینه کې خپل د صحیح عکس په لیدلو نه څوک له چا سره خبری ترخی کوی او نه له غوسی نه بی واکه کیږی چې د آئینی ماتولو حماقت وکړی بلکې په فوری ډول د خپل ځان په جوړولو او سینګارولو اخته کیږی او په خپل زړه کې د آئینی د ارزښت په احساس کولو د حال ژبه د هغې شکریه ادا کوی او وایی چې واقعًا آئینی زما په جوړولو او سینګارولو له ما سره ډېره مرسته وکړه او خپله فطری دنده یې سرته ورسوله او بیا په خورا احتیاط سره د بل وخت لپاره هغه په محفوظ ځای کې ساتی، دغه رنګی که ستاسې دوست د خپلو خبرو په ائینه کې ستاسې صحیح عکس ستاسې په وړاندی کیږدی، نو تاسې په غوسه کې پر خپل دوست څوابی حمله ونکړی، بلکه د هغه شکریه ادا کړی چې هغه ستاسې د دوستی حق ادا کړ او نه یوازی دا چې په ژبه بلکې له زړه نه د هغه د شکر یې په ادا کولو له همدی ګړی نه د ځان اصلاح او روزنی لپاره فکر وکړی او په خورا پراخ زړیتوب او احسان مننی سره د دوست د قدر او ارزښت په احساس کولو له هغه غوښتنه وکړی چې په راتلونکی کې هم تاسې ته خپلی ارزښتناکی مشوری درکړی.

(۵) او اخري اشاره دا ده چې له مسلمانانو هر څوک د خپل ورور آئینه ده او ورور د ورور لپاره د اخلاص او محبت مجسمه وی، وفادار او خیر خواه یې وی همدرد او غم شریک یې وی، ورور چې په تکلیف کې ووینی مراوی کیږی او چې خوښ یې وګوری تر او تازه کیږی، نو څکه چې ورور او دوست

کوم تنقید کوی، په هغې کې به بې اندازې زړه سوی او غم خوری وی، محبت او اخلاص به وی، بې اندازې دردمندی او خیر غوښتنه به وی او د خیر خبره به یې د اصلاح آئینه وی، او له داسې تنقید نه د ژوندانه جوړولو او د زړونو د یو ځای کیدلو هیله کیدای شی .

له دوستانو سره د اخلاص او محبت د ښکاره کولو او د مینې محبت د لازیاتولو لپاره یو بل ته سوغاتونه ولیږی، د سوغاتونو په را کړی ورکړی سره زړونه نږدې کیږی او مینه زیاتیږی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: یو بل ته سوغاتونه ولیږی، په خپلو منځو کې به مو مینه پیدا شی او د زړونو خیری او لریوالی به مو له منځه ولاړ شی [مشکوٰة]

نبی اکرم صلی الله علیه وسلم به پخپله صحابه کرامو ته سوغاتونه ورکول او د هغه صحابه و به هم پخپلو منځو کې یو بل ته سوغاتونه ورکول .

د سوغات او هدیې ورکولو پر وخت خپل حیثیت په نظر کې ولری او دا فکر مه کوی چې تاسې چاته تحفه ورکوی هغه دې ارزښتناکه او قیمتی وی، هر څه چې مو په وس کې وی وریې کړی ارزښتمنتیایی ستاسې په اخلاص پوری اړه لری او همدا اخلاص او ولولی زړونه سره نږدې کوی، د سوغات ارزښت یې نه یو ځای کوی، همدا ډول د دوست سوغات هم سپک مه گڼی، د هغه اخلاص او مینه په نظر کې ولری .

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: که ماته څوک په تحفه کې د سپرلی یو پښه هم راکړی نو زه به یې خامخا قبوله کړم او که څوک رابانـدی د ډوډی په بلنه کې یوه پښه وخوری نو زه به خامخا د هغه بلنی ته ورځم[جامع ترمذی]

د تحفې په بدله کې تحفه خامخا ورکړی، نبی صلی الله علیه وسلم به همداسې کول، د هغه په نظر کې غوره سوغات د خوشبویی وه، تاسې هم دغه تحفه غوره وگڼی او په اوسنیو حالاتو کې کتاب هم غوره تحفه ده.

په دې لړ کې کله کله یو ځای د خوراک څښاک انتظام کوی، دوستان خپل کور ته د خوړو لپاره راوبولی، دوستان او ملگری مو چې وغواړي په ډېره خوښی ورکره لاړ شی، په دې سره د مینې او اخلاص ولولی زیاتیږی او ټینگیږی،

البته په دغه ډول وختونو کې د بې اندازې او بې شميره طعامونو د تيارولو په ځاى تاسې د اخلاص او محبت د ولولو د زياتوالى کوښښ وکړى .

د دوستانو پوښتنه کوى او خبر يې اخلى، د اړتيا په وخت کې يې په کار شى او له هر ډول مالى او ځانى مرسته يې وکړى، د اصفهانى په يو روايت کې دى چې حضرت عبدالله بن عمر رضى الله عنهما ته يو سړى راغى او پوښتنه يې وکړه چې په خلکو کې الله جل جلاله ته تر ټولو محبوب څوک دى؟ هغه ځواب ورکړ، په ګردو خلکو کې الله جل جلاله ته ډېر محبوب هغه څوک دى، چې انسانانو ته زياته ګټه رسوونکى وى او په اعمالو کې د الله جل جلاله تر ټولو زيات خوښ عمل دا دى چې ته کوم مسلمان خوشحاله کړى، داسې چې د هغه تکليف او مصيبت لرى کړى، يا د هغه ولږه پاى ته ورسوى او دا خبره چې زه له کوم ورور سره د هغه د کومې اړتيا د پوره کولو لپاره ولاړ شم، زما تر دى زياته خوښه ده چې زه د نبى صلى الله عليه وسلم په جومات کې اعتکاف وکړم، او کوم سړى چې خپله غوسه په داسې حال وزغمله چې که هغه غوښتى واى نو پوره کولى يې شوه نو د قيامت په ورځ به الله جل جلاله د دى سړى زړه له خپلى خوشحالى نه ډک کړى، او څوک چې د خپل ورور سره د هغه د اړتياو د پوره کولو لپاره تللى وى او د هغه ضررورت يې پوره کړى وى الله جل جلاله به د هغه دواړه قدمونه په هغه ورځ ثابت کړى چې کله به قدمونه لړزيږى.

د نبى اکرم صلى الله عليه وسلم لارښوونه ده: څوک چې د خپل ورور اړتيا پوره کوى نو الله جل جلاله د هغه د اړتياوى پوره کوى او څوک چې له کوم مسلمان نه کوم مصيبت لرى کړى نو الله جل جلاله له هغه نه د قيامت په مصيبتونو کې مصيبت لرى کوى [صحيح بخارى، صحيح مسلم]

او هغه دا هم فرمايلى: الله جل جلاله خپل بنده سره تر هغه وخته مرسته کوى تر کومه چې بنده د خپل ورور سره مرسته کوى [جامع ترمذى] .

حضرت عبدالله ابن عباس وايى چې نبى صلى الله عليه وسلم فرمايلى: د کوم مسلمان د اړتيا پوره کولو ثواب له لس کاله اعتکاف نه هم زيات دى [طبرانى]

د حضرت انس رضی الله عنه وینا ده چې نبی اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلی: کوم سړی چې خپل مسلمان ورور ته د خوښی او خوشحالی کومه خبره رسولی وی او په هغه خبره یې هغه خوشحاله کړی وی، الله جل جلاله به د قیامت په ورځ هغه بنده خوشحاله کړی [طبرانی]

ترتولو غوره راز ساتونکی شی، چې دوست مو پر تاسې باور وکړی او که د زړه خبره درته ووایی نو هغه وساتی او هیڅکله د دوست باور ته زیان مه رسوی، خپله سینه د رازونو خزانه کړی، چې دوستان مو در څخه له ویری ترهی پرته مشوره واخلی او تاسې دوستانو ته ښی مشوری ورکړای شی او مرسته ورسره وکړای شی.

حضرت عمر رضی الله عنه فرمایی چې حفصه رضی الله عنها چې کونډه شوه نو زه عثمان رضی الله عنه ته ولاړم او ورته می وویل چې که ستا خوښه وی نو چې د حفصه رضی الله عنها نکاح درته وتړم، عثمان رضی الله عنه وویل زه به په دی باب غور وکړم، ما تر څو شپو پوری انتظار وکړ بیا عثمان رضی الله عنه ماته راغی او وی ویل زما اوس د واده کولو خیال نشته، زه بیا حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه ته ورغلم او ورته مې وویل چې که ستاسې خوښه وی نو حفصه رضی الله عنها په خپله نکاح کې اخیستلای شی هغه چپ پاتی شو او هیڅ ځواب یې رانکړ، ماته د هغه چوپتیا توکی ښکاره شوی بلکې تر عثمان رضی الله عنه زیاتی توکی راته ښکاره شوی او په دی ډول څو ورځی تیری شوی، بیا نبی ﷺ د حفصه رضی الله عنها پیغام راوه لیږه او ما له نبی صلی الله علیه وسلم سره د حفصه رضی الله عنها نکاح وکړه، له دی نه وروسته یوه ورځ حضرت ابوبکر رضی الله عنه راغی او وی فرمایل: تا ماته د حفصه رضی الله عنها یادونه کړی وه او ما چوپتیا اختیار کړی وه کیدای شی زما په چوپتیا تاسې ته تکلیف رسیدلی وی؟ ما ورته وویل هو! تکلیف خو را رسیدلی وُ، وی فرمایل ماته معلومه وه چې د رسول الله ﷺ پخپله دا ډول فکر دی او دا د هغه راز و، چې ما یې ښکاره کول نه غوښتل که نبی اکرم صلی الله علیه

وسلم د حفصه رضی الله تعالی عنها یادونه نه وای کړی نو ما به خامخا ستا خبره قبوله کړی وای [صحیح بخاری]

حضرت انس رضی الله عنه وایی یوه ورځ په هلکانو کې لوبیدم چې په دی کې نبی صلی الله علیه وسلم تشریف راووړ او پر مونږ یې سلام واچولو، بیا یې زه په یوه کار پسی ولیږلم، ما په هغه کار کې ناوخته کړ، د کار نه چې فارغ شوم او کورته ولاړم، نو مور راڅخه پوښتنه وکړه دومره وخت دی چیری تیر کړ! ما ورته وویل نبی صلی الله علیه وسلم پخپله یو ضرورت پسی لیږلی وم، وی ویل: څه ضرورت و؟ ما ورته وویل: هغه د راز خبره ده، مور راته وویل، ګوره د رسول الله صلی الله علیه وسلم راز چاته مه وایه [صحیح مسلم]

۞ په تولنیزو اخلاقو کې داسې پراختیا، هر اړخیزتوب، صبر او حوصله پیدا کړی چې د هر ډول ذوق او طبیعت او هر فکر او میلان لرونکی په تاسې کې بی اندازی کشش احساس کړی او تاسې د هر یوه ځانګړی ذوق او میلان او د ځانګړی مزاج په خیال ساتلو داسې حکیمانه رویه وکړی چې د چا ولولو ته تری ضرر ونه رسیږی.

په خپل ځانګړی مزاج سره هر څوک مه تلی ، مه دا کوښښ کوی چې نور خلک د خپل طبیعت په قالب کې واچوی، د ذوق او میلان اختلاف یوه فطری ښکلا ده، د فطرت ښکلا د مصنوعی ښکلا په بی ځایه هیلو مه مسخ کوی، هر دوست ته د هغه فطری مقام ورکړی او له هغه سره هماغه دول مینه وکړی او د هغه درنښت او درناوی وکړی او د خپلو هر اړخیزو اخلاقو په وسیله د هغه خپل ځان ته دیوال کولو کوښښ وکړی.

د نبی ﷺ هر اړخیز نبوغ همدا کمال وُ چې د هر ذوق او مواج انسان به د هغه په مجلس کې آرام مینده او د خپل طبیعت په حکیمانه خیال ساتلو به یې لږ کوتی پردیتوب نه احساس کاوه، د هغه په مجلس کې به د ابوبکر صدیق ﷺ په څیر شفیق او مهربان هم و او د عمر فاروق ﷺ په څیر د ښکلی توری څښتن هم وُ او د حسان بن ثابت ﷺ په څیر له جنګه لړزیدونکی به هم و او د حضرت علی کرم الله وجهه په څیر د خیبر فاتح هم،

د ابوذر غفاری ﷺ په څیر فقیر ډوله به هم و، د عبدالرحمن بن عوف ﷺ په څیر د مال او جمال څښتن هم، خو د نبی ﷺ غوره اخلاق، سپیڅلی کړه وړه ، رسا فکر او کمال تدبر و چې دی ټولو د هغه له ذات سره بې ساری عاشقانه مینه لرله او نبی صلی الله علیه وسلم هم د هغوي هر یوه دومره خیال ساته، چې هر یوه دا ګڼله چې ښایی نبی صلی الله علیه وسلم ته تر ټولو زه ګران یم، او د همدی پراخو اخلاقو غوره فکر او تدبر او د بی اندازی ایثار له امله هغه له صحابه کرامو هغه مثالی ډله جوړه کړه چې پکی له فطری اختلافاتو سره سره هغه بی ساری یو اړخیزتوب، کلک اتحاد او تعاون او د قدر وړ مینه او الفت و، چې بشری تاریخ خپلی دغه صفحی پخپل ځای د خپل اوږده عمر حاصل ګڼی: ستاسې دوستی او ملګرتیاوی هغه وخت پر ربښتیا سره ټینګی او دوام کیدای شی چې پخپلو ټولنیزو اخلاقو کې حکیمانه نرمی او ځلا او بی اندازی صبر او تحمل پیدا کړی او په دوستانه اړیکو کې پیرزوینه ، بخښنه او تیریدنه ، سخاوتمندانه رویه او جذباتی قربانی، خپلمنځی مرستی او تواضع او عاجزی او د یو بل د ولولو خیال ساتل او د یو بل د جذباتو تر وروستی حده خیال وساتی، د نبی اکرم ﷺ له څو پیښو نه اټکل وکړی چې هغه په څومره لوړ اندازو پراخه زړه، صبر او زغم او پیرزوینی سره د خلکو د فطری اړتیاو، ولولو او کمزوریو لحاظ کاوه :

زه چې لمانځه ته راځم او زړه می غواړي چې اوږد لمونځ ادا کړم، بیا می د کومی ژړا آواز غوږو ته راځی نو زه لمونځ لنډوم، ځکه چې پر ما دا خبره درنده تمامیږی چې زه د لمانځه په اوږدولو د ماشوم مور په تکلیف اخته کړم [صحیح بخاری]

حضرت مالک بن الحویرث فرمایی چې: مونږ څو تنه همزولی ځوانان د دینی علم د زده کړی لپاره نبی صلی الله علیه وسلم ته ورغلو، مونږ شل ورځی له هغه سره پاتی شو، نبی صلی الله علیه وسلم ډېر مهربان او بی اندازی نرم معامله کوونکی و (کله چې له هغه سره زمونږ شل ورځی تیری شوی نو) هغه محسوس کړه چې مونږ کور ته لیواله یو، نو هغه زمونږ څخه

پوښتنه وکړه، تاسې پخپلو کورونو کې څوک پرېښې او راغلي یاستی مونږ ورته د کور حالات وویل: نو هغه وفرمایل: ولاړ شی، خپلو میرمنو او کوچنیانو ته ولاړ شی او د هغوي تر منځ په اوسیدو هغوي ته هم هغه څه ورزده کړی چې دلته مو زده کړی دی او هغوي ته په ښو کارونو ټینګار وکړی، پلانی لمونځ په پلان وخت او پلانی لمونځ په پلانی وخت ادا کړی او کله چې د لمانځه وخت راشي نو له تاسې نه دی یو اذان ووایی او چې څوک په تاسې کې علم او اخلاقو په لحاظ ښه وی هماغه دی د امامت لمونځ ادا کړی [صحیح بخاری اوصحیح مسلم]

حضرت معاویه بن حکم سلمی رضی الله عنه خپله قصه اوروی چې ما له نبی اکرم صلی الله علیه وسلم سره لمونځ ادا کاوه چې په دی کې یو سړی ته پرنجی راغی، په لمانځه کې زما له خولی نه یرحمک الله ووتلو نو خلکو ماته برګی برګی کتلو ما ویل الله جل جلاله دی تاسې روغ رمټ لری ماته ولی برګی برګی ګوری! بیا چې ما ولیدل چې هغوي ماته د چوپ اوسیدلو وایی نو زه چوپ شوم، چې کله نبی اکرم صلی الله علیه وسلم له لمانځه څخه فارغ شو، (زما مور او پلار دی له هغه نه ځار شی) ما له خاتم الانبیاء حضرت محمد صلی الله علیه وسلم نه غوره ښوونکی او روزونکی نه لومړی لیدلی او نه وروسته، هغه نه زه ورټلم، نه یې ووهلم او نه یې راته بد رد وویل، یوازی دومره یې راته وویل دا لمونځ دی، په لمانځه کې خبری اتری کول ښه نه دی، لمونځ خو د الله جل جلاله د پاکی بیانولو نوم دی، هغه د لویی بیانولو او د قران عظیم د لوستلو [صحیح مسلم]

۞ په خصوصی ډول دعاګانی وکړی، پخپله هم دوستانو ته دعاګانی وکړی او له هغوي نه هم د دعا کولو غوښتنه وکړی دعا د دوستانو په مخ کې هم وکړی او د هغوي په غیر حاضری کې هم د غیر حاضری پر وخت د دوستانو خیال وساتی او د هغوي د نوم اخیستلو سره هم ورته دعا وکړی.

حضرت عمر فاروق رضی الله عنه وایی ما له پیغمبر اکرم ﷺ نه د عمری اجازه وغوښته، هغه ماته د اجازی راکولو سره سره وفرمایل ای زما وروره! مونږ پخپلو دعاګانو کې مه هیروه، حضرت عمر رضی الله عنه وایی زه په

دی خبره دومره خوشحاله شوم چې که د دی په بدله کې ماته ټوله دنیا راکړل شوی وای نو دومره خوشحاله شوی به نه وم.

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایی، چې کله کوم مسلمان د خپل مسلمان ورور لپاره غایبانه دعا کوی، نو الله جل جلاله هغه قبلوی او د دعا کوونکی لپاره یوه مخکښنه ملایکه مقرر وی چې کله هغه سړی د خپل ورور لپاره ښه دعا کوي نو پرښته آمین وایی او وایی چې ستا لپاره هم هماغه څه دی چې ته یې د خپل ورور لپاره غواړي [صحیح مسلم]

په خپلو مخلصانه دعا ګانو کې له الله جل جلاله وغواړي چې الهی! زمونږ زړونه، له کینی حسد او تیارو له ګردونو ومینځی او زمونږ سینی په مینه اخلاص روغی کړی او زمونږ اړیکی پخپل منځی ورورولی او مینه ښکلی کړی د قران مجید دا دعا هم په ترتیب سره تلاوت کړی :

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ

(ای زمونږ پروردګاره! زما او زما د هغو ورونو بخښنه وکړی چې په ایمان راوړو کې زمونږ نه د مخه وی او زمونږ په زړونو کې د یو بل پر خلاف کینه او دښمنی مه پریږده، ای ربه! ته ډېر مهربان او خورا رحم کوونکی یی) .

د کوربه توب آداب

د میلمه په راتلو مینه او خوشحالي ښکاره کړی او په ډیره پراخه تنده، پراخ زړه او عزت درناوی سره ورته ښه راغلاست ووایي، تنګ زړیتوب، سره وضعه او په تروه تنده ورسره هیڅکله مه مخ کیږی.

د پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده څوک چې پر الله ﷻ او اخرت ایمان لری هغه باید د خپل میلمه قدر او عزت وکړی [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

په زړه رغاونه (خاطر تواضع) کې هغه ټولی خبری شاملی دی چې د میلمه د عزت او درناوی آرام او راحت، سکون او د ولولو د تسکین لپاره وی، په ښو اخلاقو او پراخه تنده ښه راغلاست ویل، د ټوکو ټکالو په خبرو یې زړه خوشحالول، په عزت او درناوی یې د ناستی ولاړی انتظام کول، د خپلو معززو دوستانو سره یې پیژندګلوی کول، د هغه د اړتیاو خیال ساتل، په ډېره خوشحالی او پراخ زړه یې د خوراک ښناک شیان ترتیبول او پخپله یې په قدر او درناوی کې مشغولیدل دا ټولی خبری د میلمه په قدر (اکرام ضیعف) کې شاملی دی.

نبی اکرم صلی الله علیه وسلم ته به چې کوم قدرمن میلمنه راته هغه به یې پخپله قدر او درناوی کاوه.

کله به چې رسول اکرم صلی الله علیه وسلم میلمه ته پر خپل دسترخوان خوراک ورکوله نو هر خلی به یې ورته فرمایل: خوری نوره وخوری، کله به چې میلمه ښه موړ شو او انکار به یې کاوه بیا به هغه ټینګار نه کاوه

د میلمه په راتګ سره تر ټولو لومړی هغه ته سلام وکړی او د خیر خیریت پوښتنه تری وکړی، په قران مجید کې دی •

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ () إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُنكَرُونَ

(ایا تاسې ته د ابراهیم علیه السلام د قدرمنو میلمنو حکایت هم رسیدلی دی، چې کله هغوي ورکره راغلل نو له راتګ سره یې سلام وکړ، ابراهیم علیه السلام یې په ځواب کې سلام وکړ) .

په پراخه زړه د میلمه زړه رغاونه (خاطر تواضع) وکړی او چې له ښو نه ښه خواړه چې مو په توان کې وی د میلمه مخی ته کیږدی، د حضرت ابراهیم علیه السلام میلمه چې کله راغی، نو حضرت په سملاسی توګه د هغه د خوراک څښاک په ترتیب پیل وکړ او کوم چاغ خوسکی یې چې لاره د هماغی غوښه یې سره کړه او په مخ کې یې ورته کیښوده په قران مجید کې دی: فَرَاغَ إِلَى أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ فَقَرَّبَهُ (نو په منډه کورته ولاړ یو څو رب خوسکی یې حلال کړ او سور یې کړی رایی ووړ او د میلمنو مخی ته یې وړاندی کړ) .

فَرَاغَ إِلَى أَهْلِهِ یو مفهوم دا هم دی چې هغه علیه السلام شان کور ته د میلمنو د زړه رغاونی (خاطر تواضع) لپاره ولاړ څکه چې میلمنو ته د ښودانی او احسان بارونی له مخی چې د میلمنو د قدر کولو لپاره مندی ترړی وی، نو هغه له شرمه کوربه له تکلیف کولو نه منع کوی، او دا نه خوښوی چې د هغه له امله کوربه د بی اندازی تکلیف سره مخ شی او بیا د میلمه لپاره وخت نه وی چې په زړه پوری قدر یې وکړی .

پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم چې د میلمنو د زړه رغاونی لپاره مؤمنان څومره هڅولی د هماغه نقشی په کښلو حضرت ابو شریح ﷺ وایی: زما دی دوه سترګو لیدلی او دی دوه غوږونو اوریدلی چې کله نبی ﷺ دا لارښوونه کوله ، کوم وګړی چې پر الله جل جلاله او د اخرت په ورځ ایمان لری، هغوي باید د خپلو میلمنو درناوی وکړی د میلمه د انعام لومړی وخت لومړی شپه او ورځ ده [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

په لومړی شپه او ورځ میلمه د کوربه کره په انعام سره د تعبیر مفهوم دا دی، چې لکه څنګه چې انعام ورکونکی د زړه په بی اندازی خوښی او د مینی نه په ژورو ولولو سره د انعام د ورکړی په وخت روحانی خوښی احساسوی، همدا ډول کیفیت باید په لومړی شپه او ورځ د کوربه هم وی او

لکه څنګه چې انعام اخستونکی د خوښی او خوشحالی ته په ډکو ولولو د انعام ورکوونکی د احساساتو په قدر کولو انعام اخیستل خپل حق ګڼی او اخلی یې، بس همدا پورته ډول عمل باید په لومړی شپه او ورځ میلمه هم وکړی او له شک او شرم پرته د خپل حق ګڼلو تر څنګ د خوښی او نږدیوالی په ولولو د کوربه پیشکش باید قبول کړی.

د میلمه له راتګ سره د هغه د بشری اړتیاو احساس وکړی د رفع حاجت لپاره تری پوښتنه وکړی، د لاس پښو او مخ مینځلو چاره یې وکړی، که اړتیا یی وی د غسل کولو چاره یې هم وکړی، د خوراک څښاک وخت وی او که نه بیا هم تری پوښتنه وکړی او په داسې ښه طریقه چې میلمه ستاسې په تکلیف انکار ونه کړی، په کومه کوټه کې چې د میلمه د ناستی او ملاستی ترتیبات مو نیولی وی هغه وښایی میلمه ته ووایاست.

د تل لپاره له میلمه سره مه کښینی او همدا رنګه یې توله شپه په ناسته مه خفه کوی، تر څو میلمه ته د آرام کولو وخت په لاس ورشی او د خفګان احساس ونه کړی ، حضرت ابراهیم علیه السلام ته چې کله میلمه راغی، نو د هغوي د خوراک څښاک د انتظام کولو لپاره یو څه وخت له هغوي نه جلا شو.

د میلمنو په خوراک څښاک خوښی احساس کړی، تنګ زړیتوب، کړاو او سوز مه احساسوی میلمه زحمت نه بلکه رحمت دي او د خیر او برکت وسیله ګرځی، او الله جل جلاله چې څوک تاسې کره راولی، د هغه د رزق هم تاسې ته درکوی، هغه ستاسې پر دسترخوان ستاسې برخه نه خوری، خپله برخه خوری او ستاسې په عزت او درناوی کې د زیاتوالی لامل کیږی.

د میلمه د پت او حیا هم خیال ساتی او د هغه حیا او پت خپله حیا او پت وګنی، ستاسې د میلمه پر ناموس که څوک حمله وکړی نو دا د خپل پت او ناموس پر خلاف حمله وګنی.

قران مجید فرمایی: چې کله د حضرت لوط علیه السلام پر میلمنو د کلی خلکو په بدنیتی سره حمله وکړه نو هغه علیه السلام د دفاع لپاره ودریده او وی ویل دا خلک زما میلمانه دی، له دوی سره په بدة رویه کولون ما مه

رسوا کوی د دوی رسوایی زما رسوایی ده : قَالَ إِنَّ هَؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ()وَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ (لوط وویل: (خلکو)! دا زما میلمانه دی، ما رسوا نه کړی له الله وویرېږی او زما له بی پتی نه منع شی) .

تر دری ورځو پوری په ډېره مینه د میلمنو غوښتنی پوره کړی، تر دری ورځو میلمستیا د میلمه حق دی او د حق په ادا کولو کې باید د مؤمن زړه پراخه وی، لومړی ورځ یې په خاص ډول زړه رغاونه وشی، نو ځکه په لومړی ورځ د میلمستیا ځانګړی خیال وساتی، په وروستیو ورځو کې که هغه خاص انتظام نه و څه بده خبره نه ده، د نبی ﷺ لارښوونه ده.

وَالضِّيَافَةُ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ فَمَا بَعْدَ ذَالِكَ فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

میلمستیا تر دری ورځو ده له دی وروسته چې کوربه څه کوی هغه د هغه لپاره خیرات دی .

د میلمنو خدمت کول خپل اخلاقی مسئوولیت وګڼی او میلمانه خپلو نوکرانو یا اولادونو ته د سپارلو په ځای پخپله د هغه د خدمت او آرام لپاره ملا وتړی، نبی ﷺ به د معززو میلمنو قدردانی پخپله کوله، حضرت امام شافعی رحمة الله علیه چې د امام مالک رحمة الله علیه کره ولاړ او میلمه شوو نو امام مالک رحمة الله علیة په ډېر عزت او درناوی په یوه کوټه کې ویده کړ، د سهار پر وخت امام شافعی رحمة الله علیه واوریدل چې چایې دروازه وټکوله او په ډېره مهربانی یې ورته غږ کړ، پر تاسې دی د الله ﷻ رحمت وی د لمانځه وخت شویدی، امام شافعی رحمة الله علیه ژر پاسید، ګوری چې امام مالک رحمة الله علیه په لاس کې د اوبو ډکه کوزه نیولی ولاړ دی، امام شافعی شخه یو څه وشرمیدو امام مالک رحمة الله علیه پری پوه شو او په ډېره مهربانی سره یې ورته وویل: وروره! هیڅ فکر مه کوه د میلمه خدمت کول خو پکار دی .

میلمانه له ځانه سره له دیره کولو نه وروسته هغه ته بیت الخلاء وښاست د اوبو کوزه ورکړی، د کعبی لوری ورته وښایاست، د لمانځه ځای او مصلی ورته برابره کړی، امام شافعی رحمة الله علیه ته د امام مالک

رحمة الله علیه نوکر په یوه کوټه کې له دمه کیدو وروسته وویل: جناب د کعبې لورې دا دی، د اوبو لوښي دلته اینبودل شوي دي، بیت الخلاء دې لورې ته ده.

ګټه د خوړو لپاره چې کله لاسونه مینځي نو لومړی خپل لاسونه ومینځي او پر دسترخوان کیني او بیا د میلمنو لاسونه ومینځي امام مالک رحمة الله علیه چې کله همداسې وکړل، نو امام شافعي رحمة الله علیه یې ترې د لامل پوښتنه وکړه، نو وی فرمایل: له خوړو د مخه باید کوربه لاسونه ومنځي او پر دسترخوان کیني او میلمنو ته ښه راغلاست ووایي، او له خوړو وروسته باید د میلمه لاسونه لومړی مینځي او تر ټولو وروسته دې کوربه لاسونه مینځي، کیدای شي چې په پاڅیدو کې بل میلمه راشي.

⊕ پر دسترخوان د خوراک ښناک وسایل او لوښي د میلمنو له شمیره زیات کیږدي کیدای شي چې د خوړو په دوران کې بل څوک راشي، او بیا د هغه لپاره منډې تړې وهل پیښې شي، او که لوښي او سامان له لومړي سره نه موجود وي، نو راتلونکي هم د سپکتیا په ځای درناوی احساسوي.

⊕ د میلمنو لپاره د قربانۍ نه کار واخلئ، پخپله تکلیف وزغمئ او میلمنو ته آرام ورسوئ.

یو ځلې یو سړی د نبي ﷺ په خدمت کې حاضر شو او وی ویل محترما! زه له ولږې ناتوانه یم، هغه کومې میرمنې ته خبر ولیږه چې د خوړو لپاره چې څه موجود وي راوه یې لیږي، ځواب راغی پر هغه الله جل جلاله سوګند چې ته یې پیغمبر رالیږلی یې، دلته خو له اوبو پرته بل هیڅ نشته. بیا هغه د بلې میرمنې رضی الله عنها کره ځواب ولیږه او له هغې هم دغه ځواب راغی، ان تر دې چې هغه د ټولو میرمنو کره ځوابونه ولیږل او د ټولو څخه هم دا یو ځواب راغی، بیا هغه خپلو صحابه رضی الله عنهم ته متوجه شو او وی فرمایل: د نن شپې لپاره دغه میلمه څوک قبلوي، یوه انصاري صحابي وویل: یا رسول الله! زه یې قبلوم، انصاري میلمه خپل کورته بوته او کورته ولاړ میرمنې ته یې وویل: زما سره دا د رسول الله صلی الله علیه وسلم میلمه دی، د ده احترام او درناوی وکړه، میرمنې یې وویل: زما سره

خو یوازې د کوچنیانو د خوراک لپاره خواړه شته) صحابي ورته وویل : پر بل څه تیر یې باسه ویده یې کړه او چې کله د میلمه په مخ کې خواړه کیږدې نو په څه بهانه چراغ مړ کړه او په خوړو به د میلمه سره کینو، چې هغه دا احساس ونکړي چې مونږ ورسره په خوړو کې شریک نه یو.
په دې ډول میلمه په مړه ګیډه خواړه وخوړل او د کور خلکو شپه په ولږه تیره کړه، سهار چې کله دغه صحابي د نبي صلی الله علیه وسلم په خدمت کې کې حاضر شو، نو هغه صلی الله علیه وسلم یې په لیدو سره وفرمایل: تاسې دواړو چې بیګاه له میلمه سره کومه ښه رویه کړې هغه د الله جل جلاله ډېره خوښه شوه [صحیح بخاري، صحیح مسلم]
که ستاسې میلمه په کوم وخت کې له تاسې سره نا څواني او وچ سترګی کړې وی بیا هم تاسې ورسره د خورا پراخ زړیتوب، سخاوت، او ځوانمردي نه کار واخلئ.
حضرت ابو الاحوص حبشي رضی الله عنها د خپل پلار په باب قصه کوي، چې یو ځلې هغه له نبي صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه، که زه د چا په ځای تیریږم او هغه زما د میلمستیا حق ادا نه کړي او بیا څو ورځې وروسته هغه زمونږ پر ځای تیریږي نو ایا زه د هغه د میلمستیا حق ادا کړم؟ او که د ناځوانی او نامردي بدله تری واخلم ؟ نبي صلی الله علیه وسلم ورته لارښوونه وکړه، بلکې ته په هر حال کې د هغه د میلمستیا حق ادا کړه [مشکوة]
له میلمه نه د ځان لپاره د خیر او برکت د دعا غوښتنه وکړي، په ځانګړې توګه که میلمه دیندار نیک او عالم وي، حضرت عبدالله بن بسر رضی الله تعالی عنه وایي چې نبي صلی الله علیه وسلم زما د پلار کره میلمه شو، مونږ هغه ته هریسه ۱ وړاندې کړه، هغه لږ شان وخوړه بیا مونږ ورته خرما وې کیښودې هغه خوړې او زړې به یې د شهادت د ګوتی او

---

۱ - هریسه : یو ډول خواړه دي چې د کوچ له شړومبو او له یخني ښوروا او له شیدو نه جوړیږي.

منځنی ګوتی په منځ کې نیول او ګزارول به یې، بیا مو ورته د ښبنلو لپاره یو څه وړاندی کړل هغه وڅښل او خپل ښی لوری ته ناسټو خلکو ته یې ورکړل کله چې هغه روانیدو نو زما پلار یې د سپرلۍ واګی ونیولی او غوښتنه یې تری وکړه چې ای د الله رسوله! زمونږ لپاره دعا وکړه نبی صلی الله علیه وسلم ورته دعا وکړه : اَللّٰهُمَّ بَارِکْ لَهُمْ فِیمَا رَزَقْتَهُمْ وَاغْفِرْلَهُمْ وَارْحَمْهُمْ (یا الهی ! تا چې ده ته کوم رزق ورکړی دی ، هغه برکتی کړه. دوی ته ښښنه وکړه او پر دوی رحم وکړه) [جامع ترمذی]

د ميلمستيا آداب

۱) چې د چا کره ميلمانه ولاړ شي نو د خپلې وسې سره سم د کوربه يا د کوربه د کوچنيانو لپاره يوه څه سوغات يوسې او په سوغات کې د کوربه د ذوق خيال وساتي د تحفو او سوغاتونو په راکړې ورکړې سره د مينې او محبت ولولې زياتيږي او د سوغات ورکوونکې لپاره په زړه کې ځای پيدا کيږي.

۲) د هر چا کره چې په ميلمستيا ولاړ شې، کوښښ وکړې چې له درې ورځو زياتې تيرې نه کړې، مګر دا چې جلا حالت وي او کوربه زيات ټينګار وکړي.

د پيغمبر اکرم ﷺ لارښوونه ده: ميلمه لپاره روا نه دي چې د کوربه کره دومره وه اوسيږي چې هغه په خفګان اخته کړي [الادب المفرد]

په صحيح مسلم کې دي چې د مسلمان لپاره روا نه دي چې هغه د خپل ورور کره دومره وه اوسيږي چې هغه ګنهګار کړي، خلکو پوښتنه وکړه يا رسول الله! ګنهګاروی به يې څنګه؟ وی فرمايل: داسې چې هغه ورکره دومره وه اوسې چې د کوربه کره د ميلمستيا هيڅ پاتې نه شي.

۳) تل د نورو ميلمانه کيږي مه، نور هم خپل کورته رابولې او په اخلاص زړه يې قدر او درناوی وکړی.

۴) چې ميلمستيا ته ځې د موسمي حالاتو سره سم بستره او سامان له ځان سره واخلې د يخنۍ په موسم کې له بسترې پرته هيڅکله ولاړ نه شې، او که نه نو کوربه ته به له زغمه پورته تکليف ورسي او دا هيڅکله مناسبه نه ده چې ميلمه د کوربه په ځان عذاب شي.

۵) د کوربه د کارونو او مسئووليتونو هم خيال ساتی او دی ته مو پام وی چې د هغه کارونه ستاسې له امله ګډ وډ نه شي، او مسئووليتونو ته يې زيان ونه رسي.

۶) له کوربه نه ډول ډول غوښتنې مه کوی هغه چې ستاسې د زړه رغاونې او قدر دانۍ لپاره پخپله څه وکړي، پر هماغې د کوربه شکريه ادا کړې، او بې ځايه تکليف ورته مه رسوی.

۷) که تاسې د کوربه زنانه و لپاره غیر محرم نه یاست نو د کوربه په نشت والي کې د څه لامله پرته ورسره خبرې اترې ونکړۍ او نه د هغوی خپله منځې خبرو ته غوږ ونیسئ، او په داسې انداز کې و اوسئ چې ستاسې له خبرو اترو او کړنلارې نه هغوی ته خفګان ونه رسي او کوم وخت بې پردې توب رامنځته نه شي .

۸) او که د څه لامله تاسې له کوربه کره خواړه نه خورئ او یا روژه یاست، نو په ډېر ښه ډول ورته عذر وکړئ او د کوربه لپاره د خیر او برکت دعا وکړئ .

کله چې حضرت ابراهیم علیه السلام د خپلو قدرمنو میلمنو مخې ته خوندور او ارزښتناک خواړه کېښودل او هغوی لاسونه ونیول نو حضرت ابراهیم علیه السلام ترې غوښتنه وکړه تاسې محترم یې ولې نه خورئ؟ په ځواب کې ملایکو حضرت ابراهیم علیه السلام ته په ډاډ ورکولو وویل: تاسې یې بده ونه ګڼئ په اصل کې مونږ خوړلای نه شو، مونږ یوازې تاسې ته د یوه لایق زوی د زېږېدو د زېرې لپاره راغلي یو.

۹) چې کله د چا میلمستیا ته ولاړ شئ نو له خوراک څښاک وروسته د کوربه لپاره د پراخه روزۍ خیر او برکت او د ښښنې او رحمت دعا وکړئ، حضرت ابو شهیم بن تیهان رضی الله عنه چې کله نبی علیه السلام او د هغه صحابه رضی الله عنهم میلمانه کړلو کله چې هغوی له خوړونه وزګار شول، نو نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل: خپل ورور ته بدله ورکړئ، صحابه رضی الله عنهم ترې پوښتنه وکړه څه بدله ورکړو؟ یا رسول الله؟ وی فرمایل: کله چې سړی د خپل ورور کره ولاړ شي، او هلته وخوري وڅښي نو د هغه لپاره دې د خیر او برکت دعا وکړي دا یې بدله ده [سنن ابو داود]

پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم یو کرتې د حضرت سعد ابن عباده کره تشریف یووړ، حضرت سعد رضی الله تعالی عنه ورته ډوډۍ او زیتون وړاندې کړل، هغه وخوړه او دا دعا یې وفرمایله :

افطر عندکم الصائمون و اکل طعامکم الابرار وصلت علیکم الملائکه (تاسې کره دې روژه نیوونکې روژه ماتې وکړي ، نیکان دې ستاسې خواړه

۷) که تاسې د کوربه زنانه و لپاره غیر محرم نه یاست نو د کوربه په نشت والی کې د څه لامله پرته ورسره خبری اتری ونکړی او نه د هغوی خپله منځی خبرو ته غور ونیسی، او په داسې انداز کې و اوسی چې ستاسې له خبرو اترو او کړنلاری نه هغوی ته خفګان ونه رسی او کوم وخت بی پردی توب رامنځته نه شی.

۸) او که د څه لامله تاسې له کوربه کره خواړه نه خوری او یا روژه یاست ، نو په ډېر ښه ډول ورته عذر وکړی او د کوربه لپاره د خیر او برکت دعا وکړی.

کله چې حضرت ابراهیم علیه السلام د خپلو قدرمنو میلمنو مخی ته خوندور او ارزښتناک خواړه کیښودل او هغوی لاسونه ونیول نو حضرت ابراهیم علیه السلام تری غوښتنه وکړه تاسې محترم یې ولی نه خوری ؟ په ځواب کې ملایکو حضرت ابراهیم علیه السلام ته په ډاډ ورکولو وویل : تاسې یې بده ونه ګنی په اصل کې مونږ خوړلای نه شو، مونږ یوازی تاسې ته د یوه لایق زوی د زیږیدو د زیری لپاره راغلی یو.

۹) چې کله د چا میلمستیا ته ولاړ شی نو له خوراک څښاک وروسته د کوربه لپاره د پراخه روزی خیر او برکت او د بښنی او رحمت دعا وکړی ، حضرت ابو شهیم بن تیهان رضی الله تعالی عنه چې کله نبی ﷺ او د هغه صحابه رضی الله عنهم میلمانه کړلو کله چې هغوی له خوړونه وزګار شول ، نو نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل : خپل ورور ته بدله ورکړی، صحابه رضی الله عنهم تری پوښتنه وکړه څه بدله ورکړو؟ یا رسول الله؟ وی فرمایل: کله چې سړی د خپل ورور کره ولاړ شی، او هلته وخوری وڅښی نو د هغه لپاره دی د خیر او برکت دعا وکړی دا یې بدله ده [سنن ابو داود]

پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم یو کرتی د حضرت سعد ابن عباده کره تشریف یووړ، حضرت سعد رضی الله عنه ورته ډوډی او زیتون وړاندی کړل، هغه وخواړه او دا دعا یې وفرمایله :

أَفْطَرَ عِنْدَكُمُ الصَّائِمُونَ وَ اَكَلَ طَعَامَكُمُ الأَبْرَارُ وَصَلَّتْ عَلَيْكُمُ الْمَلَائِكَة

(تاسې کره دی روژه نیوونکی روژه ماتی وکړی ، نیکان دی ستاسې خواړه

وخوري، او ملائکې دې ستاسې لپاره د رحمت او مغفرت دعا ګانې وکړي) [سنن ابو داود]

❀❀
❀

د مجلس آداب

☜ تل د ښو خلکو په مجلس کې د ناستې کوښښ وکړی .

☜ په مجلس کې چې کومې خبرې اترې کیږي په هغوی کې برخه واخلی، د مجلس په خبرو اترو کې ګډون نه کول او ګونځې تندی کیناستل د غرور نښه ده، په مجلس کې به چې صحابه کرام په کومو خبرو اترو کې مشغول وځ، نبی صلی الله علیه وسلم به هم په هماغو خبرو کې شریک و، په مجلس کې غمجن او پریشانه مه کینی، له موسکا نه په ډک مخ سره تر او تازه کینی .

☜ کوښښ وکړی چې ستاسې کومه غونډه د الله جل جلاله او اخرت له یادونه خالی نه وی، او چې کله تاسې احساس کړی چې د غونډې ګډون کوونکی په دینی خبرو کې دلچسپی نه لری، نو د خبرو اترو مخه د نیوی مسئلو په لور راوګرځوی، او بیا چې کله مناسبه موقع په لاس درشی، نو د خبرو اترو مخه په حکمت سره د دینی موضوعاتو په لور د راګرزولو کوښښ وکړی .

☜ په غونډه کې چې چیری ځای پیدا کړی همالته کینی، په مخکی ځای کې په زوره د کیناستلو کوښښ مه کوی، په داسې کولو سره لومړیو راغلیو او ناستو کسانو ته هم تکلیف رسی، او په داسې کوونکیو کې هم د لویی او ستر توب احساس او غرور پیدا کیږی .

☜ په مجلس کې د چا د پاځولو او د هغه پر ځای د کیناستلو کوښښ مه کوی دا ډېر بد عادت دی له دی نه د نورو په زړونو کې حسد او کینه پیدا کیږی او د خپل ځان د ستر توب غرور او احساس هم پیدا کیږی .

☜ که په مجلس کې وګړی د دایری په شکل ناست وی نو د هغوی په منځ کې مه کینی دا ډېره بد تمیزی او مسخره توب دی، نبی ﷺ پر داسې کوونکی لعنت ویلی دی .

☜ په مجلس کې که څوک د څه احتیاج لپاره له خپل ځایه پاځی، د هغه پر ځای قبضه مه کوی، د هغه لپاره ځای وساتی، هو! که دا پته درته ولګی چې هغه سړی بیرته نه راځی نو بیا بی تکلیفه د هغه پر ځای کینی .

☜ که په مجلس کې دوه کسان یو بل ته نږدې سره ناست وي نو د هغوی له اجازې پرته هغوی دواړه سره جلا نه کړې، ځکه چې د خپلمنځي آزادۍ او یا مینې او یا مصلحت په خاطر به ناست وي، او د هغوی په سره جداوالي به یې زړونه په تکلیف شي.

☜ په مجلس کې د کوم غوره ځای له ناستې نه ځان وژغوری، که له چا کره ولاړ شې، هلته هم د هغه په در من ځای د کیناستو کوښښ مه کوی، هو! که هغه پخپله ټینګار وکړي، نو کیناستل بد نه دي. په مجلس کې تل په ادب سره کینئ، په غزولو پښو یا پلتۍ وهلو سره مه کینئ.

☜ دا کوښښ مه کوی چې تاسې دې په هر حال کې د غونډۍ مشر ته نږدې کینئ، بلکې هر چیرته چې ځای وموموئ کینئ، او داسې کینئ چې وروسته راتلونکیو ته د ځای په پیدا کیدلو او کیناستلو کې هیڅ تکلیف نه وي، او چې کله خلک زیات راشي، نو راټول کینئ او راتلونکیو ته په پراخه زړه سره ځای وکړئ.

☜ په مجلس کې د چا مخې ته یا چا پیره دریدل نه دي پکار، د درناوي دا طریقه د اسلام د مزاج پر خلاف ده.

☜ په مجلس کې دوه کسان پټې پټې خبرې مه کوی له دې نه نورو ته دا احساس هم کیږي چې دوی مونږ د خپل راز په خبرو کې د ګډون حقدار ونه ګڼلو او دا بدګمانی هم تری کیږي چې ښایي زمونږ په باب به څه خبره کوي.

☜ په غونډه کې چې څه وایاست د غونډۍ د رئیس په اجازه یې ووایی او په خبرو اترو یا سوال او ځواب کې داسې انداز اختیار نه کړئ چې تاسې پخپله د مجلس رئیس معلوم شی، دا ځان ښودانه هم ده او د مجلس له مشر سره زیاتی هم.

☜ په یو وخت کې باید یو سړی خبرې وکړي او د هر چا خبره باید په غور سره واریدل شي، د خپلې خبرې د کولو لپاره باید داسې بې حوصلې نه اوسې چې ټول په یو وخت خبرې پیل کړي او مجلس مو په ټوکو مسخرو بدل شي.

☜ په مجلس کې چې کومې خبرې د راز وي هغه ځای پر ځای مه بيانوي، د مجلس دا حق دی چې د هغې د رازونو ساتنه وکړي.

☜ په غونډه کې چې د څه موضوع په باب خبرې اترې کيږي"، تر څو چې د هغې په باب پريکړه ونه شي، دويمه موضوع ونه څيړي، او نه د بل چا خبره بنده او خپله شروع کړي، او که کله داسې کومه اړتيا پيښه شي چې ستاسې لپاره سملاسي خبرې کول ضروري وي، نو له خبرې کوونکي نه لومړي اجازه واخلي.

☜ د غونډې مشر ته پکار دی چې پر مسايلو د خبرو اترو پر وخت د ټولو حاضرينو په لور پاملرنه وکړي او بنې او کيڼ هر لوري ته مخ واړوي او خبرې بايد وکړي، او په آزادی سره هر چاته د خبرو کولو وخت ورکړي.

☜ د ونډې له پای ته رسيدو د مخه بايد دا دعا ولولي او بيا غونډه پای ته ورسوي.

اَللّٰهُمَّ اقْسِمْ لَنَا مِنْ خَشْيَتِکَ مَاتَحُوْلُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَعْصِيَتِکَ وَمِنْ طَاعَتِکَ مَا تُبَلِّغُنَا بِهٖ جَنَّتَکَ وَمِنَ الْيَقِيْنِ مَا تُهَوِّنُ بِهٖ عَلَيْنَا مَصَائِبَ الدُّنْيَا، اَللّٰهُمَّ مَتِّعْنَا بِاَسْمَاعِنَا وَاَبْصَارِنَا وَقُوَّتِنَا مَا اَحْيَيْتَنَا وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنَّا، وَاجْعَلْ ثَارَنَا عَلٰى مَنْ ظَلَمَنَا وَانْصُرْنَا عَلٰى مَنْ عَادَانَا وَلَاتَجْعَلْ مُصِيْبَتَنَا فِيْ دِيْنِنَا وَلَاتَجْعَلِ الدُّنْيَا اَكْبَرَ هَمِّنَا وَلَا مَبْلَغَ عِلْمِنَا وَلَا تُسَلِّطْ عَلَيْنَا مَنْ لَّا يَرْحَمُنَا

(الهي مونږ ته خپله ويره او ترس راپه برخه کړه چې زمونږ او گناه تر منځ بنديز شي، او هغه فرمانبرداري راپه برخه کړه چې مونږ ستا جنت ته ورسوي، او مونږ ته هغه پوخ يقين راوبښه چې دنيوي زيانونه پرې مونږ ته هيڅ وي الهي! تر کومه چې مونږ ژوندي ساتي! مونږ ته زمونږ د اوريدو، او ليدو له قوتونو او بدني قوتونو نه د گټې اخيستلو وخت راکړي او دا څيز زمونږ نه وروسته هم بر قرار وساتي او څوک چې پر مونږ ظلم وکړي له هغه نه زمونږ بدله واخله او څوک چې زمونږ سره دښمني وکړي پر هغوي مونږ ته غلبه راکړه، او مونږ د دين په ازميښت کې مه راولې او دنيا زمونږ ستر هدف مه گرځوې او نه دنيا زمونږ د علم او بصيرت اخري پوړي وگرځوي او

نه پر مونږ هغه څوک بر لاسی واکمن کړی چې پر مونږ رحم ونکړی) [جامع ترمذی] .

❖

ꕥ

د سلام آداب

✧ کله چې د کوم مسلمان ورور سره مخامخ شی نو د هغه سره د خپلو اړیکو د ښکاره کولو او د هغه په لیدو د خوشحالی له امله السلام علیکم وایاست .

په قران مجید کې دی :

وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ [الانعام : ۵۴]

(ای نبی! چې کله تاته هغه خلک راشی چې زمونږ پر آیتونو ایمان لری نو هغوی ته السلام علیکم ووایه).

په دی آیت کې نبی صلی الله علیه وسلم ته په وینا کې په غیر مستقیم ډول امت ته دا زده کړل شوی چې مسلمان کله هم له مسلمان سره مخامخ شی نو دواړه دی د خوښی د ولولو ښکارونه وکړی، او غوره لاره یې دا ده چې یو د بل لپاره د سلامتی او عافیت دعا وکړی، یو السلام علیکم و وایی نو دویم دی په ځواب کې وعلیکم السلام ووایی، دا الفاظ د خپلمنځی مینی او محبت د زیاتوالی او قایمولو وسیله ده.

د پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده :تاسی خلک جنت ته نشی تللای تر څو چې مؤمنان نه شی او تاسی مؤمنا کیدای نه شی تر څو چې یو د بل سره مینه ونه کړی، زه تاسې ته هغه لاری چاری ولی ونه ښایم، د کومو په غوره کولو چې به تاسې پخپلو منځو کې یو تر بله سره محبت کوی، پخپلو منځو کې سلام خپور کړی [مشکوة]

✧ تل په اسلامی طریقه سلام وکړی، چې له چا سره خبری کوی او یا ورته وایاست تل د کتاب الله او سنت ښوول شوی الفاظ استعمال کړی، د دی اسلامی لاری په پرېښودلو په ټولنه کې دود شوی لاری چاری غوره نه کړی، د اسلام دغه ښوول شوی د وینا نداز ډېر ساده، معنی لرونکی او اغیزمن دی، او د سلامتی او عافیت یوه جامع دعا هم کله چې تاسې د مسلمان ورور په لیدلو السلام علیکم وایاست نو د دی معنی خو دا ده چې الله جل جلاله دی تا په هر ډول سلامتی سره ونازوی، الله جل جلاله دی ستا مال او ځان سلامت لری، کور او کهول دی سلامت اوسه، ال اولاد او

خپلوان دی روغ رمټ اوسه، دین او ایمان دی سلامت اوسه، دنیا دی هم په امان اوسه او اخرت دی هم، الله جل جلاله دی هغه عافیتونه هم درکړی چې زه پرې پوهیږم او هغه دی هم درکړی چې زما په پوهه کې نه راځي، زما په زړه کې ستا لپاره د نصیحت او خیر غوښتنې د مینې او اخلاص او د سلامتۍ او عافیت ډېرې ژورې ولولې دي، نو ځکه ته زما له لوري هیڅکله څه اندیښنه احساس نه کړې، زما له کړو وړ به تاته هیڅکله څه درد او غم نه رسیږي، د سلام پر کلمه چې (الف، لام) داخل شي، او السلام علیکم وویل شي نو د مخاطب لپاره د سلامتۍ او روغتیا ګردې دعا ګانې پکې راجمع شي تاسې اندازه وکړئ چې که دغه الفاظ له پوهې او شعور سره سره له خپلې خولې نه را اوباسئ نو د مخاطب سره به خبرو اترو کولو د زړه خوښي او د اخلاص، مینې، خیر غوښتنې او وفادارۍ د ولولو د ښکاره کولو لپاره تر دې غوره الفاظ نور کوم کیدای شي، د السلام علیکم په الفاظو د خپل ورور په استقبال کولو تاسې وایې چې تا دې هغه ذات جل جلاله په سلامتیا سره ونازوي چې د سلامتیا سرچینه او ګرده سلامتي ده، چې نوم یې اسلام دی او هماغوی سلامتیا او عافیت موندلی شي، ځوک چې هغه سلامت وساتي او ځوک چې هغه له سلامتیا نه بې برخې کړي، هغه په دواړو جهانو کې له سلامتیا نه بې برخې دي.

د نبي صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: السلام د الله جل جلاله له نومونو څخه یو نوم دی چې الله جل جلاله په ځمکه کې د ځمکې والاو لپاره ایښی دی نو السلام پخپلو منځونو کې ښه خپور کړئ [الادب المفرد]

حضرت ابو هریره رضی الله عنه وایي چې نبي صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: الله جل جلاله چې کله آدم علیه السلام پیدا کړ نو هغه ته یې د ملائکو یو ټولي ته د لیږلو په وخت وفرمایل: چې ولاړ شه او له ناستې د مخه ملائکو ته سلام ووایه او هغوی چې د سلام په ځواب کې کومې دعاګانې درته وکړي هغه په غور سره واوره او یادې کړه) ځکه چې همدا به ستا او ستا د اولاد دعا وي، څرنګه چې حضرت آدم علیه السلام ملائکو ته ورسید او وې ویل: السلام علیکم، ملایکو په ځواب کې وویل:

السلام علیک ورحمة الله یعنی د ورحمه الله په زیاتولو سره یې ځواب ورکړ [بخاري ، مسلم]

په قران حکیم کې دی کومی ملائکی چې د مؤمنانو د روح اخیستلو لپاره راځی نو له راتګ سره السلام علیک وایی :

كَذَلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ [النحل : ۳۱- ۳۲]

(همداسی جرائت ورکوی الله متقیانو خلکو ته، د هغو متقیانو خلکو روحونه چې کله ملایکی د سپیڅلتیا په حالات کې قبض کوی نو وایی، سلام علیکم زه جنت ته داخل شه د خپلو نیکو اعمالو په بدله کې) .

د جنت دروازو ته چې کله دا متقیان ورسیږی، نو د جنت مسؤلین هم په همدغو الفاظو د هغوی شاندار استقبال کوی .

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا حَتَّى إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ [الرمز : ۷۳]

(او کومو خلکو چې د سپیڅلتیا او فرمان مننی ژوندون تیر کړ، د هغوی ډلی به د جنت په لور لیږل کیږی او کله چې هغوی هلته رسیږی، نو د هغې جنت) دروازی به له اول نه د هغوی د استقبال لپاره خلاصی وی، د جنت مسئولین به ورته وایی سلام علیکم ډېر ښه واست داخل شی دی جنت ته د تل له پاره) .

کله چې دا خلک جنت ته داخل شی نو فرښتی به د جنت له هری دروازی نه راځی او دوی ته به السلام علیکم وایی .

يَدْخُلُونَ عَلَيْهِم مِّن كُلِّ بَابٍ سَلَامٌ عَلَيْكُم بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ [النحل : ۲۳-۲۴]

(او ملایکی به د جنت) له هر وره نه د هغوی د ښه راغلاست لپاره راځی او ورته به وایی سلام علیکم) دا ستا د صبر، استقامت او ښی رویی بدله ده، نو څومره ډېر ښه دی دا د اخرت کور)

او اهل جنت به هم پخپلو کې یو د بل استقبال په همدی کلماتو سره کوی:
دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ [یونس : ۳۱-۳۲]

(هلته به د دوی جنتیانو) په ژبو دا آوازونه وی، چې ای الله ته پاک او ډېر لوړ یی او د هغوی خپلمنځی دعا په دا وی چې سلام دی وی پر تا) او دهغوی هره وینا به پدې سره پای ته رسېږي چې" توله ثنا ستاینه یوازی دالله رب العلمین له پاره ده) .

او د الله جل جلاله له لوری به هم د جنتیانو لپاره د سلام او رحمت آوازونه وی .

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِئُونَ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ [یس : ۵۵-۵۸]

(د جنت خاوندان به په دی ورځ د عیش او خوشحالی په کارونو کې مشغول وی، دوی او د دوی میرمنی به [په داسې حال کې وی] چې د ګڼو سیورو لاندی به یې په داسې چپرکټونو کې تکیه وهلی وی، چې څادری به پری غوړېدلی وی او [خوشحاله به] ناست وی د دوی لپاره به په جنت کې هر ډول خوږې میوی وی او هغه هر څه به وی چې ویی غواړی ، د رحیم رب له لوری به د دوی لپاره د سلام آواز وی) .

لنډه دا چې په جنت کې به د مؤمنانو لپاره له څلورو خواو د سلام سلام آواز وی .

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا [الواقعه : ۲۱]

(نه به دوی جنتیان هلته بی ځایه خبری اوری او نه د ګناه خبری بس له هر لوری به د سلام سلام اوازونه وی) .

د قران او سنت د دی واضحو او ښکاره ګواهیو په شته والی کې د مؤمن لپاره په هیڅ دول روا نه دی چې هغه د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ ښوول شوی لاری چاری پرېږدی د مینی او خوښی د ښکاره کولو لپاره نوری لاری غوره کړی .

✧ هر مسلمان ته سلام وکړی که هغه د مخه پیژنی او که نه، د اړیکو او پیژندګلوی لپاره دا بیخي بس ده چې هغه ستا مسلمان ورور دی او د مسلمان لپاره د مسلمان په زړه کې باید د مینی او اخلاص، د خیر غوښتنی او وفادارئ ولولی وی، یو سړی له نبی صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه په اسلام کې تر ټولو غوره عمل کوم یو دی، هغه وفرمایل : پر غریبانو خواړه خوړل او هر مسلمان ته سلام کول، که ته له هغه سره پیژنی او که نه [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

✧ کله چې تاسې خپل کور ته ننوزی نو د کور خلکو ته سلام وکړی قران مجید فرمایی : فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى أَنفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً [النور : ۶۱]

(نو چې تاسې کله خپلو کورو ته ننوزی نو خپل کوروالو ته سلام وکړی، د الله جل جلاله له لوری د خیر د دعا ښوونه شوی چې ډېر برکتناکه او پاکه ده)

د حضرت انس رضی الله عنه وینا ده چې ما ته پیغمبر اکرم ﷺ ټینګار وکړ چې ګرانه زویه ! کله چې ته خپل کور ته ننوزی نو لومړی د کور خلکو ته سلام وکړه دا ستا او ستا د کور د خلکو لپاره د خیر او برکت خبره ده [جامع ترمذی]

دغه رنګی تاسې چې کله د بل چا کورته ځی، نو کور ته له داخلیدو د مخه سلام وکړی، له سلام اچولو پرته کور ته مه ننوزی .

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا [النور : ۲۷]

(ای مؤمنانو! له خپلو کورو پرته د نورو کورونو ته مه ننوزی، تر څو چې د کور له خاوندانو اجازه ونه خلی او د کور خلکو ته سلام ونه کړی) .

حضرت ابراهیم علیه السلام ته چې ملائکی د قدرمنو میلمنو په شکل راغلی نو هغوی له راتګ سره سلام وکړ او ابراهیم علیه السلام هم په ځواب کې سلام وکړ .

✧کوچنیانو ته هم سلام وکړی، دا کوچنیانو ته د سلام زده کولو غوره طریقه ده او د نبی ﷺ سنت هم ، حضرت انس رضی الله عنه د کوچنیانو تر څنګ تیر شو نو هغوی ته یې سلام وکړ او وی فرمایل: نبی ﷺ هم همداسی کول [بخاری ، مسلم]

او حضرت عبدالله بن عمر رضی الله تعالی عنهما به کوچنیانو ته په خط کې سلام لیکه [الادب المفرد]

✧ زنانه نارینه وته سلام کولای شی او نارینه زنانه وته سلام کولای شی، حضرت اسماء انصاریه رضی الله عنها فرمایی چې: زه د خپلو ملګریو سره ناسته وم چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم زمونږ تر څنګ تیریده، نو هغه مونږ ته سلام وکړ [الادب المفرد]

او حضرت ام هانی رضی الله تعالی عنها فرمایی چې زه د نبی علیه السلام په خدمت کې حاضره شوم، هغه دا وخت غسل کول، ما هغه ته سلام وکړ، نو هغه پوښتنه وکړه څوک یې؟ ما وویل : ام هایی یم، وی فرمایل ښه! په خیر راغلی [الادب المفرد]

✧ د زیات نه زیات سلام کولو عادت زده کړی او په سلام کولو کې هیڅکله بخیلی ونکړی پخپلو منځو کې زیات نه زیات سلامونه کوی، په سلام کولو سره مینه زیاتیږی او الله جل جلاله انسان له هر درد او غم نه ساتی

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: زه تاسی ته داسی تدبیر ښایم چې په اختیارولو یې ستاسې په منځ کې مینه او دوستی زیاتیږی په خپلو منځو کې زیات یو بل ته سلام کوی [صحیح مسلم]

او رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلی: سلام ښه خپور کړی الله جل جلاله به تاسې سلامت ساتی .

حضرت انس رضی الله عنه وایی چې د نبی صلی الله علیه وسلم صحابه و به ډیر زیات سلام کاوه، د سلام د زیاتوالی حال دا و چې که کوم وخت به د هغوی ملګری له ونی نه پناه کیده او بیا به مخامخ کیده نو بیا به یې سلام کاوه او د هغه دا هم لارښوونه ده :

څوک چې د خپل مسلمان ورور سره مخامخ شي نو سلام دې ورته ووايي، او که ونه، بيا ديوال يا تيږه په منځ کې راشي او بيا سره مخامخ شي نو بيا دې ورته سلام وکړي [رياض الصالحين]

حضر طفيل ﷺ وايي چې زه به زياتره د حضرت عبدالله بن عمر ﷺ په خدمت کې حاضريدم او له هغه سره به بازار ته تلم نو کله به چې مونږ دواړه بازار ته ولاړو نو حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنه به چې د هر چا تر څنگ تيريده هغه ته به يې سلام کاوه، هغه به د لږې سودا والا دکاندار و او د زياتی سودا دکاندار به و او که کوم غريب او مسکين به و، هغه به ورته ضرور سلام کاوه، يوه ورځ زه د هغه خدمت ته راغلم نو هغه راته وويل زه چې بازار ته ځو، ما ورته وويل: محترما! بازار ته چې لاړ شو څه به وکړو، تاسي خو نه د کومې سودا د اخيستو لپاره دريږې نه د کوم مال په باب معلومات کوی نه د نرخ او قيمت معلومات کوی، نه د بازار په مجلسونو کې کينی، راځی همدلته کينو او يو څه خبری اتری وکړو، حضرت راته وويل، ای ابو بطن (د گيډې پلاره) موږ خو يوازې د سلام کولو په غرض بازار ته ځو چې څوک په مخ راشی هغه ته سلام وکړو [موطا امام مالک]

✧ سلام د خپل مسلمان ورور حق تصور کړی او د دی حق په ادا کولو کې د پراخزړيتوب ثبوت ورکړی، په سلام اچولو کې هيڅکله بخيلی ونکړی .

د نبی صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده چې د يو مسلمان پر بل مسلمان دا حق دی چې کله د خپل مسلمان ورور سره مخامخ شی هغه ته سلام وکړی [صحيح مسلم]

حضرت ابو هريره رضی الله تعالی عنه فرمايی چې تر ټولو ستر بخيل هغه دی چې سلام کې بخل وکړی [الادب المفرد]

✧ په سلام اچولو کې تل ځان د مخه کوی او که کله مو لله جل جلاله مه کړه له چا سره په څه ورانه راشی بيا هم په سلام کولو او روغه جوړه کولو کې د مخه اوسی .

د نبی صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده : هغه سړی الله جل جلاله ته ډېر نږدی دی چې په سلام کولو کې لومړيتوب کوی [سنن [سنن ابو داود]

او رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلی: د هیڅ مسلمان لپاره دا خبره روا نه ده چې هغه د خپل مسلمان ورور سره له درې ورځو زیاتې اړیکې پریږدې چې کله دواړه سره مخامخ شي نو یو، یو خوا مخ راړوي او بل بله خوا مخ واړوي په دوی کې غوره هغه څوک دی چې په سلام کولو کې مخکې والی کوي [الادب المفرد]

له نبی اکرم صلی الله علیه وسلم نه چا پوښتنه وکړه چې کله دوه سړي یو تر بله سره مخامخ شي، نو له دوی دواړو کوم یو د مخه سلام وکړي هغه وفرمایل : څوک چې په دوی دواړو کې الله جل جلاله ته زیات غوره وي [جامع ترمذی]

حضرت عبدالله بن عمر رضی الله تعالی عنهما په سلام مخکې والی کې دومره احتیاط کاوه چې هیچا به پر هغه سلام د مخه نشو اچولای.

✧ تل په خوله السلام علیکم په ویلو سلام وکړی او یو څه په لوړ آواز سلام وکړی، تر څو چې هغه څوک یې واوري چې تاسې پرې سلام وایاست، البته که په ځینو ځایو کې په ژبه د السلام علیکم د ویلو سره سره د لاس یا سر اشارې ته اړتیا وی نو څه بده نه ده. مثلاً تاسې چې پر چا سلام وایاست هغه له تاسې وړاندې وی او ستاسې په فکر ستاسې آواز هغه ته نه رسی او یا څه ډول شور دی چې ستاسې غږ اوریدلای نه شي نو په داسې حالت کې اشاره هم وکړی .

حضرت عبدالله بن عمر رضی الله تعالی عنهما فرمایي چې کله چاته سلام کوی نو خپل سلام هغه ته واوروی، ځکه چې سلام د الله جل جلاله له لوری ډېره سپیڅلی او برکتی دعا ده [الادب المفرد]

حضرت اسماء رضی الله عنها بنت یزید فرمایي یوه ورځ نبی ﷺ د جومات تر څنګ تیریده، هلته یو څه زنانه ناستی وې، نو هغه هغوی ته د خپل لاس په اشاره سلام وکړ [جامع ترمذی]

مطلب دا دی چې نبی صلی الله علیه وسلم د السلام علیکم له ویلو سره سره د لاس په اشاره هم سلام وکړو د همدی خبری تائید له دی روایت نه کیږی چې په سنن ابو داود کې دی :

حضرت اسماء رضی الله عنها فرمایی چې نبی صلی الله علیه وسلم زمونږ تر څنګ تیریده نو مونږ ته یې سلام وکړ، نو ځکه صحیح خبره دا ده چې سلام په ژبه سره وکړی هو! که چیری اړتیا وی نو د لاس یا سر په اشاره سره هم سلام کولای شی.

✧ خپلو لویانو ته د سلام کولو خیال ساتی، چې کله تاسې پیاده روان یاست او یو څه خلک ناست وی، نو ناستو خلکو ته سلام وکړی او چې کله تاسې له یوی کوچنی ډلی سره یاست او د یوی لوی ډلی سره مخامخ شی نو په سلام کولو کې رومبی والی وکړی.

د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لاربنوونه ده: کوچنیان دی لویانو ته، روان دی ناستو، او لږ کسان دی ډېرو ته په سلام کولو کې مخکی والی وکړی [الادب المفرد]

✧ که تاسې په سپرلی سپاره روان یاست نو پیاده تلونکیو او په لاره کې ناستو خلکو ته سلام وکړی، د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لاربنوونه ده:

په سپرلی سپاره روان دی پیاده روانو ته او پیاده تلونکی دی په ناستو خلکو او لږ کسان دی زیاتو کسانو ته په سلام کولو کې مخکی والی وکړی [الادب المفرد]

✧ که د چا لیدو لپاره ولاړ شی یا د چا د یری یا حجری ته ورسیږی یا د کومی غونډی له څنګ تیریږی، یا کومی غونډی ته ورسیږی نو د رسیدو په وخت کې هم سلام وکړی او چې کله له هغه رخصتیږی هم سلام وکړی.

د نبی صلی الله علیه وسلم لاربنوونه ده: چې تاسې کله کوم مجلس ته ورسیږی نو سلام وکړی او چې کله له هغه ځایه رخصتیږی نو بیا هم سلام کوی.

د نبی صلی الله علیه وسلم لاربنوونه ده: کله چې تاسې کوم مجلس ته ورشی نو سلام وکړی او چې له هغه ځایه رخصتیږی نو بیا سلام وکړی او یاد ساتی چې لومړی سلام د دویم سلام نه د زیات اجر مستحق نه دی، چې د ورتلو په وخت کې تاسې د سلام ډېر خیال ساتی او چې کله رخصتیږی نو بیا سلام ونه کړی او د رخصتی سلام ته هیڅ اهمیت ورنکړی [جامع ترمذی]

✧ چې مجلس ته ورشي نو بيا ټول مجلس ته سلام وکړي، په خاص ډول د چا په نامه اخيستلو سره سلام مه کوی. يوه ورځ حضرت عبدالله په جومات کې وُ چې يو سوالگر راغی او هغه د حضرت عبدالله رضی الله عنه نوم واخيست او سلام يی کړ، هغه ورته وفرمايل الله جل جلاله ربښتيا فرمايلی او رسول الله صلی الله عليه وسلم د تبليغ حق ادا کړی دی او بيا هغه کورته ولاړ، خلک په انتظار کې ناست وو چې د هغه د فرمايلو مطلب څه دی، خير چې کله هغه حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما راغی نو حضرت طارق تری پوښتنه وکړه محترما! مونږ ستاسې د خبری پر مطلب پوه نه شو نو دی وفرمايل : د نبی صلی الله عليه وسلم لاربښوونه ده چې قيامت ته نږدی به خلک په مجلسونو کې خاص کوی او سلام به ورته کوی [الادب المفرد]

✧ که خپل کوم مشر او دوست ته د کومی بلی وسيلی له لاری د سلام ويلو وخت وی، يا چاته په خط کې د سلام ليکلو وخت وی، نو د دی وخت نه خامخا ګټه واخلی او سلام ورته ووایاست .

حضرت عايشه رضی الله تعالی عنها وايی چې نبی صلی الله عليه وسلم ماته وفرمايل عايشه! جبريل تاته سلام وايی ما وويل: وعليکم السلام ورحمه الله وبرکاته! [صحيح بخاری، صحيح مسلم]

✧ که تاسی کوم داسی ځای ته ورسېږی چې خلک ويده وی نو په داسی آواز سره سلام وکړی چې ويښ کسان يې واوری او د ويدو کسانو خوب خراب نه شی .

حضرت مقداد رضی الله عنه فرمايی چې مونږ به د نبی ﷺ لپاره يو څه شيدی ساتلی چه کله به هغه يو څه تيره شپه تشريف راووړ نو هغه به داسې سلام کاوه چې ويده به پری نه پاځيده او ويښو به اوريده، نو نبی ﷺ راغی او د معمول په څير يې سلام وکړ [صحيح مسلم]

✧ د سلام ځواب په ډېر پراخه زړه او پراخه تنده ورکړی، دا د مسلمان ورور حق دی، د دی حق په ادا کولو کې هيڅکله بخل ونکړی .

د نبي ﷺ لاربنوونه ده د مسلمان پر مسلمان پنځه حقونه دي: د سلام ځواب ورکول، د ناروغ پوښتنه کول، له جنازې سره تلل، دعوت قبلول د پرنجې ځواب ورکول [صحیح بخاری ، صحیح مسلم]

او نبي صلى الله عليه وسلم فرمايلي چې په لارو کې له کيناستو ځانونه وساتي، خلکو وويل، يا رسول الله! زمونږ لپاره خو په لارو کې له کيناستو لاچاري ده، نو نبي صلى الله عليه وسلم وفرمايل: که ستاسې لپاره داسې په لارو کې کيناستل ضروري وي نو کيني، خو د لارې حق خامخا ادا کړي، خلکو وويل: د لارې حق څه شی دی يا رسول الله؟ وی فرمايل نظرونه ټيټ ساتل، څوک نه خفه کولو دسلام ځواب ورکول، او د نيکيو تلقين کول او له بديو منع کول [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

✧ د سلام په ځواب کې پر وعليكم السلام بسنه مه کوي بلکې د ورحمه الله وبركاته الفاظ ورسره زيات کړي.

پــه قران کريم کې دي : وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا [د النساء سورت : ۸۶ آيت]

(او چې کله څوک تاسې ته دعا سلام وکړي نو ته ورته له هغې غوره دعا وکړه او يا بيا هماغه الفاظ ووايه).

مطلب دا دی چې د سلام په ځواب کې بخل مه کوي، د سلام په الفاظو کې يو څه زياتوالی وکړي له هغې يو څه غوره دعا ورته وکړي.

او که نه نو لږ تر لږه هماغه الفاظ تکرار کړي، په هر حال ځواب خامخا ورکړي د حضرت عمران بن حصين رحمة الله عليه وينا ده چې نبي ﷺ تشريف فرما وُ، چې يو سړی راغی او له راتلو سره يې السلام عليكم وويل هغه د سلام ځواب ورکړی او وی فرمايل لس يعنی ده ته لس نيکی ورکړای شوی، بيا يو بل سړی راغی او هغه السلام عليكم ورحمة الله وويل هغه يې د سلام ځواب ورکړ او وی فرمايل شل يعنی ده ته شل نيکی ورکړای شوی، له دې نه وروسته دريم سړی راغی او وی ويل السلام عليكم ورحمة الله وبركاته! هغه يې د سلام ځواب ورکړ او وی فرمايل ديرش يعنی ده ته ديرش نيکی ورکړی شوی [جامع ترمذی]

حضرت عمر رضی الله عنه وايي یو ځلی زه د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه پسی په سپرلی وم، مونږ چې پر کوموکومو خلکو تیریدو ابوبکر صدیق رضی الله عنه به هغوی ته سلام کاوه او هغوی به ځواب ورکاوه، وعلیکم السلام ورحمة الله! او ابوبکر صدیق رضی الله عنه به ویل: السلام علیکم ورحمه الله! نو خلکو به ځواب ورکاوه وعلیکم السلام ورحمة الله وبرکاته، پر دی حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه وفرمایل نن تاسې په فضیلت کې زمونږ نه زیات یاست [الادب المفرد]

✧ چې کله مو له چا سره خبری اتری وی تر ټولو د مخه السلام علیکم، ووایاست له یوی مخی خبرو پیل کولو نه ځان وساتی که خبری اتری هم وی له سلام وروسته یی وکړی.

د نبی صلی الله علیه وسلم لاربنوونه ده: ځوک چې له سلام نه د مخه خبری کوی د هغی ځواب مه ورکوی.

✧ په دی لاندی حالاتو کې له سلام اچولو ځانونه وساتی.

ا } چې کله خلک د قران په لوستلو، ښوولو او یا اوریدلو مشغول وی.

ب } چې کله ځوک په خطبه ورکولو مشغول وی.

ج } چې ځوک تکبیر او یا اذان وايي.

د } چې کله په کوم مجلس کې پر کومه دینی موضوع بحث کیږی یا ځوک چاته دینی احکام ورزده کوی.

هـ } چې کله استاد تدریس کوی.

و } چې کله ځوک قضای حاجت لپاره ناست وی.

او په لاندینو حالاتو کې نه یوازی دا چې له سلام اچولو ځان وساتی بلکې د خپلی بی تعلقی او روحانی خفګان ښکارونه هم په حکمت سره وکړی.

ا } کله چې ځوک په فسق، فجور او د شریعت پر خلاف چتیاتو او عیش عشرت په خبرو کې اخته وی او د دین سپکاوی کوی.

ب } کله چې ځوک ښکنځلی، چتیات، شور غوغا، دروغ بی ځایه او بدی ټوکی کوی او دین بدناموی.

ج } کله چې څوک د دین او شریعت پر خلاف تبلیغ کوی او خلک له دین نه بیزاره کوی او بدعت او بی دینی اختیارولو ته یی هڅوی .

د } کله چې څوک د دینی عقایدو او شعایرو بی حرمتی کوی او د شریعت د اصولو او احکامو پوری ټوکی کوی او پخپل ځان کې مرداری او منافقت ثابتوی .

✧ یهود او نصاراو ته لومړی سلام مه کوی قران ګواه دی چې یهود د خپلی بد دیانتی، حق دښمنی، ظلم او وحشت، دوکی او فریب او د نفس په ځېلتیا کې بدترین قام دی، الله جل جلاله پری بی اندازی نعمتونه واورول، خو دوی تل ناشکری وکړه او خپله بد عملی یی ثابته کړه، دا هماغه قام دی چې د الله جل جلاله رالیږل شوی پیغمبران یی ووژل، نو ځکه باید مؤمن له هرو هغوی کړو نه ځان وژغوری چې د یهودانو د درناوی څرک هم پکی وی بلکې داسې چلن باید خپل کړای شی چې هر ځلی هغوی احساس کړی چې د حق د بدترینو مخالفینو انجام تل ذلت او خواری وی .

نبی صلی الله علیه وسلم فرمایی: یهود او نصاراو ته لومړی سلام مه کوی او چې کله تاسې له هغوی سره په لاره مخامخ شی نو هغوی په یوی خواته کیدو مجبور کړی [الادب المفرد]

یعنی په دومره وقار او پرتم سره پری تیر شی چې هغوی ځان د لاری یوی خواته کړی او ستاسې لپاره لار پریږدی .

✧ چې کله په کوم مجلس کې مسلمانان او مشرکان دواړه راټول وی، نو هلته سلام وکړی نبی صلی الله علیه وسلم یو ځلی په داسې یو غونډی تیریده چې مسلم او مشرک دواړه پکی شریک وو، نو هغه ټولو ته سلام وکړ [الادب المفرد]

✧ که کوم نامسلمان ته د سلام کولو اړتیا پیښه شی نو السلام علیکم و نه وایی بلکې آداب عرض، احترامونه او نور ډوله الفاظ ووایاست، او په لاس یا سر سره هم کومه اشاره ونکړی، چې د اسلامی عقیدی او اسلام ځانګړی پر خلاف وی .

د هر قل په نامه چې نبی صلی الله علیه وسلم کوم مکتوب لیږلی و په هغې کې د سلام الفاظ دا وو: سلام علی من اتبع الهدی (پر هغوی سلام دی چې د هدایت پیروی وکړی) .

✧ له سلام وروسته د مینی او درناوی په توګه روغبړ هم وکړی ، نبی صلی الله علیه وسلم به پخپله هم روغبړ کاوه او چې صحابه کرام به هم پخپلو کې سره مخامخ کیدل روغبړ به یې کاوه هغه صحابه کرامو ته د روغبړ کولو ټینګار کړی، او د فضلیت او اهمیت په باب یې ډول ډول رڼا اچولی حضرت قتاده رضی الله عنه له حضرت انس رضی الله عنه نه پوښتنه وکړه ایا په صحابه وکې د روغبړ کولو رواج و؟ حضرت انس رضی الله عنه ځواب ورکړ، هو! وُ [صحیح بخاری]

حضرت سلمه بن وردان رحمة الله علیه وایی چې ما حضرت مالک بن انس رحمه الله علیه ولیده چې د خلکو سره روغبړ کوی، له مانه یې پوښتنه وکړه ته څوک یی؟ ما ورته وویل، د بنی لیث غلام یم، هغه زما پر سر دری کرتی لاس راکش کړ او وی فرمایل الله جل جلاله دی خیر او برکت درکړی.

یو ځلی چې کله د یمن یو څو تنه راغلل، نو پیغمبر اکرم ﷺ صحابه و ته وویل تاسې ته د یمن خلک راغلی دی او په راتلونکیو کې دوی د روغبړ ډیر حقدار دی [سنن ابو داود]

حضرت حذیفه بن یمان رضی الله عنه وایی چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چې کله دوه مؤمنان سره مخامخ کیږی او له سلام وروسته د روغبړ لپاره یو د بل لاسونه پخپلو لاسو کې نیسی، نو د دواړو ګناهونه داسې رژیږی لکه د ونی نه وچی پاڼی رژیږی [طبرانی]

حضرت عبدالله ابن مسعود رضی الله عنهما وایی چې نبی ﷺ فرمایلی دی مکمل سلام دا دی چې د روغبړ لپاره لاسونه هم وراوړده کړای شی .

✧ که څوک دوست ، خپلوان او ملګری مو له سفر نه راشی نو په غیږ روغبړ هم ورسره وکړی حضرت زید بن حارثه رضی الله عنه چې کله مدینی ته راغی نو د نبی صلی الله علیه وسلم کره ورسید دروازه یې وټکوله، هغه

خپل څادر په څان پسې راکشاوه دروازې ته راغی له هغه سره یې غیږه ورکړه او پر تندی یې مچ کړ [جامع ترمذی]

د حضرت انس رضی الله عنه وینا ده چې کله به صحابه کرام پخپلو کې سره مخامخ کیدل نو روغبړ به یې کاوه او چې څوک به له سفره راته نو په غیږه روغبړ به یې ورسره کاوه [طبرانی]

د ناروغ پوښتنې (عیادت) آداب

د ناروغ پوښتنه خامخا وکړی، د ناروغ د حال پوښتنې حیثیت یوازې دا نه دی چې د ټولنیز ژوندانه یوه اړتیا ده او یا د خپلمنځي مرستو او غمخوارۍ د ولولو راویښولو یوه وسیله ده بلکې دا پر مسلمان د بل مسلمان ورور حق دی او د الله جل جلاله سره د مینې حتمي غوښتنه ده، د الله جل جلاله سره اړیکې لرونکي د الله جل جلاله له بندګانو سره بې اړیکې نشي پاتې کیدای، د ناروغ له غمخوارۍ او دردمندۍ او مرستې څخه بې پروایي کول په اصل کې له الله جل جلاله بې پروایي ده.

د نبي صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: د قیامت په ورځ به الله جل جلاله فرمایي ای د آدم زویه! زه ناروغ وم او تا زما پوښتنه ونکړه. بنده به وایي الهي! ته د ټولو کائناتو پالونکی یې نو زه څنګه ستا د حال پوښتنه کولای شم! الله جل جلاله به وایي زما فلانی بنده ناروغ پروت وُ تا د هغه د ناروغۍ پوښتنه ونکړه، که ته د هغه پوښتنې ته تللې وایې، زه به دې هلته میندلی وم ته به زما د رحمت او بښنې حقدار شوی وې [صحیح مسلم]

پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: د یو مسلمان پر بل مسلمان ورور شپږ حقونه دي، پوښتنه تري وشوه یا رسول الله! هغه کوم کوم دي وی فرمایل: چې کله تاسې له مسلمان ورور سره مخامخ شی هغه ته سلام وکړی.

چې کله هغه تاسې ته بلنه دعوت درکړي د هغه بلنه قبوله کړی.

کله چې هغه له تاسې نه مشوره غواړي ته د هغه خیر وغواړه او نیکه مشوره ورکړه.

کله چې هغه ته پرنجي راشي او هغه اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وایي نو ته یې په ځواب کې يَرْحَمُكَ الله ووایه.

چې کله ناروغه شي پوښتنې ته یې ورشه او چې کله هغه مړ شي له جنازې سره یې ولاړ شه او نبي صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلي دي: چا چې د

خپل مسلمان ورور د ناروغی پوښتنه وکړه هغه بــه د جنت پــه شیگری (بالاخانه) کې وی [الادب المفرد]

د حضرت ابو هریره رضی الله عنه وینا ده چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی: کله چې کوم بنده د خپل مسلمان ورور د ناروغی پوښتنه کوی یا له هغه سره د ملاقات لپاره ځی، نو یو آواز کوونکی له آسمانه آواز کوی، ته ښه اوسی ستا تلل دی ښه وی، تا د خپل ځان لپاره په جنت کې کور جوړ کړ [جامع ترمذی]

د ناروغ بالښت ته کینی د هغه پر سر یا بدن لاس راکاږی او د تسلی او رږغیدو خبری ورته وکړی، چې ذهن یې د اخرت د اجر او ثواب په لور متوجه شی، او بی صبری او شکایت کومه خبره یې په ژبه رانشی.

حضرت عایشه رضی الله عنها بنت سعد وایی چې زما پلار خپله قصه واوروله چې زه یو کرتی په مکه کې سخت ناروغ شوم ، پیغمبر اکرم ﷺ زما د پوښتنی لپاره تشریف راوړ، نو ما تری پوښتنه وکړه یا رسول الله ﷺ زما نه پوره مال پاتی کیږی، او زما یوازی یوه لور ده، ایا زه له خپل مال نه د دوه برخو وصیت وکړم او یوه برخه خپلی لورته پریږدم ؟ وی فرمایل نه ما ورته وویل د نیم مال وصیت وکړم او نیم د لور لپاره پریږدم ؟ وی فرمایل نه نو ما عرض وکړ یا رسول الله ! نو بیا د یوی برخی وصیت وکړم ؟ وی فرمایل، هو! د یوی برخی وصیت وکړه یوه برخه ډیره ده، له دی نه وروسته نبی صلی الله علیه وسلم خپل لاس زما پر تندی کیښود او زما پر خوله او گیډه یې کش کړ او بیا یی دعا وکړه: ای الهی د سعد شفا وفرمایی ! او د ده هجرت مکمل کړی، له دی وروسته تر اوسه چې کله خیال راځی نو د نبی صلی الله علیه وسلم د مبارکو لاسونو یخوالی په خپل ځیگر احساسم [الادب المفرد]

حضرت زید بن ارقم رضی الله عنه وایی چې یو ځلی زه د سترگو په ناروغی اخته شوم نبی صلی الله علیه وسلم زما پوښتنی ته تشریف راووړ او ږی ویل زیده! ستا سترگی په تکلیف دی ، نو ته څه کوی؟ ما عرض

وکړ چې صبر او زغم کوم، هغه وفرمایل، تا د سترګو په دی تکلیف کې له صبر او زغم نه کار واخیست نو تا ته به په بدل کې جنت درکړل شی.

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه وینا ده چې نبی صلی الله علیه وسلم به د کوم مریض پوښتنی ته تشریف وړو، نو د هغه بالښت ته به کیناسته ، له دی وروسته به یې اوه ځلی فرمایل : أَسْأَلُ اللهَ الْعَظِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ يَّشْفِيَكَ [زه له عظیم الله نه چې د عظیم عرش رب دی سوال کوم چې هغه تاته شفا درو‌بښی].

او نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی چې د دی دعا اوه کرتی لوستو سره ناروغ شفا مومی، مګر دا چې مرګ یی راغلی نه وی .

حضرت جابر رضی الله عنه فرمایی چې حضور صلی الله علیه وسلم د یوی بوډی ښځی ام السائب د پوښتنی له پاره راغی، ام السائب د تبی له زوره لړزیده، پوښتنه یی تری وکړه څه حال دی؟ بوډی وویل، الله دی دا تبه پوه کړی ګیره کړی یی یم، د دی خبری په اوریدو نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل تبی ته بد رد مه وایه دا د مؤمن ګناهونه داسی پاکوی لکه څنګه چې د اور بټۍ له اوسپنی زنګ لری کوی [الادب المفرد]

⊕ چې ناروغ ته ورشی د طبعیت د حال پوښتنه تری وکړی او د روغیدو دعا ورته وکړی، پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم به چې ناروغ ته ورته نو پوښتنه به یی کوله: کیف تجدک [طبیعت دی څنګه دی؟ بیا به یی ډاډینه ورکوله او فرمایل به یی : لَابَأْسَ طَهُوْرٌ اِنْ شَاءَ اللهُ [د ویری هیڅ خبره نشته د الله جل جلاله دا ناروغی به ولاړه شی] او دا مرض به د ستا له ګناهونو نه د پاکیدو وسیله وی او د درد او تکلیف پر ځای به یی لاس سیده راکش کاوه او دا دعا به یی فرمایله : اَللّٰهُمَّ اَذْهِبِ الْبَأْسَ رَبَّ النَّاسِ اشْفِهِ وَاَنْتَ الشَّافِیْ لَاشِفَاءَ اِلَّا شِفَاءُکَ شِفَاءً لَّا یُغَادِرُ سَقَمًا

(الهی! دا تکلیف لری کړی، ای د انسانو ربه ! ده ته شفا ورکړی، هم ته شفا ورکوونکی یی، له تا پرته له هیچا نه د شفا هیله نشته، داسې شفا ورکړی چې د ناروغی نوم او نښان پاتی نشی) [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

له ناروغ سره تر ډېره وخته مه کښېنئ او نه شور او غوغا جوړه کړئ هو! که ناروغ ستاسي کوم دوست او يا خپلوان وي او هغه پخپله ستاسي تر ډېره د کيناستو هيله من وي، نو تاسي خامخا د هغه د جذباتو درناوي وکړئ.

حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه فرمايي چې له ناروغ سره تر ډېره نه کيناستل او شور غوغا نه جوړول سنت دي.

د ناروغ له خپلوانو هم د ناروغ د احوال پوښتنه وکړئ او همدردي ورسره ښکاره کړئ اوْ چې کوم خدمت او مرسته کولای شئ، خامخا يې وکړئ، لکه ډاکټر ته ښودل حال ويل او دوايي درمل راوړل او که اړتيا وي نو مالي مرسته يې کول.

حضرت ابراهيم بن جبله رحمة الله عليه وايي يو کرتي زما ميرمن ناروغه شوه، زه به هغو ورځو کې حضرت ام الدردا رضی الله عنها ته راتلم، چې زه به کله هغې ته ورغلم نو فرمايل به يې، ووايه ستا د ميرمن طبيعت څنګه دی؟ ما به ځواب ورکاوه لاتر اوسه ناروغه ده، بيا به هغې خواړه راغوښتل او زه به له هغې سره کيناستم او خواړه به مې خوړل او بيرته به راتلم، يوه ورځ چې زه کله وررسيدم او هغوی د حال پوښتنه وکړه نو ما ورته وويل چې د الله جل جلاله په فضل او کرم سره اوس لږه لږه ښه شوی ده، کله به چې تا ويل چې ميرمن مې ناروغه ده، نو ما به ستا لپاره د خوراک انتظام کاوه، اوس چې هغه روغه شوی نو د دې انتظام څه اړتيا ده.

د نامسلمانو ناروغانو د پوښتنې لپاره هم ولاړ شئ او د مناسب وخت په ميندلو د هغوی پام د حق دين په لور راوګرځوئ، په ناروغتيا کې د انسان د الله جل جلاله لوری ته زيات پام وي او د منلو جذبه يې هم په عمومي توګه زياته راويښېږي.

د حضرت انس رضی الله عنه وينا ده چې يو يهودي هلک به د نبي ﷺ خدمت کاوه، يو ځلې هغه ناروغه شو، نو هغه يې پوښتنې ته تشريف يووړ، هغه يې بالښت ته کيناست، نو هغه ته يې د اسلام بلنه ورکړه، هلک

د خپل پلار لوری ته وکتل چې همالته موجود و چې د پلار مې څه خیال دی؟ پلار یې زوی ته وویل: (زویه!) د ابو القاسم خبره ومنه، په دې ډول هلک مسلمان شو، اوس نبی صلی الله علیه وسلم له هغه ځایه د دې خبرې په کولو راووتو هغه او ویې ویل الله جل جلاله ته شکر دی چا چې دغه هلک د جهنم له اوره وساته [صحیح بخاری]

☜ د ناروغ کور ته چې د پوښتنې لپاره ولاړ شې، نو د اخوا دیخوا کتونه ځان وساتې او په احتیاط سره په داسې حالت کې کینې چې د کور پر زنانه و مو سترګې پرې نه ووزې، حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله تعالی عنه یو کرتې د کوم ناروغ پوښتنې ته ولاړ له هغه سره یو څو تنه نور هم وو، په کور کې یوه زنانه هم موجوده وه، د حضرت له ملګرو نه یوه هغې میرمنې ته په ځیر ځیر وکتل، حضرت عبدالله رضی الله تعالی عنه چې احساس کړه نو وی فرمایل که تا خپلې سترګې اړولې وای نو دا به ستا په حق کې غوره وای.

☜ کوم خلک چې په ښکاره په بدو کارو کې اخته وی او په ډېره بې شرمۍ او سرتمبه توب سره د الله جل جلاله نافرمانی کوی، د هغوی د پوښتنې لپاره مه ځې.

حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنه فرمایی چې شرابیان چې ناروغه شی د هغوی پوښتنې ته مه ورځې.

☜ د ناروغ پوښتنې ته چې ورشې نو له ناروغ نه هم د ځان لپاره د دعا غوښتنه وکړی، په ابن ماجه کې دی، چې کله ته د کوم مریض پوښتنې ته ورشې نو له هغه نه د ځان لپاره د دعا غوښتنه وکړه، د ناروغ دعا داسې ده لکه د ملایکو دعا یعنی ملایکی د الله جل جلاله په رضا میندلو دعا کوی او د هغوی دعا منظوریږی.

د ملاقات (لیدنې کتنې) آداب

۱) د ملاقات پر وخت په موسکا سره خپل مقابل لوری ته ښه راغلاست ووایاست مینه او خوښی ښکاره کړی ، لومړی سلام وکړی چې د دی ډېر اجر دی .

۲) د سلام او دعا لپاره هغه دغه الفاظ مه کار وی، د رسول الله ﷺ ښوول شوی الفاظ السلام علیکم استعمال کړی، بیا که وخت وی روغبړ وکړی، د مزاج پوښتنه وکړی او که مناسبه وی نو د کور ودانی پوښتنه تری وکړی ، د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم ښوول شوی الفاظ السلام علیکم ډېری جامع دی، په دی کې د دین دنیا ټولی سلامتی او هر ډول خیر او عافیت شامل دی، دی ته هم خیال ساتی چې نبی ﷺ به د روغبړ پر وخت خپل لاس ژر نه وروسته کاوه انتظار به یی کاوه چې دویم کس یې لاس پخپله پریږدی .

۳) چې کله د چا د لیدو لپاره ځی نو پاکی او صافی جامی واغوندی ولاړ شی، په خیرنو او چټلو جامو کې مه ځی او نه په دی نیت ولاړ شی چې تاسې پخپلو قیمتی جامو پر هغه خپل رعب قایم کړی .

۴) کله مو چې د چا د لیدو اراده وی نو لومړی له هغه نه وخت واخلی"، همداسی وخت بی وخته د چا کره تلل مناسب نه دی، د دی سر د نور وخت هم ضایع کیږی او ملاقات کوونکی هم ځنی وختونه له نظره پریوزی .

۵) کله چې څوک ستاسې د لیدو لپاره راشی نو له مینی په ډکه موسکا سره ورته ښه راغلاست ووایاست، په درناوی سره یې کینوی او له وخت سره مناسب څه پړی وخوروی هم .

۶) چې چا کره ولاړ شی نو د کار خبری وکړی، په بی ځایه خبرو د هغه او خپل وخت ضایع نه کړی او که نه نو ستاسې تلل راتلل به خلکو ته بد ښکاری .

۷) چې چا کره ولاړ شی نو په دروازه کې اجازه واخلی او د اجازی په اخیستلو السلام علیکم ووایی او دننه ولاړ شی که له دری کرتی السلام علیکم په ویلو ځواب درنه کړای شو نو په خوښی خوښی بیرته ولاړ شی .

۸) د چا کره تللو پر وخت کله کله مناسب سوغات هم له ځانه سره یوسی په سوغاتونو ورکولو سره مینه زیاتیږي .

۹) کله چې کوم محتاج ستاسې لیدو ته راشی، نو تر کومه ځایه چې امکان ولری د هغه اړتیا پوره کړی، که د سپارښتنی غوښتنه وکړی نو سپارښتنه یی وکړی او که د هغه اړتیا پوره نه کړای شی نو له مینی په ډکه ژبه یی رخصت کړی، خامخا یی په هیلو کې مه ساتی .

۱۰) تاسی چې چاته د څه اړتیا لپاره ولاړ شی نو په مهذب انداز کې خپله اړتیا بیان کړی، که پوره شوه نو شکریه یې ادا کړی، او که پوره نه شوه نو په سلام کولو تری بیرته په خوشحالی راستانه شی .

۱۱) تل دا هیله مه لری چې خلک دی ستاسې لیدو ته راشی، پخپله هم د نورو لپاره ولاړ شی په خپلو منځو کې تلل راتلل زیاتول او یو د بل په کار راتلل ډیره غوره خبره ده خو پام ساتی چې د مؤمنانو تلل راتلل تل د نیکو اهدافو لپاره وی .

۱۲) د ملاقات پر وخت که وګوری چې د مقابل لوری پر مخ یا ږیره او یا جامو کوم خاشاک یا کوم بل څیز پروت دی لری یی کړی او که بل څوک تاسې سره دا ښه رویه وکړی نو شکریه یی اداء کړی او دعا ورته وکړی: مَسَحَ اللهُ عَنْكَ مَاتَكْرَهُ (الله دی تاسی نه هغه شیان لری کړی چې ستاسی خوښ نه وی) .

۱۳) د شپی مو چې له چا کره د تللو ضرورت وی نو د هغه د ارام خیال وساتی، تر ډیره مه کینی او که له ورتلو وروسته درته معلومه شوه چې هغه ویده شوی دی نو له خفګان پرته بیرته خوشحاله راشی .

۱۴) چې څو کسه د چا د ملاقات لپاره ولاړ شی، نو خبری کوونکی باید په خبرو کې د ټولو نماینده ګی وکړی، په خبرو کې خپل غوره والی ښکاره کول، خپل اهمیت زیاتول او منل او خپل ملګری له نظره غورځول، او چا ته چې وایاست هغه یوازی له ځان ته متوجه کولو نه په سختی سره ډډه وکړی .

خبرو اترو آداب

تل رښتیا وایي ، په رښتیا یلو کې د ویرې ترهي احساس مه کوی، که څه هم هر څومره زیان تری پیښیږي .

د اړتیا په وخت کي خبره وکړئ او چي کله هم خبره کوی د کار خبره کوی، هر وخت او بې ضرورته خبرې کول د وقار او درنښت پر خلاف دي او خدای جل جلاله ته د هرې خبرې ځواب ورکول دي، سرې چي هره خبره له خولې نه باسي، الهي پرښتې هغه فوراً لیکي: مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ (کومه خبره یې چي په ژبه راځي، یوه نګرانه ملایکه د هغې ساتلو لپاره) تیاره ولاړه وی) .

چي کله هم خبره کوئ په نرمی سره یې کوئ، په موسکا سره په خوږه ژبه یې وکړی تل په منځنۍ اواز سره خبره کوی، مه دومره په ورو خبره کوی ، چي اوریدونکی یې وانه وری او مه دومره په زوره چیغې وهی، چي په اوریدونکی ته یې د ویرې راتلو خطره وی، په قران عظیم کې دی إِنَّ أَنكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ (تر ټولو زیات بد او خراب آواز د خره دی)

هیڅکله په کومه بده خبره ژبه مه ګنده کوی، نورو ته بد مه وایی، چغلي مه کوی، شکایتونه مه کوی، د نورو پیښنسی مه کوی، په دروغو وعدې مه کوی په چا پورې مه خاندی، خپله لویي په خلکو مه باروی، خپله ستاینه پخپله مه کوی، د چا په خبرو کی مه رالویږي، د ریا خبرې هم مه کوی، خبره مه ژوي، په چا پورې ټوکې مه کوی څوک د ذلت په نامه سره مه یادوی، پر هره خبره سوګند مه یادوی .

تل په انصاف سره خبره وکړي، سره له دې چي ستاسي خپل او یا د خپلوانو زیان پکې وی .

وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى (او چي کله په ژبه څه وایاست نو د انصاف خبره وکړي که څه هم ستاسې د خپلوانو پر خلاف وی) .

- نرمی په زړه پوری او معقولی خبری وکړی، بی خونده، بی ځایه او ضرر رسوونکی خبری مه کوی .

- زنانه که کله سړو سره خبرو ته اړې شی، نو سمی، سیده او په کره لهجه باید خبری وکړی، په خبرو کې باید نزاکت او نخریی ونکړی، چې اوریدونکی یی کوم بد خیال وکړی .

- ناپوهه خلک مو که په خبرو خبرو له کاره باسی نو په مناسب انداز سره سلام وکړی او له هغه ځایه رخصت شی، بی ځایه خبری کوونکی او په چټیاتو کې اخته خلک د امت له بدترینو خلکو نه دی .

- اوریدونکی په خبره د ښه پوهولو لپاره یا د کومی خبری د اهمیت پیدا کولو لپاره د مخاطب ذهن او فکر په نظرکې ونیسی، او هماغسی انداز غوره کړی او که مخاطب ونه پوهیدای شی، یا یی وانه وریدلای شی نو بیا خپله خبره تکرار او د دی اومره کړ او احساس نه کړی .

- تل لنډی او د مطلب خبری وکړی، د څه لامل پرته خبری اوږدول ښه نه دی.

- کله چې د چا په ذهن یا ذهنونو کې د دین خبره کینول وی، یا د تقریر په وسیله یو څه احکام بیانول وی، نو په ډېر سوز سره خپله خبره ښکاره کړی .

د تقریر په وسیله مشهورتیا غوښتل، په خپله خوږه ژبی سره خلک تر تاثیر لاندی راوستل، خلک د ځان تابع گرزول، فخر او ویاړ کول، یا یوازی د زړه خوشحالولو او تفریح لپاره تقریرونه کول هغه بدترین عادت دی چې زړه پری توریږی .

- هیڅکله د تملق او چاپلوسی خبری ونه کړی ، د خپل عزت تل خیال وساتی او هیڅکله د خپلی مرتبی نه ټیټه خبره ونکړی .

- چې دوه کسان پخپلو کې سره خبری کوی له اجازی پرته مداخله ونکړی، او نه کله د کومی خبری په پریکولو د خبرو کوښښ وکړی، که خبری کول ضروری هم وی نو اجازه واخلی خبری وکړی .

- په ورو ورو او وقار سره خبری وکړی، په تیزی او چټکتیا سره خبری مه کوی، مه تل ټوکی او خندا کوی، د دی سره د سړی درنښت له منځه ځی .

- که څوک د کوم څيز پوښتنه کوي، نو لومړی د هغه خبره ښه په غور سره واوری، او ښه سوچ پرې وکړی او ځواب ورکړی ، له سوچ کولو پرته د (بینی بوڅی لنډ ګنډ) ځواب ورکول ډېره ناپوهی ده او که څوک د بل چا نه پوښتنه کوی نو تاسې پخپله د ځواب ورکولو کوښښ مه وکړی .

- که څوک تاسې ته څه وایی نو لومړی ورته دا ونه وایاست چې ما ته معلومه ده کیدای شی چې د هغه له ویلو سره کومه نوی خبره هم تری واوری، یا د کومی ځانګړی خبری اغیز مو پر زړه وشی، ځکه چې له خبری سره سره د خبری کوونکی اخلاص او نیکی هم اغیزه کوی .

- له هر چا سره چې خبری کوی د هغه عمر، رتبه او له هغه سره خپلی اړیکی په نظر کې ولری، او خبری ورسره وکړی، له مور، پلار، استاذ، او نورو لویانو سره د ملګرو په څېر خبری اتری مه کوی، همدا رنګه چې له کوچنیانو سره خبری کوی ، نو خپل ځان ته په خیال کولو سره د مهربانی ، شفقت او لویانو خبری وکړی .

- د خبرو اترو پر وخت اشاری مه کوی، چې نور بد ګومانه شی او خامخا یی په زړونو کې شک پیدا شی، د نورو خبری په چوپتیا سره واوری، او د چا خبرو ته پټ مه کینی (غوږ ورته مه نیسی) .

- د نورو خبری زیاتی اوری، او پخپله لږی خبری وکړی او چې کومه د راز خبره وی، هغه چاته بیان نه کړی، خپل راز نورو ته ویل او له هغه نه د حفاظت هیله لرل بیخی ناپوهی ده .

د لیک را لیک آداب

✍د لیک پیل تل په بسم الله الرحمن الرحیم سره وکړی، که په لنډ ډول یی غواړی نو باسمه تعالی ولیکی، نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی د کوم کار په پیل کې چې بسم الله الرحمن الرحیم نه وی، هغه نیمګړی او بی برکته وی ځینی کسان د الفاظو پر ځای ۷۸۶ لیکی، له دی نه ځان وساتی ځکه چې د الله جل جلاله په ښوول شویو الفاظو کې برکت دی .

✍ خپله پته (آدرس) په هر لیک کې خامخا ولیکی، په دی فکر سره د خپلی پتی په لیکلو کې هیڅکله سستی مه کوی تاسی چې چاته لیک ورلیږی، هغه ته مو خپله پته د مخه لیږلی ده یا به هغه ته زده وی، دا ضروری نه ده چې ستاسې ادرس دی هغه له ځانه سره ساتلی وی او دا هم ضروری نه ده چې مکتوب الیه ته دی ستاسې پته زده وی.

✍ خپل آدرس ښی لوری ته د پاکټ په یو څه برخه (حاشیه) پریښودولو ولیکی

✍ آدرس تل په ښه خط سره ولیکی او د پتی په صحیح والی او املا یی صحت خپل باور ښه راولی .

✍د خپل آدرس لاندی یا کیڼ لوری ته د لیکی په سر نیټه خامخا ولیکی.

✍د تاریخ لیکلو وروسته په ادب او درناوی سره مکتوب الیه مخاطب کړی، د احترام او درناوی کلمات تل لنډ او ساده ولیکی، چې ریا او ځان ښودونه تری نه ښکاره کیږی، د درناوی له الفاظو سره او یا په دویمه کرښه کې مسنون سلام ولیکی ، د اداب، درناوی، مننی او نوری کلمی مه لیکی .

✍که نا مسلمان ته لیک لیکی نو د السلام علیکم یا مسنون سلام پری ځای اداب مننی او درناوی الفاظ ولیکی .

✍ له ادب او درناوی وروسته خپل هغه هدف ولیکی، د څه لپاره چې تاسې لیک لیږل غواړی، د خپل هدف او له لیکلو وروسته خط لیږونکی د

مینی او مننی د کلماتو د خبرو د لیکلو سره سره خپل نوم او پته هم ورته ولیکی او د مینی او مننی په کلماتو یی پای ته ورسوی .

✍ لیک ډېر ساده او په ښه خط سره ولیکی چې په اسانی سره ولوستل شی او مطلب تری تر لاسه شی او د لیک لیږونکی په زړه کې یی درناوی وی .

✍ په لیک کې ډېری روانی، ساده او په زړه پوری جملی استعمال کړی .

✍ خط لنډ لیکی او هره خبره پکی لنډه او واضحه لیکی، د اشارو نه کار مه اخلی .

✍ د نوی پاراګراف سرلیک په پیل کیدو سره د کرښی سرته د یوی کلمی د لیکلو ځای پریږدی .

✍ په ټول لیک کې د القابو او ادابو نه واخله د لیک تر پای پوری د مخاطب مرتبی خیال وساتی.

✍ لیک تل په ادبی جملو سره ولیکی له بی ادبی او بی نزاکتی نه ځان وژغوری .

✍ لیک هیڅکله په غصه کې ونه لیکی، او نه کومه بده خبره ولیکی، لیک تل په نرمه لهجه سره ولیکی.

✍ په لیک کې د راز خبره مه لیکی.

✍ د غونډل جملی په پای ته دیش -- کش کړی.

✍ د چا لیک له اجازت پرته مه لولی، دا ډېر بد عمل دی، هو! د کور د لویانو او مشرانو مسئوولیت دی چې هغوی کوچنیانو ته خطونه ولولی او د هغوی روزنه وکړی او هغوی ته مناسبی مشوری ورکړی، د نجونو لیکونه باید په خصوصی ډول تر نظارت لاندی وساتل شی .

✍ دوستانو او خپلوانو ته د خیر خیریت لیکونه تل ولیکی .

✍ که څوک ناروغه شی، یا الله جل جلاله مه کړه څه پیښه وشی یا په کوم بل مصیبت کې څوک ونښلی نو د همدردی لیک ورته خامخا ولیکی.

✍ که د چا سره د خوشحالۍ غونډه وي، یا یې څوک خپلوان راغلی وي او یا پرې د خوښۍ کوم بل ساعت راغلی وي، نو د مبارکۍ خط ورته خامخا ولیکی.

✍ لیکونه تل په شنه، ابي او یا تور رنګ سره ولیکی، په پنسل او یا سره رنګ یې مه لیکی.

✍ څوک چې درته پر پوسته کې د لیک اچولو لپاره پاکټ درکړي نو په ټینګه سره یې پخپل وخت پوسته کړی، بې پروایي او وروسته والي هیڅکله ونه کړی.

✍ له چا سره مو چې اړیکې نه وي له هغو نه د ځواب غوښتلو لپاره ورته ځوابي لفافه یا ټکټ وروه لیږی.

✍ چې خپل لیک ورانول غواړی نو نرۍ کرښه پرې راکاږی.

✍ په لیک کې یوازې د خپل مزاج او خپل مطلب خبرې مه لیکی، بلکه د مخاطب د ولولو او احساساتو خیال هم وساتی، یوازې خپل خیر او عافیت په خط کې مه لیکی، بلکې د مخاطب او د خپلوانو یې د خیر خیریت پوښتنه هم ولیکی او یاد ساتی په لیکونو کې له چا نه زیاتی غوښتنې مه کوی، په زیاتو غوښتنو سره د سړي درناوی کمیږی.

د کار او زیار آداب

◈ په مینه او زیار ګالنی سره خپل کارو بار وکړی، ځانته روزی پخپله وګټی او پر چا باندی بار کیږی مه، یو کرتی د نبی صلی الله علیه وسلم حضور ته یو سړی راغی او هغه له نبی صلی الله علیه وسلم نه د څه سوال وکړ، هغه صلی الله علیه وسلم تری پوښتنه وکړه، ستا په کور کې څه سامان هم شته او که نه؟ صحابی وویل یا رسول الله ! یوازی دوه شیان شته ، یوه د تراټ بستره ده چې مونږ یی اغوندو هم او غوړوو او آروو) یی هم، او یوه د اوبو څښلو پیاله ده نبی صلی الله علیه وسلم ورته وویل دا دواړه شیان ماته راوړه، صحابی دواړه شیان راوړل حاضر شو، هغه دواړه شیان په دوه درهمه نیلام کړل او دواړه درهمه یی هغه ته ورکړ او ورته وی فرمایل ولاړ شه په یوه درهم د کور لپاره د خوراک څښاک څه راوړه او په یوه ذرهم تبرګی واخله راوړه، بیا په تبرګی کې نبی صلی الله علیه وسلم په خپلو مبارکو لاسونه لاستی واچاوه او ورته وی فرمایل ولاړ شه له ځنګله لرګی ړیکوه او راوړه یی، او په بازار کې یې خرخوه، پنځلس ورځی وروسته ماته راشه احوال راته ووایه پنځلس ورځی وروسته چې هغه صحابی حاضر شو نو لس درهمه یې جمع کړی وو هغه خوشحاله شو او وی فرمایل دا په زیار ګټل شوی تاته له هغی څو چنده غوره ده چې ته یی ، خلکو غواړی، او د قیامت په ورځ ستا په څیره د سوال کولو داغ وی .

◈ په ټینګ عزم سره کارو بار کوی او شه ډېره ګټه وکړی، چې خلکو ته محتاج نه شی له نبی اکرم صلی الله علیه وسلم نه خلکو یو ځلی پوښتنه وکړه یا رسول الله صلی الله علیه وسلم ! تر ټولو غوره ګټه کومه ده ؟ وی فرمایل د خپل لاس ګټه او هر هغه کارو بار چې په هغی کې دروغ او خیانت نه وی ، حضرت ابو قلابه رحمه الله علیه به فرمایل ، په بازار کې په ټینګ عزم سره کارو بار کوی ، تاسي په پر دین په کلکه ولاړ پاتی شی او له خلکو به بی پروا اوسی .

◈ د کارو بار د پر مختګ لپاره تل د ربښتیا لاری چاری غوره کړی، له درواغو قسمونو نه په کلکه ځان وژغوری، نبی اکرم صلی الله علیه وسلم

فرمایلي فرمایلي د قیامت په ورځ به الله جل جلاله له هغه سړي سره نه خبرې کوي او نه به ورته ګوري او نه به هغه ته پام کوي او نه به یې جنت ته لېږي، چې په دروغو قسمونو خوړلو خپل کارو بار ته پرمختګ ورکول غواړي [صحیح مسلم]

او رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلي، چې خپل مال د خرڅولو لپاره له زیاتو دروغینو سوګندونو نه ځان وساتي، دا ځیز هم په مهالیزه توګه د پراختیا وسیله ښکاري، خو په اخر کې په کارو بار کې برکت ختمیږي.[صحیح مسلم]

◈ په کارو بار کې تل امانت او دینداري غوره کړي او هیڅکله چاته د خراب مال په ورکولو او یا د زیاتي ګټې په لاسته راوړو خپله حلاله ګټه مه حراموي د الهي پیغمبر صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده ، رښتیني او امانتدار سوداګر به د قیامت په ورځ د نبیانو، صدیقیونو او شهداو سره یو ځای وي [جامع ترمذي]

◈ اخیستونکیو ته له ښو نه د ښه مال تیارولو کوښښ وکړي، پر کوم مال چې ستاسې باور نه وي، هغه هیڅکله پیرودونکي ته ورنکړي، او که کوم پیرودونکي له تاسې نه مشوره وغواړي، نو مناسبه مشوره ورکړي .

◈ د اخیستونکیو پر ځان د باور راوستلو کوښښ وکړي. چې هغوی تاسې خپل خیر خواه وګڼي، پر تاسې باور وکړي او د هغه مکمل زړه جمعه وي چې هغه به له تاسره هیڅکله نه دوکه کیږي، نبي صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : چا چې پر پاکه او سپیځلي ګټه ګذاره وکړه، زما پر سنتو یې عمل وکړ، او خلک یې له خپل شر نه وساتل نو دا سړی جنتي دی، په جنت کې به داخل شي، خلکو عرض وکړ یا رسول الله! په اوسني وخت کې خو داسې کسان زیات دي، هغه وفرمایل: زما نه وروسته به هم داسې خلک وي [جامع ترمذي]

◈ په کارو بار کې د وخت په کلکه پابندي اوسې، پخپل وخت ځانونه دوکان ته ورسوي او په عزم او صبر سره کیني، رسول اکرم ﷺ فرمایلي دي: د روزي په تلاش او حلالي ګټي پسې سهار وختي ولاړ شي، ځکه د سهار په کارونو کې برکت او پراخي وي [طبراني]

◈ پخپله هم زیارکښ اوسی او نوکران مو هم زیار کښان عادت کړی، هو! د نوکرانو حقوق په سخاوت او قربانی سره ادا کړی، او تل ورسره د نرمی او سخاوت رویه کوی .

په خبره خبره له غوسه کیدلو او شک کولو نه ځانونه وساتی ، د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لاربښونه ده : الله جل جلاله هغه امت په پاکوالی سره نه نازوی د چا په چاپیریال کې چې کمزور یو ته د هغوی حق وانه خیستلای شی .

◈ له اخیستونکیو سره تل د نرمی رویه کوی او له پور غوښتونکیو سره سختی مه کوی، نه هغوی نهیلی (نامیده) کړی او نه له هغوی نه د پور په غوښتلو کې ټینګار وکړی .

◈ د پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم لاربښوونه ده: الله جل جلاله دی پر هغه سړی رحم وکړی چې په پلورلو پیرودلو او غوښتلو کې له نرمی او ښو اخلاقو نه کار اخلی [صحیح بخاری]

او رسول الله صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلی دی: د چا چې دا غوښتنه وی چې الله جل جلاله یی د قیامت په ورځ له غم او تکلیف نه وساتی نو هغه ته پکار دی، چې تنګ لاسیو پوروړیو ته وخت ورکړی او یا تری د پور بوج لری کړی [صحیح مسلم]

◈ د مال له عیب پټولو او اخیستونکیو ته له دوکی ورکولو نه ځانونه وساتی، د مال خرابوالی او عیب اخیستونکی او پیرودنکی ته ښکاره کړی، یو کرتی نبی صلی الله علیه وسلم د غلی پر یوی ډېری راشه) تیریده، هغه په هغه راشه کې خپل لاس ورواهه نو په ګوتو کې یې لوندوالی احساس کړ، هغه غلی خرڅونکی نه پوښتنه وکړه دا څه دی؟ دوکاندار وویل: یا رسول الله! پر دی (راشه) باران شوی ؤ، هغه ورته وویل، بیا نو تالنده غله ولی پری د پاسه کوله نه چې خلکو لیدلای، څوک چې دوکه ورکوی له ما سره یې هیڅ اړیکی نشته .

◈ د قیمتونو د لوړیدو په هیله د خوراک ښناک شیان نه خرڅلاو نه بندولو او د الله جل جلاله د مخلوق د پریشان کولو له په کلکه ځانونه وژغوری، نبی اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی ذخیره کوونکی ګناه

کار دی، په یو بل وخت کې هغه فرمایلی ذخیره کوونکی څومره بد سړی دی، چې کله الله جل جلاله شیان ارزانه کوی نو دی له غمه ویلی کیږی، او چې کله قیمتونه لوړیږی نو د ده زړه باغ باغ کیږی [مشکوه]

◈ خریدار ته د هغه حق پوره پوره ورکړی، په ګز او تول کې په ټینګه د دیانتداری خیال ساتی، د اخیستلو او خرڅولو اندازه پوره وساتی، نبی ﷺ، ګز او تول کوونکیو سودا ګرو ته په خطاب کې ویلی دی: تاسې د دوه داسې کارونو مسئوول ګرځول شوی یاست د څه له امله چې له تاسې د مخه قامونه هلاک شوی دی.

په قران مجید کې دی : وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ)وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ (په ناپ تول کې د کمی کوونکیو لپاره هلاکت دی څوک چې له خلکو نه ګز یا تول کوی نو پوره پوره یې کوی او چې خلکو ته ګز یا تول کوی نو کم کوی، ایا دا خلک نه پوهیږی چې دوی به بیا را ژوندی کیږی او را پورته کیږی په یوه ډېره سخته ورځ، په کومه ورځ به چې ټول انسانان د خپل رب په حضور کې ولاړ وی).

◈ د تجارتی ګناهونو کفاره خامخا ادا کړی او د الله جل جلاله په لار کې په خلاص زړه خیراتونه او صدقی ورکړی، نبی صلی الله علیه وسلم سوداګرو ته لارښونه وکړه چې: ای کارو بار کوونکیو! په مال پلورلو کې د بی ځایه خبرو او په دروغو د قسم (سوګنده) خوړلو ډېر زیات امکان وی نو تاسې له خپلو مالونو نه خیرات خامخا ورکړی [سنن ابو داود]

◈او هغه تجارت او سوداګری هیڅکله له زړه نه ونه باسی چې له دردناک عذاب نه نجات ورکوونکی دی او ګټه یې فانی دنیا نه ده، بلکې تل پاتی بریالیتوب او له منځه نه تلونکی مزی چړچی دی.

په قران عظیم کې دی: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ - تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ

وَأَنفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ [1] (ای مؤمنانو! آیا زه تاسی ته داسې تجارت دروښیم؟ چې تاسې ته له دردناک عذاب نه نجات درکی (دا چې) تاسې پر الله او د هغه پر رسول ایمان راوړی او د الله په لاره کې پخپل مال او ځان سره جهاد وکړی، دا ستاسې له پاره ډېر غوره دی که تاسې له پوهې کار واخلئ).

[1] - د سوره الصف ۱۱ آیت

خلورم څپرکی (فصل)

دین ته بلنه

ښه نو له هغوی سړی نه ښی خبری کوونکی بل څوک کیدای شی چي د الله جل جلاله لوری ته بلنه ورکوی - پخپله نیک عمل کوی- او په ژبه ښکاره وایی چې زه خو د الله جل جلاله له فرمان منونکیو څخه یم.

قرآن حکیم

داعیانه د (بلنوالي) آداب

☜ د خپل منصب رښتوني شعور پیدا کړي، تاسې د نبي اکرم ﷺ جانشین یاست، او دین ته د بلنې، حق شهادت، د تبلیغ او هغه فریضې سرته رسول پر تاسې دي کوم چې د الله جل علی شانه حضرت محمد ﷺ سر ته رسولې وه، نو د هماغه اوچتوالي هیلې او ولولې د پیدا کولو کوښښ وکړي، چې د نبي صلی الله علیه وسلم یوازیني او غوره صفت وُ.

د قرآن مجید لارښوونه ده : هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ (هغه تاسې غوره کړي یاست او د دین په چارو کې یې په ستاسې کومه سختي نه ده ایښې، پیروي وکړي د هغه دین چې ستاسې د پلار ابراهیم علیه السلام دین دی، هغه له لومړي سر نه تاسې د مسلم په نامه نومولي واست او په دې لړ کې، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ستاسې لپاره پر حق دین ګواهي ورکړي، او تاسې د ټولې دنیا د انسانانو په وړاندې پر حق دین ګواهي ورکړي)

یعنې مسلمان امت د رسول اکرم ﷺ وارث دی او باید هماغه کار سرته ورسوي، چې رسول اکرم صلی الله علیه وسلم سرته ورساوه، لکه څنګه چې وروستي نبي صلی الله علیه وسلم پخپله وینا او عمل او د شپې ورځې په منډو ترړو د الهي دین د واضح کولو حق ادا کړو بس همدغه ډول امت ته هم د نړۍ د ټولو انسانانو په وړاندې د الله جل جلاله دین واضح کول دي.

او د همدې فریضې په احساس او بلنوالي جذبې سره د حق دین د ګواه په حیث ژوند کول دي.

☜ خپل اصلي حیثیت تل په نظر کې ولرئ او له شانه سره سم یې د خپل ژوندون جوړولو پرله پسې کوښښونه وکړي، تاسې د نړۍ د نورو امتونو په خیر امت نه یاستو بلکې تاسې ته الله جل جلاله امتیازي شان بخښلی دی، تاسې ته د نړۍ په ګردو قامونو کې د مشرانو په څیر د لارښوونې مقام

حاصل دی او تاسې له هر ډول افراط او تفریط نه پاک د الله جل جلاله په صحیح لاره په اعتدال سره ولاړ یاست.

په قران عظیم کې دی :

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا (او همدا رنګه مونږ او تاسې يې يو منځګړی امت ګرزولی یاستو چې د ټولو انسانانو لپاره د حق دین ګواهان شی او زمونږ رسول الله پر تاسې ګواه وی).

د خپل مرام او منشور واقعی پوهه حاصله کړی، او په پراخه حوصله او زغم سر يې د خپلولو کوښښ وکړی ، د الله جل جلاله په نظر کې د مسلمان امت مرام او هدف په واقعی توګه دا دی چې هغه په پوره اخلاص او صداقت سره هغه مکمل دین قایم او نافذ کړی چې حضرت محمد ﷺ راوړی او په عقایدوو عباداتو، اخلاقو او ټولنیز ژوند او په اقتصاد او سیاست لنډه دا چې د ژوندانه په ټولو اړخونو کې په اسمانی لارښوونو ولاړ دی ، نبی اکرم صلی الله علیه وسلم په خپل مبارک دوران کې دغه دین د خپلو ټولو اړخونو سره نافذ او عملی کړ، هغه د عقایدو او اخلاقو زده کړه هم ورکړه، د عباداتو لاری چاری يې هم وښودی، د دین پر بنسټونو ولاړه ټولنه يې هم آباده کړه او د بشری ژوندانه د منظم کولو او له خیر او برکت نه ډکوونکی يو برکتناک حکومت يې هم قایم کړ.

الهی لارښوونه ده : شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ (مسلمانانو! الله جل جلاله ستاسې لپاره د دین هماغه طریقه ټاکلې ده د کومی وصیت يې چې نوح ته کړی وٓ او د څه وحی چې ای پیغمبره مونږ تاته درلیږلی ده او د څه لارښوونه چې مونږ ابراهیم موسی او عیسی ته کړی وه، همدغه دین قایم او په همدی کې تفرقه مه پیدا کوی).

د بدیو له منځه وړلو او د نیکیو د قایم ساتلو لپاره تل ملا تړلی اوسی، همدا ستاسې د ایمان غوښتنه ده او همدا ستاسې د ملی شته والی

هدف دی، د همدی مقصد او مرام لپاره ژوندی اوسی او د همدی لپاره خپل روح قربان کړی ، د همدی کار د سرته رسولو لپاره الله جل جلاله تاسې خیرامت (غوره امت) په عظیم نامه سره سر لوړی کړی یاستﷺ.

كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ [1] (تاسی غوره امت یاست چې د ګردو انسانانو لپاره شته شوی یاست، تاسې د نیکی حکم ورکوی او له بدیو یی منع کوی او پر الله جل جلاله کامل ایمان لری) .

د نبی اکرم ﷺ لارښوونه ده: پر هغه ذات می دی سوګند وی د چا په واک کې چې زما روح دی چې تاسې خلک خامخا د نیکی حکم ورکوی او له بدیو منع کوی او که نه ژر ده چې الله جل جلاله به پر تاسې داسې عذاب راولیږی چې بیا به تاسې ناری وهی او څوک به یې نه اوری [جامع ترمذی]

☜ د الهی پیغام رسولو او د الله جل جلاله بنده ګان د جهنم له اوره د بچ کولو لپاره بلنواله جذبه او مثالی درد او سوز پیدا کړی، د نبی اکرم ﷺ د بی ساری جذبی او بی اندازی درد مننه قران مجید په دی الفاظو کوی .

فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ عَلَىٰ آثَارِهِمْ إِن لَّمْ يُؤْمِنُوا بِهَٰذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا [2] (ښایی تاته په هغو خلکو پسی خپل ځان ووژنی، که هغوی د هدایت پر دی کلام ایمان رانه وړی) .

او نبی صلی الله علیه وسلم خپل دغه څرنګوالی په دی الفاظو بیان کړی دی: زما مثال د هغه سړی په څیر دی، چا چې اور بل کړ او چې کله شاو خوا چاپیریال یې د اور په رڼا روښانه شو، نو ماشی او پتنګان پری راپریوتل او هغه سړی په ټول توان سره دغه ماشی او پتنګاتن منع کوی، خو پتنګان دی چې د هغه دغه کوښښ ناکاموی او په اور کې ورپریوځی همداسی) زه

---

[1] - د ال عمران سورت ۱۱۱ آیت

[2] - د کهف سورت ۶ آیت

تاسې له ملا په رانيولو رانيولو له اوره منع کوم او تاسې ياست چې په اور کې ورپرېووزی [مشکوه المصابيح]

يو کرتی حضرت عايشی رضی الله عنها له انحضرت ﷺ نه پوښتنه وکړه يا رسول الله! پر تاسی د احد له ورځی نه هم سخته ورځ تيره شوی ده، وی فرمايل هو! عايشی! زما په ژوندانه کې تر ټولو مشکله ورځ د عقبه ورځ وه دا هغه ورځ وه چې کله هغه له مکی والو نهيلی (نا اميده) شوی و او د طايف خلکو ته يې د الهی پيغام رسولو لپاره تشريف وړی وُ. د هغه ځای سردار عبدياليل، په هغه پسی بدمعاشان کړل او د هغوی د رحمت د پيغام په بدل کې يې پر هغه کاڼی وه اورولو هغه په وينو سور شو او بيهوشه راپرېووت بيا هغه ډېر پريشان او غمگين له هغه ځايه راغی، کله چې مرن الثعالب ته راورسيد نو غم يې يو څه سپک شو، الله جل جلاله د عذاب ملائکه د هغه خدمت ته راوليږله د عذاب ملائکی وويل يا رسول الله که تاسې اجازه راکړی چې زه ابو قيس او جبل احمر پخپلو کې سره ووهم؟ او د دغو دواړو غرونو په منځ کې دوی بدبختان چيت شی او خپل انجام ته ورسيږی، رحمت عالم ورته وفرمايل نه! نه! ما پرېږده چې زه خپل قام د الله جل جلاله له عـذابه ويـروم، ښايی چې الله جل جلاله د هغوی زړونه د هدايت لپاره خلاص کړی او يا بيا د هغوی په اولاد کې داسې کسان پيدا شی چې هدايت قبول کړی [صحيح بخاری، صحيح مسلم]

رسول اکرم صلی الله عليه وسلم په مکه کې دی او د مکی خلک د هغه صلی الله عليه وسلم پر خلاف سازش کوی څوک وايی چې له ښاره يې باسو، څوک وايی وژنو يې، په همدی ورځو کې په ناڅاپی ډول مکه وال د قحط سره مخامخ شول، داسې قحط چې د قريشو خلک د ونو پاڼو او پوټکو خوړو ته مجبور شول، کوچنيانو له وږی چيغی وهلی او چې لويانو به ليدلی زړونه به يې غمجن کيدل.

رحمت عالم چې دغه خلک په دی لړزوونکی مصيبت کې اخته وليدل نا آرامه شوو د هغه مخلصو ملگرو هم چې د هغه خفگان وليد پريشانه شول، هغه دغه دښمنانو ته چې د دوی په لاسو ور رسيدلی زخمونه يې لا تر اوسه

تازه وځ، د خپل زړه نه د همدردی پیغام ورولیږه او ابو سفیان او صفوان ته یې پنځه سوه دیناره ورولیږل او ورته وی ویل چې دغه دینارونه په قحط ځپلیو وویشی.
ربښتیا دا ده چې د بی لاری بنده ګانو په غم کې ویلی کیدل او د هغوی په بی لاری توب او تکلیف غمیدلو هغوی د الهی عذاب نه د خلاصون غوښتنه، د هغوی د تکلیف په لیدلو نا ارامه کیدل او د هغوی د هدایت او لارښوونی لپاره بی اندازی حرص لرل همدا د یوه داعی (بلونکی) هغه جوهر دی د څه په وسیله چې د هغه ژوندون بی اندازه زړه راښکونکی او بی اندازی اغیزمنوی.
د قام بی لالچه خدمت وکړی او د خپل کوم خدمت بدله له چانه مه غواړی چه څه کوی یوازی د الله جل جلاله د خوشحالی لپاره یې وکړی، او له هماغه نه د اجر او ثواب هیله داسې محرک دی چې د سړی په خبره کې اغیز پیدا کوی، او انسان پرله پسی پخپل کار کې مشغول ساتی، الله جل جلاله تل دی او تل به وی، نه ویده کیږی، او نه پری پریشانی راځی، د هغه له نظره د بنده یو عمل هم پټ نه دی، هغه د خپلو مخلصانو اجر هیڅکله نه ضایع کوی، هغه جل جلاله ته د محنت نه څو چنده زیاته ورکوی، او څوک بی برخی کوی نه، هر پیغمبر به خپل قوم ته ویل: زه له تاسې د کوم اجر او بدلی غوښتنه نه کوم، زما اجر خو د رب العلمین پر غاړه دی.
په اسلام کې ژور بصیرت پیدا کړی او یقین وساتی چې د الله ﷻ په وړاندی دین بس یوازی اسلام دی، د دغه دین په پریښوولو چې د بنده ګې هر ډول لاری چاری غوره کړای شی، له الله ﷻ سره به یې هیڅ قدر او ارزښت نه وی، الله ته خو هماغه دین مقبول دی چې په قران کې دی او عملی تفسیر یې حضرت رسول لله صلی الله علیه وسلم په خپل عملی ژوندانه سره وړاندی کړ، په قران مجید کې رسول عربی الله ﷺ ته ویل شوی دی چې خلکو ته په ښکار ښکاره ووایه ما چې هره لاره هم اختیاره کړی ده، له سوچ، فکر او بصیرت سره می خپله کړی ده: قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي

أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ [1] (ای رسول! ته دوی ته ښکاره ووایه، چې زما خو دا لاره ده، زه او زما تر شا تلونکی له پوره بصیرت سره د الله جل جلاله په لور بلنه ورکوی، او الله جل جلاله له هر عیب نه پاک دی، او زما له هغوی سره هیڅ اړیکی نشته چې د الله جل جلاله سره شرک کوی) .

او د الله جل جلاله ښکاره او واضحه لارښوونه ده: وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ [2] (او هر څوک چې له اسلام پرته بل دین غوره کول غواړی، د هغه، دغه دین به هیڅکله قبول نکړای شی او په اخرت کې به ناکام او نامراد وی) .

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ [3] (او د الله جل جلاله په نزد دین بس اسلام دی)

د خپل هدف او مرام سترتوب او اهمیت تل په نظر کې ولری او خیال ساتی چې دا هغه ستر کار دی د څه لپاره چې تل د الله جل جلاله لوری انبیاء علیهم السلام رالیږل کیدل، او یقین ولری چې الله جل جلاله چې تاسې ته د دین کوم دولت دربښلی دی، همدا د دواړو جهانو د سترتوب او سر لوړی پانګه ده، نو د دی په مقابل کې د دنیوی شان او پرتم او دولت څه قیمت ارزښت کیدای شی چې یو څو ورځی به دلته وی، په قران عظیم کې دی: مونږ تاسې ته اوه تکراریدونکی ایتونه او د عظمت څښتن قران ښښلی دی نو تاسې د دی فانی متاع په لور سترګی هم راپورته نکړی، چې مونږ بیلو بیلو طبقو ته ورکړ دی، او اهل کتاب ته په ډینا کې ویل شوی دی : قُلْ يَاأَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتَّى تُقِيمُوا التَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ

---

[1] - د يوسف سورت ۰۰ آيت

[2] - د ال عمران سورت ۸۵ آيت

[3] - د ال عمران سورت ۱۹آيت

مِنْ رَبِّكُمْ [۱] (ای اهل کتاب! تاسې هیڅ نه یاست، تر څو چې تاسې په توراه، انجیل او نورو کتابونو عمل ونکړی، چې ستاسې ته رب نازل کړی دی)

د دین د صحیح پوهی حاصلولو او د دین پر حکمتونو د پوهیدلو لپاره پرله پسی کوښښ وکړی، د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده : الله جل جلاله چې څوک په خیر سره نازوی ، هغه ته د خپل دین صحیح پوهه او حکمت وربښی [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

رښتیا دا ده چې د دین صحیخح پوهه او د دین پر حکمتونو پوهیدل د تولو نیکیو سرچینه ده او څوک چې د دې خیر نه بی برخی وی، هغه د دوارو جهانو د سعادتونو (نیک بختیو) څخه بی برخی دی، نه د هغه په ژوندانه کې توازن او یو شان والی پیدا کیدای شی او نه هغه د ژوندانه په هر دگر کې د دین صحیح نماینده گی کولای شی .

څه چې د (دعوت او بلنی په لړ کې) نړیوالو ته وراندی کوی، د هغی مخاطب تر تولو لومړی خپل ځان وگرځوی ، نورو ته له ویلو لومړی یې خپل ځان ته ووایی او څه چې له نورو غواړی، لومړی یې پخپله نمونه خلکو ته وښایی، د حق دین د بلونکی غوره والی دا دی چې هغه به د خپلی بلنی رښتونی نمونه وی چې څه وایی خپل عمل او کردار پری گواه کوی د کومو حقیقتونو په منلو کې چې هغه د نیوی ښیگنه گوری، په خپله د هغی تر تولو زیات حریص وی‌او پیغمبر صلی الله علیه وسلم چې کله د قام په مخ کې د بلنی لپاره پاڅید، نو هغه اعلان یې وکړ:

وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ (زه پخپله تر تولو لومـړی مسلمان یم).

تاسې په ژبه او قلم سره گواهی ورکړی چې حق هماغه څه دی چې تاسې یې وراندی کوی، او پخپل ځانگړی کردار ، کورنیو اړیکو، تولنیزو چارو او سیاسی او وطنی کړو وړو سره دا هم ثابته کړی چې د حق دین په خپلولو سره پاکیزه عمل په بدن کې راځی، مستحکمه کورنی جوړیږی، ښه تولنه تشکیلیږی، او د تهذیب او تمدن یو داسې نظام تری جوړیږی چې بنسټ به

---

[۱] - د المائده سورت ۶۸ آیت

يې پر عدل او انصاف ويو څوک چې د ځان له روزنې او اصلاح نه غافل شي او د نورو د اصلاح او روزنې خبرې کوي، هغوی بې اندازې ناپوهان دي، هغوی خپل کور د سوزيدو په حال کې ګورې بې فکره دي او د اوبو ستلونه په لاس ګرځي چې که د بل چا کور اور واخلي چې هغه مړ کړي، داسې کسان په دنيا کې هم ناکام دي او په اخرت کې به هم ناکام وي، دلته خو به د هغوی بې عملي د هغوی پند او نصيحت بې وزنه او بې اغيزه کوي او په اخرت کې به درد ناک عذابونه تيروي، يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ() كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ [۱] (اې مؤمنانو ، تاسې ولې هغه څه وايئ چې کوئ يې نه ، د الله په وړاندې دا ډير ناوړه حرکت دی چې تاسې هغه څه ووايئ چې کوئ يې نه) .

نبي صلی الله عليه وسلم داسې بې عمله بلونکي له بې اندازې ويروونکي عذاب نه ويرولي دي، نبي صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: د قيامت په ورځ به يو سړی راوړل شي او په اور کې به واچول شي د هغه کولمې به په اور کې بيرون راوځي بيا به هغه سړی د دې کولمو سره داسې ګرځي لکه څنګه چې خر د خپل پړي سره ګرځي، د ده په ليدو به نور دوزخيان ورته راټول شي او پوښتنه به ترې کوي اې فلانيه! دا ستا څه حال دی؟ ايا تا مونږ ته په دنيا کې د نيکيو تلقين نه کاوه؟ او له بديو دې نه منع کولو؟ د دومره نيکو کارونو له کولو سره سره ته دلته څنګه راغلې؟ هغه سړی به ورته وايي ما خو تاسې ته د نيکيو درس درکاوه خو پخپله د نيکيو په لور نږدې هم نه ورتلم، تاسې مې له بديو منع کولې خو پخپله مې پرې عمل کاوه [صحيح بخاري، صحيح مسلم]

د معراج د شپې چې کوم پند اخيستونکې منظرې رسول اکرم ﷺ د خلکو مخې ته ايښې دي د هغې يو مهم مقصد دا هم دی، چې بد کاره خلکو ته خبرداری ورکول شي او هغوی د خپل ځان د اصلاح لپاره فکر وکړي، نبي صلی الله عليه وسلم فرمايل ما د معراج په شپه يو شمير خلک وليدل چې

---

[۱] - الصف سورت ۲، ۳ آيتونه

د هغوی شونډې د اور په قیچیګانو پرې کیدې ما له جبریل علیه السلام نه پوښتنه وکړه چې دا څوک دی جبریل علیه السلام وویل: دا ستا د امت مقررین دي، دوی به خلکو ته د نیکۍ او تقوی تلقین کاوه او ځانونه یې هیر کړي وو [مشکوه المصابیح].

صحابه کرامو رضی الله عنهم به هم دغسې بد کارانو ته او بې عمل ته سخت خبرداري ورکاوه، یو ځلې حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنهما ته یو سړي وویل، محترما: زه غواړم چې خلکو ته د نیکۍ حکم وکړم او له بدیو یې منع کړم او د بلنې (دعوت) او رسونې (تبلیغ) کار وکړم - هغه ورته وفرمایل چې ته هغه مرتبې ته رسیدلی یې چې مبلغ شې، هغه سړي ورته وویل هو! هیله ده، حضرت ابن عباس ﷺ وفرمایل چې که تاته دا اندیښنه نه وي چې د قرآن عظیم درې ایتونه به تا رسوا کړي، نو په شوق سره د دین د تبلیغ کار وکړه، هغه سړي وویل ښاغلیه! هغه کوم درې ایتونه دي، حضرت ابن عباس رضی الله عنه وفرمایل: أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ [1] (آیا تاسې خلکو ته په نیکۍ امر کوئ او خپل ځانونه مو هیر کړي دي).

ابن عباس رضی الله عنه ورته وویل آیا پردې آیت دې ښه عمل کړی دی؟ هغه وویل نه، دویم آیت دا دی: لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ (تاسې ولې هغه څه وایئ کوئ چې کوئ یې نه یعنې عملې یې نه کوئ).

نو تا پردې ایت په ښه توګه عمل کړی دی؟ هغه وویل نه او دریم ایت دا دی: وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنْهَاكُمْ عَنْهُ [2] (حضرت شعیب علیه السلام د خپل قوم خلکو ته وویل: له کومو بدو خبرو چې زه تاسې منع کومو چې هغه زه پخپله وکړم، زما دا غوښتنه نه ده بلکې زه به له دې خبرو ځان ډېر لرې ساتم).

---

[1] - د البقره سورت ۴۴ آیت

[2] - د هود سورت ۸۸ آیت

روایه تا پردی ایت په ښه شان سره عمل کړی دی، هغه سړی وویل نه نو حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنه ورته وفرمایل، ولاړ شه لومړی ځان ته د نیکی حکم وکړه او له بدیو نه منع شه.

☜ لمونځ د خپلو ټولو شرایطو او ارکانو او توضع سره ادا کړی، *نفل لمونځ* هم ادا کوی، له الله جل جلاله سره د ژورو اړیکو قایمولو پرته د دعوت او تبلیغ کار امکان نه لری او له الله جل جلاله سره د ارتباط یوازینی وسیله لمونځ دی، چې دغه لار پخپله الله جل جلاله خپلو بنده ګانو ته ښودلی ده.

نبی اکرم صلی الله علیه وسلم ته په وینا کې الله جل جلاله فرمایلی:
يَاأَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ)قُمْ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا)نِصْفَهُ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلْ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا [1] (ای په څادر کې نغښتل شویه! د شپی الله ته ودریږه خو یو څه شپه، نیمه شپه یا د دی نه یو څه لږه یا زیاته او قران عظیم صحیح او په ترتیل سره لوله ، مونږ ژر پر تاسې د یوه درانده فرمان (مسئوولیت) اچوونکی یو د درانه فرمان مسئوولیت نه مراد د حق دین تبلیغ دی او دا رښتیا ده چې دغه ذمه واری د دنیا له ټولو (مسئوولیتونو زیاته درنه او وزمینه ده، د دغه عظیم مسئوولیت د حق ادا کولو لپاره ضروری ده چې تاسې په لمانځه سره قوت حاصل کړی او له الله جل جلاله سره اړیکی ټینګی کړی) .

- ☜ له قران مجید سره مینه پیدا کړی او په پابندی سره یې تلاوت وکړی، په لمانځه کې یې هم په ډېره پاملرنه سره تلاوت وکړی او د لمانځه نه بیرون یې په صحیح ډول د تلاوت کولو کوښښ وکړی، د زړه د اماده ګی او د دماغ له حاضری سره چې کوم تلاوت کیږی، د دی سره پر قرآن پوهیدلو کې هم مرسته کیږی، او په ذوق او مینه کې هم زیاتوالی کیږی ، قران حکیم د هدایت او پند یوازینی وسیله ده .

---

[1] - د المزمل سورت ۱ ۵- آیتونه

د همدې د پاره نازل شوی دی چې پر آیتونو یې غور وکړای شي، او له یادونو او نصایحو یې ګټه واخستل شي، لدی کبله په قران عظیم کې د غور او تدبر عادت زده کړی او د دی عزم سره یې تلاوت وکړی چې د دی په لارښوونه کې خپل ژوندون هم باید جوړ کړای شي او د همدی لارښوونو په وسیله باید په ټولنه کې هم بدلون راوستل شي، د الله جل جلاله دین هماغه خلک عملی کولای شي چې د خپل غور او فکر مرکز او د خپلو دلچسپیو محور قران مجید وګرځوی، له قران نه په بی پروایی سره نه پخپله څوک په دین ولاړ پاتی کیدای شي، او نه د دین قایمولو په چارو کې برخه اخیستلای شي.

تلاوت کوونکیو ته لارښوونه شوی ده:

كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُوْلُوا الْأَلْبَابِ [1] (کتاب چې مونږ تاسې ته درلیږلی دی سر تر پایه برکت دی چې خلک یې پر آیتونو غور او تدبر وکړی او د سلیم عقل څښتنان تری سبق حاصل کړی).

او لارښوونه شوی ده چې قرآن مجید ورو ورو تلاوت کړی: وَرَتِّلْ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا

د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: دا زړونه زنګ وهلی کیږی لکه څنګه چې اوسپنه زنګ وهلی کیږی، چې کله پری اوبه پریووزی پوښتنه تری وکړای شوه یا رسول الله! بیا د زړونو د زنګ لری کولو څیز کوم دی؟ وی فرمایل د زړه زنګ داسې لری کیږی چې سړی مرګ ډیر یادوی او دویم دا چې د قران تلاوت وکړی [مشکوة المصابیح]

☜ په هر حال کې د الله جل جلاله شکر ادا کړی او د شکر د ولولو د پیدا کولو لپاره هغو خلکو ته نظر وکړی چې په دنیوی شان او شوکت او مال او دولت کې ستاسې نه کمتر دی.

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: هغو خلکو ته وګوری چې په مال او دولت او دنیوی پرتم او د بدبه کې له تاسې کم دی، نو په تاسې کې به د شکر جذبه پیدا شي، او هغو خلکو ته مه ګوری چې په مال دولت او پرتم او جاه کې له تاسې زیات دی، تر څو هغه نعمتونه چې تر اوسه درکړل شوی،

---

[1] - د ص سورت ۲۹ آیت

هغه مو په نظر کې سپک رانشي او که نه نو د الله جل جلاله د ناشکرۍ جذبه به پیدا شي.

له مزو چړچو ځان وژغورئ او د حق داسې سپاهیان اوسئ چې هر وخت وظیفې اجرا کولو ته تیار اوسئ او یو وخت هم وسله له غاړې کوزه نه کړئ.

د نبي صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: زه د عیش او آرام ژوندون څنګه تیر کړم په داسې حال چې اسرافیل شپیلۍ په خوله نیولې او غوږ سر ټیټ کړی انتظار کوي چې کله به د شپیلۍ پوکولو حکم کیږي ، او په قران عظیم کې الله جل جلاله مؤمنانو ته فرمایلي : وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ [1] (او تر کومه ځایه چې ستاسې وس کیږي له زیات نه زیات قوت، او ساتلي اسونه د هغو په مقابله کې تیار کړئ وساتئ، چې د هغې په وسیله د الله جل جلاله دښمنان او ستاسې دښمنان او داسې نور د دین دښمنان پرې وویروئ، چې تاسې یې نه پیژنئ، الله جل جلاله یې پیژني د الله جل جلاله په لاره کې چې تاسې هر څه خرڅوئ، د هغې مکمله بدله به تاسې ته درکول کیږي، او تاسې ته په حق در کولو کې به کمی نه کیږي) .

د دین لپاره هر ډول قرباني ورکولو او د اړتیا پر وخت د خپل ګران هیواد نه د هجرت کولو ته هم تیار اوسئ او خپل ځانونه پرله پسې تلۍ ، چې تر کومه حده په تاسې کې دغه جذبه او قوت ځای نیسي ، په قران عظیم الشان کې د حضرت ابراهیم علیه السلام د هجرت د پیښې د بیانولو په ترڅ کې هجرت ته د لیوال کولو او د قربانیو لپاره د تیار اوسیدلو درس په دې ډول ورکړل شوی دی:

په قرآن عظیم الشان کې داسې دي : (وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَاأَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا يَاأَبَتِ

---

[1] - د الانفال سورت ۶۰ آیت

إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا يَاأَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَانِ عَصِيًّا يَاأَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَانِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا قَالَ أَرَاغِبٌ أَنْتَ عَنْ آلِهَتِي يَاإِبْرَاهِيمُ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُو رَبِّي عَسَى أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا [1] (او په دی کتاب کې د ابراهیم علیه السلام له قصی نه پند واخلی، بی شکه هغه یو رښتونی نبی ؤ. خلکو ته د هغه وخت یادونه واوروه) چې کله هغه خپل پلار ته وویل. پلار جانه! تاسې د دی شیانو عبادت ولی کوی؟ چې نه اوری او نه وینی، او نه ستاسې په څه کار راتلای شی، پلار جانه ! ماته هغه پوهه راکړی شوی ده چې تاسې ته نه ده درکړی شوی، تاسې زما پر وینا روان شی، زه تاسې پر سمه لار بیایم، پلار جانه! تاسې د شیطان بنده ګی مه کوی، شیطان خو د رحمان ډېر نافرمانه دی، پلار جانه! زه ویریږم چې تاسې که همداسې کول نو د رحمان په عذاب کې به راشی، او تاسی به د شیطان ملګری شی - پلار یې ویل ابراهیمه آیا ته زما له معبودانو ګرځیدلی یې که ته منع نه شوی زه به تا په کاڼو وولم او مړ به دی کړم، او څه د تل لپاره زما نه لری شه، ابراهیم علیه السلام ورته وویل: تا ته زما سلام دی، زه خپل پروردګار ته دعا کوم چی هغه جل جلاله تا وبخښی بیشکه زما پالونکی پر ما ډیر مهربان دی، زه له تاسی هم کناره کیږم او له هغوی هم چی تاسی خدایان ګڼلی عبادت یې کوی، زه خو هم خپل پالونکی رابولم، زما پوره هیله ده چی زه به د خپل رب په رابللو کی هیڅکله نهیلی ناامید نه شم) .

☜ د الله جل جلاله په لاره کې د وتلو جذبه، په ځان او مال سره د جهاد ولوله او د هغه جل جلاله په لاره کې د شهادت سپیڅلی هیلی د پیدا کولو

---

[1] - د مریم سورت ۴۱-۴۸ ایتونه

کوښښ وکړی، واقعیت دا دی چې جهاد د ایمان معیار دی او په کوم زړه کې چې د جهاد هیله نه وی، هغه د ایمان او هدایت نه بې برخې یو بې ډوله ویجاړ کنډر دي، د جهاد ډګر ته د تللو توفیق او د الله جل جلاله په لاره کې د ځان او مال قربانولو وخت تر لاسه کول واقعًا چې ډېره لویه نیکبختی ده.
خو که داسې حالات نه وی چې پورته ډول موقع ومومی، یا یې وسایل نه وی، چې تاسې د جهاد میدان ته ولاړ شی، او د خپل ایمان جوهر ښکاره کړای شی، بیا به هم تاسې د هغو مجاهدینو په صف کې شمیرل کیږی چې د الله جل جلاله په لاره کې شهیدان شوی او یا غازیان راستانه شوی دی.
په دی شرط چې ستاسې په زړه کې د الله جل جلاله په لاره کې د وتلو جذبه وی، د دین په لاره کې د قربانی ولوله موجوده وی او د شهادت هیله مو په زړه کې وی، ځکه چې د الله جل جلاله په نظر کې د زړونو هغه ولولی وی چې د مجاهدانه کار نامو لپاره سړی ناارامه کوی، د تبوک له غزا نه چې نبی اکرم صلی الله علیه وسلم راستنیده، نو په لاره کې یې خپلو ملګرو ته په وینا کې وفرمایل: په مدینه کې یو شمیر خلک داسې وی، چې تاسې چې کوم کوچ هم وکړ او کوم واټن مو چې وواهه هغوی پرله پسې تاسې سره وو، د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم ملګرو په حیرانتیا سره پوښتنه وکړه آیا څوک چې په مدینه کې و؟ وی فرمایل هو! چې په مدینه کې وو، ځکه چې هغوی خپلو مجبوریتونو منع کړی وو، هغوی پخپله منع کیدونکی نه وو.
په قران مجید کې هم الله جل جلاله د داسې خلکو ستاینه کړی ده چې د جهاد ولولی لرلو سره سره په جهاد کې له ګډون کولو محروم وو، او پر خپله دغه محرومی یې له سترګو اوښکی بهولی: وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوا وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنفِقُونَ [1] (او نه پر هغو بی سرو سامانه خلکو الزام دی چې پخپله تاسې ته راغلل، چې تاسې هغوی ته سپرلی تیاری کړی او چې کله تاسې وویل چې

---

[1] - د التوبه سورت ۹۲ آیت

زه ستاسې لپاره د سپرليو انتظام نشم کولای نو هغوی په داسې حال کې بيرته ستانه شول، چې له سترګو يې اوښکې بهيدې، له دې غمه چې له هغوی سره په جهاد کې د ګډون کولو لپاره د لګښت څه موجود نه وو) .

نبی صلی الله علیه وسلم فرمايلي: څوک چې د الله په لاره کې له جهاد کولو پرته مړ شو او په زړه کې يې د جهاد هيله هم نه وه، نو هغه د نفاق په يوه حالت کې مړ شو [صحيح مسلم]

رښتيا دا ده چې د الله جل جلاله په لاره کې د جنګيدلو او د ځان او مال د قربانی له ورکولو چې کومه سينه خالي وی ، هغه د مؤمن سينه نشی کيدای .

❀

❀❀

د بلنې او تبليغ آداب

← په بلنه دعوت او تبليغ کې د حکمت او سليقې پوره پوره خيال وساتي او داسې لارې چارې غوره کړي، چې له هره حيثه بې شانه موزونې، د قدر وړ او له مقصد سره هم آهنگې او په اوريدونکې کې د مينې او ولولې پيدا کوونکې وي.

د قران مجيد لارښوونه ده: ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ (د خپل رب لورې ته بلنه ورکړې په حکمت او غوره نصيحت سره او مباحثه وکړې نو په داسې لاره چې بې اندازې غوره وي) .

د قران عظيم د دې جامع آيت نه درې لارښوونې په لاس راځي :

ا } بلنه په حکمت سره ورکړې .

ب } نصيحت او پوهونه په غوره انداز سره وکړې .

ج } مباحثه په ښه طريقه سره بايد وکړای شي .

په حکمت سره د بلنې هدف دا دی چې پخپله تاسې ته د خپلې بلنې د سپيځلتيا او ستر توب پوره پوره احساس وي او تاسې دغه ارزښتناک دولت په ناپوهې سره همداسې بيځايه ونه شيندئ، بلکې تاسې يې د وخت او ځای مکمل خيال وساتئ، او د اوريدونکي هم، د هر پاټکي (طبقي) او ډلې او هر وګړي سره د هغه د فکري استعداد، پوهې او ذهني توان او اقتصادي حيثت سره سمې خبرې وکړئ او هغه ثابت او محکم د خپلمنځي افهام او تفهيم بنسټ وګرځوئ، چې ستاسې تر منځ پرې اتفاق وي، چې د نږدې والي او مننې لپاره لار هواره کړي .

← د غوره نصيحت کولو مطلب دا دی، چې تاسې له هغه سوز، خير غوښتنې او اخلاص سره نيکي ولولې راوپارېږي چې اوريدونکی (مخاطب) د مينې او مننې په ولولو راوپارېږي او له دين سره د هغه اړيکې د ذهني اطمينان تر حده پاتې نه شي، بلکې دين د هغه د زړه آواز، د روح غذا او د ولولو د آرام وسيله وګرځي .

په تنقید او مباحثه کې د غوره لارې اختیارولو هدف دا دی، چې ستاسې تنقید تعمیري وي، د زړه سوی او اخلاص ائینه وي، او انداز یې داسې په زړه کې کیناستونکی او ساده وي چې په اوریدونکي کې ضد، کرکې، تعصب او جاهلي غیرت ولولې راونه پاروي، بلکې هغه په واقعي توګه یو څه فکر کولو ته اړ شي او د حق غوښتنه پکې را ولاړه شي، او چیرې چې دغه ډول حالات نه پیدا کیږي، تاسې خپلې خبرې بندې کړې او له هغه مجلس نه پاڅې ولاړ شي.

➜ په هر حال کې د مکمل دین بلنه ورکړې او پخپل فکر پکې چاڼ مه کوي، اسلام ته د بلونکي هیڅکله دا حق نه دی، چې هغه پخپل نظر د هغې یو څه برخې وړاندې کړي او یو څه یې پټې وساتي.

الهي لارښوونه ده: وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَات قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا ائْت بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِي إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَيَّ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرَاكُمْ بِهِ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ()فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ [1] (او چې کله هغوی ته زمونږ ښکاره دلایل لوستل کیږي، نو کوم کسان چې زمونږ پر ملاقات یقین نه لري، هغوی وایې د دې قرآن پر ځای کوم بل قران راوړې یا په دې کې یو څه تغییر او تبدیل وکړې، تاسې ورته ووایاست چې زه له خپله ځان هیڅکله په دې کې کمې یا زیاتې نشم کولای، زه پخپله د هغه وحې پابندیم چې ماته رالیږل کیږي، که زه د خپل پالونکي نافرماني وکړم نو د یوې ډېرې ویروونکې ورځې د عذاب ویره راسره ده، دا ورته ووایې، که الله جل جلاله نه وای غوښتې، چې زه دا قرآن تاسې ته واوروم، نو ما به هیڅکله اورولی نه وای، او نه به هغه تاسې له دې نه خبر کړې وای، بیا به تردې ستر ظالم

[1] - د یونس سورت ۱۵- ۱۷ ایتونه

څوک وی چي یوه درواغ خبره له ځانه جوړه کړی او د الله جل جلاله لوری ته یې منسوبه کړی، او یا د الله جل جلاله ایات دروغ وګڼی، په رښتیا چې ګنهګار خلک هیڅکله بریالی کیدای نه شی) .

حالات که هر څومره خراب وی، په هر حال کې د داعی کار دا دی چې هغه دین پخپل اصل او مکمل حالت کې وړاندی کړی او د الله جل جلاله په دین کې کمی زیاتی او د حالاتو له غوښتنی سره سم پکی بدلون راوستل ډېر لوی او ستر ظلم دی، او د داسې خلکو اخرت او دنیا دواړه تباه کیږی، اسلام د هغه الله جل جلاله رالیږل شوی دین دی، د چا پوهه چې پر ټولو کایناتو محیط ده، چې له ازله تر ابده یقینی پوهه او علم لری او د چا نظر چې په قطعی توګه له غلطی نه پاک دی، چې د بشر د ژوندانه له پیله هم خبر دی او له پای نه یې هم او د چا تر رضا لاندی چې بشری پوهه ورځ په ورځ حیرانوونکی پراختیا پیدا کوی او په بشری ژوندانه کې بې اندازی پر مختیا ښکاره کیږی، نو ښه د کوم بل چا لپاره به پکی د کمی زیاتی څه ځای پاتی شی، چې پخپله د لوړی بلونکی مقام دا ښودل شوی چې هغه د یوه مثالی فرمانبردار په څیر د دی دین پیروی وکړی، او د نافرمانی له خیال نه به هم لړزیږی .

➔ دین په حکمت سره پخپل فطری شکل وړاندی کړی چې غیر فطری بوج تری احساس نه شی او خلک د بدګمانی او کرکی په ځای د دین په قبلولو او منلو کې سکون او آرام محسوس کړی، او ستاسې د نرمی خوږی ژبی او حکیمانه بلنی سره خلک بی اندازی مینه څرګنده کړی، حضرت معاویه بن حکم رضی الله عنه فرمایی: یو کرتی مې له نبی ﷺ سره لمونځ ادا کاوه، یو سړی ته پرنجی راغی، ما په لمانځه کې یرحمک الله وویل د پرنجی ځواب می ورکړ، خلکو ماته بد بد کتلو ما وویل، الله جل جلاله دی تاسې سره ښه وکړی ماته ولی بد بد ګوری ؟ نو خلکو ماته د چپ اوسیدلو اشاره وکړه، زه چپ شوم، چې کله نبی ﷺ د لمانځه نه فارغ شو، زما مور او پلار دی تری قربان شی، ما د هغه په څیر غوره روزونکی نه د هغه نه د مخه لیدلی او نه وروسته هغه نه زه ورټلم، نه یې ووهلم، او نه یې راته بد

رد وویل، صرف دومره یې وفرمایل ګوره! دا لمونځ دی، په لمانځه کې خبرې اترې کول ښه نه دي، لمونځ خو د الله جل جلاله د پاکۍ او لویۍ بیانولو نوم دی او د هغه د لوړاوي بیانولو او قران عظیم د لوستلو.

➜ په خپل لیک، وینا او د بلنې په خبرو اترو کې تل د اعتدال خیال ساتی چې په اوریدونکی د هیله مندی حالت هم جاري وی او د ویرې هم، نه پرې ویرې دومره زور ورکړی، چې اوریدونکی د الله جل جلاله له رحمت څخه نهیلی (نا امید) شي او خپله اصلاح او خلاصون هغوی ته نه یوازې دا چې مشکل بلکې ناممکن ښکاره شي او نه د الله جل جلاله د رحمت او ښښنې داسې فکر وړاندې کړی، چې هغوی بیخي ځانونه خپلواک او غیر مسئوول وګڼي او د الله جل جلاله د بې شانه رحمتونو په هیله بد کار یو ته ملا وتړي، حضرت علی رضی الله عنه فرمایي : تر ټولو غوره عالم هغه دی چې خلکو ته په داسې ډول د الله جل جلاله په لور بلنه ورکوی چې له الله ﷻ یې نه نهیلي کوي او نه د الله جل جلاله د نافرمانۍ لپاره هغوی ته اجازه ورکوي او نه د الله جل جلاله له عذابه هغوی بې ویرې کوي .

➜ د بلنې او دعوت په کوښښونو کې دوام او تسلسل پیدا کړئ او کوم پروګرام چې جوړوئ هغه په استقلال او مسئوولیت سره د پرله پسې چلولو کوښښ وکړي، پروګرامونه نیمګړې پرېښودل او د نویو نویو پروګرامونو جوړولو له عادت نه ځانونه وساتئ ؛ لږ کار کوي، خو پرله پسې یې کوئ .

د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: غوره عمل هغه دی چې پرله پسې کېږي، که څه هم هغه هر څومره لږ وي .

➜ د بلنې او تبلیغ په لاره کې راتلونکې مشکلات، تکالیف او ازمېښتونه په پراخه تندۍ استقبال کړي او له صبر او ثبات نه کار واخلئ :

په قران مجید کې دي: وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنكَرِ وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ (په نیکۍ امر وکړه ، له بدۍ نه منع وکړه او هر مصیبت چې درباندې راشي درباندې صبر وکړه دا هغه خبرې دي چې د هغو ډېر تاکید کړی شوی دی) .

او په نیکی حکم وکړه او له بدیو منع کوه. او په دی لاره کې چې کوم مصیبتونه راشی هغه په ازادی سره وزغمه ځکه چې د حق په لاره کې د مشکلاتو او مصیبتونو راتلل ضروری دی، د ازمیښتونو له منزلو نه د تیریدلو وروسته په ایمان کې قوت پیدا کیږی، او په عمل او اخلاقو کې پوخوالی راځی، همدا لامل دی چې الله جل جلاله خپل بنده ګان خامخا آزمایی، څوک چې د ایمان دعوی کوی او څوک چې پخپل دین او ایمان کې څومره زیات پخیږی پر هغه ازمیښتونه هماغومره سخت وی.

الهی لارښوونه ده: او مونږ تاسې خامخا د ویری، خطر، ولږی او د ځان او مال په زیانونو اخته کوو او تاسې ازمییو، په داسې حالاتو کې چې کوم کسان صبر وکړی او چې کله کوم مصیبت راشی نو وایی چې مونږ د الله ﷻ یو او د الله جل جلاله لورته ورتلونکی یوو هغوی ته زیری ورکړی چې پر هغوی به د الله جل جلاله له لوری بخششونه وی، د هغه د رحمت سیوری به پری وی او همدا کسان پر سمه لار دی.

حضرت سعد رضی الله تعالی عنه له رسول اکرم صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه یا رسول الله! تر ټولو زیات ازمیښت د کوم سړی کیږی؟ هغه وفرمایل: د انبیاء علیهم السّلام بیا هغه څوک چې په دین او ایمان کې هغوی ته ډېر نږدی وی او بیا چې څوک دوی ته نږدی وی.

د سړی ازمیښت د هغه د دین په اعتبار کیږی، نو څوک چې پخپله دین کې کلک وی، د هغه ازموینه سخته وی او څوک چې په دین کې کمزوری وی، د هغه ازمیښت هم کمزوری وی، او دغه ازمیښتونه پرله پسی وی، تر دی چې هغه پر ځمکه په داسې حال کې روان وی چې د ګناه پری هیڅ اثر نه وی [مشکوه المصابیح]

او نبی صلی الله علیه وسلم د خپل حال بیانولو په لړ کې وفرمایل، چې زه د الله جل جلاله په لار کې دومره دومره آزمایل شوی یم چې هیڅکله کوم انسان دومره ندی ازمایل شوی، او زه د الله جل جلاله په لاره کې دومره ویرولی شوی یم چې هیڅکله څوک دورمره نه دی ویرول شوی او پر مونږ دیرش شپی ورځی داسې تیری شوی دی چې زما او د بلال د خوړو لپاره یو

هم داسې څیز نه و، چې کوم ذی روح یې وخوړلای شی، پرته له هغه توښی چې د بلال رضی الله عنه په بغل کې وه [جامع ترمذی]

او نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه فرمایلې : کوم سړی چې د صبر کولو کوښښ کوی الله جل جلاله هغه ته صبر ورښښی، اوله صبر نه ډېر غوره او د ډېرو نیکیو جمع کوونکی بخښش بل یو هم نشته [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

په اصل کې ازموینه د تحریک د قوی او ځواکمن کولو او د پرمختګ کولو حتمی وسیله ده، د ازمېښتونو له پړاوونو نه د تیریدو پرته یو تحریک هم بریالی کیدای نه شی، په ځانګړی توګه هغه تحریک چې په بشریت کې د یو هر اړخیز انقلاب او بدلون په لور بلنه ورکوی.

او د ټول بشری ژوندانه په نوی طرز دودانولو په لور پروګرام له ځانه سره لری.

په کوم وخت کې چې د مکی سخت زړیو پر نبی صلی الله علیه وسلم او د هغه په ملګریو بی اندازی ظلمونه کول، د هماغو ورځو یوه پیښه حضرت خباب ابن الارت رضی الله عنه بیانوی:

پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم د بیت الله د سیوری لاندی څادر سرته ایښی ؤ آرام یې کاوه، مونږ هغه ته د شکایت کولو لپاره راغلو، ومو ویل: یا رسول الله! تاسې زمونږ لپاره د مرستی غوښتنه نه کوی، تاسې د دی ظلم د پای ته رسیدو دعا نه کوی اخر دا لړی به تر کومه پوری اوږدیږی او کله به دا د مصیبتونو دوران پای ته رسیږی؟) نبی اکرم صلی الله علیه وسلم چې دا واوریدل وی فرمایل، له تاسې د مخه داسې کسان تیر شوی دی، چې په هغوی کې به د ځینو لپاره ځاه ایستل کیده او بیا به هغه په دی ځاه کې درول کیده، بیا به اره راوړل کیده او د هغه بدن به څیرول کیده، ان تردی چې د هغه بدن به دوه ټوټی کیده، بیا به هم هغه له خپل دین نه نه ګرځیده، یا به د هغه په بدن کې د اوسپنی ږومنځ ټومبل کیده چې له غوښی به تیریده او بل پلو او هډوکو ته به رسیده، خو هغه د الله جل جلاله بنده به له حق څخه نه ګرځیده ، قسم پر الله چې دا دین به غالبیږی، ان تر چې سپور به د یمن له مرکز صنعا نه تر حضرموت پوری سفر کوی او په

لاره کې به د الله جل جلاله پرته د بل څه ویره ورسره نه وي، البته شپنو ته به له شیرو ونکیو حیواناتو ویره وي، چې چیری اوزی ونه داری، خو افسوس چې تاسې له چټکتیا نه کار اخلی [صحیح بخاری].

حضرت معاویه ﷺ فرمایي چې ما له نبی اکرم ﷺ نه دا ارشاد اوریدلی دی: چې زما په امت کې به یوه ډله پرله پسی داسې موجوده وي چې د الله جل جلاله د دین ساتونکی به وي، کوم خلک چې له هغوی سره ملګرتیا نه کوی او کوم کسان چې د هغوی مخالفت کوی، هغه به یې تباه نه کړای شی، ان تردی چې د الله جل جلاله پریکړه راشی او دا د دین مخالف کسان به په همدی حالت کې وي [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

← له بی ځایه مهربانی، سستیا او د اصولو له قربانی په کلکه ځانونه وژغوری په قران عظیم کې د مؤمنانو د ستاینی په باب ویل شوی دی: اشداء علی الکفار (هغوی پر کافرانو سخت وي).

هغوی په یو حال کې هم د خپلو اصولو په لړ کې روغه او سستیا نه کوی هغوی هر څه زغملای شی، خو د دین او اصولو قربانی نشی ورکولای، مسلمانانو ته الله جل جلاله د نبی صلی الله علیه وسلم په وسیله لارښوونه کړی ده:

فَلِذَٰلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ [1] (نو ته دوی ته د دین په لور بلنه ورکړه او څه ډول چې تاته حکم درکړای شوی دی پر هغی په ټینګه ولاړ اوسه او د خلکو په غوښتنو پسی مه درومه).

د دین په چارو کې سستیا، بی ځایه شفقت او له باطل سره روغه جوړه هغه خطرناکه کمزوری ده چې دي او ایمان تباه کوی، د نبی اکرم ﷺ لارښوونه ده: کله چې بنی اسرائیلو د الله جل جلاله د نافرمانی په کارو پیل وکړ، نو د هغوی علماؤ هغوی منع کړل خو هغوی منع نه شول نو د هغوی علماء له هغوی سره د راشه درشه پریښولو پر ځای له هغوی سره ناسته

[1] - د الشوری سورت ۱۵ ایت

پاسته پیل کړه او له هغوی سره یې خوراک څښاک پیل کړو چې کله داسې وشولو نو الله جل جلاله د هغوی زړونه یو شان کړل او بیا د حضرت داوؤد علیه السلام او حضرت عیسی علیه السلام په ژبه یې پر هغوی لعنت وکړ، دا ځکه چې هغوی د نافرمانی لاره غوره کړه او په همدی بد کاری کې پر مخ ولاړل، د همدی حدیث راوی حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ فرمایی چې نبی ﷺ تکیه کړی وه، بیا سم کیناست او وی فرمایل : نه، پر هغه ذات سوګند د چا په واک کې چې زما روح دی تاسې به خامخا خلکو ته د نیکی حکم ورکوی، او له بدیو به یې منع کوی او د ظالم لاس به نیسی اوظالم به د حق منلو ته اړ باسی، که تاسې داسې نه کوئ نو ستاسې تولو زړونه به یو شان شی او بیا به الله جل جلاله تاسې د خپل رحمت او هدایت څخه لری وغورځوی، لکه څنګه یې چې بنی اسرائیل بی برخی کړل .

← د خپل اولاد اصلاح او روزنه او هغوی د دین د قایم ساتلو د فریضی سرته رسولو لپاره تیارول ستاسې لومړی فرض هم دی او ستاسې د فعالیتونو فطری ډګر هم دی، د دی ډګر په پرېښولو او د خپلو تبلیغی او اصلاحی کوښښونو لپاره یوازی بیرون ډګر لټول ناپوهی او غیر فطری عمل دی او دا ډېره لویه ګناه او تیښته ده، د دی مثال داسې دی چې تاسې د قحط په زمانه کې خپله کورنۍ په لوږه تنده کې بد حاله پرېږدی، او بهر غلی ته اړ خلک لټوی، او خپل سخاوت ښکاره کوی، ګواکی چې نه تاسې ته د لوږی تندی او خپلولی او مینی احساس شته او نه د غلی له ویش سره ستاسې ذهن اشنا دی، په قرآن کې مؤمنانو ته لارښوونه شوی ده: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا [1] (مؤمنانو! خپل ځانونه او کورنۍ د جهنم له اوره بچ کړی) .

او نبی ﷺ د دی تشریح په دی الفاظو سره کړی ده: له تاسې هر یو نګران او مسئوول دی او له تاسې نه به د هر یوه نه د هغو خلکو په باب پوښتنه کیږی چې ستاسې په سر پرستی کې وی، حاکم څارونکی دی او له هغه نه

---

[1] - د التحریم سورت ۶ آیت

به د خپل رعیت په باب پوښتنه کیږی او ښځبتن د خپلی کورنی څارونکی دی او میرمن د خپل میړه د کور او د هغه د کور د خلکو څارونکی ده، نو له تاسې هر یو د کور څارونکی او مسئوول دی او له تاسې هر یوه نه به د هغو خلکو په باب پوښتنه کیږی چې ستاسې په څارنه کې دی [صحیح بخاری]

← د خپلو ګاونډیانو کلی او محلی د خلکو د اصلاح په باب هم فکر وکړی او د هغوی اصلاح هم خپله فریضه وګڼی.

نبی اکرم صلی الله علیه وسلم یوه ورځ وینا وفرمایله او په هغې کې یې د ځینو مسلمانانو ستاینه وکړه، او بیا یې وفرمایل داسې ولی دی چې یو شمیر خلک پخپلو ګاونډیانو کې د دین پوهه نه پیدا کوی او هغوی ته دین نه ورزده کوی او هغوی ته له دین څخه د ناخبره ساتلو عبرتناک نتایج نه وایی، او هغوی له بدو کارو نه منع کوی؟

او داسې ولی دی چې ځینی خلک له خپلو ګاونډیانو د دین پوهه نه زده کوی او پر دین پوهیدنه نه پیدا کوی او له دین نه ناپوهه اوسیدلو عبرتناک نتایج نه معلوموی، پر الله جل جلاله سوګند! خلکو! خپلو ګاونډیانو ته د دین تعلیم خامخا ورکړی، په هغوی کې د دین پوهه پیدا کړی، هغوی ته نصیحت وکړی، هغوی ته ښې خبری وکړی او هغوی له بدو خبرو منعه کړی، خلکو ته پکار دی چې خامخا له خپلو ګاونډیانو دین زده کړی د دین پوهه پیدا کړی او د هغوی نصیحتونه ومنی او که نه نو ډیر ژر به هغوی ته سزا ورکړم، بیا هغه له ممبر نه راکوز شو او وینا یې پای ته ورسوله.

له اوریدونکیو نه ځینو له نورو پوښتنه وکړه دا کوم خلک وو چې نبی اکرم ﷺ یې پر خلاف تقریر وفرمایه؟ نورو خلکو وویل چې د هغه د خبرو مخه د اشعر قبیلی په لور وه، هغوی د دین پوهه لرونکی خلک دی او د هغوی په ګاونډ کې پر چینو اباد کلیوال خلک دی، کله چې د دی وینا خبر د اشعری قبیلی خلکو ته ورسید نو هغوی د نبی ﷺ په خدمت کې حاضر شول، او وی ویل: ای د الله رسوله! تاسې پخپله وینا کې د ځینو خلکو ستاینه کړی او پر مونږ مو غصه کړی ده، وفرمایاست زمونږ نه څه ګناه شوی ده؟ هغه وفرمایل د خلکو فرض دی چې هغوی خپلو ګاونډیانو ته د

دین تعلیم ورکړي ، هغوی ته وعظ او نصیحت وکړي ، ښې خبرې ورته وکړي او له بدو خبرو يې منع کړي‌و همدا ډول د خلکو دا هم فرض دی، چې هغوی له خپلو ګاونډیانو د دین علم حاصل کړي، د هغوی نصیحتونه ومني، او په ځان کې د دین پوهه پیدا کړي، او که نه نو زه به ډېر ژر هغوی ته سزا ورکړم، د دې په اوریدو سره د اشعر قبیلې خلکو وویل ای د الله ﷺ رسوله! ایا مونږ به نورو خلکو کې د دین پوهه پیدا کړو؟ نبي ﷺ وفرمایل : هو! دا ستاسې مسئوولیت دې، نو دې خلکو وویل، جناب مونږ ته یو کال وخت راکړې .

لکه چې رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ورته یو کال وخت ورکړو چې په دې یو کال کې هغوی خپلو ګاونډیانو ته دین زده کړي او دیني پوهه پیدا کړي، له دې وروسته نبي صلی الله علیه وسلم دا ایتونه تلاوت کړل :

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ() كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ [1] (د بني اسرائيلو پر کفر کوونکیو لعنت کړای شوی دی د داود په ژبه او د عیسی بن مریم په ژبه او دا لعنت پرې ځکه شوی دی چې هغوی د نافرمانۍ لاره غوره کړې او پرله پسې يې د الله جل جلاله احکام ماتول ، دوی په خپلو منځو کې يو بل له بدو خبرو نه منع کول بې شکه د هغوی دغه حرکت ډېر بد وُ) .

← د کومو خلکو په منځ کې چې تاسې د دعوت او تبلیغ ښکلې فریضه سرته رسوی د هغوی د مذهبي عقایدو او ولولو درناوی او لحاظ وکړي، نه د هغوی لویان او رهبران په بدو نومونو یاد کړي او نه د هغوی پر عقایدو حمله وکړي، نه د هغوی د مذهبي عقایدو سپکاوی وکړي، په مثبت ډول سره او له پوهې او حکمت سره خپله بلنه وړاندې کړي، او په تنقید کې هم د خپلو اوریدونکیو د راپارولو پر ځای په خورا زړه سوی سره د هغوی په زړونو کې د خپلو خبرو د کینولو کوښښ وکړي، ځکه چې په جذباتي تنقید

[1] - د المایده سورت ۷۸- ۷۹ آیتونه

او سپکوونکیو خبرو سره په خپلو اوریدونکیو کې د کوم ښه بدلون هیله نشی کیدای، البته دا اندیښنه به وی چې هسی نه چې د جاهلی غیرت او تعصب په را پاریدو سره هغوی د الله جل جلاله او دین په شان کې گستاخی وکړی او دین ته د راتږدی کیدو په ځای هغوی نور هم لری شی.

قرانی لارښوونه ده: وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ [1] (مؤمنانو! دا خلک چې له الله پرته نور څوک رابلی، هغوی ته ښکنځلی مه کوی داسې ونه شی چې دوی له شرک نه پورته د جهالت پر اساس الله جل جلاله ته ښکنځلی وکړی).

← د داعی الی الله، په حیث د دعوت فریضه سرته ورسوی یعنی یوازی د الله جل جلاله په لور بلونکی شی، د الله جل جلاله بنده گان له الله جل جلاله پرته د کوم بل څیز په لور هیڅکله راونه بلی، نه د وطن په لور بلنه ورکړی، نه د قوم او نسل په لور او نه د کومی ژبی په لور بلنه ورکړی، نه د کوم گوند په لور، د مؤمن هدف یوازی الهی رضا ده.

د دغه اساسی هدف او منشور په لور بلنه ورکړی او د یقین پیدا کولو کوښښ وکړی، چې د بنده کار یوازی همدا دی چې هغه د خپل خالق او مالک بنده کې وکړی، پخپل ځانگړی ژوندانه کې هم او په کورنی ژوندانه کې هم، په ټولنیز ژوندانه کې هم او د هیواد په چارو کې هم، لنډه دا چې په گرد ژوندانه کې د خپل پالونکی پر وینا ولاړ شی، او د هغه د قانون په اخلاص سره پیروی وکړی، له دی پرته بل کوم داسې څیز نشته چې مسلمان یې خپل مرام وگنی او د هغی په لور خلکو ته بلنه ورکړی، مؤمن چې کله هم د الله جل جلاله لارښوونو ته مخ واړوی، او د الله جل جلاله له رضا پرته کوم بل څیز خپل مرام او مقصد وگرځوی، په دواړو جهانو کې به نامراد او ناکام وی.

[1] - د الانعام سورت ۱۰۸ آیت

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ [1] (د هغه سړی له خبری به غوره خبره د چا وی، چا چې د الله په لور بلنه ورکړه او نیک عمل یې وکړ او وی ویل چې زه د الله جل جلاله فرمان ورونکی او مسلمان یم) .

[1] - د حم السجده سورت ۳۳ آیت

په تنظیم کې د نظم آداب

⊙ د دعوت او تبلیغ د فریضې سرته رسولو لپاره محکم تنظیم جوړ کړی او د دین د قایم ساتلو لپاره تولنیز کوښښونه وکړی.

وَلْتَكُنْ مِنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ [1] (او په تاسې کې یو تولی باید خامخا داسې وی چې د خیر په لور بلنه ورکړی په ښو کارونو حکم وکړی او له بدو کارونو یې منع کړی).

د الخیر نه مراد هره فطری ښیګڼه ده چې تل بشری فطرت ښیګڼه ګڼلی ده، او د ښه والی ګواهی یې اسمانی کتابونو ورکړی ده، دغو تولو ښیګڼو او نیکیو یو جامع او مرتب شکل د الله جل جلاله هغه رالیږل شوی دین دی، چې په هر دوران کې د الله جل جلاله پیغمبرانو راوړی دی او وروستی مکمل، مستند او محفوظ شکل یې هغه کتاب او سنت دی چې د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم امت ته وراکړای شوی دی، د همدې خیر په لور د بلنې ورکولو او نیکیو دا نړۍ د مالا مال کولو (ډکولو) لپاره ضروری ده چې مسلمانان د یوه تولی په حیث دغه کار سرته ورسوی او د ژوندانه په هر ډګر کې پر باطل د برې حاصلولو لپاره یو مستحکم تولنیز نظام منځ ته راوړی او بی اندازی منظم تولنیز کوښښونه وکړی، الله جل جلاله د دغه مستحکم او منسجم تولنیز نظام د نقشې په ښوولو کې د هغوی د تولنیز نظام ستاینه کړیده او دغه ډول تولنه یې خپله محبوبه ګڼلی ده:

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ (بی شکه هغه کسان الله جل جلاله ته محبوب دی چې د هغه په لاره کې په استقلال سره صفونه تړلی جنګیږی، ګواکی چې هغه یو مستحکم دیوال دی).

نبی صلی الله علیه وسلم د تولنیز ژوندانه اهمیت او د یوه تولی په حیث د ژوندون تیرولو په باب د تلقین په لړ کې فرمایی دری کسان چې په کوم ځنګل کې اوسیږی د هغوی لپاره روا نه ده مګر دا چې هغوی په خپلو کې یو تن امیر وټاکی منتقی).

---

[1] - د آل عمران سورت ۱۰۴ آیت

او رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلي: کوم سړي چې د جنت په منځ کې خپل کور جوړول غواړي هغه باید له الجماعه (تولنی) سره تړلی وی، ځکه چې شیطان له یوه سړی سره وی او چې کله هغوی دوه کیږی نو شیطان لری تښتی.

د الجماعت نه مراد د مسلمانانو داسې منظم تولی دی، چې کله واک د اسلام په لاس کې وی او مسلمان خلیفه اسلامی احکام عملی کوی او تول مسلمانان یی پر قیادت او لارښوونه یوه خوله وی، په داسې حالت کې د کوم مسلمان لپاره بیخی د دی ځای نشته چې هغه له تولنی څخه جلا ژوندون تیر کړی ترڅو پورته ډول تولنه موجوده نه وی پر امت فرض دی چې په منظم ډول د تولنیزو کوښښونو په وسیله د دغه (الجماعت) د منځته راتګ لپاره کوښښ وکړی.

⊙ د اتحاد او تنظیم بنسټ یوازی دین وګرځوی، اسلامی تنظیم هماغه دی چې بنسټ یې الهی دین وی ، الله جل جلاله له دین پرته پر کوم بل اساس د مسلمانانو اتحاد او اتفاق، هغه اتحاد نه دی چې اسلام یې حکم کړی دی او داسې تنظیم او ګوند په حقیقت کې اسلام ګوند نه دی، په مسلمانانو کې د ورورولی او یو والی رښتیانی خپلوی یوازی دین دی ، له دین پرته چې څوک هر یو څیز د خپل اتحاد بنسټ ګرځوی، د یو ځای کیدو په ځای به خپریږی او د یوه الجماعه پر ځای به ډلي ډلی او فرقه ګرځی .

تنظیم جوړ کړی خو یوازی او یوازی په دی خاطر چې د الهی دین قایم ساتل ستاسې نصب العین وی او ستاسې تولی مندی تړی یوازی د همدی په خاطر وی .

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ [1] (او تاسې تول یو ځای د الله رسی مضبوطه ونیسی او جلا جلا فرقی فرقی مه ګرځی

---

[1] - د ال عمران سورت ۱۰۳ آیت

او د الله جل جلاله هغه احسان یاد ساتی چې پر تاسې یې کړی دی، تاسې د یو بل دښمنان وی، هغه جل جلاله ستاسې زړونه یو ځای کړل او تاسې د هغه په فضل او کرم ورونه ورونه شوی).

د الله جل جلاله له رسی نه مراد د الله جل جلاله دین اسلام دی، د قرآن په نظر کې د مسلمانانو یو والی او یوی تولنی گرځیدلو اساس همدا دین دی، له دی پرته یو اساس به هم د مسلمانانو یو کوونکی نه بلکې توته توته کوونکی وی.

⊙ له داعیانو دین ته بلونکیو) سره د زړه مینه وساتی، او دغه اړیکی له نورو هر ډول اړیکو نه غوره او د درناوی وړ وګنی.

په قران عظیم کې د مؤمنانو په ستاینه کې ویل شوی دی :

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ [1] (ته به هغه ډله چې پر الله او د اخرت پر ورځ ایمان لری له هغوی خلکو سره مینه او محبت کوونکی نه گوری، چې د الله جل جلاله او د هغه د رسول الله صلی الله علیه وسلم مخالفت ته یې ملاتړلی وی، که څه هم هغه یې خپل پلار یا خپل زوی یا خپل ورور یا یې د خپلی کورنۍ څخه ولې نه وی).

⊙ د خپلو تنظیمی ملګرو د پوهی او خیر وښتنی خیال ساتی او په تنظیمی ژوندانه کې د خپلمنځی پوهونی را پوهونی ولولی راوښنی کړئ ځکه چې همدا د بریالیتوب ضمانت دی.

وَالْعَصْرِ() إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ() إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ() په زمانه قسم ، انسان په حقیقت کې په لوی تاوان کې دی ، پرته له هغو خلکو چې ایمان یې راوړی ، او ښه عملونه کوی او یو بل ته د حق نصیحت او صبر ښودنه کوی.

[1] - د المجادله سورت ۲۲آیت

⊙ د تنظیمی نظم مکمله پیروی وکړی او دا یوازی د تنظیمی استحکام وسیله ونه ګنی، بلکې دینی فریضه یې هم په نظر کې ونیسی .

الهی لارښوونه ده: إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ[1] (مؤمنان خو په رښتیا سره هماغه کسان دی چې الله جل جلاله د هغه رسول له زړه نه ومنی او چه کله د کوم تولنیز کار په وخت رسول الله صلی الله علیه وسلم سره یو ځای وی، نو له هغه د اجازت اخستلو پرته ولاړ نه شی، رښتیا دا ده چې کوم کسان له تانه اجازه اخلی هماغه کسان د الله جل جلاله او د هغه د رسول منونکی دی) .

د تنظیمی نظم پابندی او د خپل قائد (مشر) اطاعت او فرمانبرداری یوازی یوه قانونی چاره نه ده بلکې یوه مهمه شرعی معامله ده او قران عظیم د هغو خلکو د رښتیانی، ایمان ګواهی ورکړی ده چې د ګوندی نظم پابند وی او له کومی تنظیمی وظیفی هغه وخت پاځی چې کله د خپل مشر نه اجازه واخلی .

۶) په ټولنیز ژوندانه کې چې د نیکی هر کار کیږی، د زړه د اخلاصه له هغی سره مرسته وکړی، او چې څه کولای شی هغه ونه سپموی، د خپلچاری خپلسری او ځان پالنی په څیر بدو ولولو نه خپله اخلاقی لمن پاکه وساتی، قرآنی لارښوونه ده: وتعاونوا علی البر والتقوی (او د نیکی او الله جل جلاله نه د ویری په کارونو کې د یو بل مرسته وکړی) .

⊙ د خپلو ملګرو سره ښی اړیکی وساتی او که کله مو له چا سره څه اختلاف پیدا شی نو په سملاسی توګه روغه جوړه وکړی او زړه له چټلتیا نه پاک کړی. فاتقو الله واصلحوا ذات بیکم (نو له الله وویریږی او خپلمنځی اړیکی ښی وساتی) .

⊙ د اسلامی تنظیم (ګوند) د امیر اطاعت په خوښی سره وکړی او د هغه خیر غوښتونکی او وفادار اوسی، نبوی لارښوونه ده: مسلمانانو ته د

---

[1] - د النور سورت ۶۴ آیت

خپل مسئوول خبره اوریدل او منل ضروري دي که څه هم هغه حکم یې پر مزاج برابر وي او که نه په دې شرط چې هغه د الله جل جلاله د نافرماني خبره نه وي، هو! چې کله د الله جل جلاله د نافرماني حکم وکړي نو نه د هغه خبره واوري او نه یې بایډ ومني [صحیح بخاري - صحیح مسلم]

حضرت تمیم داري فرمایي چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : دین په اخلاص سره د خیر غوښتنې او وفاداري نوم دی، دری کرتي هغه دا خبره تکرار کړه مونږ ترې پوښتنه وکړه، د چا خیر غوښتنه او وفاداري ؟ ارشاد یې وفرمایه د الله جل جلاله ، د هغه د رسول، د هغه د کتاب د مسلمانانو د مسئولینو او د عامو مسلمانانو وفاداري [صحیح مسلم]

⊙ له تنظیمي تعصب، تنګ نظمي او ډله بندي نه ځانونه وژغوری، په پراخه زړه او ښو اخلاقو سره د هر یوه مرسته وکړی او هر څوک چې د دین کار کوي د هغوی درناوي وکړی، له هغوی سره د خیر غوښتنې او اخلاص چلن وکړی او هغوی د خپل سفر ملګري او مرستیالان وګڼی، د دین کار کوونکي په حقیقت کې یو د بل مرستیالان او ملاتړ دي، د ټولو هدف دین دی او ټول له خپلې پوهې سره سم د دین خدمت کول غواړي، په اخلاص سره او د افهام او تفهیم له لارې د یو بل غلطي ښکاره کول او د صحیح فکر او عمل ښودنه خو خورا ډېر ښه او مبارک کار دی، او همداسې باید وي، البته خپلمنځي کرکه، اختلاف، حسد او کینه او یو بل له ځانه ټیټ ښودل او یو په بل پسې بد تبلیغات کول هغه بده کړنلاره ده چې په هیڅ ډول د دین بلونکیو سره نه ښایي او د هغو خلکو لمن باید د دغه ډول داغونو نه بیخي پاکه وي چې په اخلاص سره او په واقعي توګه د زړه له تل نه غواړي چې خپل ځواکونه او استعدادونه د الله جل جلاله په لاره کې ولګوي او په ژوندانه کې د الله جل جلاله د دین یو څه خدمت وکړي .

د مشرتابه (قیادت) آداب

د اسلامی تنظیم د ګوند، د مشرتابه او لارښوونی د پاره داسی سړی وټاکی چې له الله په ویره او تقوی کې تر ټولو د مخه وی، په دین کې د مشرتابه او لویی معیار نه مال او دولت دی او نه خاندان، بلکې په دین کې هماغه څوک تر ټولو غوره دی، چې تر ټولو زیات له الله جل جلاله ویریدونکی وی، قرآنی لارښوونه ده:

يَاأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ (ای انسانانو! مونږ تاسې له یوه سړی او ښځی نه پیدا کړی تاسې مو کورنۍ او قبیلی وګرځولی چې پخپلو کې سره وپیژنی، بیشکه د الله جل جلاله په نزد په تاسې ټولو کې ډېر معزز او مکرم هغه دی چې په تاسې ټولو کې زیات متقی او پرهیزګار وی)

د قیادت او مشرتابه ټاکنه یوه سوچه دینی فریضه وګڼی او خپله رایه د الهی امانت ګڼلو له مخی د هغه چا په حق کې استعمال کړی، چې تاسې یې واقعًا د دی درونږ بار پورته کولو او د دی د حق ادا کولو وړ ګڼی.

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا[1] (بیشکه الله جل جلاله تاسې ته حکم کوی چې تاسې خپل امانتونه هغه چاته وسپاری چې اهل یې وی).

دا یوه اصولی او جامع لارښوونه ده چې هر ډول امانتونه پکی شامل دی او د بیان په لړ کې له امانتونو نه مراد د اسلامی تنظیم مسئولیتونه دی یعنی د اسلامی جماعت د قیادت او لارښوونی لپاره د خپل نظر او خوښی امانت هغه اهل ترین سړی ته وسپاری چې په واقعی توګه د امانت بار اوچتولو اهلیت او استعداد لری ، په دی لړ کې پلویتوب یا بی ځایه پیرزوینی نه همدا رنګه له نورو عواملو په اغیز منتیا سره رایه ورکول خیانت دی، چې د مؤمن لمن تری باید پاکه وی.

---

[1] - د النساء سورت ۵۸ آیت

که تاسې ته د مسلمانانو د تنظیم مسئوولیت دروسپارل شی نو خپلو مسئوولیتونو ته پوره پوره پاملرنه وکړه او په مکمله دیانتداری د مسئوولیت له احساس او پاملرنی سره خپله دنده سرته ورسوی .

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: څوک چې د مسلمانانو د ټولنیزو چارو مسئوول وی او دی ورسره خیانت وکړی نو الله جل جلاله به پری جنت حرام کړی [صحیح بخاری، صحیح مسلم]

د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده : کوم سړی چې د مسلمانانو د ټولنیزو چارو مسئوولیت پر غاړه واخیست، بیا یې د هغوی خیر غوښتنه ونه کړه او د هغوی د کارونو په سرته رسولو کې یې خپل ځان داسې ستړی نه کړ، لکه څنګه چې د خپلو ځانګړیو اړتیاو لپاره ځان ستړی کوی، نو الله جل جلاله دغه سړی پر مخی په جهنم کې راګذاروی [طبرانی]

له خپلو مامورینو سره د نرمی، مهربانی انصاف او حوصلی نه کار واخلی، چې هغوی په پراخه زړه ستاسې سره مرسته وکړی او الله جل جلاله ستاسې تنظیم ته د خپل دین د یو څه خدمت کولو توفیق درکړی ، په قرآن عظیم کې د نبی صلی الله علیه وسلم په ستاینه کې ویل شوی دی : فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ [1] (دا خو د الله جل جلاله رحمت دی چې ته د دی خلکو لپاره بی اندازی نرم زړه یې، او که نه چیری تاسې سخت مزاجه او سخت ګیر واست، نو دوی ټول به ستاسې په شاو خوا راټول شوی نه وو) .

او پر نبی صلی الله علیه وسلم ټینګار شوی دی: وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ (او تاسې د خپلی مهربانی زرونه وغوړوی د هغو مؤمنانو لپاره چې ستاسې پیروی کوی) .

حضرت عمر بن خطاب رضی الله عنه یو کرتی د تقریر په ترځ کې وفرمایل: ای خلکو زمونږ پر تاسې حق دی چې پسی شاه په اخلاص سره

---

[1] - د ال عمران سورت ۱۵۰ آیت

زمونږ خیر وغواړي او د نیکی په چارو کې زمونږ سره مرسته وکړي، بیا یې وفرمایل: ای د حکومت مسئوولینو! د حاکم له صبر او نرمی نه زیات ګټور او د الله جل جلاله په وړاندې د ہر غوره بل یو صابر هم نه شته دی همدا رنګه د حاکم د ناپوهی جذباتیت او بی سوچ او بی فکره کار کولو نه زیات زیان رسوونکی او ناوړه کومه بله ناپوهی او بدچلنی نشته.

د خپلو ملګریو اهمیت احساس کړی، د هغوی د احساساتو درناوی وکړی، د هغوی اړتیاوی احساس کړی او له هغوی سره داسې د ورورولی رویه وکړی، چې هغوی تاسې تر ټولو زیات خپل خیر غوښتونکی وګڼی.

حضرت مالک بن حویرث رضی الله عنه وایی چې یو کرتی مونږ ځو تنه همزولی ځوانان له نبی صلی الله علیه وسلم سره د اوسیدو لپاره ولاړو او مونږ د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په خدمت کې تر شلو شپو پوری وو، واقعی چې د الله رسول بی شانه نرم زړی او مهربان و، چې کله هغه احساس کړه چې اوس مونږ د خپلې کورنی یادونه غموی نو له مونږ نه یې پوښتنه وکړه چې پخپلو کورونو کې مو څوک پریښی راغلی یاست؟ مونږ ورته تفصیل ووایه نو وی فرمایل: ښه نو اوس تاسې خپلو کورونو ته بیرته ولاړ شی او له هماغی سره اوسی، او څه چې تاسې زده کړی دی هغوی ته یې زده کړئ او هغوی ته نیکی خبری زده کړئ . او پلانی لمونځ په پلانی وخت ادا کړی، او پلانی لمونځ په پلانی وخت ادا کړی او چې کله د لمانځه وخت راشی نو له تاسې نه یو آذان وکړی، او چې څوک په تاسې کې د علم او کردار له مخی زیات وی هغه دی امامت وکړی .

د خپلو ملګریو درناوی وکړی او هغوی خپله اصلی پانګه وګڼی او په پالنه او روزنه کې یې په ټول توان او زړه سوی سره وخت ولګوی، او د هغوی په بی وسی او مفلس ګڼلو د حرص او هوس په نظرونو د هغو خلکو په لور مه ګوری، چې الله جل جلاله ورته دنیوی شان او شوکت او د مال او دولت وخت ورکړی دی .

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا[1] (او خپل ځانونه د هغو خلکو په ملګرتيا او انديوالی مطمئن کړی چې د خپل رب د رضا د غوښتونکی په توګه سهار او ماښام هغه خپل رب جل جلاله رابولی، او د هغوی له نظره په پری وتو د دنيوی او شوکت په غوښتنه کې خپل نظرونه مه ځغلوی) .

په اصل کې د دې جماعت پانګه هماغه کسان دي، چې په مال ځان او وخت سره د دين په تبليغ او خپراوی کې مشغول وي، د تنظيم د مشر(قايد) مسووليت دي چې د هغوي اهميت احساس کړي او خپله تولهٔ پاملرنه د هغوي په روزنه او تيارولو کې ولګوي.

د تنظيم ټول کارونه د ملګرو په مشوره فيصله کړی او سرته يې ورسوی او د ملګرو له اخلاصمندو مشورو نه ګټه واخلی او د تنظيم په چارو کې د هغوی مينه او محبت زيات کړی، د مؤمنانو صفت الله جل جلاله دا هم بيان کړی دی، چې د هغوی چاری پخپلمنځی مشورو سره سرته رسيږی : وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ... (او د هغوی چاری د خپلمنځی مشورو له مخی فيصله کيږی ...) .

په ګوندیّ (تنظيمی) چارو کې تل له پراخ زړيتوب او قربانی نه کار واخلی خپل ځان او د کورنۍ خلکو ته په کومه چاره کې لوړاوی مه ورکوی، بلکې تل د قربانی او سخاوت رويه خپله کړی، تر څو مو ملګری په خوشحاله زړه د هری قربانی ورکولو لپاره مخکی مخکی وی او په هغوی کې له تنظيم نه خفګان او بی تعلقی پيدا نه شی، او د خپلچاری او ځيلسری ولولی يې راونه پاريږی .

حضرت ابوبکر صديق رضی الله عنه يو ځلی حضرت عمر رضی الله عنه ته وويل: ای د خطابه زويه! ما پر مسلمانانو ته د دی لپاره ټاکلی يې چې ته له هغوی سره د مهربانی رويه وکړی، تا د نبی صلی الله عليه وسلم صحبت ليدلی دی چې نبی صلی الله عليه وسلم څنګه مونږ ته پر خپل ځان او

[1] - د الکهف سورت ۲۸آيت

زمونږ کورنیو ته پر خپلو کورنیو لوړاوی ورکاوه، ان تر دی چې مونږ ته به چې څه د هغه له لوری راکول کیدل او له هغو نه به څه پاتی کیدل نو هغه به مونږ د نبی صلی الله علیه وسلم کورته، سوغات لیږل [کتاب الخراج]

د پلویتوب (جانبداری) او خپلپالنی څخه د تل لپاره ځانونه وژغوری او له بی ځایه ښی خوانی او ترحم نه هم ځانونه وساتی، حضرت یزید ابن ابو سفیان ﷺ وایی: چې کله حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه زه سر لښکر کړم او د شام په لوری یې لیږلم نو هغه وخت یې ماته دا نصیحت وفرمایه: ای یزیده! ستا یو څه دوستان او خپلوان دی کیدای شی چې ته هغو ته د ځینو مسئوولیتونو سپارل غوره وګنی، ستا لپاره زما په نظر تر ټولو زیاته د اندیښنی او ویری خبره دا ده ، نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی چې کوم سړی د ټولنیزو چارو مسئوول وی او هغه پر مسلمانانو څوک یوازی د خپلوی او یا دوستی له امله حکمران کړی، نو الله جل جلاله به د هغه له لوری یوه فدیه هم قبوله نه کړی ان تر دی چې په جهنم کې به یې واچوی [کتاب الخراج]

په تنظیم کې د نظم ساتلو د زیات نه زیات کوښښ وکړی او هیڅکله په دی لړ کې له بی ځایه نرمی او سستیا نه کار وانخلی.

الهی لارښوونه ده: إِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَن لِّمَن شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهَ [1] (نو چې کله هغه د کوم خاص کار لپاره له تانه اجازه وغواړی نو تاسې چې چا ته غواړی اجازه وکړی او د هغو خلکو په حق کې له الله جل جلاله څخه بخښنه وغواړی) .

یعنی چې کله د تنظیم ملګری د کوم ټولنیز ضرورت لپاره جمع وی او بیا ځینی کسان د خپلو ځانګړیو اړتیاو او مجبوریو له امله اجازه وغواړی، نو د تنظیم د مشر فرض دی چې هغه د تنظیم د نظم د اهمیت په خاطر یوازی همغو کسانو ته اجازه ورکړی، د چا اړتیا چې په واقعی توګه د دغه دینی او

[1] - د النور سورت ۶۱ آیت

اجتماعی کار په مقابل کې ډېره د لوړاوی وړ وی ، یا د چا عذر چې واقعً شرعی عذروی او د هغی منل ضروری وی .

پنځم څپرکی

د بندګی احساس

د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لاربنوونه ده چې الله جل جلاله فرمایی: زما بنده ګانو! له تاسې نه هر یو بی لاری دی، پرته له هغوی چې چا ته زه لاربنوونه وکړم، نو تاسې زما نه هدایت وغواړی چې زه درته هدایت وکړم، زما بنده ګانو! له تاسې هر یو وږی دی، پرته له هغوی چې زه یې پری وخورم، نو تاسې زما نه روزی وغواړی چې زه تاسې ته روزی درکړم، زما بنده ګانو! له تاسې هر یو لوڅ دی، پرته له هغوی چې زه یې ورته واغوندم، نو تاسې زما نه جامی وغواړی چې زه یې در واغوندم، زما بنده ګانو! تاسې په شپه کې هم ګناه کوی او د ورځی هم او زه ټول ګناهونه بخښلای شم، نو تاسې زمانه بخښنه وغواړی، چې زه ستاسې ګناه وبخښم.

د توبې او استغفار آداب

⇦ د توبې له قبلیدونه هیڅکله مه نهیلی کیږی، که هر څومره لوی لوی گناهونه درنه شوی وی، په توبې سره خپل نفس پاک کړی او الله جل جلاله ته امیدوار (هیله مند) اوسی، نهیلی (نا امیدی) د کافرانو کار دی، د مؤمنانو خو غوریز ښه والی دا دی چې هغوی د ډېر زیات توبه کوونکی وی او په یو حال کې له الله مه نامیده کیږی، د گناهونو د زیاتوالی له ویری نهیلی کیدل او د توبې له قبلیدو نهیلی کیدل د ذهن او فکر تباه کوونکی بی لاری ده، الله جل جلاله د خپلو محبوبو بنده گانو دا ستاینه نه ده کړی چې له هغوی نه به گناهونه نه کیږی، بلکې فرمایلی یې دی چې له هغوی نه گناهونه کیږی، خو هغوی پر خپلو گناهونو ټینگار نه کوی، په ښکاره ډول پری اعتراف کوی او د ځان د پاکولو لپاره نا آرامه وی.

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ [1] (او که کله له هغوی نه کوم بد کار کیږی، یا هغه پر خپل ځان کله کوم زیاتی کوی، نو ورسره هغوی ته الله جل جلاله یادیږی، او له هغه جل جلاله نه د خپلو گناهونو بخښنه غواړی او له الله جل جلاله پرته څوک دی چې گناهونه بخښلای شی؟ او هغوی له علم او پوهی سره پر خپلو کړو هیڅکله ټینگار نه کوی).

او په بل ځای کې فرمایی: إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ [2] (څوک چې واقعاً له الله جل جلاله ویریدونکی دی، د هغوی حال دا وی چې کله د شیطان د اغیز له مخې کوم بد خیال د

[1] - د ال عمران سورت ۱۳۵آیت

[2] - د الاعراف سورت ۲۰۱آیت

هغه په ذهن کې تیریږي، نو ژر هوښیاریږي او بیا هغه ته صاف ښکاره کیږي چې صحیح روي کومه ده).

او د نبي صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: ټول انسانان له یو مخې خطا کاران دي او غوره خطا کار هغه دي چې ډېر زیات توبه کوونکي دي.

په قران عظیم کې الله جل جلاله د خپلو محبوبو بنده ګانو دا غوره والی بیان کړی دی، چې هغوی د سهار په وختونو کې د الله جل جلاله په حضور کې لړزیږي او توبه او استغفار کوي او دا یقین ولري، چې الله جل جلاله به د هغوی پر ګناهونو د عفوی او بخشش پرده وغوړوي، ځکه چې هغه جل جلاله ستر بښونکی دی او د خپلو بنده ګانو سره بې اندازې مینه کوونکی دی.

وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ [1] (او د خپل پالونکي څخه ښښنه وغواړي او د هغه پر وړاندې توبه وکړي، بیشکه زما رب ډېر رحم کوونکی دی او ډېر محبت کوونکی دی).

⇦ د الله جل جلاله رحمت ته تل امیدوار اوسی او دا یقین ساتی چې ګناه هر څومره زیاته وی د الله جل جلاله رحمت تردی ډېر زیات پراخ دی، د سمندر له څپو نه د زیاتو ګناهونو کونکی چې کله پر خپلو ګناهونو شرم احساس کړي او د الله جل جلاله په حضور کې لړزیږي، نو الله جل جلاله د هغه اوري او د خپل رحمت په لمن کې هغه ته پناه ورکوي.

قُلْ يَاعِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ(وَأَنِيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ [2] (ای زما هغو بنده ګانوا چې پخپلو ځانونو مو زیاتی کړی د الله جل جلاله له رحمت نه هیڅکله نهیلی نشی په رښتیا سره الله جل جلاله به ستاسې ټول ګناهونه معاف کړی هماغه ډېر بخښونکی دی او ډېر مهربان دی او تاسې د خپل رب لوری ته راجع شی او د هغه

---

[1] - د هود سورت ۹۰ آیت

[2] - د الزمر سورت ۵۳-۵۴ آیتونه

فرمانبرداري وکړي، تر دې د مخه چې پر تاسې کوم عذاب راشي او بيا به له تاسې سره له هيڅ ځايه مرسته ونه شي) .

⇦د ژوندانه په هره برخه کې چې مو پر ګناهونو شرم احساس کړ، الهي توفيق يې وګڼې او د توبې دروازې خلاصې وګڼې، الله جل جلاله د خپلو بنده ګانو توبه تر هغه وخته پورې قبلوي، تر څو چې د هغه ساه وتلې نه وي، البته د ساه له وچتيدو وروسته چې کله انسان بل عالم ته د تلو په حالت کې وي، نو د توبې وخت پای ته رسيږي.

د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده : الله جل جلاله د خپل بنده توبه قبلوي خو د ساه وتلو نه مخکې مخکې [جامع ترمذی]

د حضرت يوسف عليه السلام ورونو چې هغه په تياره کوهی کې ګذار کړ او په خپل فکر يې هغه وواژه، ګواکې چې هغوی نبی د وژلو ګناه وکړه او د هغه کميس يې پر وينو ککړ کړ او د خپل پلار يعقوب عليه السلام د باور راوستلو کوښښ يې وکړ چې يوسف عليه السلام مړ شوی دی او هغه ليوه خوړلی دی، خو د داسې سترې ګناه له کولو څو کاله وروسته چې کله په هغوی کې د خپلې ګناه احساس راولاړيږي، او هغوی شرميدلی له خپل پلار نه غوښتنه کوي چې پلار جانه! زمونږ لپاره الله جل جلاله ته دعا وکړه، چې الله جل جلاله زمونږ ګناه وبخښي، نو د الله جل جلاله پيغمبر حضرت يعقوب عليه السلام د دې خبرې په کولو هغوی نه نااميده کوي چې ستاسې ګناه ډېره ستره ده، او پردې ستره ګناه اوس کلونه تير شوي دي، نو اوس د بخښنې څه سوال ؟ بلکې هغه وعده کوي ، چې زه به يوازې ستاسې لپاره خپل پروردګار ته د بخښنې دعا کوم، او هغوی ته دا يقين ورکوي چې الله جل جلاله به ضرور تاسې معاف کړي، ځکه چې هغه خورا بخښونکی او ډېر مهربان دی .

قَالُوا يَاأَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ [۱] (هغوی ټولو وویل : ای پلار جانه! زمونږ د ګناهونو د بخشش لپاره دعا وکړی په رښتیا چې مونږ ډېر خطا کاران یو) .

قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ [۲] (حضرت یعقوب علیه السلام وویل : زه ستاسی لپاره د خپل رب څخه ضرور د بخښنی دعا کوم او هغه به تاسی خامخا وبخښی رښتیا چې هغه بخښونکی دی او بی اندازی رحم کوونکی دی) .

نبی صلی الله علیه وسلم د امت نهیلی نه د خلاصون لپاره صحابه کرامو رضوان الله علیهم اجمعین ته یوه عجیبه غریبه قصه واوروله، چې دا درس تری اخیستل کیږی چې مؤمن د ژوندانه پر کومه برخه شرم احساس کړی او په رښتیا سره د الله جل جلاله له ویری هغه په حضور کې ولړزیږی نو هغه جل جلاله یې د مغفرت او بخښنی په لمن کې تاوه وی او هیڅکله به نه غمجن کیږی.

نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې په پخوانیو قامونو کې یو سړی ؤ چې ۹۹ مړی یې کړی وو، هغه د خلکو نه پوښتنه وکړه چې په دنیا کې تر ټولو لوی عالم څوک دی؟ خلکو ورته د یوه بزرګوار راهب پته ورکړه، هغه سړی راهب ته ولاړ او ورته وی ویل محترما! ما نه نوی مړی (خونه) کړی دی، ایا زما توبه هم قبلیدای شی؟ راهب ورته وویل نه، ستا د توبی قبلیدو لپاره هیڅ ځای پاتی نه دی، د دی خبری په اوریدو سره هغه سړی راهب هم قتل کړ، او اوس هغه د پوره سلو کسانو قاتل ؤ. اوس هغه بیا له خلکو نه پوښتنی پیل کړی چې په نړی کې تر ټولو پوه عالم څوک دی؟ خلکو ورته د یو بل راهب پته ورکړه، هغه سړی د توبی لپاره هغه راهب ته ورغی او هغه ته یې د خپل حال بیانولو په ترڅ کې وویل ښاغلیه! ما سل قتلونه کړی دی، دا راته ووایی چې زما توبه قبلیدای شی؟ او زما د بخښنی هم کوم شکل

---

[۱] - د یوسف سورت ۹۷آیت

[۲] - د یوسف سورت ۹۸آیت

شته؟ راهب ورته وويل ولې نه! ستا او د توبې تر منځ څه شی خنډ کېدای شي؟ پلانی هیواد ته ولاړ شه، هلته د الله جل جلاله یو څو غوره بنده ګان په عبادت مشغول دي، ته هم له هغوی سره د الله جل جلاله په عبادت مشغول شه، او بیا هیڅکله خپل وطن ته بیرته مه راځه، ځکه اوس دا ځای ستا لپاره په دیني لحاظ مناسب نه دی دلته ستا لپاره پر توبه قایم پاتې کېدل او د ځان اصلاح کول ډېر ګران دي - هغه سړی روان شو، لانیمه لاره یې وهلې نه وه چې د مرګ پیغام ورته راغی، اوس د رحمت او عذاب ملائکې پخپلو کې په جګړه وې، د رحمت ملائکو وویل اوس ده له ګناهونو توبه کړې او د الله جل جلاله لپاره دی لورې ته راغلی دی، د عذاب ملائکو وویل، تر اوسه ده کوم نیک کار نه دی کړی، دا خبرې کېدې چې یوه ملائکه د انسان په شکل راغله، دې ملائکو هغه خپل حکم (منځګړی) کړ، چې هغه دې د دغو دواړو ډلو ملائکو تر منځ فیصله وکړي، هغه د انسان په شکل) ملایکې وویل دواړو خواو ته ځمکه اندازه کړئ او وه ګورئ چې هغه ځای له دې ځایه نږدې دی چې له کومه راغلی او که هغه ځای نږدې دی چیرته چې دی روان و، ملایکو ځمکه اندازه کړه هغه ځای نږدې وخوت چیرې چې دا سړی روان و، او د تلو په وخت کې د رحمت ملائکو د هغه روح واخیست او الله جل جلاله هغه وباښه [بخاري، مسلم]

⇦ یوازې د الله جل جلاله په حضور کې پر خپل ګناهونو اقرار وکړئ د هماغه په حضور کې له ویرې ولړزیږئ او د هماغه په مخکې. خپلې عاجزي، بې وسي او ګنهګاری اظهار وکړئ.

تواضع او انکسار د انسان هغه پانګه ده چې یوازې د الله جل جلاله په حضور کې وړاندې کېدای شي، او کوم بد برخي بد(نصیبه) چې خپله د عجز او احتیاج سرمایه د ځان په څیر بې وسې او مجبورو انسانانو ته وړاندې کوي، نو بیا د دغه مفلس سره د الله جل جلاله په حضور کې د وړاندې کولو لپاره هیڅ نه پاتې کیږي، او هغه به ذلیل او رسوا شي، تل به د غم ټکرې خوري او هیڅکله په د درناوی څښتن نه شي.

الهي لاربشوونه ده:

وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْئِلًا [1] (او ستا پروردګار د ګناهونو پټوونکی او ډېر زيات رحم کوونکی دی، که هغه جل جلاله دوی پر خپلو بد اعمالو فوراً ونيسي نو عذاب به راولیږي، خو هغه جل جلاله په (خپل رحمت سره) يو وخت د هغې لپاره ټاکلی دی او دا خلک به د خلاصون لپاره له هغه پرته يو د بناه ځای ونه ومومي) .

او سوره شوری کې دی : وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ [2] (او هماغه دی چې د خپلو بنده ګانو توبه قبلوی او د هغوی ګناهونه بخښي او پر هغو ټولو پوهیږي چې تاسې يې کوی).

په اصل کې انسان بايد پر دی يقين ولری، چې د بری او خلاصون هم يوه دروازه ده، له دی دروازی نه چې څوک ديکه کړای شوی وی، بيا د تل لپاره ذليل او بی برخی پاتی شو، مؤمنانه فکر همدا دی، چې له بنده که هر ډول ګناه وشی، د هغه کار دا دی چې د الله جل جلاله په حضور کې پښيمانی څرګنده کړی او د هماغه جل جلاله په حضور کې د خپلی ملامتيا اوښکی تويی کړی د بنده د پاره له الله پرته بله يوه دروازه هم نشته، چې له هغی نه وبخښلای شی، ان تر دی چې که سړی الله جل علی شانه پريږدی او د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د خوشحالولو کوښښ وکړی نو د الله جل جلاله په دربار کې د هغه دغه کوښښونه هيڅ ارزښت نه لری، او هغه به نامراده شړل کيږی .

رسول هم د الله جل جلاله بنده دی او هغه هم د همدی درګاه فقير دی، هماغه صلی الله عليه وسلم ته چې کومه ستره مرتبه ورکړای شوی ده او د هغه د ستر توب راز هم دا دی چې هغه به د الله جل جلاله تر ټولو عاجز بنده

---

[1] - د الکهف سورت ۵۸ آيت
[2] - د الشوری سورت ۲۵ آيت

وی او د نورو انسانانو په مقابله کې به د الله جل جلاله په حضور کې تر ټولو زیات له ویرې لړزیږي، د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم لاربښونه ده.

خلکو! له الله جل جلاله د خپلو ګناهونو بخښنه وغواړئ، او د هغه حضور ته مراجعه وکړئ ما ته وګوری زه د ورځې سل سل کرتی له الله جل جلاله نه د مغفرت غوښتنه کوم [صحیح مسلم]

د مناققانو په یادونه کې الله جل جلاله فرمایي: يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ[1] [دا منافقان به ستاسې په مخ کې قسمونه خوری چې له هغوی نه راضی شی، که له دوی نه راضی هم شی نو الله جل جلاله هیڅکله له داسې بی دینانو، نه راضی کیږی] .

په قرآن مجید کې د حضرت کعب بن مالک د پند وړ پیښه د تل لپاره درس دی، چې بنده باید هر څه تیر کړی او هر ډول ازمیښت وزغمی، خو د الله جل جلاله له درګاه نه د تیښتی لار غوره نه کړی، د دین په لاره کې چې پر انسان هر څه تیر شی او الله جل جلاله پر هغه هر څومره مشکلات راولی هغه د انسان د ژوندانه د ښکلی کولو او د مرتبې د لوړولو وسیله ده. همدا بی عزتی د تلپاتی درناوی رښتونی لاره ده او څوک چې د الله جل جلاله دروازه پریږدی او بل چیرته پرتم او درناوی لټوی، هیڅیری به یې تر لاسه نه کړای شی، دی به هر ځای ذلیل او خوار او په ځمکه او آسمان کې به ورته یوه سترګه ځای هم درناوی نه ښکاری .

وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ[2] (او هغه دری واړه هم وبخښلای شول د چا معامله چې ځنډولای شوی وه، کله چې ځمکه د خپلو ټولو پراخیو سره پر هغوی تنګه شوه او خپل ځانونه هم ورته پیتی شول او هغوی پوه شول چې له الله جل جلاله نه

---

[1] - د توبه سورت ۹۶ آیت

[2] - د التوبه سورت ۱۱۸آیت

پرته د خلاصون هیڅ د پناه ځای نشته، پرته له دی چې پخپله له هغه سره پناه واخستل شي، نو الله جل جلاله پخپلی مهربانی سره د هغوی په لوری توجه وکړه، تر څو هغوی هم د الله جل جلاله لوری ته متوجه شی، بیشکه هغه ډېر مهربان او بخښونکی دی)

له پورته دری بزرگانو نه مراد حضرت کعب بن مالک رضی الله عنه حضرت مراره ابن ربیع رضی الله عنه او حضرت هلال ابن امیه ﷺ وو او د دری واړو مثالی توبه به تر قیامته د مسلمانانو لپاره د لاری مشال وی.

حضرت کعب ابن مالک رضی الله عنه چې په بوډاتوب کې ړوند شوی ؤ او د خپل زوی سره به گرځیده، هغه پخپله د خپلی مثالی توبی پندوره پیښه خپل زوی ته بیان کړی وه چې د حدیثو په کتابونو کې ساتل شوی ده.

د تبوک غزا ته د تیاری په وخت کې چې کله نبی صلی الله علیه وسلم مسلمانان د غزا لپاره تیارول، زه په هم په هغو مجلسونو کې شریک وم، ما به چې کله هم د نبی صلی الله علیه وسلم خبری اوریدی، په زړه کې به مې فکر کاوه چې زه به هم خامخا ځم خو چې کورته به راغلم، سستی به می کوله او فکر به می کاوه چې تر اوسه لازیات وخت دی، زما سره د سفر سامان موجود دی، زه روغ او جوړ یم، ښی ښی سپرلی راته ولاړی دی، په روانیدو کې به څومره وخت لگیږی، او خبره همداسې ځنډیده، ان تردی چې ټول مجاهدین د جنگ ډگر ته ورسیدل او زه په مدینه کې ناست وم، ازادی به می کولی.

اوس خبرونه په را رسیدو وو چې نبی صلی الله علیه وسلم بیرته راتلونکی دی او یوه ورځ پته ولگیده چې هغه بیرته راورسید او د معمول سره سم په جومات کې ایسار دی زه هم جومات ته ورسیدم، دلته منافقین د حضور صلی الله علیه وسلم ته ورتلل او رنگا رنگ سوگندونه به یې یادول او خپل عذرونه یې وړاندی کول، پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم به د هغوی له ځانه جوړی کړای شوی خبری اوریدی او د هغوی ښکاره عذرونه به یې منل او ورته فرمایل یې څه الله جل جلاله دی تا معاف کړی.

چې کله زما نمبر راورسید نو نبی صلی الله علیه وسلم ماته وویل : وایه ته څه شی منع کړی وی؟ ما ولیدل چې د هغه په موسکا کې د قهر آثار دی، او ما ورته وویل : ای د الله رسوله! واقیعیت دا دی چې زما هیڅ عذر نه و، زه روغ وم، خوشحال وم سپرلی هم را سره وه، بس زما لټ او بیکاری زه د دی نیک بختیانه بی برخی کړم.

زما د سپینو سپینو خبرو په اوریدو نبی اکرم صلی الله علیه وسلم وفرمایل: ښه ولاړ شه او انتظار وکړه چې الله جل جلاله ستا په باب څه فیصله وفرمایی، زه پاڅیدم او د خپلی قبیلی په خلکو کې کیناستم، د قبیلی خلکو ماته بد رد ویل پیل کړل، چې تا ولی څه خبره جوړه نه کړه، ته خو تل د دین په چارو کې له نورو د مخه یې، خو چې کله ماته دا معلومه شوه چې زما دوه نورو ملګریو هم زما په څیر همداسې رښتیا خبره کړی نو زما زړه جمعه (مطمئن) شو او ما پریکړه وکړه چې پخپلو رښتیاو به ټینګ پاتی کیږم .

له دی وروسته نبی صلی الله علیه وسلم اعلان وفرمایه چې زمونږ دری واړو سره به هیڅوک خبری نه کوی، د دی اعلان سره زما لپاره د مدینی ځمکه بدله شوه او زه پخپلو کې پردی او بیخی بل هیوادی پاتی شوم، په ټولنه کې هیچا زما سره سلام کلام نه کاوه، یوه ورځ چې زه ډیر زیات زړه تنګی شوم او بی اندازی وویریدم، نو خپل یوه د کوچنیتوب اندیوال او د تره (کاکا) زوی ابو قتاده رضی الله عنه ته ورغلم، ما سلام پری واچاوه خو هغه د الله جل جلاله بنده د سلام ځواب اومره هم رانکړ، ما تری پوښتنه وکړه ابو قتاده! زه تاته پر الله جل جلاله سوګند درکوم او پوښتنه کوم، ووایه چې زما له الله جل جلاله او د هغه له رسول صلی الله علیه وسلم سره مینه نشته؟ هغه چپ ؤ، ما بیا تری پوښتنه وکړه، خو هغه هیڅ ځواب رانکړ، دریم کرتی چې ما سوګند ورکړ او تری وه می پوښتل، نو هغه همدومره وویل: الله جل جلاله او د هغه رسول الله صلی الله علیه وسلم ښه پوهیږی، زما زړه را ډک شو او له سترګو می اوښکی را روانی شوی، او په غمو کې ډوب تری راستون شوم .

په همدې ورځو کې يو شامي سوداګر راته د غسان پادشاه، يو ليک راکړ د غسانيانو دې پادشاه ليکلي وو، مونږ اوريدلي دي چې ستاسې سردار پر تا ناروا تيري کوي ته خو کوم ذليل انسان نه يې، ستا په درد مونږ پوهيږو، مونږ ته راشه مونږ به ستا سره ستاله شانه سره سمه رويه وکړو، د ليک په ليدو زما له خولې وواته دا يو بل مصيبت نازل شو او هماغه وخت مې هغه ليک په نغرې کې واچاوه. څلويښت ورځې په همدې حالت کې تيرې شوې وې چې د پيغمبر اکرم صلی الله عليه وسلم يو استازی له يوه حکم سره راغی، چې له خپلې ميرمنې نه هم جلا شه ما پوښتنه وکړه، طلاق ورکړم؟ ځواب راکړ شو نه! بس بيل اوسه، او ما خپله ميرمن خسرګنی کره وليږله او هغې د الله جل جلاله بنده ته مې وويل چې اوس ته هم د الله جل جلاله د حکم انتظار وکړه پر پنځوسمه ورځ د سهار له لمانځه وروسته زه له ځانه بيزاره ډېر نهيلی او غمځپلی د خپل کور پر بام ناست وم، چې ناڅاپي چا وويل، کعبه! مبارک شه! د غږ په اوريدو سره زه پوه شوم او د خپل رب په حضور کې په سجده پريوتم، بيا نو د خلکو راتلل پيل شول او ډلې ډلې به ماته د مبارکۍ لپاره راتللو زه پاڅيدم او سيده د نبي اکرم ﷺ حضور ته چې په جومات وو ولاړم، ګورم چې د رسول اکرم ﷺ مبارکه څيره له نوره ځليږي، زه ورمخکې شوم سلام مې وکړ، نو نبي اکرم ﷺ راته وويل، کعبه مبارک شه! دا ستا د ژوندانه تر ټولو غوره ورځ ده، ما ورته وويل، حضور دا بخښنه ستاسې له لوري ده او که د الله جل جلاله له لوري؟ وی فرمايل د الله جل جلاله له لوري او پورته آيتونه يې راته واورول.

⇦ په توبه کولو کې هيڅکله ځند ونه کړی، د ژوندانه حال چاته معلوم نه دی چې د عمل مهلت به څه وخت پای ته رسيږي، هيڅوک نه پوهيږي چې راتلونکی کړی د ژوندانه دی او که د مرګ، هر مهال خپل پای په ياد ولری او د توبې او استغفار په وسيله زړه او روح ذهن او ژبه له ګناهونو پريمنځی، د نبي اکرم صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده:

الله جل جلاله د شپې خپل لاس غزوي، چې کوم سړی د ورځ ګناه کړی وي چې هغه الله جل جلاله ته واپس کړای شي، او د ورځې هغه لاس غزوي

چې کوم سړی د شپې ګناه کړی وی چې هغه په ورځ کې الله جل جلاله ته واپس کړای شی او د خپلو ګناهونو بخښنه وغواړی ان تردی چې لمر د مغرب (لویدیځ) له لوری راوخیژی [صحیح مسلم]

د لاس غزولو نه مراد دا دی چې هغه خپل ګنهګار بنده ګان خپل لوری ته رابولی، او پخپل رحمت سره د هغوی ګناهونو پټول غواړی، که پر بنده کوم وخت احساسات غالب شی او کوم ګناه تری وشی، نو هغه ته پکار دی چې غفور او رحیم الله جل جلاله ته پرته له ځنډه مراجعه وکړی، ځکه چې له ګناه نه ګناه پیدا کیږی، او شیطان هر وخت انسان ته په څوکی ناست وی او هغه د انسان د بی لاری کولو له فکر نه یو وخت هم بی پروا کیږی نه .

⇦ په خورا رښتونی زړه او اخلاص سره داسې توبه وکړی چې ستاسې د ژوندانه یون (حرکت) بدل کړی او له توبی وروسته تاسې یو بل انسان په نظر راشی، الهی فرمان دی :

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ [1]

(ای مؤمنانو! د الله جل جلاله په حضور کې رښتونی او خالصه توبه وکړی ، هیله ده چې ستاسې پروردګار ستاسې ګناهونه له تاسې لری کړی او تاسې په داسې باغونو کې داخل کړی، چې تری لاندی نهرونه بهیږی، په هغه ورځ به الله جل جلاله خپل رسول او هغه خلک چې ایمان یې راوړی او له هغه سره ملګری شوی نه رسوا کوی) .

یعنی داسې توبه وکړئ چې بیا مو د زړه او ذهن په کوم ګوټ کې د ګناه په لور د ورتګ ځای پاتی نه وی، د داسې توبی دری یا څلور برخی دی، که د توبی اړیکی د الله جل جلاله له حق سره وی د توبی دری برخی اجزاء دی :

۱ - انسان وقعًا د خپلو ګناهونو په احساس شرمنده وی .

۲ - په راتلونکی وخت کې د ګناه نه کولو کلک عزم ولری .

[1] - د التحریم سورت ۸ آیت

۳ - او د خپل ژوندانه په سمولو او ښکلي کولو کې په مکمله توګه فکرمند وي او په دې باب په ټينګه کار کوي او که ګنهګار د کوم مؤمن حق خوړلی وي نو د توبې څلورم جز (برخه) دا ده چې : د بنده حق ادا کړي او يا ترې بخښنه وغواړي .

همدا هغه توبه ده چې انسان پرې په واقعي ډول له ګناهونو پريمنځل کيږي ، د هغه يوه يوه ګناه د هغه له روح نه لاندې را پريووزي او هغه په نيکو اعمالو سينګار، له ښکلي او ښايسته ژوندانه سره د الله جل جلاله حضور ته ورځي او الله جل جلاله ورته په جنت کې داوسيدو ځای وربخښي، د نبي صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده :

کله چې بنده کومه ګناه وکړي نو د هغه په زړه کې يو تور داغ پيدا کيږي، بيا که هغه له ګناه نه منع شي، د خپلو ګناهونو په احساس پښيمانه او د بخښنې غوښتونکی وي، د الله جل جلاله لور ته رجوع وکړئ او له ګناه نه د ځان ساتنې کلک عزم وکړي نو الله جل جلاله د هغه زړه ته جلا وربښي، او که هغه بيا ګناه وکړي نو هغه تور داغ يې زياتيږي ان تردې چې ټول زړه ونيسي، همدا هغه زنګ دی چې يادنه يې الله جل جلاله په خپل کتاب کې فرمايلې دی: كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ [١] (هيڅکله نه بلکه اصل خبره دا ده چې د هغوی زړونه د هغوی د بدو اعمالو زنګ نيولي دي) .

⇦ پر خپله توبه د قايم اوسيدلو کلک عزم وکړي او شپه ورځ دې ته پام لري چې د الله جل جلاله سره د کړي وعدې پر خلاف ترې کوم عمل ونه شي او د خپل مخ په زياتيدو سپيڅلتيا او اصلاح له مخې خپل عزم اټکل کړي او که د خپلو ټولو کوښښونو سره سره تاسې وخوييږي او بيا درنه کومه ګناه وشي نو بيا هم هيڅکله مايوس نه شي، بلکې بيا د الله جل جلاله د بخښش په پراخه لمن کې د ځان لپاره پناه ولټوي او د الله جل جلاله په حضور کې له ويرې ولړزيږي چې پروردګاره! زه ډير کمزوری يم، خو ته مې

---

[١] - د المطففين سورت ۱۴ آيت

له خپل درباره رسوا مه شړې، ځکه چې زما لپاره ستا له درگاه پرته بله درگاه نشته، چې ورشم او پناه پکې واخلم.

شیخ سعدی رحمه الله علیه فرمایي:

الهی بذلت مران از درم که جز تو نباشد در دیگرم

او د حضرت ابو سعید ابو الخیر دا رباعي هم ډېره ښه ده:

باز آ باز آ هر آنچه هستی باز آ گر کافر و گبر وبت پرستی باز آ

این درگه ما درگه نومیدی نیست صد بار اگر توبه شکستی باز آ

الله جل جلاله چې تر ټولو زیات پر کوم څیز خوشحالیږي هغه د بنده توبه ده، د توبې معنی ده راگرځیدل، الله جل جلاله ته رجوع کول، بنده چې کله د فکر او جذباتو په بې لارې کې مبتلا شي او د گناهونو په جال کې راگیر شي، نو له الله جل جلاله پردې کیږي او ډېر لرې کیږي، گواکې چې هغه له الله ورک شي او چې کله هغه بیرته راگرځي او پښیمانه د الله جل جلاله لورې ته متوجه کیږي، نو داسې یې وگڼې چې الله جل جلاله خپل ورک شوی بنده بیا وموند، دغه ټول حالت نبی صلی الله علیه وسلم په بې اندازې بلیغ تمثیل سره داسې بیان کړی دی: که له تاسې نه د چا اوښ په یوه بې اوبو او وښو بیدیاکې ورک شوی وي او د هغه د خوراک څښاک سامان هم پر هغه اوښ باروي، او هغه سړی خپل اوښ په دغه وچه بیدیا کې لټولی او له پیدا کیدو یې نا امیده شوی وي او له ژوندانه یې هم هیله پرې شوي او د کومې ونې د سیورې لاندې د مرگ په هیله ناست وي، په همدې حالت کې که هغه خپل اوښ پر سامان بار په خپله خوا (څنگ) کې وگوري، نو فکر وکړې، چې دی به څومره خوشحاله وي! ستاسې پروردگار هم له دې سړي نه هغه وخت زیات خوشحالیږي، چې له تاسې کوم بې لارې بنده بیرته هغه ته رجوع وکړي او له بې لارې وروسته بیا هغه د فرمانبردارۍ لاره غوره کوي [جامع ترمذي]

په یو بل وخت کې هغه دغه حقیقت په یو بل تمثیل سره واضع کړی دی چې بې اندازې اغیز من دی.

په يو بل وخت کې يو شمير جنګي بنديان راوستل شول، په هغو کې يوه زنانه هم وه چې په سينې پورې زوی ترې پاتې شوی و، هغه له ډېره غمه داسې ناقراره وه، چې چيرته به يې کوچنی هلک وليد په سينې پورې به يې ونيوه او شيدې به يې ورکولې، د دغې ښځې د حال په ليدو نبي ﷺ له صحابه رضی الله عنه پوښتنه وکړه، ايا تاسې دا هيله کولای شی چې دا ښځه به خپل زوی پخپلو لاسو په اور کې واچوي صحابه و ورته وويل : يا رسول الله پخپله ګذارول خو يې پرېږده که دا خپل زوی په اور کې ووينې نو د خپل ځان نه په تيريدو به هغه بچ کړي، پردې خبره پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل : الله جل جلاله پر خپلو بنده ګانو تر دې زيات رحيم او مهربان دی، څومره چې دا مور پر خپل زوی مهربانه ده ؟

⇦ توبه او استغفار پرله پسې واياست، له سهاره تر ماښامه معلومه نه ده چې له انسان نه څومره خطاګانې کيږي، او ځينې وختونه پخپله انسان هم پر هغې نه پوهيږي .

دا سوچ مه کوی چې د کومې ستری ګناه پر وخت توبې ته اړتيا ده، انسان هر وخت توبې او استغفار ته اړ دی او پل په پل ترې سهوې کيږي، نبي صلی الله عليه وسلم به د ورځې اويا او يا سل کرتې توبه او استغفار فرمايه [صحيح بخاري - صحيح مسلم]

⇦ کوم ګنهګار چې توبه وکاږي او خپل ژوندون سم کړي، هغه هيڅکله حقير مه ګڼی.

حضرت عمران بن الحصين د رسالت د وختو يوه پيښه بيانوی چې د جهينه قبيلې يوه ميرمن د رسول الله صلی الله عليه وسلم په خدمت کې حاضره شوه چې د بد کاری په نتيجه کې حامله شوی وه، وی ويل يا رسول الله ! زه د زنا د سزا وړ شوی يم، پر ما شرعي حد قايم کړی او سزا را کړی، پيغمبر اکرم صلی الله عليه وسلم د هغې ولی راوغوښت، او هغه ته يې وويل : ته هغې سره ښه رويه کوه او چې کله د هغې اولاد پيدا شو نو ماته يې راوله له ولادت وروسته چې هغه ميرمن راغله، نو هغه حکم وکړ چې جامې يې په بدن پورې وتړی چې د سنګسار پر وخت يې جامې ونه شليږی

او بې پردې نه شي بيا يې د سنګسارولو حکم وکړ او هغه ميرمن سنګسار کړای شوه، بيا يې نبی صلی الله عليه وسلم د جنازې لمونځ ادا کړ، حضرت عمر رضی الله تعالی عنه پيغمبر اکرم صلی الله عليه وسلم ته ووېل، يا رسول الله! تاسې د دې د جنازې لمونځ ادا کوی، نو دې بد کاری کړی وه، پر دې خبره نبی صلی الله عليه وسلم وفرمايل: دې توبه وکړه او داسې توبه چې که د دې توبه د مدينې پر اويا کسانو وويشل شي، نو د ټولو د نجات لپاره کافی ده، تا له دې نه غوره څوک ليدلی چا چې خپل روح د الله جل جلاله حضور ته وړاندې کړی وی.

⇦ سيد الاستغفار په اهتمام سره ووایاست، نبی صلی الله عليه وسلم حضرت شداد بن اوس رضی الله تعالی عنه ته ووېل چې سيد الاستغفار يعنې تر ټولو غوره دعا دا ده: اَللّٰهُمَّ اَنْتَ رَبِّیْ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ انت خَلَقْتَنِیْ وَاَنَا عَبْدُکَ وَاَنَا عَلٰی عَهْدِکَ وَوَعْدِکَ مَااسْتَطَعت اَعُوْذُبِکَ مِنْ شَرِّمَا صَنَعْتُ ، اَبُوْءُ لَکَ بِنِعْمَتِکَ عَلَیَّ وَاَبُوْءُ بِذَنْبِیْ فَاغْفِرلِی فَاِنَّهٗ لَا یَغْفِرُ الــذُّنُوْبَ اِلَّآ اَنْتَ [صحيح بخاری - جامع ترمذی]

(ای الله! ته زما پروردګار يې، له تا پرته هېڅوک معبود نشته، تا زه پيدا کړی يم او زه ستا بنده يم او ما چې له تاسره د بنده ګی او اطاعت کړمه وعده کړی ده، پر هغې به د خپلې وسې پورې ټينګ ولاړ يم، او کوم ګناهونه چې رانه شوی وی د هغو له بدو نتيجو نه ستا د پناه غوښتونکی يم، تا چې کوم نعمتونه را کړی دی، پر هغې قانع يم او زه دا منم چې زه ګنهګار يم، نو ای پروردګاره! زما ګناهونه معاف کړې، له تا پرته زما د ګناهونو بخښونکی څوک دی هيڅوک نشته) .

د دعا آداب

⊙ دعا یوازې له الله جل جلاله نه غواړې له هغه پرته هیڅکله د اړتیا پوره کولو لپاره ونه بلې، دعا د عبادت مغز دی او عبادت یوازې د الله جل جلاله لپاره دی، قرآني لارښوونه ده:

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ[1] (د هماغه رابلل په حقه دي او دا خلک چې هغه پرېږدي او نوری هستی رابلی هغوی د دوی د دعاګانو هیڅ ځواب نشي ورکولای، د هغوی (غیر الله) رابلل داسې دي، لکه چې یو سړی دواړه لاسونه د اوبو لوری ته وغزوی او غواړی چې اوبه (د لری نه) د ده خولی ته راشي، حال دا دی چې اوبه ده ته هیڅکله نشی را رسیدلای، بس همداسې د کافرانو دعاګانی بی ځایه دی) .

یعنی د اړتیا پوره کولو او چاره جوړولو ټول واکونه د الله جل جلاله په لاس کې دی - له هغه پرته د چا سره هیڅ واک نشته، ټول هماغه ته اړ دی، او له هغه جل جلاله پرته هیڅوک نشته چې د بنده ګانو زاری واوری، او د هغوی د دعاګانو ځواب ورکړی.

يَاأَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ[2] (ای انسانانو! تاسی ټول الله جل جلاله ته اړیاست ، همدا الله جل جلاله دی چې غنی او بی نیازه او د ښو غوره صفاتو څښتن دی)

د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده چې الله جل جلاله فرمایلی دی:

زما بنده ګانو! ما پر ځان ظلم حرام کړی دی، نو تاسې هم پر یو بل ظلم او زیاتی حرام وګنئ، زما بنده ګانو! له تاسې هر یو بی لاری دی، پرته له هغوی چې زه ورته لارښوونه وکړم نو تاسې زما نه لارښوونه وغواړئ، چې

---

[1] - د المطففین سورت ۱۴آیت

[2] - د الفاطر سورت ۱۵آیت

زه تاسې ته لارښوونه وکړم، زما بنده ګانو! ستاسې هر یو وږی دی، پرته له هغه چا چې زه یې پړی وخورم، نو تاسې زما څخه روزی وغواړی چې زه تاسې ته روزی درکړم، زما بنده ګانو! هر یو لوڅ لغړ دی، پرته له هغه چا چې زه یې ورته واغوندم، نو تاسې زما نه جامې وغواړی، زه یې تاسې ته اغوندم، زما بنده ګانو! تاسې د شپې هم ګناهونه کوی او د ورځې هم او زه ټول ګناهونه بخښم [صحیح مسلم]

او رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دا هم لارښونه فرمایلی ده چې: سړی باید خپلی ټولی اړتیاوی له الله جل جلاله څخه وغواړی، ان تردی چې که د څپلی پونده یې وشلیږی، نو له الله جل جلاله یې وغواړی، او که مالګی ته یې اړتیا وی نو هغه هم له الله جل جلاله نه وغواړی [جامع ترمذی]

لنډه دا چې انسان باید د خپل ډېر کوچنی ضرورت لپاره هم الله ﷻ ته رجوع وکړی، له هغه پرته نه څوک د دعاګانو اوریدونکی شته، او نه څوک مرادونه پوره کوونکی.

⊙ له الله جل جلاله څخه هماغه څه وغواړی چې حلال او پاک وی، د ناروا اهدافو او د ګناه د چارو لپاره د الله جل جلاله په حضور کې لاسونه اوږدول بی اندازی بی ادبی، بی حیایی او ګستاخی ده، د حرامو او ناروا مرادوو د پوره کیدو لپاره الله جل جلاله ته دعاګانی کول او نذرونه منل له دین سره ډیری بدی ټوکی دی، همدا رنګه د هغو خبرو لپاره هم دعا مه کوی چې الله جل جلاله په ازلی توګه فیصله کړی دی او په کومو کې چې بدلون نشی کیدای، لکه کوم لنډی سړی چې د خپل قد د لوړیدو لپاره دعا وکړی او یا کوم بی اندازی لوړ سړی د خپل قد د راټیټیدو لپاره دعا وکړی، یا دعا وکړی چې زه تل ځوان اوسم او هیڅکله زوړ نه شم او داسې نور. قرانی لارښوونه ده: وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ [1] (او په هر عبادت کې خپل مخ سم د هماغه لوری ته کړی او هماغه را بلې او د هغه لپاره خپل طاعت خالص کړی).

---

[1] - د الاعراف سورت ۲۹ آیت

د الله جل جلاله په حضور کې اړتیا لرونکی د نافرمانی پر لار مه ځی او د خپلو ناروا مرادونو لپاره دعا مه غواړی، بلکې ښه عمل او سپیڅلی ولولی الله جل جلاله ته وړاندی کړی او د خپلو نیکو مرادونو لپاره د الله جل جلاله حضور ته خپله غوښتنه وړاندی کړی.

⊙ دعا په ژور اخلاص او سپیڅلی نیت سره وغواړی، او په دی باور یې وغواړی چې له کوم الله جل جلاله یې چې تاسې غواړی، هغه ستاسې پر حالاتو په مکمله توګه په رښتیا سره خبر دی او پر تاسې بی اندازی مهربان هم دی او هماغه جل جلاله دی چې د خپلو بنده ګانو ناری اوری او د هغوی دعاګانی قبلوی، د ځان ښوودنی، ریا او شرک له هر شک نه خپلی دعا ګانی پاکی وساتی، قران فرمایی: فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ [1] (خپل اطاعت الله جل جلاله ته خالص کړی او هماغه جل جلاله رابلی).

او په بقره سوره کې دی: وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ [2] (او ای پیغمبره! چې کله له تانه زما بنده ګان زما په باب پوښتنه کوی نو هغوی ته ووایه چې زه هغوی ته نږدی یم، آواز کوونکی چې کله ماته آواز کوی، نو زه د هغه دعا قبلوم، نو دوی باید زما بلنه ومنی او پر ما باید ایمان راوړی، چې پر نیغه لار روان شی [البقره: ۸۶]

⊙ دعا په پوره توجه، مکمل اخلاص او د زړه په حضور سره وغواړی، او له الله جل جلاله ښی هیلی ولری، د خپلو ګناهونو د امبار په نظر کې نیولو پر ځای د الله جل جلاله بی اندازی عفوه او بښنه او بی حسابه بی کتابه سخاوت په نظر کې ولری، د داسې سړی دعا په حقیقت کې ګرد سره دعا نه ده، چې غافل او بی پروا وی او په احتیاطی سره د ژبی پر څوکه سر سری یو څو کلمی تکرار وی او پر الله جل جلاله یې ښه باور نه وی، په حدیث کې دی: د خپلو ګناهونو د قبلیدو په باب یقین ولری د زړه په حضور سره دعا

---

[1] - د المومن سورت ۱۴آیت

[2] - د البقره سورت ۱۸۶آیت

وکړي، الله جل جلاله هغه دعا نه قبلوي، چې د غافل او بې پروا زړه نه وتې وي [جامع ترمذي]

⊙ دعا په ډېر عاجزي او عذر زاري سره وغواړي، له عذر او زاري نه مراد چې ستاسې زړه د الله جل جلاله د هيبت او جلال نه په لړزان وي او د بدن پر ظاهري حالت مو هم د الله جل جلاله ويره ښکاري، سترګې ټيټې شوي وي آواز ناست وي، غړي سست شوي وي، سترګې له اوښکو ډکې وي او له ګردو حالاتو مسکيني او بې کسي ښکاره کيږي، نبي صلی الله عليه وسلم يو سړي وليد چې هغه د لمانځه په دوران کې د ږيرې د ويښتانو سره لوبې کوي، نو هغه وفرمايل: که د ده په زړه کې تواضع واي نو په بدن به يې ښکاره کيداي.

په اصل کې د دعا غوښتلو پر وخت سړي بايد په داسې حالت کې ولړزيږي چې زه يو بې وسې فقير او ناتوانه مسکين يم، الله جل جلاله مکړه که زه له دې درګاه نه وشړل شوم، نو بيا زما لپاره هيچيرې تم ځاى نشته، زما سره خپل هيڅ نشته، څه چې را سره دي الله جل جلاله را کړي دي.

او که الله جل جلاله يې رانکړي نو بل څوک نشته چې ماته څه راکړاى شي، الله جل جلاله د هر څيز وارث دی، د هغه سره د هر څيز خزانه ده، بنده خو عاجز او فقير دی قرآن فرمايي: ادعوا ربکم تضرعًا (خپل رب ته په عاجزي او زاري سره آواز وکړي).

د عبديت او بنده ګۍ شان همدا دی چې بنده خپل پروردګار ته په ډېره عاجزي او تواضع سره آواز وکړي او د هغه زړه او دماغ، احساسات او جذبات او ټول غړي يې د الله جل جلاله په حضور کې سر ځوړي ولاړ وي او له پټ او ښکاره دواړو حالاتو يې احتياج او عاجزي ښکاره کيږي.

⊙ دعا غلې غلې په ټيټ اواز سره غواړي، د الله جل جلاله په حضور کې خامخا ولړزيږي خو د ژړا او زاري ښکارونه يې هيڅکله ونکړي، د بنده عاجزي، تواضع او انکسار بايد يوازې د الله جل جلاله په حضور کې وي، بيشکه ځنې وختونه دعا په زوره زوره هم کولاى شي، خو په يوازې والي کې او يا چې کله اجتماعي دعا کوي، نو هغه وخت په لوړ آواز سره دعا

وکړي چې نور خلک پرې امین ووايي، په عامو حالاتو کې په ټيټ آواز سره غلی غلی دعا وکړي او د دی خبری پوره پوره خیال ساتی، چې ستاسې ژړا او زاری او فریاد بنده ګانو ته د ښودانی لپاره نه دی

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ [1] (او خپل پروردګار دننه په زړه کې له ویری او زاری سره یاد کړی او په ژبه یې هم په سپک شان اواز سره سهار ماښام یاد کړی او د هغو خلکو نه مه کیږی چې په غفلت کې پراته دی)

د حضرت زکریا علیه السلام د بنده ګی د شان په ستاینه کې قران عظیم الشان وایی: إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا [2] (چې کله هغه خپل رب ته غلی غلی آواز کړ) .

⊙ له دعا کولو د مخه کوم نیک عمل خامخا وکړی، د مثال په توګه یو څه صدقه او خیرات وکړی پر وږی خواړه وخوروی، یا نفل لمونځ او روژی ونیسی، او که الله جل جلاله مه کړه په کوم مصیبت اخته شوی نو خپل هغه اعمال واسطه کړی او دعا وکړی، چې تاسې په اخلاص سره د الله جل جلاله د رضا لپاره کړی وی .

په قرآن عظیم کې دی : إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ (د الله جل جلاله لوری ته سپیڅلی کلمی ورپورته کیږی او نیک عمل همدغه لوړی مرتبی وهلای شی) .

نبی صلی الله علیه وسلم یو ځلی د دری داسې صاحبانو واقعه واورو له چې په یوه تیاره شپه کې په یوه سمځ کې بنده شوی وو، هغو خلکو خپل مخلصانه اعمال واسطه کړل، الله جل جلاله ته یې دعا وکړه او الله ﷻ د هغوی مصیبت لری کړ.

[1] - د الاعراف سورت ۲۰۵آیت
[2] - د مریم سورت ۳ آیت

پيښنه داسې وه چې دريو ملګرو يوه شپه په يو غار کې پناه اخيستې وه، الله جل جلاله کول چې د غره له سر نه يو ګټ راورغړيد او د غار سمڅ په خوله کې پريووت او غار بنده شو، ډېر غټ ګټ و، د هغوی په وس کې دا چيرته وه چې ګټ لرې کړي او د سمڅې خوله خلاصه کړي ، مشوره يې پردې شوه چې خپل خپل مخلصانه عمل واسطه کړي او له الله جل جلاله ته وغواړي هيله ده چې الله ﷻ د دې مصيبت نه نجات داکړي .

يوه وويل: ما په ځنګل کې ميږې او وزې څرولې او همدا زما ګذاره وه، چې کله به زه له ځنګله نه بيرته راغلم، نو تر ټولو لومړې به مې پر خپل مور او پلار شيدې څښلې او بيا به مې خپلو بچو ته شيدې ورکولې، يوه ورځ زه ناوخته راغلم، زما زړه مور او پلار ويده شوي وو، بچې مې ويښ وو او وږي وو، خو ماته دا ښه ښکاره نه شوه، چې د مور او پلار نه مخکې حپل بچو ته شيدې ورکړم او دا مې هم ښه ونه ګڼله چې هغوی راويښ او په تکليف کړم دغه رنګې زه ټوله شپه د شيدو پياله په لاس د هغو سرته ولاړ وم بچې مې په پښو پورې نښتې وو او ژړل يې خو زه تر سهاره پورې همداسې ولاړ وم .

ال له! ما دا کار سوچه ستا د رضا په خاطر کړی، ته د دې په برکت د غار د خولې نه دا ګټ لرې کړې، او ګټ دومره لرې شو چې آسمان ترې ښکاره شو.

دويم سړي وويل: ما په څو تنه مزدورانو کار وکړ او ټولو ته مې مزدورې ورکړه خو يوه سړي مزدورې پرېښوده ولاړ، يو څه موده وروسته چې هغه د مزدورې اخيستو لپاره راغې، نو ما هغه ته وويل، چې: دا غوايان، وزې او دا نوکران ټول ستا دي، له ځانه سره يې بوزه، هغه وويل: د الله جل جلاله لپاره ټوکې مه کوه، ما ورته وويل، ټوکې نه دي، واقعي خبره ده چې دا هر څه ستا دي، تا چې کومې پيسې پرېښې وې او تللې وې، ما هغه پر کارو بار ولګولې الله جل جلاله پکې برکت زيات کړ، او دا چې ته څه ګورې ، ټول د هماغو پيسو حاصلات دي، دا په ډاډه زړه يوسه، دا هر څه ستا دي، او هغه سړي هر څه يووړل او ولاړ، الله! ما دا هر څه ستا د رضا لپاره کړي

دی، الله! ته د دی نیک کار په برکت د غار له خولی نه دا ګټ لری کړی، د الله جل جلاله په فضل او کرم سره ګټ یو څه نور هم لری شو.

دریم سړی وویل، زما یوه د تره لور وه چې زما ورسره ډېره مینه وه، هغې زما نه یو څه پیسی وغوښتی، ما ورته پیسی ورکړی، خو چې کله زه د خپلی اړتیا د پوره کولو لپاره د هغې سره کیناستم، نو هغې ووېل، له الله جل جلاله وویریږه او د دی کار نه منع شه، زه ژر را پورته شوم او هغه پیسی می هم هغی ته وبخښلی.

ای الله! ته ښه پوهیږی چې ما دا هر څه ستا د خوشحالی لپاره کړی دی، ای الله! ته د دی په برکت د غار خوله خلاصه کړی، الله جل جلاله ګټ د غار له خولی لری کړ او دریواړو ته الله جل جلاله له دغه مصیبت نه نجات ورکړ.

⊙ د نیکو مقصدونو لپاره د دعا کولو سره سره خپل ژوندون د الهی هدایاتو سره د برابرولو او جوړولو کوښښ هم وکړی، له ګناه او حرامو په مکمله توګه ځانونه وساتی، په هر کار کې د الهی لاربښوونو خیال ساتی او د تقوی ژوندون تیر کړی، له حرام خوراک، حرام څښاک حرام اغوستن او په بی باکی سره پر حرامو خپل بدن پالونکی دعا کوونکی چې دا هیله ولری چې زما دعا دی قبوله شی، نو دا بی حده ناپوهی او ضدیتوب دی، د دعا قبلیدو لپاره ضروری ده چې د انسان وینا او عمل د دین له لاربښوونو سره سم وی.

پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایی: الله جل جلاله پاکیزه دی او هغه یوازی پاکیزه مال قبلوی او الله جل جلالهٔ مؤمنانو ته د همدی خبری حکم کړی دی، د څه یې چې خپلو پیغمبرانو ته حکم کړی دی، لکه چې هغه جل جلاله فرمایلی دی: يَاأَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنْ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ[1] (ای پیغمبرانو !پاک شیان وخورئ اونیک عمل وکړئ، تاسې چې هر څه کوئ زه ورباندی ښه پوهیږم).

---

[1] - د المومنون سورت ۵۱ آیت

او مؤمنانو ته په خطاب کې الله جل جلاله ویلي دي: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ [1] (ای د ایمان څښتنانو! کوم پاک او حلال شیان چې مونږ تاسې ته ښندلي دي هغه خوری) .

بیا محمد صلی الله علیه وسلم د یوه داسې سړي یادونه وکړه چې د اوږدې فاصلې له وهلو وروسته په مقدسه مقاماتو کې حاضري ورکوي، په دواړو ککړ وي، ګردونو وهلی وي او خپل دواړه لاسونه د اسمان په لور نیسي وايي ای زما پروردګاره! ای زما ربه! حال دا دی چې د هغه خواړه حرام دي، د هغه څښاک حرام دی، د هغه جامې حرامې دي او په حرامو یې بدن رالوی شوی دی، نو د داسې باغي او (نامنونکي) سړي دعا څنګه قبلیدای شي [صحیح مسلم]

⊙ پرله پسې دعا کوي ، د الله جل جلاله په حضور کې عاجزي ، احتیاج او د بنده ګۍ اظهار پخپله یو عادت دی ، الله جل جلاله پخپله د دعا کولو حکم کړی دی او فرمایلي یې دي: چې بنده چې کله دعا کوي ، نو زه د هغه اورم، له دعا کولو هیڅکله مه ستړی کیږئ او په دې پسې مه اوسئ چې په دعا سره تقدیر بدلیږي او که نه، تقدیر بدلیدل یا نه بدلیدل ، دعا قبلیدل یا نه قبلیدل د الله جل جلاله کار دی، چې علیم او حکیم دی، د بنده کار په هر حال کې دا دی چې هغه د یوه فقیر او محتاج په څیر له هغه نه پرله پسې دعا وغواړي او یوه ګړی هم خپل ځان بې احتیاجه ونه ګڼي، نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: تر ټولو زیات عاجز هغه دی چې په دعا کولو کې عاجز وي [طبراني]

او نبي ﷺ دا هم فرمایلي دي چې د الله جل جلاله په حضور کې له دعا نه زیات د عزت او درناوي والا څیز بل یو هم نشته [جامع ترمذي]

د مؤمن شان همدا دی چې هغه به په تکلیف او راحت، غم او درد او په تنګسیا او خوښی په هر حال کې الله ﷻ ته آواز کوي، د هغه په حضور کې به خپلې اړتیاوې وړاندې کوي او پرله پسې له هغه نه خیر غواړي .

---

[1] - د البقره سورت ۱۷۲آیت

د پیغمبر اکرم ﷺ لارښوونه ده : کوم سړی چې له الله ﷻ دعا نه غواړي الله جل جلاله هغه ته په قهر کیږي [جامع ترمذی]

⊙ د دعا د قبلیدو په لړ کې پر الله جل جلاله باور ولري او که د دعا د قبلیدو اغیز ژر نه ښکاره کیږي، نو د نا امیدی په حالت کې د دعا نه کولو غلطي هیڅکله ونکړي د دعا د قبلیدو په فکر کې د پریشانی په ځای یوازی د دعا کولو فکر وکړي، حضرت عمر رضی الله تعالی عنه فرمایي: ما سره د دعا قبلیدو فکر نشته، یوازی د دعا کولو فکر را سره دی، چې کله ما ته د دعا کولو توفیق را کړای شي، نو قبلیدل به یې هم ورسره را په برخه شي .

د پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده: کله چې کوم مسلمان له الله جل جلاله د څه غوښتلو لپاره د الله جل جلاله په لوری مخ کوی ، نو الله جل جلاله د هغه سوال خامخا پوره کوی او یا یې مراد پوره کیږي، یا الله جل جلاله د هغه غوښتل شوی شیز په اخرت کې د هغه لپاره جمع کوی، د قیامت په ورځ به الله جل جلاله یو مؤمن بنده خپل حضور ته وغواړي، او هغه به خپلی مخی ته ودروی او تری پوښتنه به وکړي، ای زما بنده، ما تاته د دعا کولو حکم کړی و او دا وعده می کړی وه چې زه ستا دعا قبلوم، نو ایا تا دعا غوښتی وه؟ هغه به وایې، الله! غوښتی می وه، بیا الله جل جلاله فرمایي تا چې زما نه هره دعا غوښتی وه ما قبلوه کړی وه، ایا تا په فلانی ورځ دا دعا نه وه کړی چې زه ستا هغه رنج او غم لری کړم چې ته پری اخته وی او ما تاته له هغه غم او تکلیف نه نجات در کړی، بنده به وایی، الهی! بیخی رښتیا ده، بیا به الله جل جلاله فرمایي، هغه دعا خو ما قبوله کړه و په دنیا کې مې ستا هیله تر سره کړی وه او په پلانی ورځ بیا تا په بل غم کې د ککړیدو له امله دعا وکړه! له دی درد او غمه خلاصون راکړه خو تا له هغی درد او غمه خلاصی ونه موند ، او پرله پسی پری مبتلای وی، هغه به وایی بی شکه الهی! نو الله جل جلاله به وفرمایي، ما د هغه دعا په بدل کې په جنت کې ډول ډول نعمتونه ستا لپاره جمع کړی دی او همدا رنګه به د نورو اړتیاو په باب تری پوښتنه کیږي او همدا به ورته فرمایل

کیږي، بیا نبی صلی الله علیه وسلم فرمایل: د مؤمن بنده به یوه دعا هم داسې نه وي، د څه په باب چې الله جل جلاله دا بیان ونه فرمایي چې ما په دنیا کې قبوله کړه او ستا لپاره می په اخرت کې ذخیره وساتله. هغه وخت به مؤمن بنده فکر کوي کاشکی چې زما یوه دعا هم په دنیا کې قبوله شوی نه وای، نو ځکه باید بنده په هر حال کې دعا وغواړي [حاکم] .

⊙ د دعا غوښتلو پر وخت د ظاهري آدابو، پاکوالی او سپیڅلتیا هم پوره خیال ساتي او زړه هم د ناپاکو ولولو او بدو خیالاتو او بیهوده عقاید وپاک ساتي، په قرآن عظیم کې دي: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ (بیشکه الله جل جلاله ته محبوب هغه بنده ګان دي چې ډېری زیاتی توبی باسي او هغه بنده ګان دي چې زیات پاک او صاف اوسیږي) .

او په مدثر سوره کې دي: وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ()وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ (او د خپل رب کبریایی بیان کړي او خپل نفس پاک ساتي) .

⊙ د نورو لپاره هم دعا وکړي، خو تل د خپل ځان څخه شروع کوي، لومړی یې د ځان لپاره غواړي بیا یې د نورو لپاره غواړي، په قران عظیم کې د حضرت ابراهیم او حضرت نوح علیه السلام له دوه دعا ګانو همدا درس زده کیږي .

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ()رَبَّنَا اغْفِرْلِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ [1] (ای زما ربه! ما لمونځ کوونکی وګرځوی او زما له اولاد نه هم داسې خلک راپورته کړي چې دا کار وکړي) پروردګاره! زما دعا قبوله کړه، پروردګاره، ماته بښنه وکړي او زما مور او پلار او ټول مسلمانان په هغه ورځ وبښي چې کله حساب کتاب قایمیږي) .

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَات رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ [2] (زما ربه! ماته بښنه وکړه

---

[1] - د ابراهم سورت ۴۱ آیت

[2] - د نوح سورت ۲۸آیت

او زما مور او پلار ته ښښنه وکړې او هغو خلکو ته ښښنه وکړې چې ایمان یې راوړی او زما کورته راغلی او ټولو مؤمنانو سړو او مؤمنانو ښځو ته ښښنه وکړې).

حضرت ابی ابن کعب رضی الله عنه فرمایی نبی صلی الله علیه وسلم به چې کوم سړی یاداوه نو د هغه لپاره به یې دعا کوله او دعا به یې د خپل ځان نه شروع کوله [جامع ترمذی]

⊙ که تاسې امامت کوی نو تل جامع دعاګانی کوی او جامع کلمات استعمالوی.

په قران عظیم الشان کې چې کومې دعاګانی نقل کړای شوی دی، په هغو کې په عمومی ډول د جمعی صیغی استعمال شوی دی، امام په اصل کې د ټولو مقتدیانو نماینده وی، چې کله هغه په جمع سره دعا کوی، مقتدیانو ته پکار دی چې پرې امین ووایی.

⊙ په دعا کې له تنګ نظری او خپلچاری نه ځانونه وژغوری ، او د الله تعالی د عام رحمت د خاص کولو په غلطی سره فیض او برکت د ځان لپاره د خالص کولو دعا ونه کړی.

حضرت ابو هریره رضی الله تعالی عنه فرمایی چې نبوی جومات ته یو باندچی سړی راغی لمونځ یې اداء کړ، بیا یې دعا وکړه او وی ویل : ای الله پر ما او پر محمد صلی الله علیه وسلم رحم وفرمایه، او زمونږ سره پر بل چا رحم ونه کړی، نو نبی صلی الله علیه وسلم وفرمایل : لقد تحجرت واسعا (تا د الله جل جلاله پراخ رحمت تنګ کړ) [بخاری]

⊙ په دعا کې له قافیه بندی نه هم ځانونه وژغوری، او په ساده ډول په زاری سره دعا وکړی، په وزن او خواږه آواز له دعا کولو ډډه وکړی، هو! که له تکلف پرته مو کله له خولی نه موزون الفاظ راوزی او یا قافیه رعایت شی نو بده نه ده.

له نبی اکرم صلی الله علیه وسلم نه هم ځینی داسې دعاګانی رانقل شوی دی چې له جوړښت پرته پکی د قافیی او وزن خیال ساتل شوی دی، لکه د هغه صلی الله علیه وسلم یوه ډېره جامع دعا د حضرت زید بن ارقم نه روایت شوی ده: اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبِکَ مِنْ قَلْبٍ لَّایَخْشَعُ وَنَفْسٍ لَّاتَشْبَعُ وَعِلْمٍ لَا

يَنفَعُ وَدَعْوَةٍ لَا يُسْتَجَابُ لَهَا [ي ا الله ! زه تاته پناه دروړم، له هغه زړه نه چې خشوع پکې نه وي، له هغه نفس نه چې صبر پکې نه وي، له هغه علم نه چې ګټه رسوونکې نه وي او له هغې دعا نه چې قبوله نه وي].

⊙ د الله جل جلاله په دربار کې د خپلې اړتيا او احتياج وړاندې کولو د مخه، د هغه جل جلاله حمد او ثنا ووايي، بيا دوه رکعته لمونځ هم ادا کړي او د دعا په پيل او پای کې پر نبي صلی الله عليه وسلم درود ووايا ست .

د پيغمبر اکرم صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده: چې کله د کوم سړي له الله جل جلاله او يا انسان نه د کومې اړتيا پوره کيدو چاره په مخکې وي نو هغه ته پکار دی چې لومړی دوه رکعته لمونځ وکړي، بيا د الله جل جلاله حمد او ثنا ووايي، او پر نبي عليه السلام درود ووايي، له دې وروسته بيا د الله جل جلاله په دربار کې د خپلې اړتيا دعا وغواړي [جامع ترمذی]

د پيغمبر اکرم ﷺ ګواهي ده چې د بنده کومه دعا د الله جل جلاله د حمد او ثنا او د رسول الله ﷺ له درود سره کيږي، هغه قبليږي، حضرت فضاله رضی الله عنه فرمايي چې نبي صلی الله عليه وسلم په جومات کې تشريف لاره چې يو سړی راغی، لمونځ يې ادا کړ او له لمانځه وروسته يې ويل اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِيْ (يا الله ! ماته بخښنه وکړې) د دې خبرې په اوريدو هغه ورته وويل: تا په دعا غوښتلو کې چټکتيا وکړه چې کله لمونځ ادا کړې، کېنه، لومړی د الله جل جلاله حمد او ثنا ووايه، بيا درود شريف ولوله، بيا دعا وکړه، هغه دا خبره کوله چې بل سړی راغی، هغه لمونځ ادا کړ د الله جل جلاله حمد يې بيان کړ، درود شريف يې ولوست، نبي ﷺ ورته وفرمايل اوس دعا وغواړه، دعا به دې قبوله شي [جامع ترمذی]

⊙ له الله جل جلاله نه هر وخت او په هر ساعت کې دعا وغواړي، ځکه چې هغه د خپلو بنده ګانو د فرياد په اوريدو هيڅکله نه خفه کيږي، البته د احاديثو نه معلوميږي، چې يو څه ځانګړې وختونه او حالات داسې دي چې په خصوصي توګه پکې دعا ګانې ژر قبليږي، نو په دغو خاصو وختونو او حالاتو کې په خصوصي ډول دعاګانې وکړي .

ا } د شپې په لومړۍ برخه کې چې خاموشي خپره شي او خلک په خوارۀ خوب ویده شي، کوم بنده چې پاځي او د خپل رب سره د راز او نیاز خبرې کوي او د مسکین په حیث خپلې اړتیاوې د الله جل جلاله حضور ته وړاندې کوي، نو هغه پرې خصوصي مهرباني کوي د پیغمبر اکرم ﷺ لاربنوونه ده:

الله جل جلاله هره شپه د ځمکې پر آسمان خپل جلال نازلوي، ان تر دې چې د شپې لومړۍ برخه یو څه پاتې وي، نو فرمایي څوک ماته اواز کوي چې زه د هغه دعا قبوله کړم؟ څوک یې زمانه غواړي چې زه یې ورکړم؟ څوک زمانه بخښنه غواړي چې زه ورته بښنه وکړم؟ [جامع ترمذی]

ب } د قـدر په شپه له زیاتو نه زیاتې دعاګانې وکړئ چې دا شپه د الله جل جلاله په نزد له زرو میاشتو ډېره غوره ده او دا دعا په خاصه توګه ولولئ: اَللّٰهُمَّ اِنَّکَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّیْ [جامع ترمذی]

(الهی ! ته ډېر زیات بخښونکی یې، معافي کول دې خوښ دي نو ته ماته معافي وکړې) .

ت } د عرفات په میدان کې چې کله په نهم ذالحجه د الله جل جلاله میلمانه جمع کیږي [جامع ترمذی]

ث } د جمعې د ورځې خاص وخت چې د جمعې له خطبې نه شروع کیږي د لمانځه د پای ته رسیدو پرې یا د مازدیګر له لمانځه وروسته د ماښام لمانځه تر وخته پورې دی .

ج } د اذان پر وخت او د جهاد په ډګر کې چې کله د مجاهدینو صفونه جوړیږي، د نبي اکرم ﷺ لاربنوونه ده: دوه شیان د الله جل جلاله له درباره نه رد کیږي یو د آذان په وخت کې دعا دویم په جهاد کې د صفونو جوړیدو پر وخت دعا [سنن ابو داود]

ح } د نبي صلی الله علیه وسلم لاربنوونه ده: د اذان او اقامت تر منځ وقفه کې دعا نه رد کیږي، صحابه کرامو پوښتنه وکړه، یا رسول الله په دې وقفه کې کومه دعا وغواړو؟ ورته وې فرمایل دا دعا وغواړئ: اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُکَ الْعَفْوَ وَالْعَافِیَةَ فِی الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ (الهی! زه له تانه عفو او کرم او عافیت او سلامتي غواړم، په دنیا کې هم او په اخرت کې هم) .

خ } د مبارکی روژی په شپو ورځو کې په ځانګړی توګه د روژه ماتی پر وخت [بـزاز]

د } له فرض لمانځه نه وروسته که خوښه مو وی یوازی دعا کوی او که له امام سره [جامع ترمذی]

ذ } د سجدی په حالت کې د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده د سجدی په حالت کې بنده الله جل جلاله ته ډېر نږدی کیږی، نو تاسې په دغه حالت کې ښې ښې دعاګانی وغواړی .

ر } چې کله تاسې په کوم سخت مصیبت او یا په بی اندازی رنج او غم مبتلا یاست [حاکم]

ز } چې کله د ذکـر او فکر کومه دینی غونډه وی [بخاری ، مسلم]

س } چې کله د قرآن عظیم ختم وی [طبرانی]

⊙ په دغو ځایونو(مقاماتو) کې هم د دعا کولو ځانګړی خیال وساتې، حضرت حسن بصری رحمه الله علیه چې له مکې نه بصری ته روان شو، نو هغه مکه والو ته په یوه لیک کې ولیکل، چې په مکه کې د قیام فضیلتونه پکی بیان شوی وو او دا بی هم ورته واضحه کړه چې په ځمکه کې په دی پنځلسو ځایونو کې په ځانګړی توکه دعا ګانی قبلیږي .

- ملتزم سره [1]
- کعبه الله کې دننه .
- پر صفا مروه
- د مقام ابراهیم نه وروسته .
- په مزدلفه کي.
- د محراب نه لاندی .
- د زمزم له کوهی سره.
- له صفا مروه سره چیری چې منډی رامنډی وهل کیږی.
- په عرفات کي.

---

[1] - په بیت الله کې رکن یمانی ته مخامخ یو ځای دی.

- ❖ په منی کې.
- ❖ له دری وارو جمرو سره.

⊙ پرله پسی کوښښ وکړی چې تاسې ته له الله ﷻ د دعا غوښتنی هغه الفاظ یاد شی چې په قران کریم او احادیثو کې راغلی دی ، الله ﷻ چې خپلو پیغمبرانو او نیکو بنده ګانو ته د دعا غوښتلو کوم انداز او الفاظ ښودلی دی، ښکاره ده چې له هغو نه غوره انداز او الفاظ په څوک له کومه راوړی ، بیا د الله ﷻ په ښوول شویو او د رسولانو علیهم السلام په منل شویو الفاظو کې چې خوږلنی، هرَاړخیز والی، برکت او قبلیدو کوم شان کیدای شی هغه په کوم بل کلام کې څنګه امکان لری، دغه ډول چې نبی صلی الله علیه وسلم کومی دعا ګانی شپه او ورځ غوښتی دی، په هغو کې هم د سوز خوږوالی، جامعیت او عبودیت داسې مکمل شان میندل کیږی، چې له هغو نه د غوره دعا ګانو، زاریوو او هیلو تصور هم نشی کیدای .

په قران او حدیث کې د ښوول شویو دعاګانو ورد (تکرار) کول او د هغو په الفاظو او معنی د غور کولو سره دا فکر روزنه هم کیږی چې د مؤمن هیلی او ارزوګانی باید څه وی، په کومو کومو کارونو کې باید څواکونه او کوم شیان یی باید اصلی هدف وی.

بیشکه د دعا لپاره د کومی ژبی یا انداز او یا د کلماتو کوم قید نشته بنده چې د خپل الله جل جلاله څخه په کومه کومه ژبه څه غواړی ودی غواړی، خو دا د الله جل جلاله زیاتی فضل او کرم دی، چې هغه دا هم وویل چې زما نه وغواړه او دغسی وغواړه، او د دعاګانو د زړه کولو تر څنګ یې دا هم ورته وویل چې د مؤمن د دنیا او دین د بریالیتوب لپاره باید هغه څه ډول نظر ولری، او په کومو هیلو او ارزوګانو باید د زړه دنیاګی اباده کړی او بیا خو د دین او دنیا کومه اړتیا او خیر کوم اړخ هم داسې نه دی چې د هغې لپاره دعا ښودلی شوی نه وی، نو له دی امله غوره دا ده چې تاسې له الله جل جلاله د قران او سنت په ښودل شویو الفاظو دعا وغواړی د هغو دعاګانی تکرار کوی چې په قرانکریم کې نقل کړای شوی دی او یا په بیلا بیلا وختونو په خپله پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم کړی دی .

البته تر هغه وخته چې تاسې ته د قرآن او سنت دا دعاگانې یادې نه وې تر هغې وخته تاسې لږ تر لږه د دې خیال وساتئ چې په خپلو دعا گانو کې د قرآني او نبوي دعاگانې مفهوم په نظر کې ولرئ.

په راتلونکي فصل کې د قرانکریم او نبي صلی الله علیه وسلم څو جامع دعاگانې نقل کیږي دغه دعاګانې ورو ورو یادې کړئ او بیا د همدغو دعاگانو ورد کوئ.

د قران کریم جامع دعاګانی

د رحمت او بخښنې دعا

رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنْ الْخَاسِرِينَ [1] (ای الهی ! مونږ په خپلو ځانونو ډیر ظلم وکړ، که ته مونږ ته ببښنه ونکړی او پر مونږ دی رحم رانشی، نو مونږ به په رښتیا تباه شو) .

بیشکه که الله جل جلاله د انسان ګناهونه ونه ببښی او پر خپل بی اندازی رحمت يې ونه نازوی نو هغه به تباه شی .

د صبر او استقامت دعا

رَبَّـــنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ [2] (پروردګاره! پر مونږ صبر راوه اوروه او زمونږ قدمونه ټینګ کړه او پر کافرانو زمونږ د بریالیتوب لپاره را سره مرسته وکړه) .

د دواړو جهانو د بریالیتوب جامع دعا

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ [3] (ای زمونږ ربه! مونږ ته په (دی) دنیا کې هم ښیګړه را په برخه کړی او په اخرت کې هم نیکی را کړی او د اور له عذابه مو وساتی)

د شیطان له شر نه د بچ کیدو دعــا

وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ () وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِي [4]

(پروردګاره! زه د شیطان له لمسونو نه په تاسره پناه غواړم، بلکې ای زما ربه! زه له دی نه هم پناه غواړم چې هغه ماته رانږدی شی) .

---

[1] - د الاعراف سورت ۲۳ آیت

[2] - د البقره سورت ۲۵۰ آیت

[3] - د البقره سورت ۲۰۱ آیت

[4] - د المومنون سورت ۹۷ آیت

د دوزخ عذاب نه د خلاصي دعا

رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا()إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا [۱]

(ای زمونږه ربه! د جهنم اور زمونږ نه لرې کړې، بیشکه د (جهنم) عذاب خو د ځان دښمن دی، هغه خو د اوسیدو ډېر بد ځای دی او ډېر بد مقام) .

د زړه د اصلاح دعا

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ [۲]

(پروردګاره! کله چې تا مونږ په سمه لاره روان کړی یو، نو بیا هیڅکله زمونږ زړونه په کوږوالی اخته نکړې، مونږ ته د خپلو برکتونوله خزانی نه رحمت راوبښې ځکه چې ته ربښتونی فیاض [ستر سخی] یې)

د زړه د پاکوالی دعا

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ [۳] (زمونږ ربه ! زمونږ ګناهونه معاف کړې او زمونږ د هغوی ورونو چې زمونږ نه یې د مخه ایمان راوړی دی او زمونږ په زړونو کې د مؤمنانو پر خلاف کرکه پیدا مه کړې، بیشکه ته ډېر رحم کوونکی مهربان دی) .

د حالاتو د سمون دعا

رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا [٤] (پروردګاره! پر مونږ له خپله لوری رحمت نازل کړې او زمونږ په چارو کې (د سمون حالات) پیدا کړې) .

---

[۱] - د الفرقان سورت ۶۵ آیت

[۲] - د ال عمران سورت ۸ آیت

[۳] - د الحشر سورت ۱۰ آیت

[٤] - د الکهف سورت ۱۰ آیت

استغفار

رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ [۱] (پروردګاره! مونږ ایمان راوړ، نو ته مونږ ته ببښنه وکړی، پر مونږ رحم وکړی، ته د ټولو ستر رحم کوونکی یې) .

د اولاد او کورنی له لور د اطمینان دعا

رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا [۲] (پروردګاره! مونږ ته د خپلو میرمنو له لوری زمونږ د اولاد له لوری د سترګو یخوالی راپه برخه کړی او مونږ د پرهیزګارانو لپاره مثال وګرځوی)
یعنی مونږ ته داسې نیک او پاک ژوندون راکړی چې پرهیزګاران خلک مونږ د ځان لپاره مثال وګڼی .

د مور او پلار له پاره دعا

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ [۳] (پروردګاره! زما او زما د مور او پلار او ټولو مؤمنانو په هغه ورځ ببښنه وکړی، په کومه ورځ چې حساب قایمیږی) .

د ازمیښت د خلاصون دعا

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ [۴] (پروردګاره! په سهوه او خطا چې زمونږ نه کومه ګناه وشی پر هغې مو مه نیسی، څښتنه! پر مونږ هغه څه مه باروی چې زمونږ نه د مخه خلکو باندی بار کړای شوی وو، الهی! د کوم بار د

---

[۱] - د المومنون سورت ۱۱۰ آیت
[۲] - د الفرقان سورت ۷۴ آیت
[۳] - د ابراهیم سورت ۴۱ آیت
[۴] - د البقره سورت ۲۸۶ آیت

پورته کولو توان چې په مونږ کې نشته، هغه پر مونږ مه ږدی، زمونږ سره نرمی وکړی، مونږ ته ببښنه وکړی، پر مونږ رحم وکړی، ته زمونږه مولا یې، د کافرانو په مقابله کې زمونږ سره مرسته وکړی) .

له کافرانو د خلاصون دعا

عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ()وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ[1] (مونږ پر خپل الله جل جلاله توکل وکړ، پروردګاره! مونږ د ظالمانو لپاره فتنه مه ګرځوی او پخپل رحمت سره مونږ ته له کافرانو نجات راکړی) .

په خیر سره د خاتمی دعا

فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ[2] (ای د آسمانونو او ځمکی پیدا کوونکیه! هم ته زما ولی او کار ساز یې، په دنیا او اخرت کې زما پای په اسلام کړی او په اخرت کې مې په خپلو صالحو بنده ګانو کې شامل کړی) .

رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ()رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ[3] (پروردګاره! مونږ د یوه آواز کوونکی واوریدل چې د ایمان په لوری یې بلنه ورکوله او ویل یې خپل رب ومنی، مونږ د هغه بلنه ومنله، نو ای مالکه! چې کومه کوتاهی زمونږ نه شوی ده، له هغی راته تیر شه او کومی بدی چې په موږ کې دی هغه رانه لری کړی، او زمونږ پای له نیکانو سره کړی پروردګاره! د خپلو پیغمبرانو په وسیله چې تا کومی وعدی کړی دی، هغه زمونږ په باب پوره کړی، او د

---

[1] - د یونس سورت ۸۵ آیت

[2] - د یوسف سورت ۱۰۱ آیت

[3] - د ال عمران سورت ۱۹۳ آیت

قیامت په ورځ مو رسوا نه کړې، بیشکه ته د خپلې وعدې پر خلاف کوونکی نه یې) .

د پیغمبراکرم صلی الله علیه وسلم جامع دعاګانې

نبی اکرم صلی الله علیه وسلم به چې شپه او ورځ قیام او سفر کې کومې دعاګانې غوښتې حدیث پوهانو هغه په خورا تکلیف سره د حدیثو مبارکو په کتابونو کې را ټولې کړې دي، د قران حکیم د دعاګانو تر څنګ تاسې د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم دعاګانې له مکملې پاملرنې سره ولولې، دغه دعاګانې خورا اغیزمنې، مکملې او برکتناکې هم دي او له هغو نه دا لارښوونه هم په لاس راځي، چې د یوه مؤمن صحیح تګلاره د هغه د هیلو ربنتیانې مرکز او د هغه ارزوګانې باید څه وي، ربنتیا ده چې د انسان صحیح عکس د هغه په هیلو کې لیدل کیدای شي، په ځانګړې توګه په هغو وختونو کې چې د سړي دا باور هم وي، چې هغه د خلکو له نظره پناه دی او د هغه د چوپتیا اوریدونکی یوازې د هغه پالونکی دی، پیغمبر اکرم ﷺ به چې د شپې په تیاره کې، په یوازیوالې کې له خلکو جلا او د خلکو په شته والي کې کومې دعاګانې غوښتې، د هغه له حرف حرف نه سوز او د اخلاص او مینې نور وریږي، او دا ترې احساسیږي چې کوم عظیم بنده دی چې د خپلې بنده ګۍ مکمل احساس لري او هغه سره تر پایه احتیاج ګرځیدلی او هر وخت یې د خپل رب نه غواړي مینه او په مینه کې ډوبیدل یې پرله پسې زیاتیږي ، هغه چې څه غواړي د هغې روح دا دی چې الهي ! ما ته خپل نږ دې والې راوبښې، له خپل قهر نه مې وساتې، پخپلو خوښیومې ونازوې او د اخرت کامراني او کامیابي را په برخه کړه.

د سهار او ماښام دعاګانې :

د حضرت عثمان بن عفان رضی الله تعالی عنه وینا ده چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي، د الله جل جلاله هر بنده چې سهار او ماښام دا دعا ولولي هغه ته هیڅ ځیز زیان نشي رسولای .

بِسْمِ اللهِ الَّذِیْ لَایَضُرُّ مَعَ اِسْمِهٖ شَیْءٌ فِی الْاَرْضِ وَلَا فِی السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِیْعُ الْعَلِیْمُ (د الله جل جلاله په نامه شروع کوم، چې له (مبارک) نامه سره یې هیڅ څیز په ځمکه او آسمان کې ضرر نشي رسولای، هغه اوریدونکی او پوهیدونکی دی) [سنن ابوداود - جامع ترمذی]

د حضرت ابن عمر رضی الله تعالی عنهما وینا ده چې نبی صلی الله علیه وسلم به په پابندی سره سهار او ماښام دا دعا لوسته او هیڅکله به یې نه پریښوده: اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُکَ الْعَافِیَةَ فِی الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ- اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُکَ الْعَفْوَ وَالْعَافِیَةَ فِیْ دِیْنِیْ وَدُنْیَایَ وَأَهْلِیْ وَمَالِیْ - اَللّٰهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِیْ وَاٰمِنْ رَوْعَاتِیْ - اَللّٰهُمَّ احْفَظْنِیْ مِنْ بَیْنِ یَدَیَّ وَمِنْ خَلْفِیْ وَعَنْ یَمِیْنِیْ وَعَنْ شِمَالِیْ وَمِنْ فَوْقِیْ وَأَعُوْذُ بِعَظْمَتِکَ اَنْ اُغْتَالَ مِنْ تَحْتِیْ (الهی! زه له تانه په دنیا او اخرت کې د خیر غوښتونکی یم، پروردګاره! زه له تانه عفوه بښنه او سلامتی او خیر غواړم، د دین او دنیا په چارو کې ، پخپل اهل وعیال او خپل مال او دولت کې ، رب العالمین! ته زما پرده وکړی او زما نارامی په ارام او راحت بدله کړی، الهی! مخکی او شاته، ښی او کیڼ لوری ته او له پاسه زما ساتنه وکړی او زه ستا په عزمت پناه غواړم، د دی خبری نه چې زه ناڅاپه د خپل لاندی لوری نه هلاک کړای شم (الله ما په ځمکه د ننوتو له عذاب نه وساتی [1]) [سنن ترمذی]

د لټی او بی زړه توب نه د خلاصون دعا

د حضرت انس بن مال رضی الله عنه وینا ده چې زه د نبی صلی الله علیه وسلم په خدمت کې اوسیدم او ما به زیاتره له هغه نه دا دعا اوریده :

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبِکَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحُزْنِ وَالْعَجْزِ وَالْکَسَلِ وَالْبُخْلِ وَالْجُبْنِ وَضَلَعِ الدَّیْنِ وَغَلَبَةِ الرِّجَالِ (الهی ! زه په تا سره پناه غواړم له رنج او غم نه ، له بی وسی او لټی نه ، د

---

[1] - یوه عالم ویل چې د مینونو نه د نجات دعا همدغه ده ځکه لاندینی خوانه چه د کوم خطر تصور کیږی د مینو نونه هم وی (مهتمم).

بخیلی او بی زړه توب نه، د پور له پیتی نه، او د خلکو له غلبی او فشار نه [صحیح بخاري، صحیح مسلم]

د تقوی او پرهیزګاری دعا

أَللّٰهُمَّ إِنِّيْ اَسْأَلُکَ الْهُدٰی والتُّقٰی والْعَفَافَ وَالْغِنٰی (الهی! زه له تانه هدایت، تقوی پاک لمنی او استغنا غواړم) .

- دا ډېره مکمله دعا ده، پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم په دی څلورو کلمو کې په اصل کې هغه هر څه غوښتی دی چې مؤمن بنده ورته اړتیا لری .

د لمانځه نه وروسته دعـا

حضرت معاذ رضی الله تعالی عنه فرمایی چې یوه ورځ پیغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم زما لاس ونیو او وی فرمایل: معاذه! زما له تاسره مینه ده، بیا یې وفرمایل معاذه! زه تاته وصیت کوم چې د له هیڅ لمانځه نه وروسته دا جمله پری نږدی، له هر لمانځه نه وروسته یې ووایه:أَللّٰهُمَّ أَعِنِّيْ عَلٰی ذِکْرِکَ وَشُکْرِکَ وَحُسْنِ عِبَادَتِکَ (الهی! ته زمونږ سره مرسته وکړی د خپل یاد، د خپل شکر او د خپلی غوره بندګی لپاره) .

د دنیا او اخرت د رسوایی نه د خلاصی دعا

أَللّٰهُمَّ أَحْسِنْ عَاقِبَتَنَا فِی الْأُمُوْرِ کُلِّهَا وَأَجِرْنَا مِنْ خِزْیِ الدُّنْیَا وَعَذَابِ الْاٰخِرَةِ (الهی! په ټولو چارو کې زمونږ پای په خیر سره کړی او مونږ د دنیا له رسوایی او د اخرت له عذاب نه وساتی) [طبرانی]

د بښنی او الهی رضا دعـا

حضرت ابو هریره رضی الله تعالی عنه فرمایی چې نبی ﷺ حضرت سلمان فارسی رضی الله تعالی عنه ته وصیت کاوه وی فرمایل: زه تاته څو کلمی درکول غواړم، د هغو په وسیله له رحمانه سوال وکړه د رحمان لوري ته په زاري شه او شپه او ورځ په همدی الفاظو له هغه نه دعا وغواړه .

أَللّٰهُمَّ اِنِّيْ أَسْأَلُکَ صِحَّةً فِيْ اِيْمَانٍ وَاِيْمَانًا فِيْ حُسْنِ خُلُقٍ وَنَجَاحًا يَتْبَعُهُ فَلَاحٌ ورَحْمَةً مِنْکَ وَعَافِيَةً وَمَغْفِرَةً مِنْکَ وَرِضْوَانًا (الهی! زه له تانه د خپل ایمان د صحیح والی او ښېګڼیا غوښتونکی یم، په ښو اخلاقو کې د ایمان

اغیز غوارم او داسې بریالیتوب غوارم چې د اخرت بریالیتوب مې پرې په برخه شي او له تانه رحمت، سلامتیا او د گناهونو بخښنه او ستا د رضا غوښتونکی یم) [طبراني، حاکم]

له گناهونو نه د پاکوالي دعا

د حضرت ام سلمه رضی الله عنها وینا ده چې نبی صلی الله علیه وسلم به دا دعا غوښتله: اَللّٰهُمَّ نَقِّ قَلْبِیْ مِنَ الْخَطَایَا کَمَا نَقَّیْتَ الثَّوْبَ الْأَبْیَضَ مِنَ الدَّنَسِ اَللّٰهُمَّ بَعِّدْ بَیْنِیْ وَبَیْنَ خَطِیْئَتِیْ کَمَا بَعَّدْتَ بَیْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ (الهی ! ته زما زړه گناهونو ته د میلان نه داسې پاک کړی لکه څنگه چې سپینه جوړه له خیرو او داغونو نه پاکوی، الهی ! ته مې له گناهونو دومره لرې کړی لکه څومره چې دې د مشرق او مغرب تر منځ فاصله ده) [معجم کبیر]

د مخلوق په نظر کې د عزت دعا

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِیْ صَبُوْرًا وَاجْعَلْنِیْ شَکُوْرًا واجْعَلْنِیْ فِیْ عَیْنِیْ صَغِیْرًا وَفِیْ أَعْیُنِ النَّاسِ کَبِیْرًا (الهی! ته مې ډېر زیات صابر کړې او خورا شکر کوونکی مې وگرځوې او ما د خپل نظر په وړاندې کوچنی او د خلکو په نظر کې ستر وگرځوې).

د نبی اکرم صلی الله علیه وسلم وصیت

حضرت شداد بن اوس رضی الله عنه فرمایي چې ماته نبی صلی الله علیه وسلم وصیت وفرمایه: شداده! چې کله ته وگورې چې د دنیا خلک د سرو او سپینو زرو راټولولو ته ارم شوي دي، نو ته د دې کلماتو (د ذخیره) وکړه: اَللّٰهُمَّ أَسْأَلُکَ الثَّبَاتَ فِي الْأَمْرِ وَالْعَزِیْمَةَ عَلَی الرُّشْدِ، وَاسْأَلُکَ شُکْرَ نِعْمَتِکَ وَحُسْنَ عِبَادَتِکَ وَأَسْأَلُکَ قَلْبًا سَلِیْمًا، وَلِسَانًا صَادِقًا أَسْأَلُکَ مِنْ خَیْرِ مَا تَعْلَمُ وَأَعُوْذُبِکَ مِنْ شَرِّمَا تَعْلَمُ وَأَسْتَغْفِرُکَ لِمَا تَعْلَمُ إِنَّکَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُیُوْبِ [مسند احمد]

(الهی! زه په ثبات او ربښتینولی کې د خپلواکی سوال کوم او ستا د نعمتونو د شکر ادا کولو او ستا د غوره بنده گی د پر ځای کولو توفیق

غوارم، او الهی! زه له تانه روغ زړه او رښتونی ژبه غوارم له تانه هره هغه ښیگړه غوارم چې ته پرې پوهیږې او د هرې هغې بدی نه پناه غوارم چې ته پرې خبر یې او د خپلو ټولو گناهونو ښښنه غوارم چې ته پرې عالم یې، بیشکه چې ته له پټو خبرو نه په ښه توگه خبر یې) .

مکمله دعا

حضرت عایشه رضی الله تعالی عنها فرمایی چې یو ځلی رسول الله ﷺ زما خواته راغی زه په لمانځه مشغوله وم، د نبی ﷺ ماته څه اړتیاوه او پر ما وخت ډېر تیر شو، نو هغه وفرمایل ، عایشې! لنډې او جامع دعاگانی غواړه، بیا چې کله نبی ﷺ ته راغلم، نو ما پوښتنه وکړه، یا رسول الله ! لنډه او جامع دعا کومه ده؟ نو هغه وفرمایل دا دعا لوله: اَللّٰهُمَّ إِنِّیْ أَسْئَلُکَ مِنَ الْخَیْرِ کُلِّهٖ عَاجِلِهٖ وَاٰجِلِهٖ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَالَمْ أَعْلَمْ وَاَعُوْذُبِکَ مِنَ الشَّرِّ کلهٖ عَاجِلَهٖ وَاٰجِلهٖ مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ اَعْلَمْ وَاَسْئَالُکَ الْجَنَّةَ وَمَا قَرَّبَ إِلَیْهَا مِنْ قَوْلٍ أَوْ عَمَلٍ وَاَعُوْذُبِکَ مِنَ النَّارِ وَمَا قَرَّبَ إِلَیْهَا مِنْ قَوْلٍ أَوْ عَمَلٍ وَاَسْأَلُکَ مِمَّا سَأَلَکَ بِهٖ مُحَمَّدٌ وَاَعُوْذُبِکَ مِمَّا تَعَوَّذَ مِنْهُ مُحَمَّدٌ وَمَا قَضَیْتَ لِیْ مِنْ قَضَاءٍ فَاجْعَلْ عَاقِبَتَهٗ رُشْداً

(الهی! زه له تانه د ګردو ښیگړو او نیکیو غوښتنه کوم د ژر کیدونکیو هم او د وروسته کیدونکیو هم، د معلومو هم او د نامعلومو هم، او زه له گردو بدیونه ستا پناه غوارم، د ژر کیدونکیو بدیو نه هم او د وروسته کیدونکیو بدیونه هم، د معلوم نه هم او له نامعلومو هم، او زه له تانه د جنت غوښتونکی یم او د داسې وینا او عمل چې جنت ته نږدې کوونکی وی او زه له جهنم نه په تا سره پناه غوارم او له هغې وینا او عمل نه هم پناه غوارم چې دوزخ ته نږدې کوونکی وی او زه له تانه هغه ښیگړې غوارم چې له تانه یې محمد ﷺ سوال کړی وٌ، او زه په تاسره پناه غوارم له هغو ټولو شیانو نه چې محمد ﷺ ترې له تانه پناه غوښی وه، او دا غوارم چې ته زما په باب هره فیصله فرمایی د هغې پای خیر وی) [حاکم]

پر اسلام د ټینګ پاتې کیدلو دعا:

أَللّهم احْفَظْنِيْ بِالْإِسلَامِ قَائِمًا وَاحْفَظْنِيْ بِالْإِسْلَامِ قَاعِدًا وَاحْفَظْنِيْ بِالْإِسلَامِ رَاقِدًا وَلَاتُشْمِتْ بِيْ عَدُوًّا حَاسِدًا (الهی! ما په ناسته ولاړه او په ويښه او خوب کې په هر حالت کې پر اسلام قايم لرې او کوم دښمن او حسد کوونکی ته پر ما د خندا وخت مه ورکوې).

د نوي مسلمان دعا

حضرت ابو مالک اشجعی رضی الله تعالی عنه فرمايي چې زما د پلار وينا ده چې کله به څوک نوی په اسلام مشرف کيده، نو نبی به هغه ته لمونځ زده کاوه او بيا به يې ورته ويل چې داسې دعا غواړه: أَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِيْ وَارْحَمْنِيْ، وَاهْدِنِيْ، وَعَافِنِيْ وَارْزُقْنِيْ (الهی! ته ماته ښښنه وکړې، پر ما رحم وکړې، لارښوونه راته وکړې، سلامتيا راوبښې او روزی راوبښې).

د نفاق او بد اخلاقی نه د بچ کیدو دعا

أَللّٰهُمَّ إِنِّيْ أَعُوْذُبِکَ مِنْ مُنْكَرَاتِ الْإِخْلَاقِ وَالْأَعْمَالِ وَالْأَهْوَاءِ، أَللّٰهُمَّ إِنِّيْ أَعُوْذُبِکَ مِنَ الشِّقَاقِ وَالنِّفَاقِ وَسُوْءِ الْأَخْلَاقِ (الهی! زه پناه غواړم له بدو اخلاقو، بدو اعمالو او نفسانی غوښتنو. يا الله! زه پناه غواړم له جګړو، نفاق، او بد اخلاقی څخه).

درود او سلام

پر ستر محسن حضرت محمد صلی الله علیه وسلم زيات درود، او سلام وواياست، دا رښتيا ده چې د هغه د بی اندازې نيکيو او خورا زياتی مهربانی او شفقت بدله مونږ هيڅکله نشو ادا کولای، که څه کولای شو نو يوازې دا چې د مينې او عقيدت او د فدا کاری او ځان قربانونی له ولولو سره پر هغه درود او سلام ووايو، او الله جل جلاله ته دعا وکړو چې پروردګاره! ستا نبی صلی الله علیه وسلم چې زمونږ په خاطر شپه او ورځ کوم لړزوونکی تکاليف زغملی دی او مونږ ته يې د دين رڼا رارسولی ده او زمونږ د لارښوونې په خاطر يې چې څومره ويلی کړې دی.

الهي! مونږ د دې بې ساري احسانُ هيڅ بدله نشو ادا کولای، ستا نه زمونږ هيله ده چې پروردګاره! ته پر هغه بې حسابه رحمتونه نازل کړې، د هغه درجې لوړې کړې، د هغه دين د باطلو يرغلونو نه وساتې، او پراختيا ورکړې او په اخرت کې هغه له ټولو مقربينو نه زيات ځان ته نږدې وګرځوې، په قران کريم کې مسلمانانو ته همدا لارښوونه شوې ده: إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا[1] (يقينًا الله او د هغه ملائکې پر نبي صلی الله عليه وسلم پرله پسې درود وايي، مسلمانانو! تاسې هم پرې درود ووايا ست) .

حضرت ابی ابن کعب رضی الله تعالی عنه ته نبي ﷺ وفرمايل: ابي! که ته خپل ټول وختونه په درود او سلام ويلو کې ولګوې، نو الله جل جلاله به په دنيا او اخرت کې ستا کفالت پر خپله غاړه واخلي [مسند احمد]

د حضرت انس بن مال رضی الله عنه وينا ده چې نبي صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: کوم سړی چې پرما يو کرتې درود ووايي، الله جل جلاله پرې لس رحمتونه نازلوي، لس نيکۍ ورته ليکل کيږي، لس ګناهونو ترې لرې کيږي اولس مرتبې يې لوړيږي [سنن نسايي]

او نبي صلی الله عليه وسلم دا هم فرمايلي دي کوم سړی چې پرما درود وايي او ملائکې پر هغه سړي تر هغې پورې درود وايي، تر څو چې دا سړی پرما درود وايي

د نبي اکرم صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده: هغه سړی بخيل دی د چا په مخ کې چې زما يادونه وشي او پرما درود ونه وايي [سنن ترمذی]

او رسول اکرم صلی الله عليه وسلم هغه سړی د خپلې ملګرتيا او صحبت تر ټولو زيات حقدار ګڼي چې پر هغه تر ټولو زيات درود او سلام وايي.

د پيغمبر صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده: د قيامت په ورځ زما د ملګرتيا او صحبت تر ټولو حقدار هغه سړی دی چې پرما تر ټولو زيات درود وايي [سنن ترمذی]

---

[1] - د الاحزاب سورت ۵۶ آيت

صحابه کرامو رضوان الله علیهم اجمعین ته چې هغه د درود او سلام کوم الفاظ په بیلا بیلو وختونو کې ورزده کړی دی، په هغو کې لږ لږ اختلاف دی، تاسی چې له هغو نه کوم یو غواړی لوستلای شې، په عامه توګه چې کوم درود شریف په لمانځه کې لوستل کیږی او حضرت عبدالله بن عباس تر ټولو غوره ګڼلی دی هغه دادی: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّ عَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ کَمَا صَلَّیْتَ عَلٰی اِبْرَاهِیْمَ وَ عَلٰی آلِ اِبْرَاهِیْمَ اِنَّکَ حَمِیْدٌ مَّجِیْدٌ، اَللّٰهُمَّ بَارِکْ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّ عَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ کَمَا بَارَکْتَ عَلٰی اِبْرَاهِیْمَ وَ عَلٰی آلِ اِبْرَاهِیْمَ اِنَّکَ حَمِیْدٌ مَّجِیْدٌ (الهی ! رحمت وکړی پر محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه پر آل، لکه تا چې رحمت کړی ؤ پر ابراهیم او د هغه پر آل، بیشکه ته د ډیر سپیڅلیو صفاتو او عظمت څښتن یې، پروردګاره ! برکت نازل کړی پر محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه پر ال لکه څنکه چې تا برکت نازل کړی پر ابراهیم علیه السلام او د هغه پر ال، بیشکه ته د ډیر سپیڅلیو صفتونو او د عظمت څښتن یې) [صحاح سته، مسند امام احمد]

حضرت عبدالله بن مسعود خلکو ته وویل، چې کله تاسی پر نبی صلی الله علیه وسلم درود ووایاست نو په ښه توګه یې ووایاست، تاسی ته څه معلومه ده چې دا درود به د نبی علیه السلام په درباره کې وړاندی کیږی ، خلکو تری هیله وکړه نو بیا تاسی موږ ته دورد وښایاست نو هغه و فرمایل دا درود لولي : اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ صَلٰوتَکَ وَرَحْمَتَکَ وَ بَرَکَاتِکَ عَلٰی سَیِّدِ الْمُرْسَلِیْنَ وَ اِمَامِ الْمُتَّقِیْنَ خَاتَمِ النَّبِیِّنَ محمّدٍ عَبْدِکَ وَ رَسُوْلِکَ اِمَامِ الْخَیْرِ وَ قَائِدِ الْخَیْرِ وَ رَسُوْلِ الرَّحْمَةِ، اَللّٰهُمَّ ابْعَثْهُ مَقَامًا یَغْبِطُهٗ بِهِ الْاَوَّلُوْنَ، اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّ عَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ کَمَا صَلَّیْتَ عَلٰی اِبْرَاهِیْمَ وَعَلٰی آلِ اِبْرَاهِیْمَ اِنَّکَ حَمِیْدٌ مَّجِیْدٌ اَللّٰهُمَّ بَارِکْ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَ عَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ کَمَا بَارَکْتَ عَلٰی اِبْرَاهِیْمَ وَ عَلٰی آلِ اِبْرَاهِیْمَ اِنَّکَ حَمِیْدٌ مَّجِیْدٌ (الهی ! خپل برکتونه، رحمتونه او فیوضات نازل کړی، د رسولانو پر سردار، د پرهیزګارانو امام، او پر خاتم النبین محمد صلی الله علیه وسلم چې ستا بنده او رسول دی، ښیګړو مثال د خیر لاربنود او د رحمت استازی دی، ته یې د عظمت پر هغه مقام سر لوړی کړی، چې د ده د مخکینو لپاره د رشک وړ دی- الهی !

رحمت نازل کړی پر محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه پر ال لکه چې تا رحمت نازل کړی پر ابراهیم او د هغه پر آل ، بیشکه ته د ډیرو ستاینو څښتن او لوی یې) [ابن ماجه]

حضرت ابو مسعود انصاری رضی الله تعالی عنه وایی چې: یو ځلی بشیر ابن سعد له رسول الله صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وکړه یا رسول الله ! موږ پر تاسی څه ډول درود او سلام وایو نو نبی صلی الله علیه وسلم تر ډیره غلی و او بیا یې و فرمایل: أَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ عَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى آلِ إِبْرَاهِيْمَ فِي الْعَالَمِيْنَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ [سنن مسلم]

الهی ! پر محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه پر آل رحمت نازل کړی، لکه څنګه چې تا رحمت نازل کړی و د ابراهیم علیه السلام پر آل او برکت نازل کړی پر محمد او د هماغه صلی الله علیه وسلم پر آل، لکه څنګه چې تا په کاینا تو کې برکت نازل کړی وُ، پر ابراهیم، بیشکه ته د ډیرو پاکو صفتونو څښتن او د عظمت خاوند یې.

د قربانۍ دعا

چې څاروی مخ په قبله څملوې لومړی دا دعا ولولې: انی وجهت و جهی قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ() لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ - اللهم لك و منك (ما په پوره توجه سره خپل مخ د هغه الله جل جلاله په لوری کړی دی چاچې ځمکې او آسمانونه پیدا کړی دی اوزه له شرک کوونکیو څخه نه یم، بیشکه زما لمونځ، زما قربانی، زما ژوند او مرګ هر څه د رب العالمین لپاره دی، له هغه سره هځوک شریک نشته، د همدی ما ته حکم شوی دی او زه مسلمان او منونکې یم، الهی دا هم ستا دی او تا را کړی دی) .

بیا د بسم الله، الله اکبر په ویلو تیره چاړه د څاروی پر غاړه راکاږې، او له حلالولو وروسته دا دعا ولولې: اللهم تَقَبَّلْهُ مِنِّيْ[1] كَمَا تَقَبَّلْتَ مِنْ خَلِيْلِكَ

---

[1] - که په قربانی کې له چا سره شریک یاست نو د منی پر ځای (مینا) ووایی او له هغې وروسته د ټولو نومونه واخلی.

إِبْرَاهِيمَ وَ حَبِيْبِکَ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِمَا الصَّلٰوةُ وَ السَّلامُ (الهی ته دا قربانی زموږ له لوري قبوله کړې، لکه څنګه چې تا د خپل دوست ابراهيم عليه السلام او خپل حبيب محمد صلی الله عليه وسلم قرباني قبوله کړه، پر دواړو دې درود او سلام وی).

د قربانۍ څاروی پر بل چا حلالول هم روا دي خو تاسي يې پخپله حلال کړی غوره ده او د حلالولو پر وخت په شعوري ډول هغه دعا چې لولئ په خپل زړه او دماغ کې راولئ، څه چې تاسي په دعا کې وايې يعنی دا چې زموږ هر څه د الله جل جلاله لپاره دي او د هماغه په لاره کې بايدهر څه قربان کړای شي، د هماغه د اشارې په ميندالو موږ اوس د هغه په لاره کې قرباني کوو، سبا که د هغه جل جلاله اشاره وی نو موږ به د خپل ځان قرباني هم د هغه په لاره کې وړاندې کړو او شکريه به يې ادا کړو که هغه پخپله لاره کې د ډينو تويولو توفيق را کړ او د شهادت سعادت يې را په برخه کړ.

د عقيقی دعا

له عقيقی نه مراد هغه وزه يا پسه دی چې د نوی اولاد له لوری د ولادت د پيدا کيدو په اوومه روځ د خيرات په توګه حلالیږي.

د پيغمبر اکرم صلی الله عليه وسلم لارښوونه ده په اوومه ورځ د ماشوم لپاره نوم وټاکې او د هغه سرکل کړی، او د هغه له لوری عقيقه وکړی.

د څاروی د حلالولو پر وخت څاروی قبلی ته مخامخ څملوی، او لومړی هغه دعا ولولې چې د قـربانۍ د څاروی د حلالولو پر وخت لوستل کيږی (انی وجهت) نه تر (لک ومنک) پوری بيا د بسم الله، الله اکبر په ويلو تيره چاړه د څاروی پر غاړه را کاږئ او بيا دا دعا ولولې : أَللّٰهُمَّ هٰذِهِ عَقِيْقَةُ .... تَقَبَّلْهُ كَمَا تَقَبَّلْتَ مِنْ حَبِيْبِکَ مُحَمَّدٍ وَ خَلِيْلِکَ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِمَا الصَّلٰوةُ وَ السَّلامُ دَمُهَا بِدَمِهِ لَحْمُهَا بِلَحْمِهِ شَعْرُهَا بِشَعْرِهِ عَظْمُهَا بِعَظْمِهِ [1]

---

[1] - له هذه عقيقه نه وروسته د هغه ماشوم نوم واخلی، د چا چې عقيقه ده.

(الهی ! دا .... عقیقه ده، قبوله يې کړې لکه څنګه چې تا د خپل دوست حضرت ابراهيم عليه السلام او خپل حبيب حضرت محمد صلى الله عليه وسلم له لوري قبوله کړه، د دې وينه د ماشوم د وينې فديه ده غوښه يې د ما شوم د غوښې فديه ده، ويښتان يې د ويښتانو فديه دې هډوکې کې يې د ماشوم د هډوکو فديه دې، الهي ته يې قبوله کړې).

کوم خلک چې توان لرې هغوی دې د خپل اولاد له لوري خامخا عقيقه وکړي، عقيقه يو مستحب خيرات دې، د هلک له لوري دوه وزې يا پسان او د نجلۍ له لوري يوه وزه يا پسه دې او دا هم روا دي چې د هلک له لوري يو پسه حلا کړای شي، البته کوم خلک چې توان نه لري ، د هغوی لپاره هيڅکله مناسبه نه ده چې هغوی د غريبی سره سره عقيقه کول ضروري وګڼي او ځان پوروړی کړي او عقيقه وکړي .

د عقيقې غوښه خامه (اومه) هم ويشلای شي ، خو مستحب دا ده چې پخه يې کړي او پر مسکينانو يې ووشي او د ګاونډيانو کره يې وليږي او پر خپلو خپلوانو او دوستانو يې هم خوړلای شي، د حضرت امام حسن ﷺ د عقيقې پر وخت هغه وفرمايل چې يو ورون (پتون) دايې کره وليږئ او نور تاسې پخپله وخورئ او پر نورو يې هم وخورئ [سنن ابو داود]

د تراويح لمانځه دعا

تراويح د ترويحه جمع ده، په تراويح لمانځه کې له هرو څلور رکعتو وروسته کيناستو او آرام کولو ته ترويحه وايي او په همدې مناسبت د روژې په مبارکه مياشت کې دغه سنت لمانځه ته تراويح وايي .

په ترويحه کې دا دعا ولولي: سبحَانَ ذِي الْمُلكِ وَ الْمَلَكُوتِ سُبْحَانَ ذِي الْعِزَّةِ وَالْعَظْمَةِ وَالْهَيْبَةِ وَالْقُدْرَةِ وَ الكِبْرِيَاءِ و الْجَبَرُوْتِ . سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْحَيِ الَّذِيْ لَايَنَامُ وَلَا يَمُوْتُ . سُبُّوحٌ قُدُّوْسٌ . رَبُّنَا وَ رَبُّ الْمَلَائكَةِ وَ الرُّوْحِ اَللّٰهُمَّ أَجِرْنَا مِنَ النَّارِ يَامُجِيْرُ يَا مُجِيْرُ يَا مُجِيْرُ

(پاک دی د حکومت او اقتدار څښتن، پاک دی د عزت، عظمت، هيبت، واک، لويي او پرتم څښتن. پاک دی تل ژوندی بادشاه چې نه کله ويده کيږي او نه هيڅکله فناه لري، بې اندازې پاک، او له عيبونو منزه دی،

زمونږ پروردګار، د ملایکو رب او د حضرت جبریل علیه السلام پالونکی- الهی! مونږ د دوزخ له اوره وساتی، ای پناه ورکوونکیه، ای پناه ورکوونکیه، ای پناه ورکوونکیه!).

د تراویح لمونځ په جمعه (جماعت) سره ادا کړی او که کیدای شی نو د ټول قران د اوریدو کوښښ پکی وکړی، تراویح دی کوم داسې حافظ ادا کړی، چې د پوره درناوی او د زړه په مینه قرآن داسې ورو ورو تلاوت کړی، چې مقتدی هم زړه تنګی نه شی، او قران کریم هم داسې واضح واضح ولوستل شی چې د تلاوت حق یې ادا شی.

قرآن له داسې بی پروایی او بی فکری سره مه تلاوت کوی، چې ګواکی له سره پیتی کوزول وی دا په حقیقت کې له قران سره ستر ظلم دی، د الله ﷻ د کتاب دا حق دی، چې د زړه په مینه، د فکر په حاضری او غور او دقت سره ولوستل شی او ځان پکی په غور کولو او فکر کولو عادت کړای شی.

همدا ډول د تراویح هم بایـد له آرام او دقت سـره ادا کړای شی، پـه بی پروایی او چټکتیا سره په ژر ژر رکوع او سجده کول د لمانځه له هدفه بی پروایی هم ده او د لمانځه له خوند او مزی نه محرومی هم.

قنوت نازله

الله جل جلاله مه کړه چې مسلمان په مشکلو حالاتو کې ګیر وی او د دښمن ویره او دهشت غالب وی، نو په لمانځه کې د نازله قنوت (دعا) ولولی، په ځانګړی توګه د سهار په لمانځه کې، د سهار په لمانځه کې د دویم رکعت له رکوع نه د راپورته کیدو وروسته په ولاړه (قیام) قنوت نازله ولولی او بیا سجدی ته ولاړ شی، د احادیثو نه معلومیږی چې نبی صلی الله علیه وسلم او د هغه اصحابو په مشکلو حالاتو کې دا دعا لوستی ده او په ځانګړی توګه یې د سهار په لمانځه کې د دی دعا د لوستلو هڅه کړی ده:

اَللّٰهُمَّ اهْدِنَا فِیْمَنْ هَدَیْتَ وَعَافِنَا فِیْمَنْ عَافَیْتَ وَتَوَلَّنَا فِیْمَنْ تَوَلَّیْتَ وَبَارِکْ لَنَا فِیْمَا أَعْطَیْتَ وَقِنَا شَرَّمَا قَضَیْتَ فَإِنَّکَ تَقْضِیْ وَلَا یُقْضٰی عَلَیْکَ. إِنَّهٗ لَا یَذِلُّ مَنْ وَّالَیْتَ وَلَا یَعِزُّ مَنْ عَادَیْتَ تَبَارَکْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَیْتَ نَسْتَغْفِرُکَ وَنَتُوْبُ إِلَیْکَ. اَللّٰهُمَّ عَذِّبِ الْکَفَرَةَ الَّذِیْنَ یَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِیْلِکَ وَیُکَذِّبُوْنَ رُسُلَکَ

وَيُقَاتِلُوْنَ اَوْلِيَاءَکَ، اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِيْنَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَاَصْلِحْ ذَاتَ بَيْنِهِمْ وَاَلِّفْ بَيْنَ قُلُوْبِهِمْ وَاجْعَلْ فِيْ قُلُوْبِهِمُ الْاِيْمَانَ وَالْحِكْمَةَ وَثَبِّتْهُمْ عَلٰى مِلَّةِ رَسُوْلِکَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاَوْزِعْهُمْ اَنْ يُّوْفُوْا بِعَهْدِکَ الَّذِيْ عَاهَدْتَّهُمْ عَلَيْهِ وَانْصُرْهُمْ عَلٰى عَدُوِّکَ وَ عَدُوِّهِمْ اِلٰهَ الْحَقِّ وَاجْعَلْنَا مِنْهُمْ (الهي! ته مونږ په هدايت ونازوی او په هدايت ميندليو خلکو کې مو شامل کړی او مونږ ته سلامتيا راوبښی، او په عافيت ميندليو خلکو کې مو شامل کړی، او زمونږ سر پرستی وکړی او په هغو خلکو کې مو شامل کړی چې ستا په سر پرستې کې دی، او زموږ پر هغو شيانو برکت کړی چې تا رابښلی دی، او موږ د هغو له شره وساتی چې تا يې فيصله فرمايلی، ځکه چې هم ته فيصله فرمايې او پر تا د چا فيصله غالبه کيدای نه شی، هغه (څوک) هيڅکه خوار کيدای نه شی چې ته يې سرپرستی و فرمايې، او هغه (څوک) هيڅکله عزتمن نشی کيدای چې ته يې خپل دښمن و ګرځوی، ته د ډير زيات برکت څښتنه يې، ای زموږ لوړ او عاليترين ربه ! موږ له تا نه بښنه غواړو او ستا په حضور کې توبه کوو، الهی ! کافرانو ته عذاب ورکړی چې ستا له (لاری) خلک منعه شوی او ستا پيغمبران دروغجن ګڼی او ستا د اولياء و سره په جګړه دی، الهی ! د مؤمنو سړو، مؤمنو ښځو، مسلمانو سړو او مسلمانو زنانه بښنه وکړی، د هغوی خپلمنځی اړيکی اصلاح کړی، د هغوی په زړونو کې خپلمنځی مينه پيدا کړی، د هغوی په زړونو کې ايمان او حکمت پيدا کړی او هغوی د خپل رسول الله صلی الله عليه وسلم په ملت کې را جمع کړی، او هغوی ته وسه ورکړی چې ستا هغه وعده پوری کړی چې تاتری اخيستی ده او له هغوی سره مرسته وکړی د هغوی او خپلو دښمنانو په مقابله کې، پروردګاره ! زموږ زاری واوری او موږ هم په همدی خلکو کې شامل کړی) .

د اړتيا لپاره لمونځ

چې کله هم تاسی د کومی لويی يا کوچنی اړتيا سره مخامخ شې، د الله جل جلاله په حضور کې ودريږی، او دوه رکعته (صلوه الحاجه) لمونځ ادا کړې او بيا حمد او ثنا ووايی، او دا دعا ولولې، له الله جل جلاله هيله

ده چې هغه به ستاسی دعا نه ردوی، د نبی صلی الله علیه وسلم لارښوونه ده، کله چې د چا الله جل جلاله یا کوم بنده ته څه اړتیا پیښه شی، نو په ښه ډول دی اودس وکړی، بیا دی دوه رکعته لمونځ وکړی او د الله جل جلاله حمد او ثنا دی ووایی او پر نبی صلی الله علیه وسلم دی درود ووایی او بیا دی الله ته داسی دعا وکړی:

لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ سُبْحَانَ اللهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ وَالْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ أَسْئَالُكَ مُوْجِبَاتِ رَحْمَتِكَ وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ وَالْغَنِيْمَةَ مِنْ كُلِّ بِرٍّ وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ إِثْمٍ لَاتَدَعْ لِيْ ذَنْبًا إِلَّا غَفَرْتَهُ وَلَاهَمًّا إِلَّا فَرَّجْتَهُ وَلَا حَاجَةً هِيَ لَكَ رِضًا إِلَّا قَضَيْتَهَا يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ (د الله جل جلاله پر ته څوک معبود نشته، هغه ډېر برد بار او ډېر مهربانی کوونکی دی، پاک او لوړ تردی د ستر عرش څښتن، شکر هماغه الله لـره چې د ټولو جهانونو رب دی، الهی ! زه له تا نه د هغو شیانو سوال کوم چې ستا د رحمت واجبوونکی او ستا د رحمت لازموونکی دی، په هره ښیګړه کې برخه او له هری ګناه نه خلاصون غواړم، الهی ! ته می د ګردو ګناهونو له ښښنی پرته او د هر درد او غم د لری کولو پرته مه پریږدی او زما کومه اړتیا چې تاته غوره وی، هغه د پوره کیدو پرته پری نږدی ای په رحم کوونکیو کې تر ټولو زیات رحم کوونکیه!) [سنن ترمذی- سنن ابن ماجه]

د قرآن یادونی (حفظ) دعا

د قران کریم د حفظ کولو او یا د ساتلو لپاره هغه دعا په پام کې ونیسی چې نبی صلی الله علیه وسلم حضرت علی کرم الله وجهه ته زده کړی وه.

حضرت عبد الله بن عباس رضی الله عنه وایی چې یو ځلی مونږ د پیغمبر عربی صلی الله علیه وسلم په مجلس کې ناست وو چې حضرت علی کرم الله وجهه راغی او د خپلی حافظی نه یې شکایت وکړی چې یا رسول الله! د قرآن آیتونه زما په ذهن کې نه پاتی کیږی، څه چې یادوم په یاد می نه پاتی کیږی، نبی صلی الله علیه وسلم د حضرت علی رضی الله تعالی عنه د شکایت په اوریدو وویل: ابو الحسن! زه تاته داسې دعا ولی درزده نه کړم چې یې ولولی نه تری هم فایده واخلی او هغوی تری هم فایده واخلی چاته

يې چه ته ورزده کړی او بيا چې ته هر څه زده کړی هغه ستا په زړه کې پاتې شی او تاته يادوی، حضرت علی کرم الله وجهه وويل، يا رسول الله! داسې دعا خو خامخا را زده کړی، نو هغه د هغې دعا په باب وفرمايل : دا دعا ولوله دری، پنځو، يا د اوو جمعو په شپو کې يې پرله پسی د الله په حکم به دا غشی پر نښه ثابت شی، پر هغه ذات سوګند چا چې ماته حق دين راليږلی دی، د مؤمن دا دعا هيڅکله خالی نه ځی .

حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنهما وايی چې اوه يا پنځه جمعی به تيری شوی وی ، چې حضرت علی کرم الله وجهه بيا د پيغمبر اکرم ﷺ مجلس ته تشريف راوور او ويلی يې يا رسول الله ! لومړی به می څلور آيتونه زده کول، خو چې تکرارول به مې نو له ذهن نه به مې واته او اوس دا حال دی چې زه څلويښت ايتونه زده کوم نو داسې معلوميږی چې ګواکی زما په مخ کې د الله جل جلاله کتاب پرانستی ايښی دی همدا ډول به ما لومړی يو حديث اوريده او چې کلمه به می د تکرارولو کوښښ کاوه نو هيريده به می، او اوس دا حال دی چې زه هر څومره احاديث اورم او چې بيا يې تکراروم نو يو حرف هم رانه نه غلطيږی .

محمد صلی الله عليه وسلم چې واوريدل وی فرمايل : د کعبی په رب می دی سوګند وی ! ابو الحسن! واقعی مؤمن دی .

د دعا د تفصيلی طريقی د بيانولو په لړ کې هغه لاربښوونه وکړه چې د جمعی په شپه دا دعا ولوله، زما د ورور يعقوب عليه السلام زامنو چې کله له هغه څخه د استغفار د دعا لپاره غوښتنه وکړه نو هغه ورته وفرمايل، زه به ډېر ژر ستاسې لپاره استغفار وکړم، د يعقوب عليه السلام مقصد دا و چې د جمعی په شپه به زه ستاسی لپاره استغفار کوم نو ای علی ! ته د جمعی په شپه د تهجدو په وخت کې پاڅه، ځکه چې دا د دعا د قبليدو وخت دی، طبيعت دا وخت حاضر وی او د الله جل جلاله لوری ته متوجه وی، او که د شپی په وروستی برخه کې نه شی پاڅيدای نو په نيمه شپه کې پاڅه او که په نيمه شپه کې هم نه شی پاڅيدای، نو بيا د شپی په لومړی برخه کې څلور رکعته لمونځ داسې ادا کړه چې په لومړی رکعت کې د

فاتحې د سوره نه وروسته یس سوره او په دویم رکعت کې د فاتحې له سوره له وروسته الدخان او په دریم رکعت کې د فاتحې نه وروسته سوره آلم سجده او په څلورم رکعت کې د فاتحې له سوره نه وروسته سوره ملک تلاوت کړی، بیا چې دی التحیات ولوستل او سلام دی وګرځاوه، نو په ښه طریقه د الله جل جلاله حمد او ثنا ووایه او په ډېره ښه طریقه پر نبی صلی الله علیه وسلم او نورو ټولو انبیاء علیهم السلام درود او سلام ووایه او د ټولو مؤمنانو زنانه او ټولو مؤمنانو سړو لپاره استغفار ووایه او د خپلو ورونو لپاره استغفار ووایه چې په ایمان راوړلو کې ستانه مخکې دی، بیا په اخر کې دا دعا ولوله: اَللّٰهُمَّ ارْحَمْنِیْ بِتَرْکِ الْمَعَاصِیْ اَبَدًا مَّا اَبْقَیْتَنِیْ وَارْحَمْنِیْ اَنْ اَتَکَلَّفَ مَا لَایَعْنِیْنِیْ وَارْزُقْنِیْ حُسْنَ النَّظَرِ فِیْمَا یُرْضِیْکَ عَنِّیْ اَللّٰهُمَّ بَدِیْعَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ذَاالْجَلَالِ وَالْاِکْرَامِ وَالْعِزَّةِ الَّتِیْ لَاتُرَامُ اَسْاَلُکَ یَا اَللهُ یَا رَحْمٰنُ بِجَلَالِکَ وَنُوْرِ وَجْهِکَ اَنْ تُلْزِمَ قَلْبِیْ حِفْظَ کِتَابِکَ کَمَا عَلَّمْتَنِیْ وَارْزُقْنِیْ اَنْ اَتْلُوَهٗ عَلَی النَّحْوِ الَّذِیْ یُرْضِیْکَ عَنِّیْ اَللّٰهُمَّ بَدِیْعَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ذَاالْجَلَالِ وَالْاِکْرَامِ وَالْعِزَّةِ الَّتِیْ لَاتُرَامُ اَسْاَلُکَ یَا اَللهُ یَا رَحْمٰنُ بِجَلَالِکَ وَنُوْرِ وَجْهِکَ اَنْ تُنَوِّرَ بِکِتَابِکَ بَصَرِیْ وَاَنْ تُطْلِقَ بِهٖ لِسَانِیْ وَاَنْ تُفَرِّجَ بِهٖ عَنْ قَلْبِیْ وَاَنْ تَشْرَحَ بِهٖ صَدْرِیْ اَنْ تَغْسِلَ بِهٖ بَدَنِیْ فَاِنَّهٗ لَایُعِیْنُنِیْ عَلَی الْحَقِّ غَیْرُکَ وَلَایُؤْتِیْهِ اِلَّا اَنْتَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللهِ الْعَلِیِّ الْعَظِیْمِ (الهی! تر کومه وخته پورې مې چې ژوندی ساتې پخپل رحمت سره له ګناهونو د ځان ساتنې توفیق راکړې او پخپل رحمت سره راته د بې ځایه او بېهوده خبرو نه د لرې اوسېدو قوت راکړې او ماته په هغو کارونو کې ښه نظر او بصیرت راکړې چې ستا رضا پرې حاصلیږي، خدایا! د اسمانو او ځمکو بې ساري جوړوونکیه! د عظمت او درناوي څښتنه! او د داسې ستر شان او قدرت خاونده! چې هیڅوک دې د مقابلې اراده هم نشي کولای، خاونده! رحم کوونکیه، زه ستانه ستا د لویې او ستا د ذات د نور په وسیله هیله کوم چې، لکه څنګه چې تا ماته خپل کتاب زده کړ، همداسې یې راته د حافظې قوت را کړې او ماته د دې کتاب د تلاوت داسې توفیق راکړې چې ستا رضا پرې حاصلیږي، ای د ځمکې او اسمانونو ایجادوونکیه! د

لویې او احترام څښتننه! او د داسې واک او اختیار خاونده چې څوک دی د مقابلې اراده هم نشي کولای، ای بې اندازې رحم کوونکې ذبه ! زه ستا د لویې او ستا د ذات د نور په وسیله له تا نه سوال کوم چې ته د خپل کتاب په برکت زما سترګې روښانه کړې او زما پر ژبه د هغې الفاظ جاري کړې او زما له زړه غم او تکلیف لرې کړې او د برکت لپاره يې زما سینه بیرته کړې او د دې (قرآن) په برکت زما بدن ومینځې او پاک او صاف يې کړې، له تا پرته هیڅوک نشته، چې د حق په چارو کې زما مرسته او ملاتړ وکړي پر حق نوراني کوونکې بس هم ته يې، له ګناهونو د منع کیدو قوت او پر نیکیو د کلک پاتکیدو توان، الهي! هم ته ورکولای شې، چې ډېر لوړ ترین او دسترو عظمتونو څښتن يې [سنن ترمذی]

په قرآن عظیم کې د پوهې دعا

د قرانکریم تلاوت او پر مطالبو يې غور او فکر د مؤمن په زړه پوری عبادت دی، له قرآن سره مینه د الله جل جلاله سره د مینې دلیل هم دی او د الله جل جلاله سره د اړیکو وسیله هم، په قرآن کې له تدبر او تفکر سره مؤمن ته روحاني خوشحالي هم په برخه کیږي، او په دې توګه ورته د حکمت دروازې هم بیرته کیږي.

قران حکیم بیشکه ډېر آسان کتاب دی، تر کومه ځایه چې ترې د هدایت حاصلولو او پر احکامو پوهیدو پورې اړه لري، لارښوونې يې ډېرې ساده واضحې او له پیچلتیا پاکې دي، خو دا سرارو او رموزو، د میندلو لپاره يې ضروري ده چې تاسې يې د قرآن پوهیدنې د ټولو آدابو او شرایطو سره مطالعه وکړئ، له رښتینې غوښتنې سره پرې فکر وکړئ او هیڅ وخت ترې بې پروایې او غفلت ونه کړئ، او په ټول ژوندانه کې يې پرله پسې مطالعه وکړئ.

دا بیخي فطري خبره ده چې د مطالعې په دوران کې به داسې مشکل ځایونه هم راځي چیرې چې به له ژور فکر او دقت سره سره هم ستاسې ذهن نه مطمئن کیږي، او تاسې به ډېر مشکلات احساسوئ، خو که تاسې واقعي د قران حکیم د زده کړې هیله مند یاست، نو هیڅکله نهیلي او مات زړي نه شئ، او نه پر قران د اعتراض کولو بې ځایه خیال په زړه کې راولئ،

او نه ستړی شی چې په قران کې فکر او تدبر پریږدی، بلکې له پوره اطمینان سره د الله جل جلاله لوری ته متوجه اوسی او په مکملی ځان سپارنی سره له هیڅکله د خپل نظر او غوښتنی د تاویلاتو د را ایستلو بی ځایه کوښښ ونکړی، بلکې د یوه طالب په څیر پر هغه مفهوم ټینګ ولاړ اوسی، چې د قران کریم د الفاظو نه مو په ذهن کې راځی، او بیا د ډېری بی وسی او عاجزی په حالت کې الله جل جلاله ته سوال وکړی چې الله! زما دا فکری تشویش لری کړی او پر صحیح مفهوم می وپوهوی.

د دی هدف لپاره د شپی په نوافلو کې په یو څه اواز سره ورو ورو تلاوت هم وکړی، او لاندی لیکل شوی دعا هم ولولی. الله جل جلاله به یې فکر او غم لری کړی او په خوښی او خوشحالی به یې بدل کړی: اَللّٰهُمَّ إِنِّيْ عَبْدُکَ، إِبْنُ عَبْدِکَ، إِبْنُ أَمَتِکَ نَاصِيَتِيْ بِيَدِکَ، مَاضٍ فِيَّ حکمکَ عَدْلٌ فِيَّ قَضَاءُکَ أَسْئَلُکَ بِکُلِّ إِسْمٍ هُوَ لَکَ، سَمَّيْتَ بِهٖ نَفْسَکَ أَوْ أَنْزَلْتَهٗ فِيْ کِتَابِکَ أَوْ عَلَّمْتَهٗ أَحَداً مِّنْ خَلْقِکَ أَوْ أَسْتَأْثَرْتَ بِهٖ فِيْ عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَکَ، أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رَبِيْعَ قَلْبِيْ، وَنُوْرَ صَدْرِيْ وَجَلَاءَ حُزْنِيْ وَذَهَابَ غَمِّيْ (الهی ! زه ستا بنده یم، ستا د بنده زوی یم، ستا د وینځی زوی یم، زما وچولی (تندی) ستا په ورغوی کې دی، پر ما هم ستا حکم نافذ دی، زما په باب ستا هره فیصله انصاف ده، زه له تا نه ستا د هر هغه نوم په وسیله چې ستا لپاره لایق دی، چې تا د ځان لپاره ایښی دی او یا تا په خپل کتاب کې نازل کړی دی، یا دی پخپل مخلوق کې چا ته ویلی دی ، یا د خپل ځان سره د غیبو په خزانه کې ایښی دی، دا سوال کوم چې قران زما د زړه پسرلی ، زما د سینی نور، زما د غم درمل او زما د فکر او پریشانی علاج وګرځوی) [مسند احمد، ابن حبان]

د حدیث د راوی حضرت عبد الله بن مسعود رضی الله تعالی عنهما وینا ده چې د نبی صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وشوه مونږ دا دعا زده کړو؟ نو هغه وفرمایل څوک چې دا دعا واوری، هغه دی ضروری زده کړی او یاده دی کړی.

د جمعې خطبه

د اسلامي ولولو د راپارولو، د ایمان تازه کولو او د ذکر او اذکارو د فریضې په پرله پسې ترتیب سره د سرته رسولو لپاره د جمعې د لمانځه خطبه ډېره اغېزمنه او منظمه وسیله ده، په فطري انداز سره په هره هفته کې مسلمانانو ته د خپلو مسئوولیتونو یادونه، د دیني غوښتنو پوهونه او د اسلام لپاره د څه کولو د هیلې پیدا کولو لپاره دا په زړه پورې ګټه تري تاسې هغه وخت تر لاسه کولای شئ، چې تاسې اوریدونکیو ته د هغوی په ژبه هم وینا وکړئ.

تر کومه ځایه چې په دویمې خطبې پورې اړونده (مربوطه) ده نو باید په عربي ژبه وي البته لومړۍ خطبه تاسې په هغه ژبه هم ورکړئ چې اوریدونکي پرې پوهیږي، ښه او غوره خو دا ده چې د ورځنې حالاتو په نظر کې نیولو سره د دیني غوښتنو په باب جامع او لنډه وینا وکړئ او هره هفته په ترتیب سره د ذهنیتونو جوړولو او عمل ته د چمتو کولو لپاره کوښښ وکړئ، خو که د کوم لامل له مخې تاسې داسې ونکړای شئ، نو لږ تر لږه خو دومره خامخا وکړئ چې کومه عربي خطبه ولولئ او هدفمنده ترجمه یې په هغه ژبه هم وکړئ چې اوریدونکي پرې پوهیږي، د عربي خطبې په باب هم ډېره مناسبه دا ده چې تاسې پخپله د نبي صلی الله علیه وسلم او یا د راشده خلیفه ګانو کومه خطبه وټاکئ لاندې مونږ د نبي صلی الله علیه وسلم هغه مستندې جملې رانقلوو، یوه خو هغه خطبه ده چې له هجرت وروسته هغه په لومړۍ جمعه ورکړې وه او دویمه هغه خطبه ده چې هغه مسلمانان په خورا بلیغ انداز سره دې ته وهڅول چې له قرآن حکیم سره ژوره مینه پیدا کړئ او پرله پسې پکې غور او فکر وکړئ ځکه له قرآن سره د روابطو پیدا کولو پرته د دین سره اړیکې ساتل امکان نه لري.

په مدینه منوره کې لومړۍ خطبه

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ اَحْمَدُهٗ وَاَسْتَعِيْنُهٗ وَاَسْتَغْفِرُهٗ وَاَسْتَهْدِيْهِ وَاُومِنُ بِهٖ وَلَا اَكْفُرُهٗ، وَاُعَادِيْ مَنْ يَكْفُرُهٗ، وَاَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ ، اَرْسَلَهٗ بِالْهُدٰى وَالنُّوْرِ وَالْمَوْعِظَةِ عَلٰى فَتْرَةٍ مِّنَ

الرسلِ وَقِلَّهٍ مِّنَ الْعِلْمِ وَضَلَالَةٍ مِّنَ النَّاسِ وَانْقِطَاعٍ مِّنَ الزَّمَانِ وَدنوٍّ مِّنَ السَّاعة وَقُرْبٍ مِّنَ الْأَجَلِ وَمَنْ يُّطِعِ اللهَ وَرَسُوْلَهُ فَقَدْ رُشِدَ وَمَنْ يَّعْصِهِمَا فَقَدْ غَوىٰ وَفَرَّطَ وَضَلَّ ضَلاَلاً بعيداً اُوْصِيْكُمْ بِتَقْوىٰ اللهِ فَاِنَّهُ خَيْرُ مَا اَوْصٰى به الْمُسلِمُ الْمُسْلِمَ اَنْ يَّحُضَّهُ عَلَى الْاٰخِرَةِ وَاَنْ يَّاْمُرَهُ بِتَقْوَى الله فَاحْذَرُوْا مَا حَذَّرَكُمُ اللهُ مِنْ نَفْسِهِ وَلاَ اُفضَلَ مِنْ ذَالِكَ نَصِيْحَة وَلاَ افضلَ مِنْ ذَالِكَ ذكراً وَاِنَّ تَقْوَى اللهِ لِمَنْ عَمِلَ به عَلٰى وَجَلٍ وَّمَخَافَةٍ مِنْ رَّبِهِ عَوْنَ صِدقٍ عَلٰى مَا تبْغُوْنَ مِنْ أَمْرِ الْاٰخِرَةِ وَمَنْ يُّصْلِح الذِّى بَيْنَهُ وَبَيْنَ اَللهِ مِنْ أَمْرِهٖ فِى السِرِّ وَالْعَلاَنِيَه لاَيَنْوىٰ بِذَالِكَ اِلاَّ وَجَهَ اللهِ يَكُنْ لَّهُ ذكراً فِى مِنْ عَاجِلِ أَمْرِهٖ وَذُخراً فِيْمَا بَعْد الْمَوْتِ حِيْنَ يَفْتَقِرُو الْمَرْءُ إِلَى مَا قَدَّمَ وَمَا كَانَ مِنْ سِوىٰ ذَالِكَ يَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ امداً بَعِيْداً وَّيحذِّرُكُمُ اللهُ نَفْسَهُ وَاللهُ رَؤفٌ بِالْعِبَادِ وَالَّذِىْ صَدَقَ قَوْلَهُ. وَانجزَ وَعْدَهُ لاَ خُلفَ لِذَالِكَ فَاِنَّهُ يَقُوْلُ عَزَّ وَجَلَّ مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَىَّ وَمَا اَنَا بِظَلاَّمٍ لِّلعَبِيد فَاتَّقُوا اللهَ فِىْ عَاجِلِ أُمْرِكُمْ وَاٰجِلِهٖ فِي السرِّ وَالعَلاَنِيَه فَاِنَّهُ مَنْ يَّتَّقِ اللهَ يُكَفِرْ عَنهُ سَيِّاٰتِهٖ وَيُعْظِمْ لَهُ اجراً ، وَمَنْ يَّتَّقِ اَللهِ فَقَدْ فَازَ فَوْزاً عَظِيمًا ، وَاِنَّ تَقْوَى اللهِ يُوَقِّيْ عُقوبَتَهُ وَيُوَقِّىْ سُخْطَهُ وَاِنَّ تَقْوىٰ اللهِ يُبَيِّضُ الْوُجُوْهَ وَيُرضِىُ الرَّبَّ وَيَرْفَعُ الدَّرَجَه-خُذُوا بِحَظِّكُمْ وَلاَ تُفرِطُوْا فِىْ جَنْبِ اللهِ وَقَدْ عَلَّمَكُمُ اللهُ كِتَابَهُ وَنَهَجَ لَكُمْ سَبِيْلَهُ لِيَعْلَمَ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا وَيَعْلَمَ الْكَاذِبِيْنَ فَاَحْسِنُوْا كَمَا أَحْسَنَ اللهُ إِلَيْكُمْ وَعَادُوْا أَعْدَاءَهُ، وَجَاهِدُوْا فِى اللهِ حَقَّ جِهَادِه هُوَاجْتَبٰكُمْ وَسَمّٰكُمُ الْمُسْلِمِيْنَ لِيُهْلِكَ مِنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْىٰ مَنْ حَىَّ عَنْ بَيِّنهِ وَلا قُوَّة إِلاَّ بِاللهِ- فَاَكْثِرُوْا ذِكْرَ اللهِ وَاعْمَلُوْا لِمَا بَعْدَ الْيَوم فَاِنَّهُ مَنْ يُّصلِحُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللهِ يَكْفِهُ اللهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّاسِ-ذَالِكَ بِاَنَّ اللهَ يَقْضِىْ عَلَى النَّاسِ وَلاَ يَقْضُوْنَ عَلَيْهِ وَيَمْلِكُ مِنَ النَاسِ وَلاَ يَمْلِكُوْنَ مِنْهُ اللهُ اَكْبَرُ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللهِ الْعَظِيْم

(شکر او ستاینی الله لره دی، زه یې شکر ادا کوم، مرسته تری غوارم، د ښېنې تری هیله لرم او د لارښوونی او هدایت تری هیله لـرم، ایمان پری راوړم او کافر کیږم پری نه، او هغه څوک خپل دښمن ګڼم ، چې پسرده کافر کیږی، او زه ګواهی ورکوم چې له الله جل جلاله پرته بل معبود نشته ، هغه یوازی واحد دی، هیڅوک ورسـره شریک نشته او زه شاهدی وایم

چې محمد صلی الله علیه وسلم د الله جل جلاله بنده او استازی دی ، چې الله جل جلاله ورته د هدایت، نور او نصیحت په ورکولو په داسې دوران کې یې خپل استازی وګرځاوه، چې له اوږدې مودې راسې د پیغمبرانو د راتګ لړۍ بنده وه، د ربښتیاني پوهې رڼا تته شوې وه، د بې لارې دوره وه، د هستۍ نظام ګډ وډیدونکی و، قیامت رانږدې شوی و، او د هر سړي اجل سرته ولاړو- نو چا چې (رسول الله صلی الله علیه وسلم ومانه) د الله او رسول الله صلی الله علیه وسلم اطاعت یې ومانه، هغه نیغه لاره وموندله او چا چې د (رسالت په انکار کولو) د الله جل جلاله او رسول نافرماني وکړه، هغه لاره ورکې شو او په لنډ فکرۍ کې پریووت او له حقې لارې بې لارې په ګمراهۍ کې لرې پریووت- زه تاسې ته وصیت کوم چې له الله جل جلاله وه ویرېږئ، یو مسلمان چې بل مسلمان ته له غورونه غوره نصیحت کولای شي هغه همدا دی، چې د اخرت د ذخیرې ټولولو لپاره یې وهڅوي، او له الله جل جلاله د ویریدو تلقین ورته وکړي، نو له الله جل جلاله څخه وه ویرېږئ لکه څنګه چې هغه د خپل ذات نه د ویریدلو حکم کړی دی، تردې غوره نه کوم بل نصیحت شته او نه تردې غوره بله کومه یادونه کیدای شي- او ربښتیا دا ده چې له الله جل جلاله ویره د بنده لپاره چې له الله جل جلاله په ویره او لړزه کې ژوند تیر کړي، د اخرت د ښکلي پای ربښتوني، مرستندوی ده، چې تاسې یې غوښتونکي یاست، او کوم سړی چې په خالص نیت سره یوازې د الهي رضا په خاطر خپلې پټې او ښکاره چارې په هر حال کې سمې کړي، نو د دې سملاسي بدله په دنیا کې دا ده، چې هغه به نیک نومی وي او له مرګه وروسته به په هغه وخت کې په ځان پوره وي چې کله هر سړی خپلو هغه اعمالو ته بې اندازې محتاج وي چې د هغه وخت لپاره یې کړي وي، او له هغو پرته چې کوم بد اعمال وي د هغو په باب به هیله لري چې کاشکې دا اعمال زما نه ډېر لرې وای او الله جل جلاله تاسې له خپل ځان څخه ویروي او الله جل جلاله پر خپلو بنده ګانو خورا مهربان دی-سوګند دی پر هغه ذات د چا وینا چې ربښتونې او وعده یې پر وفا ولاړه ده چې دا خبره به (خامخا) پیښیږي، ځکه چې په خپله هغه لوړ

او عالتیرین (ذات) یې لارښوونه کوي چې: زما په حضور کې خبره نه بدلیږي او زه پر خپلو بنده ګانو د ذرې اومره ظلم کوونکی نه یم، نو له الله جل جلاله وه ویریږي، د دنیا او اخرت په ټولو ښکاره او پټو چارو کې، رښتیا دا ده چې څوک د الله جل جلاله له غضب نه ویریږي ، الله جل جلاله د هغه ګناهونه تري ایسته کوي او د هغه اجر لاپسې زیاتوي او څوک چې پرې ویریده، هغه ډېر لوی بریالیتوب وګاټه، او ښه پوه شي چې د الله ﷻ ویریدونکی بنده د هغه له خفګانه لرې ساتي او د هغه له عذابه یې ساتي، او د هغه له ناراضیتوب نه یې بچوي، او په ښه ډول پردې حقیقت هم پوه شي، چې د الله جل جلاله ویریدونکي مخونه روښانه او ښکلي کوي، څښتن د خپل بنده نه خوشحاله لوري او د بنده مرتبه لوړوي-ګوري! د خپلي خپلي برخي نیکي راټولي کړي او د الله جل جلاله پر وړاندي هیڅکله لټي او بیکاري ونه کړي، سره له دي چې هغه تاسې ته د خپل د پوهي په درکولو سمه لاره تاسې ته ښودلې ده تر څو چې هغه وپیژني هغه خلک چې پخپل ایمان کې رښتوني دي او هغه چې دروغجن دي، نو تاسې هم د خلکو سره ښه رویه وکړي، لکه چې هغه له تاسې سره ښه سلوک کړی دی، او د هغه دښمنان خپل دښمنان وګڼي، او د هغه په لاره کې داسې جهاد وکړي چې د جهاد حق ادا کړای شي هغه تاسې د خپل دین لپاره ټاکلي یاست او ستاسې نوم یې (مسلم) ایښی دی، د دې لپاره چې څوک هلاکیدونکي دي، هغه له روښانه دلیل سره هلاک شي او څوک چې ژوندي پاتې کیدونکي دي، هغوی له روښانه دلیل سره ژوندي پاتې شي، او د واک او توان سرچینه یوازې د الله جل جلاله ذات دی-نو د الله جل جلاله ذکر زیات کوي او د نن نه وروسته د راتلونکې سبا لپاره عمل کوي، ځکه چې کوم بنده د ځان او الله جل جلاله تر منځ خپله معامله روغوي، الله جل جلاله د هغه لپاره په هغو ټولو چارو (معاملاتو) کې بس دی چې د ده او نورو بنده ګانو تر منځ وي، ځکه چې الله جل جلاله د بنده ګانو فیصلې کوي بنده ګان د هغه فیصله نه کوي، هغه د انسان د هر څه څښتن دی او د انسان په

واک کې د هغه جل جلاله هیڅ نشته، هغه له هر څه لوی ، برتر او لوړ دی او قوت او طاقت یوازې د هماغه دی [طبری دولسم ټوک ۲۵۵ مخ]

د قران عظیم سره د مینې نصیحت

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ أَحْمَدُهُ وَأَسْتَعِيْنُهُ وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَ مِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَ مَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَاشَرِيْكَ لَهُ -إِنَّ أَحْسَنَ الْحَدِيْثِ كِتٰبُ اللهِ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَيَّنَهُ اللهُ فِيْ قَلْبِهِ وَأَدْخَلَهُ فِي الْإِسْلَامِ بَعْدَ الْكُفْرِ ، وَاخْتَارَهُ عَلٰى مَا سِوَاهُ مِنْ أَحَادِيْثِ النَّاسِ إِنَّهُ أَصْدَقُ الْحَدِيْثِ وَأَبْلَغُهُ أَحِبُّوْا مَنْ أَحَبَّ اللهَ وَأَحِبُّوا اللهَ مِنْ كُلِّ قُلُوْبِكُمْ وَلَاتَمَلُّوْا كَلَامَ اللهِ وَذِكْرَهُ وَلَا تَقْسُوْا عَلَيْهِ قُلُوْبَكُمْ- أُعْبُدُوا اللهَ وَلَاتُشْرِكُوْا بِهِ شَيْئًا ، إِتَّقُوا اللهَ حَقَّ تُقٰتِهِ وَصَدِّقُوْا صَالِحَ مَا تَعْمَلُوْنَ بِأَفْوَاهِكُمْ وَتَحَابُّوْا بِرَوْحِ اللهِ بَيْنَكُمْ، وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ (بیشکه شکر او ستاینه هم الله جل جلاله لره ده، زه د هغه حمد او ثنا وایم، له هغه نه مرسته غواړم او مونږ د هغه د بخشش په لمن کې پناه غواړو، د نفس له وسوسونه او د بد کاریو له جزا نه، چاته چې الله جل جلاله هدایت وکړي (او هغه ، هغه چاته لارښوونه کوي چې واقعًا د هدایت غوښتونکي وي) نو هغه هیڅوک بې لارې کولای نه شي او څوک چې الله جل جلاله له سمې لارې بې لارې کړي (او هغه داسې څوک بې لارې کوي چې د سمې لارې غوښتونکي نه وي) نو هغه ته هیڅوک لارښوونه نشي کولای، زه ګواهي کوم چې له الله جل جلاله پرته څوک د عبادت لایق نشته، هغه یو دی، هیڅوک ورسره شریک نشته .

رښتیا دا ده چې تر هر څه غوره خبرې د الله جل جلاله کتاب دی، هغه انسان بریالی شو چې زړه یې پر کتاب الله ښکلی دی، او څوک چې له کفر وروسته الله جل جلاله پر اسلام مشرف کړي دی، او چا چې ټولې بشري خبرې پرې ایښې او د الله جل جلاله کتاب یې د ځان لپاره ټاکلی دی، بیشکه الهي کلام سراسر حقیقت دی، بې اندازې اغیزمن دی، څوک چې ورسره مینه لري، تاسې هم له هغه سره مینه ولرئ ، او د خپلو زړونو په ټوله پاملرنه له الله جل جلاله سره رښتینې مینه پیدا او د هغه د کلام په تلاوت

او یادولو هیڅکله مه ستړی کیږئ، او هیڅکله دی ستاسې زړونه د کلام الله په باب بی پروا او سخت نه وی، نو د همدی الله جل جلاله بنده ګی وکړئ، څوک ورسره د ذری اومره مه شریکوئ، او تل تری په ویره کې اوسی، لکه څنګه چې تری د ویریدو حق دی او د خپلو نیکو اعمالو تصدیق پر ژبه هم کوی (په ژبه هماغه څه وایاست چې ستاسې له شانه سره مناسب وی) او د الهی دین او رحمت پر اساس پخپلو منځو کې مینه ساتئ ، والسلام علیکم ورحمة الله! [اعجاز القران]

دویمه خطبه

الحمد الله حمداً کثیراً والصلوه والسلام علی رسوله ارسله الله شاهدا ونذیراً وداعیًا الی الله باذنه وسراجًا منیراً وعلی اله واصحابه وسلم تسلیمًا کثیراً کثیراً، اما بعد! فیا ایها الناس! اوصیکم بتقوی الله فإن تقوی الله ملاک الحسنات، وعلیکم بالطاعة فان من یطع الله ورسوله فقد فاز فوزاً عظیمًا، وقال الله تعالی فی کتابه المجید، ان الله وملائکته یصلون علی النبی یا ایها الذین امنوا صلوا علیه وسلموا تسلیما اللهم صلی علی سیدنا ومولانا محمد وعلی اله واصحابه الذین اتبعوه فی ساعة العسرة، اللهم امطر شابیب رضوانک علی السابقین الأولین من المهاجرین والانصار خصوصًا علی افضل البشر بعد الأنبیآء بالتحقیق أمیر المؤمنین سیدنا أبی بکر الصدیق رضی الله تعالی عنه وعلی أمیر المؤمنین سیدنا عمر الفاروق رضی الله عنه وعلی امیر المؤمنین سیدنا عثمان ابن عفان رضی الله تعالی عنه وعلی امیر المؤمنین سیدنا علی بن ابی طالب کرم الله وجهه وعلی ولدیه السعیدین سیدا شباب اهل الجنة الحسن والحسین رضی الله تعالی عنهما وعلی امهماسیدة نساء اهل الجنة فاطمه الزهراء رضی الله تعالی عنها وعلی سائر الصحابة والتابعین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین.

اللهم انصر من نصر دین محمد صلی الله علیه وسلم واجعلنا منهم واخذل من خذل دین محمد صلی الله علیه وسلم ولاتجعلنا منهم عبادالله! رحمکم الله ان الله یامر بالعدل والإحسان وإیتاء ذی القربی وینهی عن

الفحشآء والمنکر والبغی یعظکم لعلکم تذکرون اذکرو الله یذکرکم وادعوه یستجب لکم ولذکر الله تعالی اعلی واولی واعز واجل واهم واعظم و اکبر.

د نکاح خطبه

د نکاح د شرعی حیثیت د پیژندلو، د هغې غوښتنې په ذهن کې، کینولو او په نکاح پورې اړوندو (مربوطو) لازمو سترو مسئوولیتونو د یادونې په خاطر د نکاح په محفل کې د نکاح خطبه لوستل هم سنت دی، پر دې مهال له خطبې نه د پوره پوره ګټې اخیستلو لپاره ډیره مناسبه دا ده چې د نکاح د خطبې لوستونکی د نکاح د خطبې ترجمه او لنډه تشریح هم په خپله ژبه کې وکړي، چې اوریدونکې پرې په ښه ډول پوه شي، د همدې هدف په نظر کې نیولو په خاطر لاندې د نکاح خطبه د ژباړې سره وړاندې کیږي:

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ نَسْتَعِينُهُ وَ نَسْتَغْفِرُهُ وَ نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَاشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

"يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ" - "يَاأَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا"

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَ قُولُوا قَوْلاً سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا [مشکوة]

وَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاللّٰهِ إِنِّي لَأَخْشَاكُمْ لِلّٰهِ وَ أَتْقَاكُمْ لَهُ وَلٰكِنِّي أَصُومُ وَأُفْطِرُ وَأُصَلِّي وَأَرْقُدُ وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي

(شکر او ستاینه هم الله پاک لره ده، مونږ له هماغه نه مرسته غواړو او له هماغه نه د ګناهونو معافي غواړو او موږ د خپل نفس د لمسونو او بدیو په مقابل کې خپل ځانونه د الله جل جلاله په پناه کې ورکوو [رښتیاده] چې څوک الله پر سمه لاره روان کړي [او هغه څوک پر سمه لار روانوي چې پرې د تللو اراده لري] نو هغه هیڅوک نشي بې لارې کولای، او څوک چې الله جل جلاله بې لارې کړي [او هغه هماغه څوک بې لارې کوي چې

بې لارې کيدل غواړي] نو هغه هيڅوک پر سمه لاره کولای نشي، او زه گواهي ورکوم، چې له الله جل جلاله پرته هيڅوک معبود نشته او زه گواهي ورکوم چې محمد ﷺ د الله تعالی بنده او د هغه رسول دی.

د ايمان خاوندانو! له خدايه په صحيح توگه ويره اختيار کړې او تر مرگه د الله جل جلاله وفادار او فرمانبردار اوسې.

ای خلکو ! د الله جل جلاله له قهر نه وويريږې چاچې تاسی له يوه نفس نه [آدم عليه السلام] نه پيدا کړې او د همدی يوه بدن نه يې د هغه جوړه [بی بی حوا] پيدا کړه او بيا يې د همدی دواړو په وسيله ډير نارينه او زنانه په ځمکه کې خپاره کړی، د همدی پالونکې الله جل جلاله له ناراضيتو به ځانونه وساتې، د څه په وسيله چې تاسی له يو بل نه خپل حقوق غواړی او د خپلوانو د حقوقو خيال ساتي، يقين ولرې چې الله جل جلاله ستاسی څارنه کوی.

د ايمان څښتنانو ! له الله وويريږی او غوره او ښې پخې خبری کوئ ، نو الله جل جلاله به ستاسی اعمال اصلاح کړی او پرگناهونو به مو د ښښنی پرده وغوړوی، او کوم خلک چې د الله جل جلاله او د هغه د رسول ﷺ تابعداری کوی، هغوی به پر ستره کاميابی سر لوړی شی.

قسم پر الله جل جلاله زه په تاسی ټولو کې له خدايه زيات ويريدونکې يم، خو زما حال دا دی چې زه کله نفلی روژی نيسم او کله يې نه نيسم، په شپه لمونځونه هم ادا کوم او ويده کيږم هم او زه له زنانه سره نکاح هم کوم، څوک چې زما له دی سنتو غاړه وغړوی، زما سره يې اړيکې نشته) [صحيح بخاری].

استخاره

د ژوندانه په مهمو چارو لکه سفر، نکاح، ماموريت او تجارتی چارواو نورو کې استخاره وکړې، د استخاری معنی ده خير ښيگڼه غوښتل، په کومو مهمو او روا کارونو کې چې تاسی ته د خير اړخ ښکاره نه وی، په هغو کې خامخا استخاره وکړې او بيا مو چې په کوم لوری د زړه ميلان دی، هماغه الهی قضا وگڼې او غوره يې کړې، د استخاری طريقه داده چې

کله تاسی ته کوم غیر معمولی کار پیښ وی، نو له مکروه او حرامو وختونو پرته چې کله هم وغواړې، دوه رکعته لمونځ ادا کړې او بیا د استخاری دعا ولولې، د حضرت سعد بن ابی و قاص وینا ده چې نبی صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی: له الله تعالی استخاره کول د آدم د اولادی نیکبختیا ده او پر الهی قضا رضا هم د آدم علیه السلام د ځوځات سعادت دی، او بدبختی یې دا ده چې هغوی له خدایه خیر ونه غواړی او د الله جل جلاله پر کړو ناخوښه وی [مسند احمد]

او نبی صلی الله علیه وسلم دا هم فرمایلی: استخاره کوونکې هیڅکله نامراده نه وی او مشوره کوونکې هیڅکله پښیمانه نه وی او له کفایت نه کار اخستونکې هیڅکله چاته نه محتاج کېږی [طبرانی]

د حضرت جابر رضی الله عنه وینا ده چې نبی صلی الله علیه وسلم چې به څنګه موږ ته قرآن لوسته همداسې به یې د استخاره کولو هم تعلیم را کاوه، فرمایل به یې چې څوک له تاسی نه په کومه مهمه چاره کې فکر مند وی نو دوه رکعته لمونځ دی وکړی او بیا دی دا دعا ولولی [صحیح بخاری].

أَللّٰهُمَّ إِنِّیْ أَسْتَخِیْرُکَ بِعِلْمِکَ وَ أَسْتَقْدِرُکَ بِقُدْرَتِکَ وَ أَسْئَالُکَ مِنْ فَضْلِکَ الْعَظِیْمِ فَإِنَّکَ تَقْدِرُ وَ لَاأَقْدِرُ وَ تَعْلَمُ وَ لَا أَعْلَمُ وَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُیُوْبِ.
أَللّٰهم إِنْ کُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هٰذَا الْأَمْرَ[1] خَیْرٌلِّیْ فِیْ دِیْنِیْ وَ مَعِیْشَتِیْ وَ عَاقِبَةِ أَمْرِیْ فَاقْدُرْهُ لِیْ وَ یَسِّرْهُ لِیْ ثُمَّ بَارِکْ لِیْ فِیْهِ وَ إِنْ کُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هٰذَا الْأَمْرَ شَرٌلِّیْ فِیْ دِیْنِيْ وَ مَعِیْشَتِیْ وَ عَاقِبَةِ أَمْرِیْ فَاصْرِفْهُ عَنِّیْ وَ اصْرِفْنِیْ عَنْهُ وَ اقْدُرْلِیَ الْخَیْرَ حَیْثُ کَانَ ثُمَّ أَرْضِنِیْ بِهِ

(الهی ! زه له تانه ستا د علم په وسیله د خیر غوښتونکې یم او ستا د قدرت په وسیله ستا د ستر فضل سوال کوم، ځکه چې هم ته د قدرت څښتن یې او زما د ذری هومره قدرت نشته، ته د علم څښتن یې، او زما علم نشته، او هم ته د غیبو پر ټولو خبرو پوهېږې .

---

[1] ...د هذاالامر په ځای خپل حاجت (اړتیا) وو ایاست او یا د هذ الا مر د ویلو پر وخت خپله اړتیا په تصور کې راولې .

الهي ! که ستا په علم کې دا کار زما لپاره غوره وي، زما د دین او دنیا په لحاظ او د پای په لحاظ یې زما لپاره تقدیر وګرځوی، او راته آسان یې کړې او زما لپاره یې مبارک وګرزوی او که ستا په علم کې دا کار زما لپاره بد وي زما د دین او دنیا په لحاظ او د پای په لحاظ، نو ته یې زما نه لرې ولرې، او ما ترې وساتې او زما لپاره خیر او ښېګڼه تقدیر وګرځوی، هر چیرې چې وي او بیا پرې ما راضي او بې فکري وګرځوی.

الهي سپيڅلي نومونه
(اسماء حسنى)

د نفسي تزکيي او د زړه د اطمينان مستند او غوره وسيله دا ده چي تاسې پر الهي ذکر خپله ژبه لمده وساتي، د هغه صفات تکرار کړی، د هغو صفتونو د غوښتنو په باب غور وکړی او په ايمان او شعور سره دغه صفتونه پخپل زړه او دماغ د حاکم او جاري ساتلو عادت زده کړی ، الهی لارښوونه ده : يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا()وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا[1] (ای د ايمان خاوندانو! د الله تعالى ذکر په کثرت سره کوی او سهار او ماښام د هغه په تسبيح او ثنا مشغول اوسی) .

او په اعراف سورت کی دی : وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا (او د الله غوره غوره نومونه دی ، نو په دی غوره نومونو هغه يادوی) .

د دغو نومونو تفصيل او د هغو پراخې غوښتنې او معناوی يې هم په قران عظيم کی په وضاحت سره بيان کړای شوی دی او پيغمبر اکرم ﷺ د دغو صفتونو شمير، تفصيل او د هغو د زده کړی ستره بدله ښودلی او د هغی تکرار (ورد) کولو ته ئی مؤمنان ليوال کړی دی ، د هغه لارښـوونه ده د الله جل جلاله نه نوی نومونه دی څوک يی چی ياد کړی جنت ته به داخل شی [صحيح بخاری]

د الهی صفاتو د زده کولو مطلب دادی چی تاسی هغه وپيژنی، هغه زده کړی، د هغو پر غوښتنو عمل وکړي او له هغو سره سم د خپل ژوندانه جوړولو کوښښ وکړي، د دی لاره دا ده چی تاسی په مينه او اخلاص تلاوت وکړي، د قران عظيم له پوهيدو سره تلاوت وکړي او پرله پسی پکې له غور او تدبر نه کار واخلی، بيا هغه مستند احاديث هم په غور سره مطالعه کړئ ، په کومو کی چي د الهی صفاتو مفهوم او غوښتنی بيان

---

[1] - د الاحزاب سورت ۴۲ آيت

کړای شوی دی ، همدارنګه هغه سنت اذکار او دعاګانی هم په پوره توجه او پاملرنی ولـولئ چی په عمومی توګه د دغه الهـی صفاتو نه جوړی وی د قــران عظیم مطالعه کوونکیو د همدی قران له مطالعی نه دغه نه نوی الهی نومونه راجمع کړی دی :

الله : دا د کائناتو د پیدا کوونکی ذاتی نوم دی چې د ګردو غوره صفاتو او د خیر او برکت سرچینه ده، دا نوم له هغه پرته نه بل چاته ویل شوی دی او نه یې چاته ویل صحیح دی، همدا الله جل جلالـه ستاسې د محبتونو اصلی مرکز دی، همدا الله جل جلاله ستاسې د عباداتو او قربانیو یوازینی حقدار دی، او همدا الله جل جلالـه له ګردو خطراتو نه د بچ ساتلو یوازینی د پناه ځای دی، نو د همدی الله جل جلالـه پر محبت خپل زړونه آباد کړی، په اخلاص سره یې بنده ګی وکړی او پر همدی الله جل جلاله باور او یقین ولری.

وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ [1] (او ایمـان لـرونکی مؤمنان له الله تعالی سره شدیده مینه لری) .

إِنَّـــا أَنزَلْـــنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدْ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَـــالِصُ [2] (ای نبی! دا کـتاب مونږ تاتـه پـه حقـه نـازل کـړی دی، نو د الله عـبادت وکـړی او خپلـه بـنده ګی د هغـه لپـاره خالصـه کـړی، پـه ښـه ډول وپوهیږی، چې بنده ګی یوازی د همدی الله تعالی حق دی) .

قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ [3] (ورتـه ووایاست چې ماته حکم شوی چې زه د همدی الله عبادت وکړم او هیڅوک ورسره شریک نه کړم) .

وَعَـــلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلْ الْمُؤْمِنُونَ [4] (او بروسه کونکی هم پر الله جل جلاله بروسه او تکیه کوی) .

---

[1] - د البقره سورت سورت ۱۶۵ آیت

[2] - د الزمز سورت ۲ آیت

[3] - د الرعد سورت ۳۶ آیت

[4] - د ابراهیم سورت ۱۲ آیت

الرَّحْمٰن: هغه ذات د چا په رحمت کې چې بی اندازی جوش او خروش دی او څوک چې بی اندازی رحم کوونکی دی او چا چې په خپل رحمت سره انسان په سترو نعمتونو نازولی دی [الرَّحْمَنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ خَلَقَ الْإِنسَانَ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ[1] (رحمن [هغه ذات دی] چې دا قرآن یې د زده کړ او انسان ته یې له پیدا کولو سره د خبرو توان ورکړ) .

د الله جل جلاله د رحمانیت تر ټولو لوی مظهر دا دی چې هغه انسان ته د قران په څیر عظیم نعمت وروباښه او بیا یې انسان ته د خبرو په توان ورکولو په نورو مخلوقاتو کې ځانګړی غوره والی ورواښه.

الرَّحِيْمُ: هغه ذات دی د چا رحمت چې پرله پسی دی د چا د همیشنی رحمت لړی چې هیڅکله نه پری کیږی، په دنیا کې هم د هغه د پرله پسی رحمت په سیوری کې انسان پالل کیږی، پر مختګ کوی ، د نیکیو پر لار روانیږی، د عمل لپاره وخت پیدا کوی او په اخرت کې به هم مؤمنان د هغه د همدی صفت په برکت د جنت په څیر آرام ځای کې د عیش او آرام ژوندون تیروی [وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ[2] (او که تاسې د الله جل جلاله د نعمتونو حساب کول غواړی نو شمیر یې نشی یعنی د الله جل جلاله د بی شمیره او بی اندازی نعمتونو شمیرلی امکان نه لری) .

انسان د ژوندانه په شیبه شیبه کې د الله جل جلاله رحمت او پاملرنی ته اړ دی او د هغه د رحمت باران پرله پسی اوری)] .

هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا [3] (هماغه ذات دی چې پر تاسې رحمت فرمایی او د هغه ملایکی ستاسې لپاره د رحمت دعا کوی چې هغه تاسې له تیارونه راوباسی، رڼا ته مو راولی، هغه پر مؤمنانو ډیر

---

[1] - د الرحمن سورت ۱-۲ آیت

[2] - د النحل سورت ۱۸ آیت

[3] - د الاحزاب سورت ۴۳ آیت

رحم کوونکی دی ، په کومه ورځ به چې ورسره خبرې کوی نو هغه استقبال به په سلام سره وی او د دوی لپاره الله جل جلاله د عزت او درناوی بدله تیاره کړی ده) .

اَلْمَلِکُ : د کائناتو ربښتونی بادشاه چې پر دواړو جهانو یې واکوالی ده " فَتَعَالَی اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ [1] (نو الله لوړترین او ربښتونی بادشاه دی او بس) .

اَلْقُدُّوسُ: له ګردو عیبونو او غلطیو له یوه سره پاک دی، نو ځکه خو یې رالیږل شوی قانون د هری خطا نه پاک دی .

اَلسَّلَامُ : له ګردو نیمګړتیاو او کمزوریو نه روغ رمټ او ساتلی .

اَلْمُؤْمِنُ: له ګردو افتونو او عذابونو نه په امان ساتونکی .

اَلْمُهَيْمِنُ: د مخلوق څارونکی او له بیلاریو ساتونکی .

اَلْعَزِيزُ: د واک او درناوی یوازینی سرچینه د چا چې هر څه د واک لاندی دی " فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّه جَمِيعًا (عزت له یو سره ټول د الله جل جلاله لپاره وی) .

اَلْجَبَّارُ: د بی شانه غلبی او زور څښتن د مخلوق ویجاړی جوړونکی .

اَلْمُتَكَبِّرُ : د عظمت او کبریایی سرچینه چې په کبریایی کې ورسره هیڅوک شریک نه دی " هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ [2] (الله هغه ذات دی چې له هغه پرته بل معبود نشته، ربښتینی بادشاه، پاک ذات، له هر نقصانه روغ، په امن او امان کې ساتونکی، ساتندوی، پر هر څه غالب، د بی شانه لوړی څښتن، پاک او تر ټولو لوړ دی الله جل جلاله له هغو شیانو چې دا خلک یې ورسره شریکوی) .

اَلْخَالِقُ : له شانه سره د مناسبو قوتونو او استعدادونو سره سم د غوره وجود بخښونکی .

اَلْبَارِئُ : د هر څیز له نشت نه شته کوونکی بی ساری ایجادوونکی .

---

[1] - د المومنون سورت ۱۱۶ آیت

[2] - د الحشر سورت ۲۳ آیت

اَلْمُصَوِّرُ: مخلوقاتو ته شکل ورکوونکی " هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ [1] (هماغه ذات [الله جل جلاله] دی چې د (میندو) په رحمونو کې څنګه وغواړي ستاسې شکلونه جوړوي) - وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ [2] (هغه [الله جل جلاله] ستاسې بد صورتونه جوړل کړل او غوره بد صورتونه یی جوړ کړل) - هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى [3] (هماغه الله جل جلاله دی د کائناتو خالق، ایجادوونکی او اختراع کوونکی د کلونو جوړوونکی د هماغه لپاره ښه ښه نومونه دی).

اَلْغَفَّارُ: ډېر زیات ښښونکی او معافوکی " فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا [4] (او ما ورته وویل چې د خپل رب نه ښښنه وغواړی ، هغه ډېر زیات ښښوونکی دی).

اَلْقَهَّارُ : پر خپل مخلوق د پوره غلبی او واک څښتن

اَلْوَاحِدُ: یوازی او ځانله، چې په ذات، صفاتو، قدرت او حقوقو کې ورسره هیڅوک شریک نشته " لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ [5] (نن د چا حکومت دی د الله جل جلاله چې یو دی او پر هر څه غالب دی).

اَلتَّوَّابُ: د بنده ګانو پر حال پام کوونکی او د ګناه ګارانو توبه قبلوونکی " ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ [6] (یا الله جل جلاله هغوی ته توجه وکړه چې توبه وکړی، بیشکه الله جل جلاله زیات توبه قبلوونکی او رحم کوونکی دی).

---

[1] - د ال عمران سورت ۱۰۰ آیت
[2] - د التغابن سورت ۳ آیت
[3] - د الحشر سورت ۲۴ آیت
[4] - د نوح سورت ۱۰ آیت
[5] - د غافر سورت ۱۶ آیت
[6] - د التوبه سورت ۱۸۱ آیت

الْوَهَّابُ : د بې غرضه بخشش او سخاوت څښتن " وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ [1] (مونږ ته د خپل لوري رحمت راوبښې بیشکه ته بې شانه د سخاوت څښتن یې) .

الْخَلَّاقُ: په هر ډول، هر وخت د هر څیز پیدا کوونکی د تخلیق په صفت کې کامل " أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَى وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ [2] (آیا هغه ذات چې ځمکه او اسمانونه یې پیدا کړي ، د دې توان نه لري چې د دې په څیر نور پیدا کړای شي، ولې نه! هغه بې اندازې لوی خالق دی او د پوهې څښتن دی) .

الرَّزَّاقُ : خپل مخلوق ته په ښه شان روزي ورکوونکی، اړتیا پوره کوونکی .

المتين: بې انـــدازې محکم او توانمد " إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ [3] (بیشکه همدا الله ښه روزي ورکونکی، زورور، محکم او قوي دی) .

الْفَتَّاحُ : د مخلوقاتو تر منځ فیصله کوونکی، ګران اسانوونکی .

الْعَلِيمُ: د بنده ګانو په هر ډول خبرو، کارونو، احساساتو او ولولو باندې په مستقیمه توګه پوهیدونکی " قل يجمع بيننا ربنا ثم يفتح بيننا بالحق وهو الفتاح العليم [4] (ورته ووایه! زمونږ پروردګار به مونږ راجمع کوي، بیا به زمونږ تر منځ سمې سمې فیصلې کوي، بیشکه هغه ډېر عادلانه فیصله کوونکی او پر هر څه پوهیدونکی دی) .

الْمُحِيطُ: پر ټولو مخلووقاتو احاطه کوونکی، هیڅ څیز د ده له علم او قدرت نه بهر نه دی " وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ [5] (او الله جل جلاله پر هغوی له هرې خوا نه محیط دی)

---

[1] - د ال عمران سورت

[2] - د یسن سورت ۸۱ آیت

[3] - د الذریات سورت ۵۸ آیت

[4] - د

[5] - د البروج سورت ۲۰ آیت

اَلْقَدِيْرُ: پر هر څه د مکمل اختيار او قدرت څښتن " أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا [1] (دا چې الله جل جلاله پر هر څه قادر دی او دا چې د الله جل جلاله علم پر هر څه احاطه کړې ده) .

اَلْحَلِيْمُ: په عذاب ورکولو کې بيړه نه کوونکی، بنده ګانو ته پر سمه لار د روانيدو وخت ورکوونکی، زغم لرونکی" إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا [2] (ربښتيا ده چې همدا الله دی چې اسمانونه او ځمکه بې ځايه کيدو ته نه پريږدی او که چيرې بې ځايه شي، نو د الله جل جلاله پرته يې هيڅوک رانيوونکی [منع کوونکی] نشته بيشکه الله جل جلاله د ډېر زغم او تيريدنې څښتن دی) .

اَلشَّكُوْرُ: د مخلوق نيکو اعمالو ته بې اندازې ارزښت ورکوونکی " وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ (او هغوی به وايې چې د الله جل جلاله شکر، چې زمونږ نه يې غم لرې کړ، بيشکه پر مونږ ډېر زيات (زمونږ پر ګناهونو) سترګې پټوونکی او عزت ورکوونکی دی)

اَلْغَفُوْرُ: د ډېر زيات تيريدنې څښتن او پرده پوښ .

اَلْعَفُوُّ: ډېر زيات عفو کوونکی.

فَأُولَئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا [3] (لرې نه ده چې الله جل جلاله هغوی.وبښي، الله جل جلاله ډېر لوی معافي کوونکی او تيريدونکی دی) .

اَلْعَظِيْمُ: پخپل ذات او صفاتو کې د لوی څښتن " فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ [4] (نو ته د خپل لوی او ستر الله جل جلاله په نامه ثنا وايه) .

---

[1] - د الطلاق سورت ۱۲ آيت

[2] - د الفاطر سورت ۴۱ آيت

[3] - د سورت البقره ۹۹ آيت

[4] - د الواقعه سورت ۷۴ آيت

الْوَاسِعُ: د بې اندازې پراخیو څښتن، پر بنده ګانو له زیاتې پراخۍ سره احسان کوونکی " وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ * يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا [1] (الله جل جلاله بې اندازې لاس پراخې او پوه دی، چاته چې غواړي حکمت وربښي او چاته چې حکمت ورکړای شو، هغه ته په حقیقت کې ستر دولت ورکړای شو) .

الْحَكِيمُ: د کائناتي نظام او بنده ګانو په باب په بې شانه علم سره فیصله کوونکی " إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا()يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا [2] (بیشکه الله جل جلاله ډېر پوهیدونکی او په پوهه فیصله کوونکی دی، څوک چې وغواړي پخپل رحمت کې يې داخلوي او د ظالمانو لپاره يې دردونکی عذاب تیار کړی دی) .

الْحَيُّ: د ژوندانه سرچینه، له مرګه خوب او پریشانی نه پاک " رَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ [3] (او توکل وکړی پر هغه ژوندی ذات جل جلاله چې هیڅکله ورته مرګ نه راځی) .

الْقَيُّومُ : د کایناتو د نظم سمبالوونکی او پر خپل حال ساتونکی " اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ [4] (له الله جل جلاله ، هغه ژوندي ابدي ذات نه پرته چې ټول کائنات يې تنظیم کړیدي بل هیڅ الله جل جلاله نشته - هغه نه ویده کېږي او نه پریشاني پرې راځي- په ځمکي او اسمانونو کې چې هرڅه دي د هغه دي) .

السَّمِيعُ: د بنده ګانو خبری اوریدونکی، د بنده ګانو نه په مکمله توګه خبردار.

---

[1] - د البقره سورت ۲۶۸ آیت

[2] - د الدهر سورت ۳۱ آیت

[3] - د الفرقان سورت ۵۸ ایت

[4] - د البقره سورت ۲۵۵ آیت

البَصِیرُ: د بنده ګانو پر کړو او چارو نظر لرونکی، چې د هغوی تر منځ صحیح فیصله وکړی " وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ[1] (او الله جل جلاله حقی او سهی فیصلی کوی او هغه خلک چې له الله پرته نور رابلی، هغوی د هیڅ څیز فیصله کوونکی نه دی، الله د هر څه لیدونکی او اوریدونکی دی) .

اللَّطِیفُ: بی اندازی باریک لیدونکی او د باریکترینو تدبیرونو (لارو چارو) غوره کوونکی .

الخَبِیرُ: د بنده ګانو له هری خبری نه پوره پوره خبریدونکی " يَابُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُنْ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ[2] (ګرانه زویه! کوم څیز چې د غوښت د دانی اومره هم وی او په کومه سخره (ډبره) یا په اسمانونو او ځمکه کې پټه شوی وی، الله به یې راوړی کړی، بیشکه الله باریک لیدونکی او خبر دار دی) .

العَلِیُّ: د بی اندازی لوړی او اوچتی مرتبی څښتن ذات.

الکبیر: بی اندازی ستر او لوی څښتن چې په کبریای ذات کې ورسره هیڅوک شریک نه دی.

الحَقُّ: هغه ذات چې وجود او شته والی چې حق دی، او چا په منکریدو یې پر حقانیت هیڅ اغیزه نه پریوزی .

المُبِینُ: د حق راښکاره کوونکی او حق په حقه ښودونکی .

وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ[3] (او هغوی به وپوهیږی چې همدا الله جل جلاله حق دی او هغه رښتیا د رښتیا په توګه ښودونکی دی) .

النَّصِیرُ: د مؤمنانو مرستندوی او حمایت کوونکی.

---

[1] - د المومن سورت ۲۰ آیت

[2] - د لقمان سورت ۱۶ آیت

[3] - د النور سورت ۲۵ آیت

وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ[1] (او له الله جل جلاله سره ترلې شی، هماغه ستاسې رښتونی بادار دی، څومره غوره ملاتړ او څومره ښه مرستند وی)

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَى لَهُمْ[2] (دا ځکه چې څوک چې مؤمن دی د هغی بادار او کار ساز الله جل جلاله دی او د کافرانو هیڅوک ملاتړ او کار ساز نشته).

الْكَرِيمُ: په غوره توګه د ښېنې او ښه چلن څښتن يَاأَيُّهَا الْإِنسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ () الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ ()فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ (ای انسانه! ته کوم څیز ستا د خپل رب کریم په باب په دوکه کې پری ایستی يې، هغه پروردګار چې ستا د پيدا کولو پروګرام يې جوړ کړ، بيا يې ستا جوړښت سم سم وکړ، نو ته يې خورا موزون جوړ کړی او په کوم شکل يې چې غوښتل ته يې جوړ کړی).

الْغَنِيُّ: له مخلوقاتو بی نیازه او بی پروا

الْحَمِيدُ: پخپل ذات کې د سپېڅليو صفاتو څښتن، چې د چا ثنا او ستاينی ته اړ نه دی " وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ[3] (څوک چې شکر وکړی، د هغه شکر د خپل ځان لپاره دی او څوک چې کفر وکړی نو الله جل جلاله بی نیازه پخپله د پاکو صفاتو څښتن دی).

الْقَوِيُّ: د بی شانه قوت څښتن د چا پر وړاندی چې د هیچا زور نه چلیږی.

الشَّدِيدُ: خورا سخت نیوونکی چې له نیوکی يې هیڅوک خلاصیدونکی نه دی " كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ[4] (څه ډول چې د ال فرعون او له هغوی

---

[1] - د الحج سورت ۸۷ آیت

[2] - د محمد سورت ۱۱ آیت

[3] - د لقمن سورت ۱۲ آیت

[4] - د الانفال سورت ۵۲ آیت

مخکې خلکو سره معامله پيښه شوی ده، هغوی د الله د ايتونو له منلو نه انکار وکړی، او الله هغوی پر خپلو ګناهونو ونيول ، الله د ځواکمن قوت څښتن دی او د سختی سزا ور کوونکی دی) .

اَلرَّقِيْبُ: د بنده ګانو د اعمالو او چارو څارونکی " إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا (يقين او باور ولری چې الله جل جلاله پر تاسې څارونکی دی) .

اَلْقَرِيْبُ: بنده ګانو ته تر هر څه نږدی ذات جل جلاله.

اَلْمُجِيْبُ: د بنده ګانو دعاګانی اوريدونکی‌او قبلوونکی " وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِي إِذَا دَعَانِي فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي[1] (او ای پېغمبره ! زما بندګان که له تانه زما په باب پوښتنه وکړي، نو هغو ته ووايه چی زه ورته ډېر نژدې يم - بلونکی چې کله ما وبلې نو زه د هغه دعا قبلوم) .

فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ[2] (نو تاسې له هغه نه بښنه وغواړی او د هغه جل جلاله په حضور کې توبه وکړی، يقيناً زما رب قريب دی او د دعا ګانو قبلوونکی دی) .

اَلْوَكِيْلُ د بنده ګانو د چارو د سمبښت ذمه اخيستونکی او کار ساز [وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ[3] (او هغوی وويل، زمونږ لپاره الله جل جلاله کافی دی او هماغه غوره کار ساز دی).

اَلْحَسِيْبُ: له بنده ګانو پوښتونکی او حساب اخيستونکی [إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا[4] (بيشکه الله جل جلاله د هر څيز حساب اخيستونکی دی) .

---

[1] - د البقره سورت ۱۸۷ آيت

[2] - د هود سورت ۶۱ آيت

[3] - د النساء سورت ۸۶ آيت

[4] - د يونس سورت ۱۰۰ آيت

الْجَامِعُ: د بدن د ذرو یو ځای کوونکی، او د حشر په ورځ د بنده ګانو راټولوونکی "رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ"[1] (پروردګاره! رښتیا ده چې په هغه ورځ به ته انسان راجمع کوی د کومې ورځې په راتلو کې چې هیڅ شک نشته).

الْقَادِرُ: د هر کار د کولو توان او طاقت لورنکی" أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ () بَلَى قَادِرِينَ عَلَى أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ"[2] (آیا دا انسان خیال کوی چې مونږ به د هغه (ذرې ذرې او خواره واره) هډوکي راجمع نه کړو؟ خامخا به یې راجمع کوو، مونږ پر دې قادر یو چې کټ مټ یې روغ رمټ کړو).

الْحَفِيظُ: د بنده ګانو له هر افت او مصیبت نه ساتونکی إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ [3] (بیشکه زما پروردګار د هر څیز ساتونکی دی).

الْمُقِيتُ : مخلوق ته پوره پوره د خپلې برخې ورکولو توان لرونکی روزی ورکوونکی وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتًا [4] (و الله جل جلاله هر څیز ته د خپلې خپلې برخې ورکولو توان لری).

الودود: له بنده ګانو سره بې حده محبت کوونکی.

المجید : د لویې او شرف څښتن" وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ()ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ [5] (او هغه ډېر زيات پرده پوښ، بې اندازې محبت کوونکی، د عرش څښتن او د لویې او شرف څښتن دی).

الشَّهِيدُ: هر ځای حاضر او ناظر او د هر څیز لیدونکی" وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ [1] (او الله جل جلاله هر څیز د نظر لاندې ساتی).

---

[1] - د الاعمران سورت ۹ آیت

[2] - د القیامه سورت ۴ آیت

[3] - د هود سورت ۵۷ آیت

[4] - د النساء سورت ۸۵ آیت

[5] - د البرج سورت ۱۴ آیت

اَلْوَارِثُ: د هر څيز رښتونی مالک او څښتن، د چا ملکيت چې هيڅکله پای ته نه رسی .

اَلْمُحْيِیُ : مخلوق ته ژوندون وربښونکی "وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ"[2] (او همدا مونږ ژوندون او مرګ ورکوونکی يو او همدا مونږ اصلی وارث مالک يو] .

اَلْوَلِيُّ : د مؤمنانو مرستندوی او سرپرست.

الفاطر: د هر څيز جوړوونکی" فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ [3] (د اسمانو او ځمکی جوړوونکيه! هم ته زما سر پرست يې)] .

اَلْمَالِکُ : د هر څيز رښتونی څښتن چې ټول يې پر وړاندی بی وسی او بی واکه دی " مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ (د جزا د ورځی څښتن) .

اَلْمُقْتَدِرُ: پر هر څيز د پوره پوره واک څښتن، چې په هيڅ کار کې چاته اړ او محتاج نه دی .

اَلْمَلِکُ: د کامل واک لرونکی پاچا " إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ*فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ [4] (پر هيزګاران خلک به په باغونو او نهرونو کې وی، د مکمل اختيار کړونکی څښتن د درناوی په کور کې) .

اَلْاَوَّلُ: هغه (ذات) چې د ټولو مخلوقاتو د پيدايښ نه د مخه موجود ؤ .

اَلْاٰخِرُ: هغه ذات جل جلاله چې د ټولو مخلوقاتو له فنآ کيدو وروسته به هم موجود وی .

اَلظَّاهِرُ: د هغه ذات چې له هری ذری نه يې الله ښکاره ده .

---

[1] - د البرج سورت ۹ آيت

[2] - د الحجر سورت ۲۳ آيت

[3] - د يوسف سورت ۱۰۱ آيت

[4] - د القمر سورت ۵۵ آيت

اَلْبَاطِنُ: له نظرونو نه پټ او پوښلی " هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ [۱] (هغه (ذات) چې تر هر څه لومړی، له هر څه وروستی، په هر څه کې ښکاره او د هر چا له نظرونو پټ پوښلي دی) .

اَلْقَاهِرُ: پر بنده ګانو د مکمل واک او اختیار څښتن [وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ [۲] (او هغه پر خپلو بنده ګانو مکمل غلبه او واک لري) .

اَلْكَافِي: چې د بنده ګانو د هرې اړتیا لپاره پخپله کافي او بس دی " أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ [۳] (آیا الله جل جلاله د خپلو بنده ګانو لپاره کافي نه دی؟) .

اَلشَّاكِرُ : د بنده ګانو کوښښونو ته ارزښت ورکوونکی " وَكَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا [۴] (او الله قدر دان او علیم دی) .

اَلْمُسْتَعَانُ: هغه ذات د چانه چې باید امداد وغوښتل شي " وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ [۵] (او د الله جل جلاله نه مرسته غوښتل کیدای شي) .

اَلْبَدِيعُ : د ساری او مثال پرته پیدا کوونکی ، بې ساري ایجادوونکی " بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ (د اسمانوو او ځمکې بې ساري ایجادونکی) .

اَلْغَافِرُ: د ګناهونو بخښونکی " غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ [۶] (د ګناهونو بخښوونکی او د توبې قبلوونکی) .

اَلْحَاكِمُ: پر خپل مخلوق حکومت کوونکی، ځان له بادشاه او قانون ساز " إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ [۷] (حکومت کول یوازې د الله جل جلاله حق دی) .

---

[۱] - د الحدید سورت ۳ آیت

[۲] - د الانعام سورت ۱۸ آیت

[۳] - د الرمز سورت ۳۶ آیت

[۴] - د النساء سورت ۴۷ آیت

[۵] - د یوسف سورت ۱۸ آیت

[۶] - د غافر سورت ۳ آیت

[۷] - د یوسف سورت ۴۰ آیت

اَلْغَالِبُ: د مکمل اختیار او واک څښتن " وَاللّهُ غَالِبٌ عَلَى أَمْرِهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ [1] (او الله جل جلاله پر خپلو چارو د پوره قابو څښتن دی خو زیاتره خلک پوهیږي نه)

اَلْحَكَمُ: ناپیلی فیصلی کوونکی " أَفَغَيْرَ اللّهِ أَبْتَغِي حَكَمًا [2] (نو ایا زه له الله جل جلاله پرته بل حکم ولټوم؟) .

اَلْعَالِمُ: د پټو او ښکاره ونه مکمل خبردار.

اَلْمُتَعَالِ: په هر حال کې لوړ او اعلی اوسیدونکی " عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِي [3] (د پټ او ښکاره هر څه نه خبر تر ټولو لوړ) .

اَلرَّفِيعُ: د لوړو او اعلی درجو څښتن " رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ [4] (د لوړو درجو او مرتبو څښتن او د عرش مالک) .

اَلْحَافِظُ: له آفاتو او حادثاتو ساتونکی [فَاللّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ [5] (الله ډیرښه ساتندوی دی او هغه تر ټولو زیات رحم کوونکی دی)] .

اَلْمُنْتَقِمُ: د ځان او خپلو مخلصانو له دښمنانو بدله اخیستونکی " فَانتَقَمْنَا مِـنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ [6] (بیا کومو خلکو چې جرم وکړ موږ له هغوی نه انتقام واخیست او دا پر موږ حق و چې د مؤمنانو سره مرسته وکړو) .

اَلْقَائِمُ بِالْقِسْطِ: په عدل او انصاف سره نظم او تدبیر کوونکی .

---

[1] - د یوسف سورت ۲۱ آیت

[2] - د یوسف غافر ۱۵آیت

[3] - د الرعد سورت ۹ آیت

[4] - د غافر سورت ۱۵ آیت

[5] - د یوسف سورت ۶۴ آیت

[6] - د یونس سورت ۱۰۰ آیت

اَلرَّبُّ: پالونکی، له هر ډول خطرات ساتونکی، د پرمختګ د ګردو منزلونو تیاروونکی او د کمال تر سر حده رسوونکی. بادار، څښتن " اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ [2] (ثنا ده الله لره چې د کونینو پالونکی دی).

اَلْحَفِيُّ: د مخلوق ډېر زیات خیال ساتونکی، بی اندازې مهربانه (رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا [3] (بی شکه هغه پر ما مهربان دی).

اَلْاَحَدُ: یو، بی ساری، د چا چې هیڅوک سیال نشته.

اَلصَّمَدُ : بی نیازه، چې چاته محتاج نه دی او ټول هغه ته احتیاج دی (قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ * اللّٰهُ الصَّمَدُ [4] (ووایه : هغه الله چې یو دی، الله بی نیازه دی، ټول هغه ته اړ دی).

---

[1] - د طور سورت ۲۸ ایت

[2] - د الفاتحه سورت

[3] - د مریم سورت ۴۷ آیت

[4] - د اخلاص سورت

نيو ليك

سرليک	مخ
سريزه	۱
لومړی څپرکي (فصل)	
د پاکوالي او سپيڅلتيا اداب	۵
د روغتيا آداب	۹
د جامو آداب	۲۱
د خوراک ، څښاک آداب	۳۳
د ويده کيدلو او ويښيدلو آداب	۳۵
د لاري آداب	۴۶
د سفر آداب	۴۹
د غم او مصيبت آداب	۵۳
د ويری آداب	۶۳
د خوښي او خوشحالي آداب	۶۹
دويم څپرکی (فصل)	
د جومات آداب	۷۶
د لمانځه آداب	۸۱
د قرآنکريم د تلاوت آداب	۸۷
د جمعي ورځی آداب	۹۱
د جنازی د لمانځه آداب	۹۹
د مړی آداب	۱۰۲
د هديری آداب	۱۰۸
د کسوف او خسوف آداب	۱۱۰
د رمضان المبارک آداب	۱۱۳
د روژی آداب	۱۱۸
د زکوه او خيرات آداب	۱۲۲
د حج آداب	۱۲۵
دريم څپرکی (فصل)	
د مور او پلار آداب	۱۳۴
د کورنيز ژوندانه آداب	۱۴۶
د کورنيز ژوندانه آداب	۱۴۶
اولاد د روزنی آداب	۱۵۶
د دوستی آداب	۱۷۰
د کوربه توب آداب	۱۹۵
د ميلمستيا آداب	۲۰۳
د مجلس آداب	۲۰۶
سلام آداب	۲۱۰
د ناروغ پوښتنی آداب	۲۲۵
د ليدنی کتنی آداب	۲۳۰
خبرو اترو آداب	۲۳۲
د ليک را ليک آداب	۲۳۵
د کار او زيار آداب	۲۳۸
څلورم څپرکی (فصل)	
د (بلنوالی) آداب	۲۴۴
د بلنی او تبليغ آداب	۲۵۹
په تنظيم کي د نظم آداب	۲۷۱
د مشرتابه (قيادت) آداب	۲۷۶
پنځم څپرکی (فصل)	
د توبی او استغفار آداب	۲۸۳
د دعا آداب	۲۹۸
د قران کريم جامع دعاګانی	۳۱۴
د پيغمبراکرم ﷺ جامع دعاګانی	۳۱۸
مکمله دعا	۳۲۲
درود او سلام	۳۲۳
د قرباني دعا	۳۲۶
د عقيقی دعا	۳۲۷
د تراويح لمانځه دعا	۳۲۸
قنوت نازله	۳۲۹
د اړتيا لپاره لمونځ	۳۳۰
د قرآن يادونی (حفظ) دعا	۳۳۱

نیولیک

سرلیک	مخ
په قرآن عظیم کې د پوهی دعا	۳۳۴
د جمعی خطبه	۳۳۶
په مدینه کې لومړی خطبه	۳۳۶
د قران عظیم سره د مینی نصیحت	۳۴۰
دویمه خطبه	۳۴۱
د نکاح خطبه	۳۴۲
استخاره	۳۴۳
الهي سپیڅلي نومونه (اسماء حسنی)	۳۴۶

سبحانک اللهم وبحمدک اشهدان لا اله الا انت

استغفرک او اتوب الیک

❁❁

❁❁❁